

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра педагогіки**

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКО-УЧНІВСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ
«СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА НАУКА
В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ»**

23 квітня 2026 р.

Київ

УДК 378(092)

Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників: збірник матеріалів учасників Всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної онлайн-конференції. Київ: НУБІП України, 2026. 363 с.

До збірника входять матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників», що охоплюють широке коло питань у галузі гуманітарних, антропологічних наук, педагогіки, методики навчання, теорії і методики виховання, управління освітнім процесом, збереження здоров'я, інформаційно-комунікаційних технологій в освіті.

Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти.

Рецензенти:

Чичук Антоніна Петрівна, доктор пед. наук, професор кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти, Закарпатський угорський університет ім. Ференца Ракоці II;

Потапчук Тетяна Володимирівна, доктор пед. наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рекомендовано до оприлюднення рішенням Вченої ради
Гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування
України
(протокол № 9 від 14 травня 2026 р.)

Тези подано в авторській редакції
Автори тез відповідають за автентичність, достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них.
Передруковувати опубліковані у збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

Збірник доповідей розповсюджується в електронному вигляді.

© НУБІП України, 2026
© Автори, 2026

Співорганізатори:

Комунальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

Вишнівський Академічний Ліцей «ОСНОВА» імені «Хонкера»

Гімназія № 5 Звягельської міської ради Житомирської області

Дніпровський індустріально-педагогічний фаховий коледж

Дніпровський фаховий педагогічний коледж комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

Ірпінський академічний ліцей НУБіП України Ірпінської міської ради Київської області

Комунальний заклад «Жовтоводський фаховий педагогічний коледж» Дніпропетровської обласної ради

Комунальний заклад «Нікопольський фаховий педагогічний коледж» Дніпропетровської обласної ради

Комунальний заклад «Одеський педагогічний фаховий коледж»

Комунальний заклад загальної середньої освіти «Ліцей № 16 імені Володимира Козубняка Хмельницької міської ради»

Комунальний заклад Київської обласної ради «Богуславський гуманітарний фаховий коледж імені І. С. Нечуя-Левицького»

Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»

Крюківщинський ліцей «Лідер» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області.

Ліцей інформаційних технологій № 79 імені Бориса Патона Печерського району м.Києва

Товариство з обмеженою відповідальністю «Центр освіти «Оптіма»

Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Школа І-ІІІ ступенів № 226 Оболонського району м. Києва

Відокремлений структурний підрозділ «Бережанський фаховий коледж НУБіП України»

Відокремлений структурний підрозділ «Боярський фаховий коледж НУБіП України»

Відокремлений структурний підрозділ «Заліщицький фаховий коледж імені Є. Храпливого НУБіП України»

Відокремлений структурний підрозділ «Ірпінський фаховий коледж НУБіП України»

Відокремлений структурний підрозділ «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Відокремлений структурний підрозділ «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»

Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський фаховий коледж НУБіП України»

Відокремлений підрозділ НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

ОТЧЕНАШКО Володимир Віталійович – голова оргкомітету, начальник науково-дослідної частини Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор сільськогосподарських наук, професор

САВИЦЬКА Інна Миколаївна – співголова оргкомітету, декан Гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат філософських наук, доцент

ЧЕРЕДНИК Лідія Миколаївна – заступник голови оргкомітету, завідувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук, доцент

ХАРЧЕНКО Світлана Василівна – заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету з наукової роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор філологічних наук, професор

БУЦИК Ігор Михайлович – заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету з навчальної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор

МЕДЯНИК Ганна Андріївна – заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету з навчальної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України

НАЗАРОВ Богдан Олександрович – заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету з виховної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України

ВАСЮК Оксана Вікторівна – професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор

СОПІВНИК Руслан Васильович – професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор

ВИГОВСЬКА Світлана Володимирівна – доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук, доцент, секретар конференції.

ЗМІСТ

Аболенська Валерія Янівна, Захорольська Валентина Миколаївна ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	16
Абрамова Амалія Михайлівна, Бахтіарова Тетяна Василівна, Плакида Ніна Петрівна ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ ВІРШІВ МИКОЛИ ВАСИЛЕНКА «АРХІТЕКТУРА ПЛАНИДИ»)	18
Аплевич Мирослава Олександрівна, Калін Інна Олександрівна, Зиновєєва Ірина Леонідівна ВІД МИСТЕЦТВА ДО НАУКИ:МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	21
Бабаніна Софія Тарасівна, Жало Ольга Анатоліївна ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	24
Бабич Катерина Олегівна, Малахова Діана Михайлівна ШЕВЧЕНКО І ЧЕРНІГІВЩИНА	27
Белогурова Каріна Юріївна, Виговська Світлана Володимирівна РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	30
Белогурова Каріна Юріївна, Єресько Олег Вікторович ЕКОЛОГІЯ МІСТА ТА ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ	33
Білошицька Анна Олегівна, Мірошніченко Валентина Іванівна ПОРІВНЯННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛЕЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	37
Блажко Вероніка Олександрівна, Примак Олена Володимирівна ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКИХ ГУРТІВ «ЦВИНТАР» ТА «ЦВЯХ»	39
Болюх Аліна Ярославівна, Гунчак Адріяна Романівна, Костів Ірина Григорівна ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	43
Бондар Злата В'ячеславівна, Андріяненко Вікторія Олексіївна ЕТИКА МОВИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ЯК ЖУРНАЛІСТИ ГОВОРЯТЬ ПРО ВТРАТИ І БІЛЬ	46
Бречко Зоряна Миколаївна, Кийко Неля Миколаївна МОБІЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ	48

Бубенко Віра Володимирівна, Счастлива Олена Дмитрівна РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	51
Бузган Давид Корнеліувич, Кідалова Наталія Володимирівна РОЛЬ МОЛОДІ У ВІДБУДОВІ ДЕРЖАВИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	54
Бутенко Анастасія Ігорівна, Титаренко Людмила Павлівна ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА НЕСТАНДАРТНИХ УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	57
Вакуленко Єлизавета Олександрівна, Кулішов Володимир Сергійович ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	61
Висіцька Ангеліна Едуардівна, Волинець Ірина Миколаївна КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ І МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	63
Вознюк Владислав Сергійович, Верьовкіна Олена Євгенівна КІБЕРБЕЗПЕКА: РОЗВИТОК І СУЧАСНИЙ СТАН	66
Ворожбит Софія Миколаївна, Рудько Ольга Миколаївна ПРОФЕСІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ: РОЛЬ ПОЛЬСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ	69
Герасименко Софія Дмитрівна, Виговська Світлана Володимирівна УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН У НАВЧАННІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ	71
Головач Софія Русланівна, Саф'ян Карина Юрївна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	73
Гора Марія, Кифенко Анна Миколаївна ВІД КОЛЬОРОВОЇ СИМВОЛІКИ ДО ДРАМАТУРГІЇ СПРИЙНЯТТЯ ТАНЦЮ	75
Гурін Олег Юрійович, Костинюк Василь Степанович ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	79
Гурська Лариса Леонідівна ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	81

Данченко Дмитро Сергійович, Савченко Лариса Олексіївна ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ MICRO-CREDENTIALS ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	84
Дибленко Олексій Анатолійович, Костинюк Василь Степанович АДАПТАЦІЯ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІШАНОГО ФОРМАТУ НАВЧАННЯ	87
Драгомирик Валерія Сергіївна, Маценко Леся Миколаївна ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	88
Дробот Марія, Рудчик Ольга Сергіївна ВИКОРИСТАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	90
Дрюченко Кіра Євгенівна, Руденко Наталя Іванівна ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ БАЛАНС УЧНІВ: РОЛЬ КОРОТКИХ АКТИВНОСТЕЙ НА УРОЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	93
Дубиніна Аліса Денисівна, Івахно Олена Василівна АНТРОПОГЕННЕ НАВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕКОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НІКОПОЛЬЩИНИ	97
Єлістратов Максим Сергійович, Ярошевська Наталія Миколаївна, Дубова Наталія Володимирівна АНАЛІЗ СТАНУ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ В АТМОСФЕРІ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ СУПУТНИКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	100
Єрошенко Катерина Іванівна, Берегеля Лариса Миколаївна ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	103
Заболотна Тетяна Сергіївна, Пушкар Тетяна Олексіївна ЦИВІЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК РУШІЙНА СИЛА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	106
Загородній Дмитро Олегович, Литвиненко Олена Григорівна РЕКОНСТРУКЦІЯ МИНУЛОЇ РЕАЛЬНОСТІ ТА ПОГЛЯД НА СЬОГОДЕННЯ У СВІТЛІ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ, ДУХОВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ТА ЛІДЕРОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	108
Залевська Олександра Анатоліївна, Хомик Олена Анатоліївна ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	110

Зубов Денис Олександрович, Васюк Оксана Вікторівна МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ	112
Іванченко Анастасія Миколаївна, Чередник Лідія Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ	115
Івашкова Олександра Андріївна, Примак Олена Володимирівна ГУЦУЛЬСЬКІ МІФІЧНІ ОБРАЗИ В СУЧАСНОМУ ЦИКЛІ МАЛЬОПИСІВ ЗАХАРА ПОЛІЩУКА «ХИМЕРНИКИ»	118
Калатало Віталій Олегович, Калатало Олег Васильович ВИКОРИСТАННЯ AI-АГЕНТІВ ДЛЯ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	121
Канаєва Марія Павлівна, Юречко Тетяна Василівна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	123
Караїд Макар Сергійович, Євтушенко Ольга Тимофіївна, Богачова Ася Володимирівна ЦІНА ВІЙНИ В ЛЮДЯХ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЇ УКРАЇНИ	126
Катц Марія Олександрівна, Попович Мар'яна Михайлівна РЕДАКТОРСЬКА РОБОТА В. СІМОВИЧА В ЛЕЙПЦИЗЬКОМУ ВИДАННІ «КОБЗАРЯ» Т. ШЕВЧЕНКА 1921 Р. ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВІ	129
Клименко Марія, Кифенко Анна Миколаївна РОЗВИТОК ІНТОНУВАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	132
Климець Анатолій Вадимович, Павлова Алла Казимирівна РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ ЧЕРЕЗ НОН-ФІКШН: ЯК СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РУЙНУЮТЬ ІМПЕРСЬКІ МІФИ	135
Коваль Ірина Ігорівна, Русіна Неля Григорівна ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ	137
Ковальчук Анастасія Дмитрівна, Леонова Ольга Анатоліївна ОРФОГРАФІЧНІ ВМІННЯ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	141
Ковцуняк Іванна Миколаївна, Костинюк Василь Степанович ДУХОВНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	144

Кононенко Тетяна Василівна, Ружицький Валерій Андрійович ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ АПЛІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	146
Коротенко Валерія Олексіївна, Сирожко Ольга В'ячеславівна МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ	147
Котовська Соломія Анатоліївна, Волинець Ірина Миколаївна РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КАЗОК	149
Кравченко Олена Іванівна, Терентьєва Наталія Олександрівна РОЛЬ І МІСЦЕ КОРЕКЦІЙНО-ОЗДОРОВЧОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗВО	152
Крупко Микита Андрійович, Терентьєва Наталія Олександрівна ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ-БОРЦІВ НА БАЗОВОМУ ЕТАПІ БАГАТОРІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	154
Кулеша Надія Олегівна, Процак Анастасія Петрівна ВІДБУДОВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС	157
Кучун Мартіна Олександрівна, Кифенко Анна Миколаївна КОМПОЗИТОРСЬКА ТВОРЧІСТЬ ФЕРЕНЦА ЛІСТА	160
Лещишин Ігор ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ЕФЕКТИВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ	164
Луценко Дмитро Валерійович, Бібікова Поліна Костянтинівна, Горlach Анастасія Олександрівна РОЛЬ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ І СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ	166
Луценко Світлана Сергіївна, Волинець Ірина Миколаївна ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	169
Лушнік Тетяна Олександрівна, Почижевська Віра Іванівна ПОЄДНАННЯ СВІТУ ЛЮДИНИ І СВІТУ ПРИРОДИ ЧЕРЕЗ СЛОВО, МУЗИКУ ТА ОБРАЗ (за драмою-феєрією «Лісова пісня» Лесі Українки)	172
Малик Віталій Олександрович, Васюк Оксана Вікторівна ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	175

Малик Віталій Олександрович, Єресько Олег Вікторович ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ	177
Мамонтов Степан Андрійович, Костинюк Василь Степанович РОЛЬ МОЛОДІЖНОГО ЛІДЕРСТВА У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	178
Мамонтова Катерина Сергіївна, Костинюк Василь Степанович ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	180
Маркитан Катерина Віталіївна, Товт Ірина Семенівна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	182
Маслівець Софія Романівна, Літвін Юлія Олександрівна АДАПТАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ШКОЛІ	184
Мар'ян Анастасія Іванівна, Плоскіна Тетяна Юріївна РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	187
Мірошніченко Олександра Олегівна, Васюк Оксана Вікторівна ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ- ФІЛОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН	190
Мірошніченко Олександра Олегівна, Єресько Олег Вікторович ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА ЕКОЛОГІЧНІ КРИЗИ: АНТРОПОГЕННЕ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРИ	192
Настопирова Марина Вікторівна, Мірошніченко Валентина Іванівна ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	194
Одрин Євгенія Павлівна, Медвідь Лариса Вікторівна ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ТА АДАПТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	196
Павленко Данііл Максимович, Дубас Наталія Вікторівна РОЛЬ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ	199
Паладьєва Дар'я Сергіївна, Бойко Ірма Теймуразівна ГЕННА ТЕРАПІЯ ПРИ СПІНАЛЬНІЙ М'ЯЗОВІЙ АТРОФІЇ	202
Панасюк Крістіна Сергіївна, Гурська Лариса Леонідівна ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДІ ЯК КЛЮЧ ДО ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	205
Панфілов Олег Геннадійович, Костинюк Василь Степанович ГЕЙМІФІКАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	208

Петренко Владислав Ярославович, Берегеля Ірина Миколаївна ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	210
Пестріков Сергій Сергійович, Харченко Віра Василівна УКРАЇНСЬКА ІСТОРІЯ У ДІАЛОЗІ ЗІ СВІТЛОМ – СПОСТЕРЕЖЕННЯ ВОЄННОЇ ДОБИ	213
Пилипенко Олена Григорівна, Чередник Лідія Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	216
Пилипенко Олена Григорівна, Єресько Олег Вікторович РОЗУМНІ МІСТА (SMART CITIES) ЯК ПРИКЛАД ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ	218
Покрищенко Данат Сергійович, Чаловська Марина Вікторівна КОЗАЦЬКА СПАДЩИНА ХЕРСОНЩИНИ: ФОЛЬКЛОРНИЙ ВИМІР	221
Поліщук Віталій, Чередник Лідія Миколаївна МОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	223
Пономаренко Дарина Володимирівна, Івановська Юлія Григорівна ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	225
Похла Дар'я Русланівна, Виговська Світлана Володимирівна ТРЕНАЖЕРНИЙ ЗАЛ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ВЗАЄМОДОПОМОГИ В КОЛЕКТИВІ	228
Ракітін Альберт Михайлович, Ярошевська Наталія Миколаївна ПОЛІТИЧНА ОСВІТА ТА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	230
Ракітін Альберт Михайлович, Ярошевська Наталія Миколаївна ВІД ЕНЕРГІЇ СОНЦЯ — ДО ТЕПЛА В ОСЕЛІ	234
Редченко Софія Сергіївна, Берегеля Ірина Миколаївна ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЗА НИХ	236
Рожко Аліна Валеріївна, Чернеля Ірина Миколаївна ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ	239
Рожко Анастасія Олександрівна, Бурчення Василь Володимирович ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	241
Романенко Катерина Юріївна, Сирожко Ольга В'ячеславівна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	242

Романовська Анжела Іванівна ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИКИ ОНОВЛЕННЯ МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	245
Руденко Владислав Вадимович, Шарманова Наталя Миколаївна ОНІМИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗМІНИ ПОКОЛІНЬ І КУЛЬТУР (НА ПРИКЛАДІ ОНОМАСТИКИ ВРОЦЛАВА)	248
Руденко Захар Миколайович, Семененко Тетяна Анатоліївна ІРПІНСЬКИЙ РУБІЖ 2022 РОКУ: ЛОКАЛЬНА БИТВА ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ	250
Сас Каріна Сергіївна, Дукова Наталія Михайлівна ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	252
Сафронова Софія, Кифенко Анна Миколаївна ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ «BODY PERCUSSION» У МУЗИЧНО- РИТМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	254
Семенець Аліна Леонідівна, Виговська Світлана Володимирівна ЗАСТОСУВАННЯ ОЗДОРОВЧИХ СИСТЕМ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ	258
Сечина Вікторія Євгенівна, Причина Вікторія Вікторівна ДАПТАЦІЯ УЧНІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ	261
Скарбенчук Вікторія Вікторівна, Руденко Наталія Іванівна ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	264
Смицька Ангеліна Романівна, Юрченко Сергій Володимирович ГЕОПРОСТОРОВІ ЗМІНИ В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: ВТРАТИ ТЕРИТОРІЙ, ДЕМОГРАФІЧНІ ЗРУШЕННЯ ТА СТРАТЕГІЯ ВІДБУДОВИ	266
Снігир Лариса Петрівна ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	269
Снігир Лариса Петрівна, Скарбенчук Вікторія Вікторівна РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ	271
Соломко Надія Миколаївна, Єресько Олег Вікторович РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ КАМПАНІЙ ПРОТИ ЗАБРУДНЕННЯ РІЧОК У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ	274

Сумцова Лілія Сергіївна, Дукова Наталія Михайлівна РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ”	277
Суханов Максим Геннадійович, Нікітенко Альона Сергіївна ДОСЛІДЖЕННЯ ПЛАТФОРМ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТОТЕХНІКИ	280
Сухарська Ангеліна Володимирівна, Макух Ольга Іванівна ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ	283
Татоян Крістіна Варданівна, Греков Іван Олександрович СТРАТЕГІЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	286
Терешонок Тетяна Сергіївна ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО НАРОДНОЇ МУЗИКИ	288
Тимченко Андрій Олексійович, Маркова Людмила Іванівна КРИЗОВЕ ЛІДЕРСТВО ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ (1940-1941 рр.): СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ТА УРОКИ ДЛЯ ХХІ ст.	291
Тихонюк Вікторія Олександрівна, Пушкар Тетяна Олексіївна СТРАТЕГІЇ ЛІДЕРСТВА ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАДИ	294
Ткаченко Кіра Ігорівна, Колодна Юлія Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ	296
Труфаненко Діана Володимирівна, Пантелей Ганна Григорівна ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЗАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ	299
Фартушок Анджеліна Ярославівна, Ченаш Олена Павлівна ОСВІТНІЙ ФРОНТ, АБО ВІД КОЛЕКТИВНОЇ ТРАВМИ ДО КОЛЕКТИВНОГО СПРОТИВУ	301
Фертак Ксенія Анатоліївна, Черкашина Тетяна Олександрівна, Плакида Ніна Петрівна ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	304
Філінюк Нікіта Сергійович, Онищик Світлана Олексіївна «ТОПОНІМІЧНИЙ ФРОНТ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИМ СПІВТОВАРИСТВОМ	307
Халимон Поліна Юріївна, Сидоренко Юлія Олександрівна ЕТИКЕТНІ ЖАНРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	311

Харченко Уляна, Горлач Анастасія ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЇХ ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА	313
Харчук Ольга Володимирівна, Васюк Оксана Вікторівна МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ	316
Хітькова Ксенія Данилівна, Олексієнко Світлана Вікторівна ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСНОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	319
Ходань Максим Сергійович, Мельниченко Тетяна Василівна ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ТОЧНИХ НАУК У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ	322
Хрустіцький Віктор Сергійович, Павлова Алла Казимирівна ВІРТУАЛЬНІ СВІТИ ТА НОВА РЕАЛЬНІСТЬ: МИСТЕЦТВО, У ЯКОМУ МОЖНА ЖИТИ	324
Циганчук Юлія Геннадіївна, Кифенко Анна Миколаївна ВПЛИВ ЗАНЯТЬ МУЗИКОЮ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ХІРУРГА	327
Чорна Валерія Андріївна, Товт Ірина Семенівна ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВІЙНИ	331
Шишков Петро Ігорович, Терентьєва Наталія Олександрівна ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СПОРТИВНОГО ПЕДАГОГА НА ЕТАПАХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ	334
Шоня Єлизавета Дмитрівна, Литовченко Віктор Петрович ГНУЧКІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВОЄННІ ВИКЛИКИ	337
Шостка Денис Миколайович, Кисла Ольга Миколаївна МОВНА СТІЙКІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВІД МОДНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ ДО СВІДОМОГО ВИБОРУ	339
Шпиг Максим Вячеславович, Павлова Алла Казимирівна КНИЖКОВІ БЛОГЕРИ В YOUTUBE ТА ТІКТОК (ВООКТОК): ЯК НОВІ МЕДІА ПОПУЛЯРИЗУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ КНИГУ ТА ЗМІЦНЮЮТЬ ІДЕНТИЧНІСТЬ	342
Штрек Каріна Олексіївна, Запальська Лариса Пилипівна ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ	344
Шуляк Валентин Вадимович, Лобко Таїсія Валеріївна ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ЖАНРІВ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ	347

Юрійчук Василь Іванович, Чередник Лідія Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У КОЛЕДЖАХ	349
Юрійчук Назар Іванович, Юрійчук Марія Василівна РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	351
Явон Олександр, Чередник Лідія Миколаївна МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ	353
Яковенко Анна Сергіївна, Руденко Наталя Іванівна ПОДКАСТИ ЯК НОВИЙ ФОРМАТ САМООСВІТИ: ЧОМУ МИ КРАЩЕ СПРИЙМАЄМО ІНФОРМАЦІЮ НА СЛУХ?	355
Tanklevska Magdalyna, Rozghon Iryna ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN WARTIME: METHODOLOGIES AND PRACTICES OF DISTANCE LEARNING	359

*Аболенська Валерія Янівна,
учениця 11-ї класу, КЗО
«Навчально-виховний комплекс 148»
«Планета щастя» Дніпровської міської ради
Валентина Миколаївна Захорольська,
заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗО гімназія 38 ДМР*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Реформування сучасної освіти в Україні відбувається в руслі реалізації концепції Нова українська школа, яка визначає пріоритетом формування цілісної, відповідальної та компетентної особистості. У цьому контексті особливого значення набувають ціннісні орієнтири як основа розвитку здобувача освіти, адже саме вони визначають його світогляд, поведінку та здатність до самореалізації. Освіта сьогодні розглядається не лише як процес передачі знань, а як середовище формування особистості, здатної діяти відповідально, критично мислити та взаємодіяти з суспільством на засадах гуманізму і демократії.

Ціннісні орієнтири Нова українська школа визначають стратегічний вектор розвитку сучасної освіти, спрямований на формування особистості, здатної до свідомого вибору, відповідальної діяльності та ефективної соціальної взаємодії. У цьому контексті цінності виступають не лише як декларативні положення, а як внутрішні регулятори поведінки здобувача освіти, що визначають його ставлення до себе, інших людей і навколишнього світу.

У сучасній педагогічній науці (зокрема, у працях І. Беха (Бех, 2018) підкреслюється, що формування особистості відбувається передусім через розвиток її ціннісно-сислової сфери. Дослідник наголошує на необхідності переходу від зовнішнього впливу до внутрішнього прийняття цінностей, що забезпечує їх трансформацію у стійкі особистісні переконання. Саме така інтеріоризація цінностей є визначальною для формування відповідальної поведінки.

Одним із базових ціннісних орієнтирів НУШ є дитиноцентризм, який передбачає визнання унікальності кожного здобувача освіти. У працях В. Кременя (2017) обґрунтовується ідея людиноцентризму в освіті, згідно з якою освітній процес має бути спрямований на розвиток особистісного потенціалу, самореалізацію та саморозвиток. У такій парадигмі учень виступає активним суб'єктом навчання, а педагог – фасилітатором його розвитку.

Важливим складником ціннісної основи НУШ є педагогіка

партнерства, що передбачає взаємодію на засадах довіри, взаємоповаги та співпраці. Як зазначено у напрацюваннях Ю. Федорової, С. Пляка (Федорова, Пляк, 2020), ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від характеру взаємин між його учасниками. Партнерська взаємодія сприяє формуванню соціальних компетентностей, розвитку комунікативних умінь та відповідального ставлення до спільної діяльності.

Суттєвого значення набуває орієнтація на загальнолюдські та громадянські цінності, серед яких провідними є свобода, гідність, справедливість, толерантність, оскільки за такого підходу освіта виступає як засіб підготовки особистості до життя в демократичному суспільстві. Засвоєння таких цінностей забезпечує формування громадянської свідомості, здатності до участі в суспільному житті та відповідальності за власні дії.

Окремим напрямом є формування екологічних цінностей, що відповідає сучасним глобальним викликам. У контексті ідей сталого розвитку важливим є виховання відповідального ставлення до природи, що передбачає усвідомлення її самоцінності та необхідності збереження. У цьому зв'язку концептуальні положення щодо «етики землі» набувають особливої актуальності, оскільки орієнтують на гармонізацію взаємин людини і довкілля (Пруцакова та інш., 2019).

Крім того, значна увага приділяється розвитку ключових компетентностей, які інтегрують знання, уміння, цінності та досвід діяльності. Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування здатності діяти в реальних життєвих ситуаціях. У цьому контексті цінності виступають основою мотивації та визначають спрямованість діяльності особистості.

Таким чином, ціннісні орієнтири Нової української школи реалізуються через інтеграцію гуманістичних, громадянських, екологічних та професійних цінностей у зміст і організацію освітнього процесу. Вони забезпечують формування особистості, здатної до саморозвитку, відповідального вибору та ефективної взаємодії в сучасному суспільстві.

Отже, ціннісні орієнтири Нової української школи виступають фундаментом формування особистості здобувача освіти, визначаючи його світоглядні установки, поведінкові моделі та життєві пріоритети. Їх реалізація забезпечує перехід від знаннєвої парадигми освіти до особистісно орієнтованої, спрямованої на гармонійний розвиток людини.

Формування цінностей у межах освітнього процесу сприяє становленню відповідального, соціально активного, критично мислячого громадянина, здатного до самореалізації та конструктивної взаємодії в сучасному суспільстві. Таким чином, ціннісний компонент є визначальним чинником ефективності освітніх змін, закладених у

концепції Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Етичні інстанції Нової української школи як педагогічний пріоритет. Матеріали X Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій. У двох томах. Том 1. Черкаси: ЧОПОПП, 2018. С.6-9. Режим доступу: https://oipoppp.ed-sp.net/public/attached_files/i_tom.pdf
2. Кремень В. Український учитель відкритий до творчості. *Національна академія педагогічних наук України*. 2017. Режим доступу: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/1200/
3. Пруцакова О., Федорова Ю., Пляк С. Цінності як орієнтир у Новій українській школі. 2020. Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B8%D0%B4%D0%B0/Downloads/mv_58-89-101.pdf

*Абрамова Амалия Михайлівна,
учениця 11 класу*

Херсонського ліцею №57

Херсонської міської ради,

вихованка комунального закладу

«Мала академія наук» учнівської молоді

Херсонської обласної ради.

Наукові керівники:

Бахтіарова Тетяна Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

учитель вищої категорії

Херсонського ліцею №57

Плакида Ніна Петрівна,

учитель української мови та літератури

Херсонського наукового ліцею ХОР,

керівник наукової секції

комунального закладу «Мала академія наук»

учнівської молоді Херсонської обласної ради.

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ ВІРШІВ МИКОЛИ ВАСИЛЕНКА «АРХІТЕКТУРА ПЛАНИДИ»)

Актуальність теми «Формування патріотичного виховання молоді
(на прикладі збірки віршів Миколи Василенка («Архітектура планиди»)

зумовлена суспільною потребою у вихованні патріотів держави, здатних до самоорганізації та ефективної діяльності в умовах війни та відбудови. Безперечно, образ Батьківщини – домінуючий у творах багатьох поетів. У поетичному доробку митців образ України реалізується у таких модифікаціях: матері, віри, народу-борця, коханої, рідного дому, що творять антропоцентричну образну парадигму. Патріотичне виховання розпочинається із прикладу небайдужого ставлення до своєї Батьківщини, а ще це пам'ять про тих митців, поетів, земляків, які вірили у вільне майбутнє свого краю, проходили свій подвижницький шлях випробувань. Такою постаттю є Микола Василенко – колишній в'язень ГУЛАГу, якого не зламала радянська система. Свою нескорену позицію він доносив у поетичних текстах, сповнених любові й туги за Україною.

Збірка «Архітектура планиди» Миколи Василенка за свідченням літературознавців: Любові Гаражій (Гаражій Л., 2020), Галини Немченко, (Немченко Г., 2020), Івана Немченка (Немченко І., 2020) – є вишуканим, зрілим художнім явищем. Через саморефлексію ліричний герой шукає відповіді на одвічні питання, торує свій земний шлях, утверджуючи ідею патріотизму.

Символічною є й назва збірки «Архітектура планиди». Архітектура означає впорядковану, вибудовану структуру буття, створену з історичного досвіду, пам'яті, болю та духовних цінностей. Таким чином, доля постає не як сліпий фатум, а як результат дії часу і людської відповідальності. Слово «планида» означає «доля».

Поезія «Сад», якою відкривається збірка, занурює читача у вихор спогадів ліричного героя про рідну хату, персоніфіковану обитель добра, чарівне місце сили. Сонце-соняч під вікном – символ сонця, тепла. Саме такою осяйною є згадка про родинне тепло оселі, яке живе в серці крізь роки. Хата, що «любила жовті й блакитні квіточки» – символ національної ідентичності.

Життя Миколи Василенка, переосмислене в книжці, є втіленням подвижницького шляху в ім'я незалежності України. Микола Василенко постає у своїй поезії тонким ліриком, патріотом, людиною, яка залюблена в рідні простори степу. Митець подолав важкі випробування радянською системою. Він був переслідуваний, позбавлений волі, відправлений на заслання, проте залишився незламним, вірним сином рідної України. Саме ці біографічні події лягли в основу збірки «Архітектура планиди». У ній ліричний герой у кожному з семи циклів проходить своєрідну еволюцію. Його внутрішня міць, нескореність, патріотизм беруть насагу в рідному краєві, у його пейзажах, деталях побуту, спогадах, заглиблені в історію.

Центральний образ аналізованої збірки – Україна, яку поет змальовує як живу, яка вражає красою та могутністю, але водночас страждає від ран історії та зрад. Ця персоніфікація поглиблює емоційний вплив текстів, перетворюючи Батьківщину на близький, майже родинний

образ, біль якого проникливо передано у творах: «Відродження», «Надвечірній сонет», «1933». Вагомою є й метафора архітектури — руїн, храмів, каміння. Україна постає як споруда, зведена з пам'яті поколінь, але надщерблена часом і катастрофами. Камінь у цій системі образів символізує історичну стійкість.

У поезіях аналізованої збірки автор описує жахливі наслідки панування тоталітарного режиму: голодомор («1933»), знищення пам'яток української культури («Руїнували церкву, «Книгоспалення»). Наскрізною є історіософська тематика («Князь Дмитро Вишневецький», «Кошовий отаман Кость Гордієнко», «Семен Гаркуша»). Автор спонукає читачів, зокрема молодь, прийдешні покоління, знати, винахідників, політиків, науковців – вірних синів та дочок українського народу, які віддали життя за незалежність України.

Символіка збірки «Архітектура планиди» Миколи Василенка — це своєрідний місток між особистим досвідом автора та загальнонаціональною трагедією. Завдяки символам: каменю, храму, хреста, мови, неба, весни, землі — він вибудовує концепцію «вічної дороги до істини», на якій людина, попри всі тортури системи, зберігає свою гідність та віру.

У своїй творчості Микола Василенко порушує актуальні питання: як будувати своє життя в складних умовах, як знайти гармонію в хаосі, як залишатися вірним собі у світі змін. Під час останніх подій у нашій країні, українцям нелегко зберегти позитивність думок та віру в майбутнє. Багато людей назавжди покинули свій дім, минуле життя.

Твори Миколи Василенка є актуальними й сьогодні, адже у своїх віршах митець створює візії минулого, згадуючи про тернистий шлях України, про її долю з низкою перешкод та про її славний бойовий дух, який невтомно палає серед навколишньої темряви. Твори Миколи Василенка кожного разу повертають віру та сподівання на краще.

Микола Василенко – майстер поезій, у яких продовжує кращі класичні традиції, розкриває актуальні проблеми сучасності. Твори митця – своєрідна сповідь автора перед земляками.

У своїх віршах Микола Василенко утверджував думку, що шлях до національного відродження лежить через відновлення в кожному українцеві психологічних і духовних сил. Національне прагнення виростає з глибокого усвідомлення своєї національної ідентичності й пов'язаної з цим потужної віри у власну повноцінність. Адже нинішньому суспільству потрібна вільна, мисляча, активна, національно свідома особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко М. Архітектура планиди: поезії: вибране / передм. Д. Павличка. К. – Херсон : Просвіта, 2004. 187 с.

2. Гаражій Л. Віршоване літописання у творах Миколи Василенка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник. 2020. Вип. 17. К.* – Херсон: Просвіта. С. 17-19.
3. Немченко Г.В. Особливості художнього осмислення околу в ліриці Івана Златокудра та Миколи Василенка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник. 2020. Вип. 17. К.* – Херсон: Просвіта. С. 130-134.
4. Немченко І.В. Василенко Микола Олександрович. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-33318> (дата звернення 18.11.2025р.).

*Аплевич Мирослава Олександрівна,
Калін Інна Олександрівна,
студентки 2 курсу,
спеціальності 013 Початкова освіта
Зиновєєва Ірина Леонідівна,
спеціаліст вищої категорії,
викладач Комунального закладу
«Одеський педагогічний фаховий
коледж», м. Одеса*

ВІД МИСТЕЦТВА ДО НАУКИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

У сучасних умовах стрімкого розвитку суспільства, цифровізації та глобалізації освіта потребує нових підходів до організації навчального процесу. Традиційна модель, що передбачає ізольоване вивчення окремих дисциплін, уже не відповідає викликам часу. Сьогодні особливої ваги набуває міждисциплінарний підхід, який дозволяє інтегрувати знання з різних галузей і формувати в учнів цілісне бачення світу. Це особливо актуально для мистецької освіти, де поєднання творчості з історією, мовою, культурою та наукою відкриває нові можливості для ефективного навчання.

У сучасному освітньому просторі важливо не лише володіти знаннями з окремого предмета, а й уміти поєднувати їх із іншими сферами. Саме тому міждисциплінарність стає ключовим принципом навчання. У мистецькій освіті цей підхід реалізується природно, адже мистецтво тісно пов'язане з історичними, культурними та соціальними процесами.

Мистецтво не існує ізольовано. Наприклад, для глибшого розуміння театральної вистави необхідно знати історичний контекст її створення, а

музика нерозривно пов'язана з мовою, культурою та політичними подіями. Саме інтеграція різних дисциплін дозволяє учням краще усвідомлювати складні явища та формувати комплексне бачення дійсності.

Яскравим прикладом міждисциплінарності в українському культурному просторі є діяльність МУР. Їхні проекти поєднують театр, музику, історію та освітній компонент. Зокрема, вистави Ти [Романтика] та РЕБЕЛІЯ демонструють можливість популяризації історичних знань через мистецтво. Перша з них розкриває долі представників Розстріляного відродження, а друга — висвітлює події кінця ХХ століття в Україні (МУР, 2026).

Важливим є й те, що через художні образи формується глибше розуміння історичних постатей. Наприклад, образ Михайль Семенко у виставі постає яскравим і нестандартним, що відповідає його ролі як новатора українського футуризму. Такий підхід сприяє не лише засвоєнню фактів, а й осмисленню культурних процесів.

Окрему роль у міждисциплінарному навчанні відіграє музика. Вона допомагає ефективно запам'ятовувати інформацію завдяки ритму, рими та емоційному впливу. Використання пісень у навчальному процесі сприяє кращому засвоєнню мовного матеріалу, історичних фактів і навіть складних теоретичних понять. Особливо це актуально для вивчення іноземних мов, де через пісні учні засвоюють лексику та граматичні конструкції.

Також ефективним інструментом є кінематограф. Наприклад, фільм Інтерстеллар дозволяє візуалізувати складні фізичні концепції, зокрема теорію відносності, гравітацію та викривлення простору-часу. Подібні приклади сприяють кращому розумінню абстрактних наукових ідей.

Звернення до серіалів, таких як Дивні дива, допомагає пояснити складні поняття, зокрема ідею кротових нір як гіпотетичних структур простору-часу. Хоча художнє трактування відрізняється від наукового, воно є корисним для первинного осмислення матеріалу.

Не менш цікавим є використання літератури та сучасної наукової фантастики, зокрема Проєкт «Аве Марія», де розкриваються біологічні та фізичні процеси через взаємодію вигаданих мікроорганізмів. Це дозволяє ілюструвати принципи паразитизму, антагонізму та функціонування складних систем (Вір, 2009).

Міждисциплінарний підхід також сприяє розвитку ключових навичок ХХІ століття: критичного мислення, креативності, комунікації та здатності працювати в команді. Наприклад, створення мистецького проєкту потребує співпраці представників різних галузей — від режисерів і музикантів до істориків і програмістів.

Водночас існують і певні виклики. Зокрема, є ризик поверхневого засвоєння знань, якщо не дотримуватися балансу між широтою та

глибиною. Крім того, міждисциплінарне навчання вимагає високого рівня підготовки викладачів і оновлення освітніх методик.

Отже, міждисциплінарність у мистецькій освіті є ефективним інструментом формування цілісного світогляду учнів і студентів. Вона дозволяє поєднувати різні галузі знань, роблячи навчання більш змістовним, цікавим і наближеним до реального життя.

Приклади діяльності мистецьких об'єднань, використання музики, кінематографа та літератури у навчальному процесі доводять, що інтеграція дисциплін сприяє глибшому розумінню матеріалу та його кращому запам'ятовуванню.

Водночас ефективність цього підходу залежить від дотримання балансу між інтеграцією знань і їхньою глибиною, а також від належної підготовки педагогів. За умови системного впровадження міждисциплінарність може стати важливим чинником модернізації освіти в Україні та відповіддю на виклики сучасності.

Список використаних джерел:

1. Вір Е. Проект «Аве Марія». Київ: КМ-Букс, 2022. 496 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
3. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 09.04.2026).
4. МУР [Електронний ресурс]: офіційні сторінки у соцмережах. URL: <https://www.youtube.com/> (дата звернення: 10.04.2026).
5. Інтерстеллар [Електронний ресурс]: трейлер. URL: <https://www.youtube.com/> (дата звернення: 10.04.2026).
6. Дивні дива [Електронний ресурс]: офіційні матеріали. URL: <https://www.youtube.com/> (дата звернення: 10.04.2026).

*Бабаніна Софія Тарасівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Жало Ольга Анатоліївна,
викладач-методист, викладач англійської мови,
Комунальний заклад Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж» (м. Біла Церква, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасних умовах цифровізації освіти інтернет-ресурси стали невід'ємною складовою освітнього процесу, особливо у процесі навчання іноземних мов. У контексті формування англійської лексики компетентності учнів молодшого шкільного віку інтернет-ресурси виконують функцію потужного дидактичного інструменту, що сприяє інтерактивності, мотивації та індивідуалізації навчання.

Мультимедійні засоби навчання – це технології, які використовують різні типи медіа для підтримки та покращення освітнього процесу. Вони включають комбінацію тексту, звуку, графіки, відео та анімації для представлення інформації, що допомагає учням засвоїти матеріал більш ефективно та різноманітно (Близнюк, Слюсарчук (2019), Близнюк (2021)).

Дане дослідження має на меті систематизувати різноманітні інтернет-ресурси, класифікувати їх за типами та функціями, а також розкрити їхній дидактичний потенціал у процесі навчання лексики англійської мови молодших школярів.

Інтернет-ресурси, спрямовані на формування лексики компетентності, можна класифікувати за кількома критеріями: за типом контенту (візуальний, аудіальний, інтерактивний), за функцією (навчальні, тренувальні, контролюючі, творчі), за формою організації діяльності (індивідуальні, групові, колективні). На основі аналізу педагогічної практики та досліджень пропонується наступна класифікація.

Інтерактивні навчальні платформи та ігрові сервіси: ця категорія включає ресурси, які переважно мають ігровий формат та спрямовані на засвоєння та закріплення лексики через гру. До них належать:

- Kahoot! – ігрова навчальна платформа для створення та проведення вікторин, тестів, опитувань у реальному часі. Її дидактичний потенціал полягає в можливості швидкої перевірки знань, створенні

змагального середовища, що підвищує мотивацію. Вчителі можуть створювати тести на вибір правильної лексичної одиниці, відповідності слова зображенню, синонімів/антонімів тощо.

- LearningApps.org – сервіс для створення інтерактивних модулів-вправ (наприклад, «знайди пару», «хрестословиця», «заповни пропуски», «сортування за категоріями»). Цей ресурс дозволяє адаптувати вправи до конкретних тем та рівнів учнів, сприяючи візуалізації лексики та її закріпленню в ігровій формі.
- Wordwall – аналогічний ресурс для створення інтерактивних ігор і вправ (колесо фортуни, відкриття карток, групи тощо).
- Baamboozle – платформа для командних ігор-вікторин, де завдання можуть містити зображення, тексти, питання щодо значення слів.
- Quizlet – сервіс для роботи з flashcards (картками), що включає режими заучування, тестування, гри. Інтерактивні картки на платформах (Quizlet, Anki, WordWall) є ефективним засобом для формування лексичної навички, як рецептивної, так і репродуктивної.

Наступна категорія включає ресурси для створення презентацій та візуалізації навчального контенту. Візуальна підтримка є ключовою для молодших школярів через їхнє конкретно-образне мислення. До цієї категорії належать:

- Canva, Genially, Google Slides – інструменти для створення мультимедійних презентацій, інфографік, плакатів. Ці ресурси дозволяють вчителю структурувати лексичний матеріал за темами, доповнювати слова яскравими зображеннями, схемами, що сприяє кращому запам'ятовуванню. Учні також можуть використовувати їх для творчих проєктів.
- Miro – інтерактивні віртуальні дошки для колективної роботи. Віртуальна дошка, на якій можна розміщувати текстові нотатки, зображення, фотографії Padlet. Платформи, як Canva або Miro, дають можливість створювати спільні інтерактивні дошки, на яких учні можуть писати, малювати та додавати мультимедійні елементи. Їх зручно використовувати для створення інтелектуальних карт (mind maps), хмар слів, асоціативних кущів, що допомагає систематизувати лексику за тематичними групами та встановлювати семантичні зв'язки.

Відео- та аудіоресурси забезпечують аудіовізуальну інформацію, яка є основою для розвитку навичок слухання та вимови, а також для презентації лексики в контексті:

- YouTube – найбільший відеохостинг, що містить безліч освітніх каналів, мультфільмів, фрагментів фільмів, пісень, дидактичних відеоуроків тощо. Завдяки YouTube уроки англійської мови можуть стати набагато цікавішими та різноманітнішими, дозволяючи учням не лише вивчати мову, а й активно взаємодіяти з матеріалом через відео, пісні та інші мультимедійні елементи. Відео дозволяє представити лексику в реальних життєвих ситуаціях, що сприяє розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.

Дидактичний потенціал інтернет-ресурсів полягає не лише в їх різноманітності, але й у можливості комплексно впливати на всі компоненти лексичної компетентності: лексичні знання, рецептивні та репродуктивні навички, лексичну усвідомленість.

Отже, класифікація інтернет-ресурсів для навчання лексики англійської мови учнів молодшого шкільного віку демонструє їхнє значне різноманіття та широкий дидактичний потенціал. Застосування мультимедійних засобів у навчанні дозволяє створити цікаве та інтерактивне середовище, яке сприяє розвитку лексичної компетентності молодших школярів. Кожна категорія ресурсів (ігрові платформи, візуалізатори, відеохостинги, інструменти тестування тощо) вирішує конкретні педагогічні завдання: від первинного представлення лексики до її творчого застосування та об'єктивного контролю.

Важливо пам'ятати, що мультимедійні засоби є не заміною традиційних методів, а їхнім доповненням. Комплексне та зважене поєднання інноваційних цифрових інструментів з перевіреними педагогічними прийомами забезпечує якісне формування англомовної лексичної компетентності, що є основою для подальшого успішного спілкування іноземною мовою.

Таким чином, впровадження мультимедійних засобів на уроках англійської мови забезпечує інтерактивне, позитивне та ефективне середовище для розвитку лексичної компетентності учнів початкової школи, даючи їм можливість активно залучатись до освітнього процесу, практично застосовувати нові знання та отримувати задоволення від навчання.

Список використаних джерел

1. Близнюк Т., Слюсарчук Т. (2019). Формування цифрової компетентності молодших школярів (на матеріалах уроків англійської мови): навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, Видавець Кушнір Г. М. 110 с.

2. Близнюк Т. (2021) Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 64 с.

3. Хоменко Л. Г. (2024). Цифрова трансформація візуальної спільної роботи в освітньому середовищі. *ScienceRise. Pedagogical Education. 1.* 56–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2024_1_10

4. Цифрова трансформація освіти і науки в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Огляд-презентація. (2025) URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/Digital_transformation_of_education_and_science-2025.pdf

*Бабич Катерина Олегівна,
студентка спеціальності G7 Автоматизація,
комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка
Малахова Діана Михайлівна,
викладач вищої категорії, старший викладач
ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України» (м. Ніжин, Україна)*

ШЕВЧЕНКО І ЧЕРНІГІВЩИНА

Любов'ю і пошаною оточене ім'я Тараса Григоровича Шевченка на Чернігівщині, де він провів багато часу, де створив ряд своїх безсмертних творів, виконав безліч малюнків та картин. Мальовничий і колоритний наш Поліський край знайшов своє відображення у поетичних творах та повістях Кобзаря (Березкіна, 2021).

Вперше побував на Чернігівщині Тарас Григорович Шевченко ще 1829 року, коли в складі прислуги супроводжував свого пана П. В. Енгельгардта з села Вільшанки через Київ до міста Вільно. Тоді малий козачок Тарас проїжджав Сираї, Козелець, Лемеші, Кіпті, Чемер, Красилівку, Красне, Іванівку, Количівку, Чернігів. Враження від вперше побаченого нового мальовничого краю було настільки сильним, що не могло згаснути протягом наступних років його важкого життя, неймовірних поневірянь, принижень і наруги (Березкіна, 2021).

Вдруге Т. Шевченко був на Чернігівщині в час подорожі на Україну в 1843 році. За минулі чотирнадцять років у житті поета пройшли великі зміни. Із приниженого кріпака завдяки увазі і піклуванню передових діячів: І. Сошенка, В. Жуковського, К. Брюллова, В. Григоровича та О. Венеціанова, які викупили його у пана Енгельгардта, він став вільною людиною, одержав змогу навчатися у Петербурзькій Академії художеств та

писати вірші, вперше видані збіркою в 1840 році під назвою «Кобзар». Тепер, уже завдяки багатьом дослідникам і передовсім одному з найкращих знавців Шевченка Петрові Журу точно відомо, що поет їхав додому Білоруським трактом (Березкіна, 2021).

Серед численних доказів підтверджує це і згадка в «Щоденнику» Шевченка про те, що 1843 року борошно в Чернігові на базарі продавали в кілька разів дешевше, ніж у Гомелі. Тобто, їхав поет через Гомель, Добрянку, Городню, Чернігів. А от як було далі? Як добирався Тарас до Качанівки? З Чернігова він міг їхати двома шляхами: через Ніжин – Монастирище – Ічню і через Борзну (Москаленко, 2017).

На початку 1843 року в листі до Г. С. Тарновського в Качанівку (тепер Ічнянський район на Чернігівщині), з яким познайомився в Петербурзі, Тарас Григорович Шевченко сповіщає, що хоче виїхати «на Україну до солов'я», і 13 травня їде разом з Є. Гребінкою на Чернігівщину. Критичним оком зрілого митця поет побачив нелюдські страждання кріпаків (Москаленко, 2017).

В цю подорож Т. Г. Шевченко близько ознайомився з найвизначнішими місцями Чернігівщини, бо проїхав він більше сотні кілометрів через Чернігівщину до Качанівки. Вона зустріла Шевченка в усій красі. Пишними зеленими шатами, мальовничими галявинами та озерами, солов'їними співами, неповторною архітектурою палацу, альтанок, дивовижними парковими композиціями. Оркестр, створений Г. С. Тарновським, мав у репертуарі твори зарубіжної музичної класики. Був тут і театр (Москаленко, 2017).

Постійно гостювали, а то й довгий час жили тут видатні музики, співаки, майстри слова і пензля. Маєток поміщика Г. С. Тарновського був завжди людним. Видаючи себе за покровителя мистецтв, Г. С. Тарновський весною та влітку часто приймав тут діячів культури: музикантів, письменників, художників. Чудовий парк Качанівки приваблював їх своєю красою, тому тут бували ще раніше знайомі і друзі Шевченка: Л. Жемчужніков, О. Маркович, В. Забіла, М. Гоголь, М. Костомаров, М. Максимович і композитор М. Глінка. У перший приїзд до Качанівки, Шевченко немов перехожий у пустелі до прохолодного джерела, припав устами до краси рідного краю. Розкішний парк та ліси Качанівки були місцями хорошого відпочинку для Т. Г. Шевченка (Москаленко, 2017).

Крім Качанівки, Кобзар бував тоді в Ічні, Парафіївці, Власівці, Петрушивці, Тростянці. На цей час припадає відвідання ним і Батурина, де змальовував руїни палацу Розумовського. Про події в Батурині поет розповідає в поемі-містерії «Великий льох» (Морозов, 2019).

15 січня 1844 року приїжджає знову на Чернігівщину, в село Линовицю (тепер Прилуцького району) до свого друга Якова де Бальмена, офіцера. З ним глибоко заприятелював поет. Він був любитель мистецтва, і це зблизило його з Шевченком. На той час де Бальмен почав переписувати

збірник поезій Шевченка польсько-латинським шрифтом та разом з художником Башиловим ілюструвати його (Морозов, 2019).

Закінчивши Академію художеств у Петербурзі та одержавши звання художника, Т. Г. Шевченко знову виїздить на Україну. Тарас Григорович прибуває в Кукуріковщину (тепер Забілівщина, Борзнянського району, на Чернігівщині) до українського поета Віктора Забіли. Про нього Шевченкові розповідав раніше його друг, художник Штернберг, який познайомився з Забілою в маєтку Тарновських у Качанівці 1833 року. З того часу між двома українськими поетами зав'язалася сердечна дружба. В січні 1847 року митець знову відвідав В. Забілу, змалював його портрет, оригінал якого не розшукано (Морозов, 2019).

У другій половині травня 1845 року Т. Г. Шевченко приїжджає в місто Прилуки. Раніше вважалося, що Кобзар приїздив на Прилуччину тричі, але згодом з'ясувалося, що візитів було п'ять (так стверджує місцевий краєзнавець Анатолій Рижченко). В 1843 та 1844 роках Тарас Григорович бував у Прилуках проїздом, але саме тоді він і познайомився з містом. Шевченко на поштової станції міняв коней. Вулиці, люди, архітектура Прилук - усе це не залишало Тараса Григоровича байдужим. Про побачене він розповів у повісті «Музикант» (Морозов, 2019).

Тарас Григорович направився з Лубен до Ніжина. У Прилуках перепрягли коней. У Сокиринцях Т. Г. Шевченко знайомиться з кобзарем Остапом Вересаєм, з яким і далі підтримує тісний зв'язок. В народі збереглися перекази про те, що Шевченко подарував Вересаю «Кобзар» з написом: «Брату Остапу від Тараса Григоровича Шевченка». Перебування в цих селах, і особливо в Дігтярях, справило на поета глибоке враження. На фоні багатой української природи і розгульного життя панства він бачить всю жахливість кріпосницького гніту (Морозов, 2019).

Після виснажливих перепетій у власному житті, на початку 1846 року з'явився Тарас Григорович на Чернігівщині. А у другій половині лютого Шевченко з Чужбинським виїхали до Ніжина. Слідкуючи за цим шляхом, можна гадати, що тоді письменник проїжджав села: Товкачівку, М.-Дивицю, Монастирище, Велику Дорогу, Талалаївку та Хвилівку і 17 лютого прибув до Ніжина, де їх зустрів з великою пошаною та захопленням Олександр Соколов. Крім того, в Ніжині тоді саме жив і працював Іван Максимович Сошенко, який відіграв велику роль у долі поета. Він перший, зустрівши Тараса Григоровича познайомив його з художником К. Брюлловим, поетом В. Жуковським, Є. Гребінкою та іншими, приймав саму активну участь у викупі Шевченка з кріпацтва. Своєму покровителю і другу Сошенку Тарас Григорович був вдячний протягом усього життя (Неділько, 2015).

Тоді ж письменник відвідав і село Липів Ріг, що за п'ять кілометрів від міста Ніжина. Та й не раз за своє життя побував він у цій місцині. Тут жила Ликерія Іванівна Полусмак, з якою Тарас Григорович хотів

одружитись, але, як він сам писав: «непобравшись розійшовся» (Неділько, 2015).

Багато чернігівців стрілося на Тарасовому шляху в останні півтора роки його життя. Варто обов'язково назвати літератора Миколу Макарова, його сестру Варвару Карташевську та сестру Ганни Барвінок - Надію Забілу, кохану Ликеру Полусмак (Неділько, 2015).

Отже, наші земляки були вірними і щирими друзями Кобзаря. Вони взяли найактивнішу участь у його похороні, перевезенні тіла на Україну та перепохованні на Чернечій горі. Везли домовину Тараса Григоровича Шевченка шляхами Чернігівщини. Похоронна процесія проходила через сучасні населені пункти: Атюші, Батурин, Доч, Шаповалівку, Борзну, Оленівку, Комарівку, Ніжин, Носівку, Козари, Козелець, Сираї і далі на Київ (Неділько, 2015).

Список використаних джерел

1. Березкіна О.Г. (2021). Чернігівська шевченкіана. Чернігівські відомості. Київ, 105 с.
2. Москаленко М.М. (2017). Шевченко і Куліш. Вісті Борзнянщини. Ніжин, 196 с.
3. Морозов О.А. (2019). Чернігівські єпархіальні відомості. Чернігів, 282 с.
4. Неділько Г.Я. (2015). Шевченко і художник з Ніжина: [взаємини Т. Г. Шевченка з ніжинським художником Олександром Фроловичем Сенчилом-Стефановським (1808-1866)]. Київ: Академія, 180 с.

Белогурова Каріна Юріївна
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(«Педагогіка вищої школи»)

Виговська Світлана Володимирівна,
к.пед.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується значними змінами у змісті та організації освітнього процесу. Педагогічна діяльність сьогодні вимагає від фахівця не лише глибоких професійних знань, але й розвинених особистісних якостей, які забезпечують ефективну взаємодію з учнями, колегами та батьками. У цьому контексті важливого значення набуває проблема розвитку емоційного інтелекту майбутніх педагогів.

Саме емоційний інтелект забезпечує здатність людини усвідомлювати власні емоції, розуміти емоційні стани інших людей та ефективно керувати емоційною поведінкою у різних ситуаціях.

Актуальність дослідження ролі емоційного інтелекту у професійній підготовці педагогів зумовлена тим, що педагогічна діяльність належить до професій типу «людина – людина». Це означає, що ефективність роботи вчителя значною мірою залежить від його здатності налагоджувати міжособистісну взаємодію, підтримувати позитивний психологічний клімат у колективі та сприяти гармонійному розвитку особистості учня. У зв'язку з цим розвиток емоційної компетентності педагогів стає одним із важливих напрямів модернізації педагогічної освіти.

Поняття «емоційний інтелект» з'явилося у науковій літературі наприкінці ХХ століття. Його авторами вважаються американські психологи Пітер Саловей та Джон Майєр, які визначили емоційний інтелект як здатність людини розпізнавати власні емоції та емоції інших людей, використовувати емоційну інформацію у процесі мислення та керувати емоційними станами. Подальшого розвитку ця концепція набула у працях Денієла Гоулмана, який довів, що емоційний інтелект є важливим чинником професійної ефективності та соціального успіху людини.

У сучасній психології та педагогіці емоційний інтелект розглядається як складне інтегративне утворення, що поєднує когнітивні, емоційні та соціальні компоненти. До основних складових емоційного інтелекту належать здатність до самоусвідомлення, емоційної саморегуляції, емпатії, мотивації та ефективною міжособистісної взаємодії. Самоусвідомлення передбачає здатність людини усвідомлювати власні емоційні стани та розуміти їхній вплив на поведінку. Саморегуляція полягає у вмінні контролювати власні емоції, адаптуватися до різних ситуацій та приймати зважені рішення. Емпатія забезпечує здатність розуміти емоційний стан інших людей, що є важливою передумовою ефективною комунікації.

Для педагогічної діяльності ці якості мають особливе значення. Учитель щодня стикається з різноманітними емоційними ситуаціями: необхідністю підтримати учнів, вирішити конфлікт, мотивувати до навчання або допомогти подолати труднощі. Саме тому педагог повинен володіти розвиненими навичками емоційної саморегуляції та здатністю до емпатії. Високий рівень емоційного інтелекту дозволяє вчителю краще розуміти потреби учнів, підтримувати позитивний психологічний клімат у навчальному середовищі та сприяти формуванню довірливих взаємин між учителем і учнями.

Дослідження сучасних науковців свідчать про те, що педагоги з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють більш ефективні результати професійної діяльності. Вони здатні швидше встановлювати контакт з учнями, ефективніше організовувати освітній процес та

створювати сприятливу атмосферу для навчання. Крім того, такі педагоги краще справляються з професійними труднощами, оскільки володіють навичками управління емоційними станами та психологічної саморегуляції.

Особливої уваги проблема розвитку емоційного інтелекту потребує у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Саме у цей період відбувається формування професійної ідентичності майбутнього вчителя, розвиток його професійних компетентностей та особистісних якостей. Важливим завданням педагогічної освіти є створення умов для розвитку соціально-емоційних навичок студентів, які сприятимуть їхній успішній професійній діяльності у майбутньому.

Розвиток емоційного інтелекту у студентів педагогічних спеціальностей може здійснюватися за допомогою різних педагогічних технологій. Одним із ефективних напрямів є використання інтерактивних методів навчання, які сприяють розвитку комунікативних навичок та формуванню емоційної компетентності. До таких методів належать групові дискусії, рольові ігри, тренінги, моделювання педагогічних ситуацій та рефлексивні вправи. Використання цих методів дозволяє студентам краще усвідомлювати власні емоційні реакції, розвивати здатність до співпереживання та формувати навички ефективної міжособистісної взаємодії.

Важливу роль у формуванні емоційного інтелекту майбутніх педагогів відіграє педагогічна практика. Під час проходження практики студенти мають можливість безпосередньо взаємодіяти з учнями, застосовувати отримані знання у реальних умовах освітнього процесу та розвивати власні професійні якості. Саме практична діяльність дозволяє майбутнім педагогам навчитися розуміти емоційні потреби учнів, будувати конструктивні взаємини та ефективно вирішувати педагогічні ситуації.

Крім того, розвиток емоційного інтелекту сприяє запобіганню професійному вигоранню педагогів. Педагогічна діяльність часто пов'язана з високим рівнем емоційного навантаження, що може призводити до стресу та втрати професійної мотивації. Розвинені навички емоційної саморегуляції допомагають педагогам підтримувати психологічну рівновагу, зберігати позитивне ставлення до професійної діяльності та ефективно долати труднощі.

У сучасних умовах реформування освіти розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів стає важливим напрямом удосконалення педагогічної підготовки. Освітні програми повинні враховувати необхідність формування соціально-емоційних компетентностей студентів, адже саме вони забезпечують ефективність педагогічної взаємодії та сприяють створенню сприятливого освітнього середовища.

Отже, емоційний інтелект є важливою складовою професійної компетентності педагога. Його розвиток сприяє підвищенню ефективності педагогічної діяльності, покращенню взаємин між учителем та учнями, формуванню позитивного психологічного клімату у навчальному середовищі та запобіганню професійному вигоранню педагогів. Саме тому формування емоційного інтелекту повинно стати важливим напрямом професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

*Белогурова Каріна Юріївна,
студентка спеціальності
Педагогіка вищої школи
Єресько Олег Вікторович,
к.п.н., доцент кафедри
педагогіки Національний
університет біоресурсів
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЕКОЛОГІЯ МІСТА ТА ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Сучасні міста є центрами економічного розвитку, соціальної активності та науково-технічного прогресу. Урбанізація є одним із найважливіших процесів розвитку суспільства, який супроводжується концентрацією населення, виробництва та інфраструктури на обмеженій території. Разом із позитивними економічними та соціальними наслідками урбанізація спричиняє значне навантаження на природне середовище. Саме тому питання екології міста набуває особливої актуальності в умовах сучасного розвитку суспільства. Особливо актуальними ці питання є для великих міст України, де високий рівень урбанізації поєднується зі значним антропогенним навантаженням на навколишнє середовище.

Урбанізовані території характеризуються високою щільністю забудови, розвиненою транспортною мережею, значною кількістю промислових підприємств та високим рівнем споживання ресурсів. Такі фактори призводять до суттєвих змін природного середовища, зокрема до порушення природного балансу екосистем, забруднення повітря, води та ґрунтів. У містах формується особливий мікроклімат, який відрізняється підвищеною температурою повітря, зниженим рівнем вологості та підвищеною концентрацією шкідливих речовин.

Однією з найгостріших екологічних проблем урбанізованих територій є забруднення атмосферного повітря. Основними джерелами забруднення є промислові підприємства, транспорт, теплоелектростанції та

інші об'єкти енергетичної інфраструктури. Викиди оксидів азоту, сірки, вуглецю, а також дрібнодисперсних частинок негативно впливають на здоров'я населення та можуть спричиняти різні захворювання дихальної системи. Крім того, накопичення забруднюючих речовин у повітрі сприяє утворенню смогу та погіршує загальний стан міського середовища.

Не менш важливою проблемою є забруднення водних ресурсів у містах. Урбанізовані території генерують значну кількість побутових та промислових стічних вод, які можуть містити небезпечні хімічні сполуки, важкі метали та інші шкідливі речовини. Якщо системи очищення води працюють недостатньо ефективно, ці забруднення потрапляють у природні водойми, що призводить до деградації водних екосистем. Для вирішення цієї проблеми важливим є впровадження сучасних технологій очищення стічних вод, а також раціональне використання водних ресурсів.

Важливим елементом екологічної системи міста є зелені насадження. Парки, сквери, бульвари та інші зелені зони виконують важливі функції щодо очищення повітря, зменшення рівня шуму та покращення мікроклімату міського середовища. Зелені насадження також сприяють збереженню біорізноманіття, створюють комфортні умови для відпочинку населення та позитивно впливають на психологічний стан мешканців. Саме тому збільшення площі зелених зон та розвиток міського озеленення є важливим напрямом екологічної політики сучасних міст.

Ще однією суттєвою проблемою урбанізованих територій є накопичення побутових і промислових відходів. Зростання рівня споживання та збільшення кількості населення призводить до постійного збільшення обсягів сміття. Неєфективна система управління відходами може спричиняти забруднення навколишнього середовища та створювати загрозу для здоров'я людей. У зв'язку з цим важливим напрямом екологічної політики є впровадження систем сортування, переробки та повторного використання відходів.

Сучасні підходи до розвитку міст передбачають використання принципів сталого розвитку. Концепція сталого розвитку спрямована на забезпечення гармонійного поєднання економічного зростання, соціального розвитку та збереження навколишнього природного середовища. У цьому контексті важливими є розвиток екологічно чистого транспорту, впровадження енергоефективних технологій у будівництві, використання відновлюваних джерел енергії та підвищення екологічної свідомості населення.

Крім того, значну роль у покращенні екологічної ситуації у містах відіграє екологічне планування територій. Раціональне розміщення промислових підприємств, житлових районів та рекреаційних зон дозволяє зменшити негативний вплив антропогенних факторів на довкілля. Використання сучасних методів екологічного моніторингу дає можливість

контролювати стан навколишнього середовища та своєчасно реагувати на можливі екологічні загрози.

Важливим аспектом екології урбанізованих територій є також проблема транспортного навантаження. У великих містах значна кількість автомобільного транспорту призводить до підвищення рівня шуму, викидів шкідливих речовин та збільшення концентрації парникових газів в атмосфері. Автомобільний транспорт є одним із основних джерел забруднення повітря в містах, оскільки під час згоряння пального утворюються оксиди азоту, вуглецю та інші небезпечні сполуки. Для зменшення негативного впливу транспорту на навколишнє середовище важливим є розвиток громадського транспорту, використання електротранспорту та створення умов для використання велосипедів і пішохідного пересування.

Також значну роль у формуванні екологічного стану міста відіграє забудова територій. Інтенсивне будівництво житлових та комерційних об'єктів часто супроводжується скороченням зелених зон, що негативно впливає на екологічну рівновагу міського середовища. Нераціональне планування забудови може призводити до погіршення вентиляції міста, збільшення концентрації забруднюючих речовин та формування так званих «теплових островів». Це явище проявляється у підвищенні температури повітря в центральних районах міст порівняно з прилеглими природними територіями. Для вирішення цієї проблеми необхідно враховувати екологічні вимоги під час планування міської забудови та забезпечувати збереження зелених насаджень.

Суттєвим чинником покращення екологічної ситуації в містах є підвищення рівня екологічної культури населення. Формування відповідального ставлення до навколишнього середовища сприяє більш раціональному використанню ресурсів та зменшенню обсягів забруднення. Проведення інформаційних кампаній, екологічних освітніх програм та громадських ініціатив допомагає підвищити обізнаність населення щодо екологічних проблем та шляхів їх вирішення. Важливою складовою цього процесу є розвиток екологічної освіти, яка сприяє формуванню екологічної свідомості та відповідальної поведінки громадян.

У сучасних умовах дедалі більшого значення набувають інноваційні підходи до управління міським середовищем. Одним із таких підходів є концепція «розумного міста» (smart city), яка передбачає використання інформаційних технологій для підвищення ефективності управління міською інфраструктурою та ресурсами. Використання цифрових технологій дозволяє оптимізувати транспортні потоки, контролювати рівень забруднення повітря, ефективно управляти енергетичними ресурсами та покращувати якість життя мешканців. Впровадження таких технологій сприяє більш ефективному використанню ресурсів та зменшенню негативного впливу на довкілля.

Крім того, важливим напрямом розвитку екології міста є впровадження принципів «зеленої економіки». Зелена економіка передбачає використання ресурсів таким чином, щоб забезпечити економічне зростання без завдання шкоди навколишньому середовищу. Це включає розвиток енергоефективних технологій, використання відновлюваних джерел енергії, зменшення викидів парникових газів та раціональне використання природних ресурсів. Для міст це означає впровадження енергоефективних будівель, розвиток екологічного транспорту та підтримку екологічно відповідального бізнесу.

Отже, екологія міста є складною системою взаємодії природних та антропогенних факторів. Урбанізовані території мають специфічні екологічні особливості, пов'язані з інтенсивним використанням ресурсів, високим рівнем забруднення та значним антропогенним навантаженням на довкілля. Для покращення екологічної ситуації необхідно впроваджувати сучасні технології, розвивати систему управління відходами, збільшувати площі зелених насаджень та реалізовувати принципи сталого розвитку. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню якості життя населення та забезпеченню екологічної безпеки міського середовища.

Список використаних джерел

1. Кучерявий В. П. Урбоекологія : підручник. Львів : Світ, 2019. 440 с.
2. Багрова Л. А., Нестеренко В. Г. Основи екології : навч. посіб. Київ : Либідь, 2018. 368 с.
3. Мельник Л. Г. Екологічна економіка : підручник. Суми : Університетська книга, 2020. 350 с.
4. Urban Environment and Sustainable Cities. United Nations Environment Programme (UNEP), 2022.

Білошицька Анна Олегівна
Студентка групи ІКТО25001м
гуманітарно-педагогічного факультету
Мірошніченко Валентина Іванівна
д.пед.н, професор,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ПОРІВНЯННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛЕЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний етап розвитку системи вищої освіти характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими цифровізацією суспільства та стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Особливої актуальності дистанційне навчання набуло в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану в Україні, що поставило перед закладами освіти завдання забезпечення безперервності освітнього процесу незалежно від зовнішніх обставин (Родінова, 2022).

Дистанційне навчання сьогодні розглядається не лише як альтернативна форма організації освітнього процесу, а як повноцінна педагогічна система, що інтегрує технологічні, методичні та організаційні компоненти. Воно забезпечує доступність освіти, гнучкість навчання та можливість формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти. Крім того, дистанційний формат сприяє розвитку ключових компетентностей XXI століття, зокрема цифрової грамотності, самостійності, критичного мислення та здатності до навчання впродовж життя (Кремень, 2023). Водночас масовий перехід до онлайн-навчання виявив низку проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем цифрової підготовки учасників освітнього процесу, зниженням якості комунікації, труднощами організації зворотного зв'язку та ризиками формалізації навчальної діяльності. Як зазначає Г. Й. Шевчук, дистанційне навчання потребує не лише технічного забезпечення, а й відповідного рівня педагогічної майстерності викладача та мотивації студентів (Шевчук, 2021).

У сучасній педагогічній науці виокремлюють кілька основних моделей дистанційного навчання, кожна з яких має свої особливості, переваги та обмеження. До них належать синхронна, асинхронна, мережева (на базі LMS-платформ) та змішана (гібридна) моделі.

Синхронна модель передбачає організацію навчального процесу в режимі реального часу, коли викладач і студенти одночасно взаємодіють у

віртуальному середовищі. Такий формат дозволяє забезпечити високий рівень комунікації, оперативний зворотний зв'язок та можливість організації колективної роботи. Він є особливо ефективним для дисциплін, що потребують активного обговорення, демонстрації або супроводу навчальної діяльності. Водночас ця модель залежить від технічних умов та вимагає узгодження часу між усіма учасниками освітнього процесу (Стадній, 2020).

Асинхронна модель, навпаки, орієнтована на самостійну роботу студентів і передбачає доступ до навчальних матеріалів у зручний для них час. Вона забезпечує високу гнучкість навчання, дозволяє індивідуалізувати темп засвоєння матеріалу та сприяє розвитку самодисципліни. Разом із тим, ефективність цієї моделі значною мірою залежить від внутрішньої мотивації студентів та якісної організації навчального контенту. Дослідження свідчать, що за належних умов асинхронне навчання може забезпечувати навіть вищі когнітивні результати порівняно із синхронним (Істоміна, 2023).

Мережева модель дистанційного навчання реалізується через використання спеціалізованих платформ управління навчанням (LMS), які забезпечують комплексну організацію освітнього процесу. Такі платформи дозволяють поєднувати різні види навчальної діяльності: подання теоретичного матеріалу, тестування, комунікацію та контроль знань. Вони створюють умови для персоналізації навчання, а також забезпечують ефективний моніторинг результатів освітньої діяльності студентів (Листопад, Саввіна, 2023).

Особливе місце займає змішана (гібридна) модель навчання, яка поєднує елементи синхронного та асинхронного форматів. Вона дозволяє інтегрувати переваги різних підходів, забезпечуючи баланс між керованим і самостійним навчанням. Змішана модель сприяє підвищенню мотивації студентів, урізноманітненню форм навчальної діяльності та досягненню більш високих освітніх результатів.

Порівняльний аналіз зазначених моделей свідчить, що жодна з них не є універсальною. Їх ефективність залежить від низки чинників, зокрема: специфіки навчальної дисципліни, рівня підготовки студентів і викладачів, технічного забезпечення, а також організаційних умов освітнього процесу. Саме тому в сучасній практиці вищої освіти доцільним є використання комбінованих підходів, які дозволяють максимально врахувати індивідуальні потреби здобувачів освіти.

Таким чином, дистанційне навчання виступає важливим інструментом модернізації освіти, який відкриває нові можливості для її розвитку. Оптимальне поєднання різних моделей онлайн-навчання забезпечує підвищення якості освітнього процесу, сприяє формуванню ключових компетентностей студентів та відповідає сучасним викликам і потребам суспільства.

Список використаних джерел

1. Kremen V. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ: ВИКЛИКИ І ВІДПОВІДІ. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*. 2023. Т. 5, № 1. С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5104>
2. Родінова Н., Червоній М., Діордіца І. ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 4 (9). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4\(9\)-285-296](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4(9)-285-296)
3. Саввіна Н., Листопад А. Організація дистанційного навчання на платформі Moodle: теорія та практика. *Науковий вісник ІДГУ*. 2023. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/364/352>.
4. СТАДНІЙ А. МОДЕЛІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ. *Humanities science current issues*. 2020. Т. 4, № 29. С. 151–156. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209666>
5. Шевчук Г. Й. Дистанційне навчання у вищій школі: переваги, недоліки, перспективи. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Т. 2, № 79. С. 44–52. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.2.44>.
6. Істоміна К. Ю. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: РЕЖИМИ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ. *Pedagogical Sciences Theory and Practice*. 2024. № 3. С. 146–154. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-3-19>

Блажко Вероніка Олександрівна,
учениця 8 класу КЗЗСО «Ліцей №16
імені Володимира Козубняка Хмельницької міської ради»

Примак Олена Володимирівна,
учитель вищої категорії, вчитель-методист
КЗЗСО «Ліцей №16 імені Володимира Козубняка
Хмельницької міської ради»

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКИХ ГУРТІВ «ЦВИНТАР» ТА «ЦВЯХ»

Сучасний український музичний простір активно розвивається та трансформується, пропонуючи слухачам нові форми самовираження. Особливе місце в цьому ландшафті посідають нішеві гурти, які відходять від традиційних поп-стандартів і створюють унікальний культурний феномен.

До таких колективів належать українські гурти «Цвях» та «Цвинтар». Їхня творчість резонує з гострою потребою сучасної молоді в автентичності та неформальних способах самовираження.

Цим гуртам вдається перетворювати екзистенційні страхи, урбаністичний відчай та тривогу на повноцінне мистецтво. Це дає змогу аудиторії проживати та осмислювати складні емоції.

Незважаючи на популярність такої музики серед молоді, лексико-семантичні особливості пісенних текстів цих гуртів залишаються малодослідженими в українському мовознавстві, що й зумовлює актуальність нашої роботи.

Мета дослідження – виявити лексико-семантичні особливості пісень сучасних українських гуртів «Цвях» та «Цвинтар» як засобу трансляції культурної ідентичності та світовідчуття молоді.

Сучасний український пісенний дискурс є унікальним простором, де перетинаються масова культура, глибокі фольклорні традиції та новітні світові музичні тренди. Дослідження пісенних текстів як повноцінних літературно-лінгвістичних творів набуло особливої актуальності на початку XXI століття.

Аналіз наукової літератури свідчить, що мовознавці та літературознавці вже зверталися до вивчення текстів українських виконавців, проте переважна більшість праць фокусується на поп-музиці або класичному українському року.

Дослідники зазначають, що використання архаїзмів, міфологічної лексики та містичних образів у піснях є способом відродження національної пам'яті. Однак творчість нішевих гуртів альтернативної сцени, які синтезують такі жанри як дарк-вейв, містичний пост-панк, дарк-кантрі чи фолк-панк (що є характерним для гуртів «Цвинтар» та «Цвях»), залишається малодослідженою з точки зору лексико-семантичного аналізу.

Український музичний ландшафт останніх років характеризується появою гуртів, які свідомо відходять від традиційної розважальної «естрадності». Гурти «Цвинтар» та «Цвях» формують унікальний культурний феномен, в основі якого лежить переосмислення темних сторін людського буття.

Основою текстобудови обох гуртів є потужні семантичні поля – групи слів, об'єднані спільною темою, які створюють відповідну похмуру або містичну атмосферу.

Семантичне поле «Смерть і потойбіччя»: лексика, пов'язана з цвинтарною тематикою, ритуалами переходу, духами та нечистю. Використання таких слів перестає бути форматом «табу» і перетворюється на художній інструмент. У текстах гурту «Цвинтар» домінує лексика кінцівки буття: *могила, труна, зомбі, мерці, кістки, цвинтар*. Проте емоційно-оцінна лексика тут має парадоксальний характер. Автори активно використовують прийом «чорної іронії», поєднуючи похмурі

образи з лексикою радості та безтурботності: «*Ми веселі зомбі, ми не знаєм бід...*» (гурт «Цвинтар», пісня «Зомбі»).

Іншим яскравим прикладом є трек «Танцюй і пий», де класичний мотив «Danse Macabre» (танцю смерті) подається через призму відчайдушних веселощів: «*Танцюй і пий, / Поки живий, / Бо завтра прийде смерть*». Слова-накази (вимоги), що закликають до радості (*танцюй, пий*), на тлі неминучої *смерті* знижують рівень екзистенційного страху, дозволяючи слухачу прийняти реальність з іронічною посмішкою.

Семантичне поле «Містицизм та демонологія»: активне вживання фольклорних назв істот (чорти, відьми, вовкулаки, мавки) та містичних атрибутів. Ця лексика несе сильне емоційне забарвлення і слугує містком між давнім українським химерним фольклором та сучасним урбаністичним відчаєм.

Тут переважає лексика, пов'язана з магією та народною демонологією: чорти, відьми, зілля, алхімія, вовкулаки. Емоційно-оцінна лексика цього гурту спрямована на вираження палкого бажання знайти диво, втекти від буденності: «*Вірую я в казку, хочу туди, там деє опівночі чорти танцюють...*» (гурт «Цвях», пісня «Казки»).

З лінгвістичного погляду поєднання високої поетичної мови зі зниженою лексикою, просторіччями або сленгом дозволяє гуртам створювати ефект «чорної іронії» та автентичності. Тексти відображають екзистенційну тривогу сучасної молоді – стан невпевненості у майбутньому, пошук свого місця у світі, де традиційні цінності руйнуються.

У психолінгвістиці існує поняття катарсису (очищення через співпереживання). Музика містичного пост-панку та дарк-вейву, насичена лексикою забуття, страху та містичної боротьби, дає змогу аудиторії екологічно проживати складні емоції.

Специфічна лексика пісень стає своєрідним кодом, «паролем», за яким представники молодіжної субкультури впізнають одне одного. Гурти створюють навколо себе окремий соціокультурний простір. Перетворюючи власні та суспільні страхи на мистецтво, вони пропонують слухачам неформальний, але глибоко український спосіб самовираження. Культурна ідентичність тут будується не на пафосному патріотизмі, а на визнанні своїх «тіньових» сторін, спільному проживанні урбаністичного відчаю та інтересі до глибинних містичних коренів нації.

Тексти пісень гуртів «Цвях» та «Цвинтар» є складним лінгвокультурним явищем, де поєднуються містичні мотиви, химерні фольклорні елементи та сучасний урбаністичний світогляд. Контраст між лякаючими істотами та словами ніжна, служу, вінець (шлюб) створює незвичний романтично-містичний настрій. Важливою рисою текстів є варіативність лексики – органічне поєднання високого поетичного стилю з

розмовною мовою, просторіччями та сленгом. Це скорочує дистанцію між виконавцем та аудиторією.

Детальний аналіз текстів пісень гуртів «Цвях» та «Цвинтар» підтверджує системність їхнього лексико-семантичного інструментарію. Використовуючи семантичні поля смерті й містицизму, контрастну емоційно-оцінну лексику, глибокі метафори та іронічні фразеологізми, колективи створюють багатовимірні художні образи. Такі лексичні засоби дозволяють не просто розважати слухача, а й дають можливість молоді осмислювати екзистенційні питання у близькій їй субкультурній формі.

У результаті проведеного дослідження лексико-семантичних особливостей пісенних текстів українських гуртів «Цвях» та «Цвинтар» можна стверджувати, що їхня творчість формує унікальний і самобутній культурний простір на сучасній українській сцені. Ці колективи майстерно поєднують західну субкультурну естетику, зокрема містичний пост-панк, дарк-вейв та дарк-кантрі, із глибинним українським химерним фольклором.

Визначальною рисою проаналізованих текстів є парадоксальність емоційно-оцінної лексики та активне використання прийому «чорної іронії». Автори поєднують похмурі образи з лексикою радості й безтурботності, що суттєво знижує рівень екзистенційного страху.

Крім того, пісенні тексти обох гуртів відзначаються високою образністю та глибоким переосмисленням культурних реалій. Завдяки розгорнутим тропам, епітетам та нетиповому використанню українських ідіом, музиканти транслюють філософські роздуми про самотність, втрату та швидкоплинність часу. Вплетення вітчизняних культурних кодів у містичний контекст робить цю лірику впізнаваною та близькою для українського слухача.

Специфічна лексика в піснях гуртів «Цвях» та «Цвинтар» виступає потужним маркером нової культурної ідентичності. Вона пропонує молоді альтернативний, неформальний спосіб самовираження. Перетворюючи власні та суспільні страхи на мистецтво, ці гурти об'єднують навколо себе аудиторію, яка шукає справжності та цікавиться як тіньовими сторонами буття, так і своїм українським корінням.

Список використаних джерел

1. Гузій О. В. Вербалізація образу України у поетичних текстах сучасних рок-гуртів. *Львівський філологічний часопис*. 2019. № 6. С. 45–51.
2. Кордюк Н. М. *Лінгвокультурні концепти в українському пісенному дискурсі* : монографія. Київ : Наукова думка, 2021. 240 с.
3. Леонтьєв О. О. *Основи психолінгвістики*. Київ : Вища школа, 2018. 280 с.
4. Павленко І. С. *Екзистенційні мотиви в сучасній українській масовій культурі*. Одеса : Астропринт, 2022. 195 с.

5. Словник української мови : у 20 т. / НАН України, Український мовно-інформаційний фонд. Київ : Наукова думка, 2010. URL: <https://sum20ua.com>.

6. Ткаченко Л. І. Міфологеми та архетипи у сучасній українській поезії. *Вісник літературознавства*. 2020. Вип. 12. С. 112–118.

7. Гурт «Цвях». Тексти та аудіозаписи пісень («Казки», «Лілея», «Алхімія», «Вовкулака й відьма»). *Офіційний YouTube-канал гурту «Цвях»*. URL: <https://www.youtube.com/@tsvyahband>

8. Гурт «Цвинтар». Тексти та аудіозаписи пісень («Зомбі», «Танцюй і пий», «Мексиканець»). *Офіційний YouTube-канал гурту «Цвинтар»*. URL: <https://www.youtube.com/@ZwyntarOfficial>

*Болюх Аліна Ярославівна,
студентка спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»*

*Гунчак Адріана Романівна,
студентка спеціальності «Соціальна робота»*

*Костів Ірина Григорівна,
спеціалістка I категорії, викладачка суспільних дисциплін
ВСП «Бережанський фаховий коледж НУБіП України»
(м. Бережани, Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Освітній процес у сучасних умовах воєнного стану в Україні зазнає суттєвих трансформацій, що пов'язані не лише зі зміною форматів навчання, але й із глибинними психоемоційними зрушеннями серед його учасників. Здобувачі освіти опинилися в ситуації тривалого стресу, спричиненого небезпекою, невизначеністю, інформаційним перевантаженням та соціальними втратами. У таких умовах ефективність навчання безпосередньо залежить від здатності особистості зберігати внутрішню рівновагу, що актуалізує необхідність системної психологічної підтримки як невід'ємного компонента освітнього процесу.

Психоемоційний стан здобувачів освіти в умовах війни характеризується підвищеним рівнем тривожності, напруженням, фрустрацією та зниженням мотивації до навчання. Тривалий вплив стресових факторів призводить до виснаження адаптаційних ресурсів організму, що, у свою чергу, негативно позначається на когнітивних процесах – увазі, пам'яті, здатності до аналізу та узагальнення інформації. За таких обставин навчальна діяльність втрачає свою результативність, якщо не враховується психологічний стан здобувача освіти. Відтак освітне

середовище має виконувати не лише пізнавальну, а й стабілізуючу функцію.

Сутність психологічної підтримки у цьому контексті полягає не лише у реагуванні на кризові стани, а у створенні умов, які сприяють збереженню психологічного благополуччя та розвитку внутрішніх ресурсів особистості. Йдеться про інтеграцію елементів психоедукації, формування навичок саморегуляції, розвиток емоційної стійкості та здатності до конструктивного подолання труднощів. Особливої ваги набуває формування у здобувачів освіти навичок усвідомлення власного емоційного стану та його регуляції, що дозволяє зменшити негативний вплив стресу та підвищити рівень адаптації до складних умов (Бех, 2018).

Суттєвою умовою для збереження та підтримки психологічного здоров'я особистості в умовах війни є здійснення різних видів інтервенцій (психологічних втручань) для забезпечення психологічного здоров'я в закладі освіти. Основними методами психологічної інтервенції є: психотерапія, психологічне консультування, психологічний тренінг, організація терапевтичного або здорового середовища (Кузікова та ін., 2024). Отже, основними методами психологічного супроводу здобувачів освіти в умовах війни є:

- індивідуальне консультування: практичний психолог проводить індивідуальні бесіди зі здобувачами освіти, допомагаючи їм розібратися у вирішенні психологічних проблем, розробки індивідуальних стратегій подолання складних емоційних станів, враховуючи їх потреби та досвід пережитих травм;

- психологічна діагностика: дозволяє точно визначити проблему та розробити індивідуальний план психологічної допомоги та підтримки здобувачів освіти;

- групові заняття: години психолога, семінари, тренінги, вебінари, які дозволяють здобувачам освіти розвинути емоційний інтелект та комунікативні навички, навчитися управляти емоціями, поділитися власним досвідом та отримати психологічну допомогу та підтримку;

- психологічна просвіта: проведення інформаційних заходів для здобувачів освіти з питань ментального здоров'я та самопомоги.

Важливим завданням щодо збереження та підтримки психічного здоров'я особистості в умовах війни є, з одного боку, протидія стресу та уміння управляти стресом, з іншого боку, готовність здійснювати цей процес (Карамушка, 2022).

У сучасному освітньому просторі важливим є розуміння того, що психологічна підтримка не обмежується діяльністю фахівців психологічної служби. Вона має бути імплементована у щоденну педагогічну взаємодію. Викладач у цьому процесі виступає не лише транслятором знань, а й суб'єктом підтримки, який через емпатійне ставлення, гнучкість у вимогах та створення безпечної комунікативної

атмосфери сприяє зниженню рівня тривожності здобувачів освіти. Такий підхід узгоджується з принципами людиноцентризму, відповідно до яких освітній процес орієнтується на потреби, можливості та психічний стан особистості.

Важливим аспектом є розвиток психологічної стійкості як здатності особистості ефективно функціонувати в умовах стресу та невизначеності. Резильєнтність формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, серед яких особливу роль відіграють соціальна підтримка, позитивні міжособистісні взаємини та наявність відчуття контролю над власним життям. Освітнє середовище може виступати потужним ресурсом формування такої стійкості, якщо воно забезпечує атмосферу довіри, передбачуваності та психологічної безпеки.

Не менш важливим інструментом є формування навичок саморегуляції, що включає опанування технік керування емоційним станом. До них належать дихальні вправи, техніки м'язової релаксації, вправи на усвідомлення «тут і тепер», а також когнітивні стратегії переосмислення ситуації. Використання таких практик сприяє зниженню рівня психічної напруги та підвищенню здатності до концентрації уваги, що є необхідною умовою ефективного навчання. Регулярне застосування цих інструментів в освітньому процесі формує у здобувачів освіти сталі навички подолання стресу.

Окремої уваги заслуговує питання використання сучасних технологій у наданні психологічної підтримки. В умовах війни, коли доступ до очної допомоги може бути обмеженим, значного поширення набувають дистанційні форми підтримки, зокрема онлайн-консультування, інтерактивні платформи та цифрові ресурси з психоосвітнім контентом. Їх використання дозволяє розширити доступ до психологічної допомоги та забезпечити її безперервність, що є особливо важливим для молоді. Водночас ефективність таких форм залежить від рівня довіри до них та сформованості навичок самостійного звернення по допомогу.

Суттєвим компонентом психологічної підтримки є також адаптація організації освітнього процесу до психоемоційного стану здобувачів освіти. Це проявляється у гнучкості вимог, варіативності форм виконання завдань, урахуванні індивідуальних можливостей та обставин. Такий підхід дозволяє знизити рівень навчального стресу та створити умови для збереження мотивації до навчання. Водночас важливо зберігати баланс між підтримкою та вимогливістю, що забезпечує розвиток відповідальності та самостійності здобувачів освіти.

Узагальнюючи, доцільно зазначити, що психологічна підтримка здобувачів освіти в умовах війни має розглядатися як органічна складова освітнього процесу, що забезпечує його якість та результативність. Її інтеграція в освітнє середовище сприяє не лише збереженню психічного здоров'я, а й формуванню здатності особистості до адаптації,

саморозвитку та відповідального функціонування в умовах суспільних трансформацій. Перспективним напрямом є подальше осмислення механізмів поєднання освітніх та психологічних практик, що дозволить сформувати цілісну модель підтримки здобувачів освіти в кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. / І.Д. Бех. Київ-Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
2. Карамушка Л.М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рек. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
3. Психологічний супровід особистості в умовах війни : навч. посіб. / С. Кузікова та ін. Київ.-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.

*Бондар Злата Вячеславівна,
здобувачка освіти 9-А класу
Андріяненко Вікторія Олексіївна,
вчителька української мови та літератури
Лицею «Школа гуманітарної праці»
Херсонської обласної ради*

ЕТИКА МОВИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ЯК ЖУРНАЛІСТИ ГОВОРЯТЬ ПРО ВТРАТИ І БІЛЬ

Сучасне суспільство живе в умовах війни, яка глибоко впливає на всі сфери життя, зокрема на інформаційний простір і комунікацію. У цих обставинах слово набуває особливої ваги, адже саме через нього люди осмислюють події, формують власне ставлення та зберігають пам'ять про пережите. Журналістське мовлення перестає бути лише інструментом передачі інформації — воно стає фактором впливу на емоційний стан людей, їхню психологічну стійкість та рівень довіри до медіа.

Актуальність дослідження зумовлена винятковою роллю медіа у висвітленні тем людських втрат і болю. У період війни інформація поширюється надзвичайно швидко, що підсилює вплив журналістського слова на аудиторію. Некоректне або сенсаційне мовлення здатне спричинити вторинну травматизацію, підсилювати тривожність і формувати викривлене уявлення про реальність. Водночас етично виважене мовлення сприяє збереженню гідності постраждалих, підтримує суспільну стійкість і формує довіру до медіа як до важливого соціального інституту.

Метою дослідження є аналіз мовних стратегій і лексико-стилістичних засобів, які використовують журналісти для висвітлення втрат і людського болю, а також визначення їх відповідності етичним нормам сучасної журналістики.

Для досягнення мети визначено такі завдання: проаналізувати поняття мовної етики у воєнному дискурсі; охарактеризувати журналістські стандарти у висвітленні війни; дослідити мовні особливості текстів про втрати; виявити основні етичні помилки; узагальнити приклади відповідального мовлення в сучасних медіа.

У процесі роботи використано методи аналізу, синтезу, лексико-семантичного аналізу та елементи дискурс-аналізу, що дозволило комплексно дослідити мовні особливості журналістських матеріалів.

Мовна етика у воєнній журналістиці виконує не лише професійну, а й гуманістичну функцію. Вона передбачає відповідальність за кожне слово, адже навіть нейтральні формулювання у воєнному контексті можуть набувати сильного емоційного навантаження. Журналіст має поєднувати точність інформації з людяністю, уникати сенсаційності та дотримуватися принципу поваги до гідності кожної людини.

Особливу увагу слід звернути на мовні засоби, які використовуються у новинних текстах. Аналіз показує, що журналісти часто вдаються до стандартизованих формулювань, які забезпечують швидкість подачі інформації, проте водночас можуть знижувати рівень емоційного сприйняття. Використання клішованих конструкцій сприяє формуванню узагальненого образу втрат, що поступово призводить до знеособлення людського болю.

Важливим є також баланс між інформуванням і емоційним впливом. Журналіст не має права ігнорувати факти, але водночас повинен враховувати психологічний стан аудиторії. Надмірна деталізація сцен насильства або використання шокуючих формулювань може призвести до емоційного виснаження читачів і втрати довіри до медіа.

У ході дослідження виявлено основні етичні ризики: сенсаційність, маніпулятивність, порушення приватності та знеособлення жертв. Ці явища негативно впливають на сприйняття інформації та можуть спричиняти зниження чутливості до людського болю.

Водночас у сучасному медіапросторі формуються приклади відповідального мовлення. Журналісти дедалі частіше намагаються подавати інформацію стримано, з повагою до постраждалих, уникаючи надмірної емоційності та акцентуючи увагу на людському вимірі подій.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у журналістській діяльності, освітньому процесі та формуванні медіаграмотності.

Отже, етика мовлення у воєнний час є ключовою умовою відповідальної журналістики. Свідомий мовний вибір журналіста здатний

не лише передавати інформацію, а й підтримувати суспільство, формувати гуманістичні цінності та протидіяти дегуманізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій Р. І. Етичні виклики журналістики в умовах повномасштабної війни: магістерська кваліфікаційна робота. Львів: Український католицький університет, 2024. 92 с.
2. Білик К. М. Аналіз лінгвальних характеристик корпусу медіатекстів тематики «війна в Україні». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. № 1(99). С. 23–31.
3. Візниця Ю. Особливості поширення медійної інформації під час дії норм правового режиму воєнного стану. *Grail of Science*. 2023. Вип. 24. С. 411–415.
4. Гадамський О. К. Деякі аспекти функціонування медійного дискурсу війни (лінгвістичний підхід). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія*. 2022. Т. 33(72), № 5. С. 41–47.
5. Дворянин П. М. Професійні стандарти журналіста: пошуки нових правил у період війни. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2024. № 54. С. 21–29.
6. Коваль О. Журналістська етика в умовах збройних конфліктів. *Modern Scientific Problems and Concepts*. 2025. № 2. С. 112–118.
7. Колесникова І. А. Засоби експресії в текстах інтернет-ЗМК воєнного часу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія*. 2025. Т. 36(75), № 1. С. 56–63.
8. Кость С. В. Вступ до журналістики. Львів: Факультет журналістики ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 312 с.

Бречко Зоряна Миколаївна,

студентка спеціальності «Геодезія та землеустрій»

Кийко Неля Миколаївна,

викладач,

ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП

України» (м. Рівне, Україна)

МОБІЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Мобільне навчання відбувається на основі сучасних педагогічних та телекомунікаційних технологій і дозволяє створити відкрите інформаційне середовище. Воно розглядається як нова освітня парадигма, на основі якої

виникає нове навчальне середовище. Студенти отримують доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та будь-де, що робить процес навчання комфортним і мотивує їх до самоосвіти та навчання протягом усього життя.

Впровадження мобільного навчання у фахову підготовку передбачає застосування мобільних пристроїв за кількома основними напрямками:

- використання мобільних телефонів в якості фото- чи відеокамери для фотографування навчальних матеріалів, а також диктофонів для запису лекцій та алгоритмів розв'язування практичних завдань.

- застосування sms-розсилки як швидкого способу повідомлення про зміни в розкладі або як способу передачі підказок чи формул для геодезичних розрахунків.

- доступ до Інтернету через веб-браузери для перегляду відео Пояснень щодо вирішення фахових задач (наприклад, на платформі YouTube).

- використання Skype та чат-конференцій для інтеграції та швидкої взаємодії між викладачем та студентами землевпорядних спеціальностей.

- застосування спеціалізованих прикладних програм безпосередньо для виконання геодезичних розрахунків.

На сьогодні існує велика кількість мобільних додатків, платформ та ресурсів для організації опитувань, серед яких найбільш поширеними є Google Forms, Survey Monkey, Kahoot, Socrative та Plickers. Ці програми можуть працювати в різних операційних системах (Windows, Linux, Android), що забезпечує можливість для студента відповідати на контрольні запитання або проходити тест безпосередньо з власного мобільного пристрою.

Особливої уваги під час перевірки знань на аудиторних заняттях заслуговує безкоштовний онлайн-сервіс Kahoot – програма зі створення інтерактивних навчальних ігор: вікторин, обговорень, опитувань та досліджень. Участь в іграх, створених за допомогою цього сервісу, сприяє активному спілкуванню у студентському колективі, підвищує рівень обізнаності в інформаційно-комунікаційних технологіях та стимулює критичне мислення. Важливою перевагою для викладача є те, що результати тестувань автоматично зберігаються у вигляді списку в таблиці MS Excel, що дозволяє легко проводити моніторинг знань студентів. Крім того, система адаптована до мобільних пристроїв і не потребує встановлення додаткових додатків на телефони студентів.

Крім того, система адаптована до мобільних пристроїв і не потребує встановлення додаткових додатків на телефони студентів. Щодо використання гейміфікованих платформ, таких як Kahoot, варто відзначити їхній потужний психологічний ефект. Ігровий формат опитування знімає емоційну напругу, яка зазвичай супроводжує традиційні перевірки знань, перетворюючи рутинний процес на захопливе змагання. Такий підхід розвиває здорову конкуренцію серед студентів та

заохочує їх до більш ретельної самостійної підготовки в позааудиторний час.

Висновки. Можливості сервісів мобільного навчання значно розширюють спектр методів активного навчання та підвищують інтерактивність при вивченні й закріпленні навчального матеріалу землевпорядних дисциплін. Впровадження онлайн-сервісів та організація на їх основі поточного тестування позитивно впливають на вивчення дисциплін професійного циклу. Особливо відмічається позитивна мотивація в навчанні, зацікавленість студентів дисципліною та їхня готовність використовувати сучасні ІКТ і мобільні засоби у своїй діяльності. Перспективами подальшого дослідження є систематизація передового педагогічного досвіду, класифікація розробок та укладання на цих засадах технологій, які сприятимуть підвищенню ефективності підготовки фахівців галузі «Геодезії та землеустрою». Відповідно, системне впровадження таких інновацій вимагає постійного оновлення методичного забезпечення дисциплін землевпорядного циклу. У підсумку, це безпосередньо впливає на формування висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в умовах цифровізації земельних відносин.

Список використаних джерел

1. Карполенкова, І. В. (2012) Дистанційне навчання : переваги та недоліки *Фізика в школах України*, 8, 14–18.
2. Триус, Ю.В. Франчук, В.М., & Франчук, Н.П. (2012) Організаційні й технічні аспекти використання систем мобільного навчання. Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання, 12, 53-26. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f72080a-81d2-4512-b3cd-3e4167c2b550/content>
3. Русіна, Н.Г. (2019) Використання мобільних технологій у процесі навчання фахівців спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій». *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*, 1., 321-329. DOI10.31494/2412-9208-2019-1-1-321-329

Бубенко Віра Володимирівна
студентка спеціальності «Початкова освіта»,
Счастлива Олена Дмитрівна,
викладач методики навчання англійської мови,
викладач-методист,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У період стрімких глобальних змін, зумовлених соціально-економічними, технологічними та культурними трансформаціями, проблема формування здатності особистості до нестандартного мислення, самостійного прийняття рішень і генерації нових ідей набуває особливої актуальності. Сучасне суспільство потребує творчих, гнучких та ініціативних індивідів, здатних ефективно діяти в умовах невизначеності, що зумовлює необхідність цілеспрямованого розвитку креативного мислення вже на ранніх етапах навчання. У молодшому шкільному віці відбувається інтенсивний розвиток пізнавальних процесів, переважно мислення, уяви, мовлення та мотиваційної сфери, що створює сприятливі передумови для формування творчої особистості, а саме таку проблему розвитку креативного мислення в цьому віці досліджували вітчизняні науковці, зокрема В. Бондаренко (Бондаренко, 2023), О. Карпюк (Карпюк, 2020), Ю. Попельнюк (Попельнюк, 2021) та інші.

У науковому дискурсі креативне мислення розглядається як здатність людини продукувати оригінальні ідеї, а також створювати нові продукти та методи. При цьому особлива увага приділяється здебільшого не результату, а самому процесу пошуку, відкриття та експериментування, який супроводжується активною внутрішньою діяльністю дитини. Креативний потенціал визначається як інтегративна сукупність індивідуальних здібностей, психічних властивостей і емоційно-вольових характеристик, що забезпечують готовність до творчої діяльності. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є створення освітнього середовища, яке стимулює пізнавальну активність, допитливість і прагнення до самовираження (Бондаренко, 2023).

Креативний розвиток молодшого школяра означає становлення здатності до творчого самовираження через різні види діяльності, такі як: малювання, літературна творчість, музика, гра чи навіть спілкування. Сутність креативного розвитку полягає у формуванні вміння бачити

незвичне у повсякденному, знаходити нові способи вирішення проблем, перетворювати звичайні ситуації на творчі.

Особливого значення набуває врахування вікових та психологічних особливостей молодших школярів у процесі організації навчання. Діти цього віку характеризуються переважанням егоцентричного та конкретно-образного мислення, емоційною зумовленістю пізнавальної діяльності, потребою у повторенні та недостатнім рівнем сформованості навичок читання і письма. Це обумовлює необхідність використання наочних, діяльнісних і комунікативно спрямованих методів навчання, які відповідають їхнім пізнавальним можливостям і сприяють активному засвоєнню матеріалу. Ефективними є також інтерактивні форми роботи, що забезпечують залучення учнів до спільної діяльності та сприяють розвитку соціальних і комунікативних умінь (Карпюк, 2020).

Важливу роль у розвитку креативного мислення відіграє застосування творчих завдань у процесі навчання англійської мови. До таких завдань належать створення різноманітних альтернативних варіантів розвитку подій. Наприклад, це може бути моделювання комунікативних ситуацій, побудова власних висловлювань на основі запропонованого матеріалу, а також використання мовленнєвих конструкцій для аргументації власної думки учня. Залучення учнів до виконання подібних завдань сприяє формуванню умінь аналізувати й інтерпретувати інформацію та самостійно робити висновки, а різноманітність форм і методів роботи підвищує інтерес до навчального процесу й стимулює пошук оригінальних рішень, що є важливими складовими креативного мислення. Особливу зацікавленість в учнів викликають вправи, що передбачають варіативність та елемент самостійного вибору, наприклад, школярі із задоволенням пропонують альтернативну кінцівку прочитаного тексту, створюють власний сюжет за набором ілюстрацій, конструюють діалоги між персонажами або моделюють комунікативні ситуації. (Попельнюк, 2021).

У процесі вивчення різних тем на уроках англійської мови у початковій школі доцільно застосовувати широкий спектр творчих завдань, тому що різноманітність форм роботи стимулює інтерес до навчального змісту та мотивує дітей до пошуку нестандартних рішень. Оскільки однією з провідних цілей навчання англійської мови є формування комунікативної компетентності, творчі методи виступають невід'ємною складовою цього процесу.

Уроки англійської мови виступають важливим освітнім простором, у якому створюються оптимальні умови для розвитку креативного потенціалу молодших школярів. Завдяки розмаїттю творчих методів, таких як використання методу проєктів, розучування римівок, лімериків, пісень, участь у змагальних формах діяльності, використання технічних засобів навчання та сучасних цифрових інструментів, учні отримують

можливість мислити оригінально, генерувати власні ідеї та втілювати їх у мовленнєвій діяльності. Саме англійська мова, як предмет із високим комунікативним навантаженням, стимулює формування гнучкого, варіативного та критично орієнтованого мислення. Використання ігрових, комунікативних, проектних та інтерактивних методів навчання сприяє створенню умов для творчого самовираження, формуванню мовленнєвої компетентності та розвитку креативного мислення молодших школярів, а також розвитку самостійності, ініціативності та емоційно-ціннісної залученості учнів. У результаті саме в умовах уроків англійської мови закладаються основи творчої, активної та здатної до інноваційної діяльності особистості молодшого школяра.

Отже, розвиток креативного мислення молодших школярів є важливою умовою формування конкурентоспроможної особистості в умовах сучасних глобальних викликів. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від урахування вікових особливостей учнів, цілеспрямованого добору методів і прийомів навчання, а також створення сприятливого освітнього середовища, що стимулює творчу активність і самостійність дітей.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. В. Формування креативного мислення учнів початкових класів : методична збірка. Миколаїв : Центр редакційно-видавничої діяльності ОШПО, 2023. 64 с.
1. Карпюк О. Д. Нова українська школа: методика навчання англійської мови у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Тернопіль : «Видавництво Астон», 2020. 160 с.
1. Попельнюк Ю. В. Розвиток креативного мислення як засіб формування творчих здібностей школярів на уроках англійської мови : метод. розробка. Київ. 2021. 20 с.

*Бузган Давид Корнеліувич,
учень 10-А класу
Іванівського ліцею №1
Іванівської селищної ради
Херсонської області*

*Кідалова Наталія Володимирівна,
учитель географії та історії
Іванівського ліцею №1
Іванівської селищної ради
Херсонської області*

РОЛЬ МОЛОДІ У ВІДБУДОВІ ДЕРЖАВИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної війни та необхідності повоєнної відбудови Україна переживає складний, але водночас визначальний етап свого розвитку. Сьогодні перед державою постає завдання не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й формування нової, більш стійкої та сучасної моделі суспільства. У цьому процесі важливу роль відіграє молодь як активна, мобільна та прогресивна частина населення. Актуальність теми полягає в тому, що саме молоде покоління здатне стати рушійною силою змін, впровадження інновацій та формування нових суспільних цінностей. У наукових дослідженнях українського соціолога І. Беха підкреслюється, що розвиток держави значною мірою залежить від рівня активності та свідомості молоді (Бех, 2003). Саме тому, роль молоді у відбудові держави є важливою і своєчасною.

На нашу думку, сучасна українська молодь вже сьогодні демонструє високий рівень відповідальності за майбутнє своєї країни. Волонтерський рух став найяскравішим проявом молодіжної активності в умовах війни. Молоді люди організують збір коштів для армії, гуманітарну допомогу постраждалим, евакуацію цивільних, психологічну підтримку військових та їхніх родин - це не просто допомога, а свідомо громадянська позиція. Варто зазначити, що ми, ліцеїсти, також не стоїмо осторонь: беремо участь у благодійних акціях, донатимо на потреби Збройних Сил України, долучаємося до волонтерських ініціатив та підтримуємо тих, хто цього потребує. Така діяльність формує в нас почуття відповідальності та причетності до спільної справи. Дослідження І. Беха показують, що участь у волонтерській діяльності формує у молоді громадянську ідентичність, соціальну відповідальність та здатність до колективних дій (Бех, 2003). Водночас сучасні дослідження демонструють, що понад 80% молодих українців так чи інакше долучалися до допомоги ЗСУ або постраждалим цивільним (UNICEF, 2023). Варто вказати, що саме через такі ініціативи,

як «Repair Together», де молодь під музику розбирає завали в деокупованих селах, формується унікальна модель «толоки 2.0». Це поєднує працю з емоційним розвантаженням та побудовою спільноти.

Крім того, молодь активно інтегрується у сферу інформаційних технологій та цифровізації. Навіть старшокласники сьогодні створюють чат-боти для збору коштів або пошуку зниклих людей. Додаток «Дія», розроблений командою молодих програмістів, став символом цифрової трансформації України і отримав міжнародне визнання. Участь молодих спеціалістів у розробці цифрових сервісів, доводить, що інтелектуальний ресурс є не менш важливим за фізичну працю.

Окремої уваги заслуговує участь молоді у місцевих громадах. Учнівське та студентське самоврядування, молодіжні організації дають можливість молодим людям брати участь у прийнятті рішень, впливати на розвиток своїх громад та реалізовувати власні ідеї. Молодіжні ради при органах місцевого самоврядування активізували свою роботу по всій країні, вони долучаються до розробки планів відбудови, організують соціальну допомогу та навчальні програми для переселенців. Зокрема, Українська Асоціація Молодіжних Рад ще у 2022 році розробила «Молодіжний план відбудови», який містить понад 50 конкретних пропозицій щодо залучення молоді до відновлення різних секторів економіки та соціальної сфери (Українська Асоціація Молодіжних рад, 2022).

Не менш важливим є внесок молоді у розвиток освіти та науки. Молоді люди прагнуть отримувати якісну освіту, освоювати нові технології та застосовувати знання на практиці. Сучасна українська молодь активно використовує можливості онлайн-освіти, міжнародних курсів та програм. Зокрема, ми, ліцеїсти, навчаємося дистанційно, але водночас маємо можливість отримувати якісну освіту, не тільки відвідуючи онлайн-уроки, але і завдяки індивідуальним консультаціям, компенсаторним заняттям та участі у різних конкурсах і освітніх проектах. Це допомагає нам не лише засвоювати навчальний матеріал, а й розвивати свої здібності та інтереси.

Окремо слід відзначити роль української молоді у формуванні духовних та моральних цінностей. Саме сьогодні молоде покоління у складних умовах війни активно популяризує такі важливі якості, як патріотизм, взаємодопомога, відповідальність і повага до інших, підтримуючи один одного та зберігаючи національні традиції й культуру.

Попри значний потенціал, молодь України зіткнулася з серйозними перешкодами на шляху до реалізації своїх можливостей. Першою і, мабуть, найгострішою проблемою є масова вимушена міграція. Велика частина активних та освічених молодих людей виїхала за кордон через безпекові ризики. Згідно з даними відомого економіста Е. Лібанової, існує реальна загроза перетворення тимчасової міграції на

постійну, якщо держава не запропонує конкретних механізмів повернення (Лібанова, 2023).

Серйозною проблемою залишається й ситуація на ринку праці. Безробіття серед молоді в Україні суттєво зросло внаслідок воєнних дій: зруйнована інфраструктура, скорочення підприємств та загальна економічна нестабільність ускладнюють пошук першого місця роботи. Ми вважаємо, що ця проблема потребує системного вирішення через державні програми підтримки молодих фахівців та стимулювання роботодавців.

Також не можна ігнорувати психологічний стан: постійний стрес, загроза життю, втрата близьких і вимушене переміщення завдають глибоких психологічних травм, особливо чутливих для молодих людей, усі ці аспекти значно знижують мотивацію до соціальної активності. Варто зазначити, що без належної психологічної підтримки навіть найталановитіша молодь може швидко «вигоріти».

Незважаючи на зазначені виклики, сучасна ситуація відкриває перед молоддю реальні можливості стати рушійною силою відбудови. Цифровізація економіки та державного управління - один із найперспективніших напрямів. Програми «Цифрова грамотність» та «Дія. Цифрова освіта» вже охопили мільйони українців і дозволяють молоді опанувати затребувані навички незалежно від місця перебування. Це особливо важливо для тих, хто перебуває за кордоном, але хоче залишатися корисним для своєї країни. Суттєвою підтримкою стала й міжнародна допомога. Євросоюз запустив численні освітні та грантові програми для українців, зокрема через механізм Ukraine Facility. Такі ініціативи дозволяють молодим людям здобувати освіту та набувати практичного досвіду в кращих університетах Європи, аби потім повернутися і застосувати набуте вдома. Відбудова зруйнованих міст та сіл також відкриває для молоді унікальну можливість - стати учасниками планування й реалізації нових архітектурних, соціальних та інфраструктурних рішень. Такі міста, як Маріуполь, Херсон потребуватимуть нового мислення та сміливих ідей, які здатне запропонувати саме молоде покоління. Як зазначає економіст Е. Лібанова, «відбудова України — це не лише відновлення зруйнованого, а насамперед будівництво нової, сучаснішої держави» (Лібанова, 2023).

Отже, українська молодь сьогодні - це не пасивні спостерігачі, а активні учасники процесів державотворення, найважливішим є те, що відбудова України - це не завдання для майбутніх поколінь, це завдання для нас, сьогоднішніх старшокласників і студентів. Ми вважаємо, що кожен молодий українець, незалежно від місця перебування, може зробити свій внесок - через навчання, волонтерство, підприємництво чи громадську активність. Тому важливо вже сьогодні бути активними, відповідальними та небайдужими громадянами.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. (2003) Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь, 344 с.
2. Лібанова Е. М. (2023) Демографічні виклики України під час війни та у повоєнний період. Вісник НАН України, № 5 с. 12–25.
3. Українська молодіжна рада. (2022). Молодіжний план відбудови України. <https://www.facebook.com/ukrainianyouthcouncils>
4. UNICEF Ukraine (2023). *Вплив війни на психічне здоров'я та соціальну активність підлітків в Україні*. Результати соціологічного опитування. URL: <https://www.unicef.org>

*Бутенко Анастасія Ігорівна,
студентка спеціальності 013 «Початкова освіта»
Титаренко Людмила Павлівна,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно
– педагогічний фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)*

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА НЕСТАНДАРТНИХ УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У сучасних умовах реформування освіти в Україні важливого значення набуває формування компетентної особистості, здатної ефективно діяти в різних життєвих ситуаціях. Відповідно до Концепції Нової української школи, освітній процес має бути спрямований не лише на засвоєння знань, а й на розвиток умінь застосовувати їх у практичній діяльності. Саме тому компетентнісний підхід є одним із ключових напрямів модернізації сучасної освіти.

Початкова школа є базовим етапом у формуванні ключових компетентностей, оскільки саме в цей період закладаються основи навчальної діяльності, формується пізнавальний інтерес, розвиваються мислення, пам'ять та увага. Молодший шкільний вік характеризується високою активністю, емоційністю та потребою в ігровій діяльності, що необхідно враховувати під час організації навчального процесу.

Поняття «компетентність» розглядається як інтегрована характеристика особистості, що включає знання, уміння, навички, досвід та цінності, які забезпечують здатність ефективно діяти в різних сферах життя. (Головань, 2008). Ключові компетентності мають міжпредметний

характер і сприяють всебічному розвитку особистості, її самореалізації та соціалізації.

Особливу роль у формуванні ключових компетентностей відіграє математика як навчальний предмет. Вона сприяє розвитку логічного та критичного мислення, вміння аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Використання практико-орієнтованих завдань дозволяє учням застосовувати математичні знання в повсякденному житті, що є важливим показником сформованості компетентностей.

Одним із ефективних засобів формування ключових компетентностей є нестандартні уроки математики. Вони передбачають використання різноманітних форм організації навчальної діяльності, таких як уроки-ігри, уроки-подорожі, інтегровані уроки, рольові та ділові ігри. (Данилишина, 2019). Такі форми роботи сприяють підвищенню інтересу до навчання, активізують пізнавальну діяльність учнів, розвивають їхню творчість і самостійність. Нестандартні уроки дозволяють створити сприятливу атмосферу співпраці між учителем і учнями, забезпечують активну взаємодію в процесі навчання. Вони сприяють формуванню не лише математичної компетентності, а й комунікативної, соціальної та інформаційної. Учні вчаться працювати в групах, висловлювати власну думку, аргументувати свої відповіді та приймати рішення.

Важливу роль у реалізації нестандартних уроків відіграють інтерактивні методи навчання. До них належать робота в групах, мозковий штурм, дискусії, ігрові технології. Такі методи сприяють розвитку критичного мислення, формуванню навичок співпраці та комунікації. Прикладом ефективного використання нестандартного уроку є проведення заняття у формі казкової подорожі. Під час такого уроку учні виконують різноманітні завдання, пов'язані з певним сюжетом, що підвищує їхню мотивацію до навчання. Наприклад, під час вивчення таблиці множення можна організувати гру «Подорож до казкового міста», де кожне завдання є етапом подорожі.

Також ефективним є використання ділових ігор, зокрема гри «Магазин». (Гречишнікова, Твердохліб, 2016) У процесі гри учні виконують ролі продавців і покупців, обчислюють вартість товарів, визначають решту, що сприяє формуванню практичних навичок застосування математичних знань. Такі завдання мають практичну спрямованість і допомагають учням зрозуміти значення математики у повсякденному житті. Крім того, доцільно використовувати дидактичні ігри, які сприяють закріпленню знань та розвитку пізнавальних процесів. Наприклад: гра «Математичне лото», гра «Знайди помилку», гра «Хто швидше?». Використання таких ігор дозволяє зробити навчальний процес більш цікавим та ефективним.

Застосування нестандартних уроків сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, зокрема:

- математичної (уміння розв'язувати задачі, виконувати обчислення);
- комунікативної (уміння спілкуватися та працювати в команді);
- соціальної (здатність взаємодіяти з іншими);
- інформаційної (уміння працювати з інформацією). (Боровець, Демчук, 2017)

Важливим аспектом формування ключових компетентностей є також використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання математики. Сучасні цифрові інструменти дозволяють урізноманітнити освітній процес, зробити його більш наочним, доступним і цікавим для учнів початкової школи. Використання інтерактивних презентацій, онлайн-завдань, навчальних платформ сприяє розвитку інформаційно-цифрової компетентності, а також підвищує мотивацію до навчання (Державний стандарт, 2011).

Не менш важливим є створення позитивного психологічного клімату на уроці, що сприяє активній участі учнів у навчальному процесі. Під час нестандартних уроків учні відчують себе більш вільно, не бояться помилятися, що стимулює їх до самовираження та розвитку творчих здібностей (Головань, 2008). Це, у свою чергу, позитивно впливає на формування впевненості у власних силах і бажання навчатися.

Особливу увагу слід приділити індивідуальному підходу до учнів. У процесі організації нестандартних уроків учитель має враховувати рівень підготовки кожного учня, його інтереси та можливості. Використання диференційованих завдань дозволяє забезпечити успіх кожного учня, що є важливим чинником формування навчальної мотивації та позитивного ставлення до навчання (Боровець, Демчук, 2017).

Крім того, важливим елементом формування ключових компетентностей є розвиток критичного мислення. Нестандартні уроки створюють умови для аналізу інформації, порівняння, узагальнення та формулювання власних висновків. Учні вчаться не лише відтворювати знання, а й застосовувати їх у нових ситуаціях, що є основною ознакою сформованості компетентності.

Застосування міжпредметних зв'язків також сприяє формуванню цілісного уявлення про навколишній світ. Інтеграція математики з іншими навчальними предметами дозволяє учням бачити практичне значення знань та використовувати їх у різних життєвих ситуаціях (Державний стандарт, 2011).

Таким чином, використання нестандартних уроків математики у поєднанні з інтерактивними методами навчання, інформаційними технологіями та індивідуальним підходом забезпечує ефективне формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти. Це

сприяє розвитку гармонійної, активної та компетентної особистості, здатної до саморозвитку та успішної адаптації в сучасному суспільстві (Головань, 2008).

Список використаних джерел:

1. Боровець О. В., Демчук М. В. Особливості формування соціальної компетентності молодших школярів. Інноватика у вихованні. 2017. Вип. 5. С. 109–115. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inuv_2017_5_12.pdf
2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. 2008. URL: <https://surl.li/cvfctz>
3. Гречишнікова М. П., Твердохліб Т. С. Використання нетрадиційних уроків у загальноосвітніх навчальних закладах. ББК 74.580. 268 34: 72. 2016 р URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4c2f4e8d-88f4-458b-9e67-884f9f026430/content#page=72>
4. Данилишина К. С. Нестандартні уроки в початкових класах. 2019. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2613/1/%d0%94%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%bb%d0%b8%d1%88%d0%b8%d0%bd%d0%b0%20%d0%9a.%20%d0%a1..pdf>
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. Документ 1392-2011-п, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>

*Вакуленко Єлизавета Олександрівна,
магістрантка Білоцерківського інституту
неперервно професійної освіти,
ОП «Педагогіка вищої школи»
Кулішов Володимир Сергійович,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Останнім часом перед українським суспільством взагалі та системою освіти зокрема постають все нові вимоги, адже невід'ємною частиною сучасного світу стали цифрові технології, від яких безпосередньо залежить подальший економічний та суспільний розвиток. В умовах трансформації освітнього середовища традиційні методи викладання у закладах вищої освіти потребують оновлення через залучення інтерактивних та ігрових підходів. Актуальність дослідження зумовлена тим, що навчання, реалізоване через гру, значно підвищує мотиваційну діяльність здобувачів освіти та активізує їх до роботи. Використовуючи ігрові технології, учасники освітнього процесу не лише засвоюють новий матеріал, а й одночасно розвивають критично важливі гнучкі навички (soft skills).

Теоретичний аналіз проблеми. У педагогічній науці ігрові технології розглядаються як комплекс методів, прийомів та форм навчання, що базуються на використанні елементів гри для розвитку логічного мислення, пам'яті та творчого потенціалу. Навчання через гру – це ефективний спосіб зробити серйозну та складну інтелектуальну роботу захоплюючою. Такий підхід допомагає здобувачам освіти розвивати психологічну гнучкість, комунікабельність та емоційну розкутість. Сучасні психолого-педагогічні дослідження, спираючись на праці таких науковців як А. Валлон та В. Сухомлинський, визначають гру як провідну діяльність, що виступає джерелом формування особистості та засобом особистісно-діяльнісного характеру засвоєння знань.

Важливо розуміти, що в освітньому середовищі вищої школи гра виконує комплекс функцій: від навчальної та розвивальної до релаксаційної та виховної. Атмосфера захопленості, відчуття рівності та посильності завдань дозволяють учасникам освітнього процесу долати психологічний страх перед помилками, що позитивно позначається на загальних результатах навчання. Відтак, ігрові технології спрямовані на те, щоб навчити майбутніх фахівців усвідомлювати мету своєї діяльності та передбачати її результати.

Переходячи до практичної складової, слід зазначити, що сучасний викладач повинен володіти вмінням планувати ігрову діяльність та

інтегрувати її в освітній процес на різних етапах заняття. Особливої популярності набувають цифрові ігрові програми, які здатні адаптуватися до індивідуальних особливостей здобувача освіти та підтримувати необхідний темп роботи.

Серед найбільш ефективних інструментів, що застосовуються у закладах вищої освіти, варто виділити платформу Kahoot! та сервіс Mentimeter, які дозволяють проводити інтерактивні вікторини в режимі реального часу, створюючи елемент змагання та стимулюючи активність групи. Для організації колективної роботи, мозкових штурмів та обміну ідеями незамінними є інтерактивні дошки, такі як Padlet, де учасники освітнього процесу можуть розміщувати текстові повідомлення, зображення та відео. Платформа Canva надає широкі можливості для візуалізації знань через створення інфографіки та інтерактивних презентацій, що сприяє розвитку цифрових компетентностей.

В освітньому процесі також доцільно використовувати методи активного моделювання ситуацій. Наприклад, гра «QR-пошук» у форматі освітнього квесту розвиває дослідницькі навички та вміння працювати в команді. «Рольові симуляції» дозволяють здобувачам освіти приміряти на себе професійні ролі (керівника, клієнта, експерта) та знаходити рішення в реальних робочих ситуаціях. Для розвитку критичного мислення ефективними є «Мікродебати», де студенти аргументують власні позиції з дискусійних питань. Такі прийоми забезпечують не лише інтелектуальний, а й емоційний розвиток, привчаючи студентів сприймати поразки як частину навчального досвіду та розвиваючи впевненість у собі.

Незважаючи на високу ефективність, впровадження ігрових технологій потребує від викладача дотримання певних методичних вимог. Насамперед, ігри мають чітко відповідати навчальній програмі та віковим особливостям студентів. Завдання не повинні бути занадто легкими, але й не мають бути надмірно складними, щоб не втрачалася мотивація.

Варто пам'ятати про певні обмеження: не слід організовувати ігри, якщо здобувачі освіти ще недостатньо володіють теоретичним матеріалом теми або вперше застосовувати нові ігрові формати безпосередньо під час підсумкових діагностичних робіт. Найкращим педагогом у цьому контексті вважається той, хто організував ситуацію так, що його власна роль на занятті є майже непомітною, тоді як студенти творчо працюють, самостійно опановуючи матеріал. Потрібно дотримуватися балансу між грою та навчанням, щоб ігровий елемент не перетворився на розвагу без освітньої цінності.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що використання ігрових технологій у закладах вищої освіти є потужним засобом активізації пізнавальної діяльності здобувачів. Ігри забезпечують прагнення до нового, сприяють швидкому опануванню інформації та самореалізації особистості. Вони роблять освітній процес більш гнучким, доступним та

захоплюючим, формуючи у майбутніх фахівців навички критичного мислення, креативності та командної взаємодії. Впровадження цифрових платформ та інтерактивних вправ дозволяє адаптувати навчання до сучасних викликів, роблячи його більш ефективним та продуктивним.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н.П. Волкова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: навчально-методичний посібник / За заг. редакцією проф. В. Стинської, доц. Л. Прокопів / Автор. кол.: Т. Завгородня, З. Нагачевська, Б. Савчук, В. Стинська, І. Стражнікова, І. Єгорова, В. Ковальчук, Л. Прокопів, Н. Салига. Івано-Франківськ, 2021. 430 с. URL: <https://kpibs.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/126/2021/09/Актуальні-проблеми-розвитку-вищої-освіти.pdf>
3. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник /упорядник Л. М. Прокопів. Івано-Франківськ, 2020. 172 с.

*Висіцька Ангеліна Едуардівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Волинець Ірина Миколаївна,
к. пед. н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-
педагогічний фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)*

КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ І МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема розвитку мовлення і мислення молодших школярів набуває особливої значущості в умовах впровадження Нової української школи (НУШ), яка орієнтує вчителів початкових класів на формування ключових компетентностей – комунікативної, читацької та пізнавальної. Попри те, що казка традиційно присутня в початковій школі, у педагогічній практиці досі не сформовано цілісного методичного підходу до її використання як засобу одночасного вдосконалення мовлення і мислення учнів. Аналіз О. Стрельбицької чинних підручників з літературного читання свідчить про тенденцію до поступового скорочення кількості казкових текстів від 2 до 4 класу, що позначається на обмеженні можливостей для системної роботи з цим жанром [2, с. 171-172]. Крім того, в умовах воєнного стану особливої актуальності набуває

терапевтичний потенціал казки, адже вона здатна слугувати інструментом зняття психологічної напруги та відновлення мовленнєвої активності дітей, які пережили травматичний досвід.

Взаємозв'язок мовлення і мислення як нерозривних когнітивних процесів обґрунтовано в наукових роботах Л. Виготського, який стверджував, що значення слова є водночас мовленнєвою і мисленнєвою одиницею. М. Жинкін показав, що недостатня мисленнєва опрацьованість слів у дітей 6–7 років зумовлює розрив між сприйманням світу та здатністю його вербалізувати. Ж. Піаже довів відповідність казкового наративу особливостям наочно-образного мислення, яке є домінуючим у молодшому шкільному віці, а Р. Шенк і Р. Абелсон показали, що опрацювання казкових творів розвиває причинно-наслідкове мислення. Методичний аспект проблеми відображено у працях В. Сухомлинського, К. Ушинського, О. Савченко; з-поміж сучасних українських дослідників ця тема порушується у діяльності Н. Скрипченка, Л. Варзацької, М. Вашуленка, Т. Піроженко. Питання казкотерапії та її корекційного впливу на мовлення досліджували О. Кирилович і В. Цись. Разом з тим проблема комплексного розвитку мовлення і мислення засобами казки в умовах НУШ залишається недостатньо розробленою [1, с. 70-99].

Головною метою дослідження стало виявлення взаємозв'язку між систематичною роботою з казковими творами та вдосконаленням мовленнєвих і мисленнєвих навичок учнів початкових класів.

Для досягнення мети вирішувалися такі завдання:

- проаналізувати психолого-педагогічні дослідження з проблеми розвитку мовлення і мислення в молодшому шкільному віці;
- визначити особливості казки як засобу активізації мовленнєвої і мисленнєвої діяльності учнів;
- систематизувати форми, методи та прийоми роботи з казкою на уроках мовно-літературної галузі;
- провести педагогічний експеримент і дослідити вплив цілеспрямованої роботи з казкою на рівень мовленнєвих та мисленнєвих можливостей молодших школярів.

Молодший шкільний вік є сензитивним для розвитку мовлення і мислення. Дитина переходить від наочно-дієвого до абстрактно-логічного мислення, що відбувається паралельно з активним формуванням писемного мовлення, розширенням словникового запасу та опануванням граматичних структур. Завдання початкової школи – організувати цей перехід через такі форми навчальної діяльності, які відповідають природі дитячого пізнання.

Казка є органічним педагогічним інструментом для зазначеного вікового етапу з кількох причин. По-перше, її повтори, ритмічність, передбачуваність сюжету, постійні епітети формують мовленнєвий каркас, який дитина засвоює на інтуїтивному рівні. По-друге, метафоричний зміст

казки активізує образне мислення і водночас вимагає від учня зусиль для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями. По-третє, казка створює природну мотивацію до мовленнєвої діяльності, адже в дитини з'являється бажання поділитися враженнями, висловити ставлення до вчинків героїв, яке виштовхує думку назовні і стимулює розгорнуті усні висловлювання. В умовах НУШ казка виконує соціально-навчальну функцію, що полягає у розвитку мовленнєво-комунікативних навичок учнів та розвивальну, що полягає у формуванні аналітико-синтетичних умінь, образної уваги, пам'яті, навичок самоконтролю. Методична робота з казкою містить в структурі багато важливих діяльностей: це актуалізація теми, словникова робота, прогнозування змісту за назвою, первинне сприймання тексту з використанням засобів виразності, аналіз через вибіркоче читання і бесіду та творче застосування здобутих знань. На кожному етапі застосовуються конкретні прийоми, зорієнтовані на розвиток як мовлення, так і мислення – навідні питання, добір прислів'їв до казки, опорні конструкції для складання плану, казка «навиворіт», метод «казкового салату», картки Проппа, театралізація, вправа «Мікрофон», «асоціативний куш» тощо [3, с. 157-160]. Важливим є те, що усі ці прийоми передбачають не пасивне споживання тексту, а активну мовленнєво-мисленнєву роботу учня.

На основі опрацьованої методичної літератури було організовано та проведено педагогічний експеримент у двох третіх класах, експериментальному та контрольному, середній вік дітей становив 8 років. Діагностика здійснювалася у два етапи (до та після педагогічного втручання) за двома параметрами: рівень лексичного запасу слів та рівень розвитку причинно-наслідкового мислення учнів. Початкова діагностика показала приблизно однаковий рівень мовленнєвих та мисленнєвих умінь в обох класах. Так рівень якості лексичного запасу слів у експериментальному класі становив 65,6%, у контрольному 67,9%; рівень якості причинно-наслідкового мислення становив 59,4% в експериментальному та 60,7% у контрольному. Після цього протягом 1,5 місяця в експериментальному класі проводилася систематична робота з різними видами казок на уроках літературного читання, в групі подовженого дня та на виховних заняттях, контрольний клас навчався паралельно у звичайному режимі. За підсумками діагностики після роботи з казками в експериментальному класі зафіксовано суттєве зростання показників: рівень лексичного запасу підвищився до 87,5% (зріс на 21,9%), рівень логічного мислення – до 84,4% (зріс на 25%). У контрольному класі природна динаміка становила лише +3,5% та +3,6% відповідно. Приріст когнітивних показників в експериментальному класі виявився в 6–7 разів вищим, ніж у контрольному. Окрім цього в учнів експериментального класу зросли читацька активність, пізнавальний інтерес і впевненість в собі під час усних відповідей.

Проведене дослідження підтверджує, що ретельно організована робота з казкою є ефективним засобом розвитку як мовлення, так і мислення учнів початкової школи. Казка відповідає провідним психологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку, тому є педагогічно доцільним матеріалом для формування когнітивних вмінь на уроках мовно-літературної галузі. Отримані кількісні дані свідчать про те, що цілеспрямована робота з казкою дає результати, які суттєво перевищують природну навчальну динаміку. Систематизований методичний інструментарій, який містить поетапну структуру уроку з казкою та творчі прийоми може бути впроваджений у практику вчителів початкових класів і вихователів груп подовженого дня. Перспективою подальших досліджень є вивчення впливу казки на інші складові когнітивного розвитку та ефективності казкотерапевтичних методів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» в закладах загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

2. Стрельбіцька О. О. Українська народна казка в початковій школі: до проблеми вивчення. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 11. Т. 2. С. 170–173.

3. Федотова С. О. Методи та прийоми опрацювання казки на уроках літературного читання в початковій школі. Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. 2020. Вип. 190. С. 156–162.

*Вознюк Владислав Сергійович,
студент спеціальності «Кибербезпека та захист інформації»*

*Верьовкіна Олена Євгенівна
к. психолог. н., доцент,
Відокремлений структурний підрозділ
«Рівненський фаховий коледж НУБІП України»
(м. Рівне, Україна)*

КІБЕРБЕЗПЕКА: РОЗВИТОК І СУЧАСНИЙ СТАН

У сучасному світі цифрові технології стали звичною частиною повсякденного життя. Користувачі послуговуються інтернетом для навчання, роботи, спілкування, банківських операцій тощо. Разом із цим зростає і кількість небезпек, пов'язаних із викраденням інформації, зламом та пошкодженням даних. Тому, на нашу думку, кібернетична

безпека та захист інформації сьогодні є однією з найважливіших умов безпечного функціонування суспільства.

Слід уточнити, що на даний час Кібербезпека розглядається як захист комп'ютерів, мереж, програм, серверів і даних від незаконного доступу, шкідливого програмного забезпечення та інших кіберзагроз. Її метою є захистити інформацію від викрадення, зміни або втрати.

Розвиток кібербезпеки почався разом із розвитком комп'ютерної техніки. Від самого початку комп'ютери були ізольованими, а доступ до них мали лише окремі спеціалісти, тому питання захисту не піднімалося у минулому. Однією з перших мережевих загроз стала програма Creeper, яка з'явилася у 1971 році в мережі ARPANET. Вона не завдавала серйозної шкоди, але показала, що код може самостійно поширюватися між комп'ютерами. У відповідь було створено програму Reaper, яку вважають прообразом сучасного антивірусу (IBM, n.d.).

Важливим став 1988 рік, коли «черв'як» Морріса заразив тисячі комп'ютерів і серйозно порушив роботу мережі. Даний інцидент привернув увагу до проблеми кіберзахисту. Саме після нього у США було створено одну з перших служб реагування на комп'ютерні інциденти CERT/CC (Spafford, 1988). З того часу кібербезпека почала розглядатися як важливий напрям захисту інформації.

У 1990-х роках у зв'язку з масовим поширенням інтернету кіберзагрози стали більш помітними та різноманітними. З'явилися перші комерційні антивірусні програми, натомість діяльність хакерів стала більш організованою. На початку 2000-х кібератаки перетворилися на глобальну проблему. Вірус ILOVEYOU, який поширювався електронною поштою у 2000 році, інфікував мільйони комп'ютерів і завдав значних збитків (BBC News, 2000). Пізніше світ дізнався про Stuxnet, першу кіберзброю, націлену на промислові системи, що показало реальний вплив кібератак (Langner, 2011).

Отже, розвиток цифрового середовища поступово призвів і до ускладнення самих кіберзагроз. Сучасний стан кібербезпеки свідчить, що загрози стали не лише численнішими, а й набагато складнішими. Серед найпоширеніших загроз сьогодні виокремлюють програми-вимагачі, фішинг, DDoS-атаки, зломи акаунтів, атаки через вразливість програмного забезпечення та витоки персональних даних. Одним із найвідоміших прикладів стала атака WannaCry у 2017 році, яка вразила сотні тисяч систем у різних країнах світу та показала, наскільки вразливими є навіть великі організації (ENISA, 2017).

На даний час кібербезпека не обмежується встановленням антивірусної програми на окремий комп'ютер. Сьогодні захищати слід корпоративні мережі, державні інформаційні системи, мобільні пристрої, хмарні сервіси та великі бази даних. Особливу роль відіграє саме людський фактор, адже користувачі часто використовують слабкі паролі,

відкривають підозрілі листи або переходять за небезпечними посиланнями. Через це кіберзахист включає не лише технічні засоби, а й навчання користувачів, резервне копіювання даних та постійне оновлення програмного забезпечення.

Також, кібербезпека стала важливою складовою діяльності держав. Кібератаки спрямовані не лише проти окремих людей чи компаній, а й проти банківської системи, енергетики, транспорту, медичних установ і державних ресурсів. Отже, наслідки можуть виходити далеко за межі фінансів, оскільки йдеться про стабільну роботу важливих суспільних систем. Саме через це так багато країн розробляють власні плани кіберзахисту, створюють центри реагування на інциденти та оновлюють закони у сфері інформаційної безпеки. Важливим міжнародним орієнтиром у цій сфері став Cybersecurity Framework, опублікований NIST у 2014 році (NIST, 2014).

Події останніх років показали, що кібербезпека для України має не теоретичне, а практичне значення. Кібератаки показали, що цифровим системам потрібен постійний захист, швидке реагування та підготовку фахівців. Саме тому кібербезпека сьогодні розглядається не лише як частина IT-сфери, а як один із важливих напрямів захисту держави. (Держспецзв'язок, 2023)

Підсумовуючи вищезгадане, слід зазначити, що кібербезпека пройшла довгий шлях розвитку, від перших програм і комп'ютерних вірусів до системи захисту інформації, мереж і критичної інфраструктури. У сучасному світі її значення постійно зростає. Для ефективного захисту від кіберзагроз потрібні не лише сучасні технічні засоби, а й уважність користувачів, підготовка спеціалістів та постійне вдосконалення систем безпеки.

Список використаних джерел

1. BBC News. (2000). Love Bug virus strikes millions.
2. ENISA. (2017). WannaCry Ransomware. European Union Agency for Cybersecurity.
3. Langner, R. (2011). Stuxnet: Dissecting a Cyberwarfare Weapon. *IEEE Security & Privacy*, 9(3), 49–51.
4. NIST. (2014). Framework for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity.
5. IBM. (n.d.). The history of malware: A primer on malware development.
6. Spafford, E. H. (1988). The Internet Worm Program: An Analysis. *Purdue Technical Report CSD-TR-823*.

7. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. (2023). Звіт про кіберінциденти.

*Ворожбит Софія Миколаївна,
студентка спеціальності «Геодезія та землеустрій»
Рудько Ольга Миколаївна,
викладач,
ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП
України» (м. Рівне, Україна)*

ПРОФЕСІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ: РОЛЬ ПОЛЬСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Особливо гостро проблема соціальної адаптації молоді та її ролі в суспільному житті стоїть у сучасній Україні. Адже адаптація, як процес пристосування людини до умов соціального середовища, означає прийняття індивідуумом норм і цінностей суспільного середовища. Вона є початковим етапом процесу включення та інтеграції особистості в соціальне, освітнє та професійне середовище. Вища освіта відіграє важливу роль в адаптації молоді у суспільстві. Сучасна система вищої освіти покликана виконувати ряд важливих завдань: забезпечувати підготовку висококваліфікованих випускників і відповідальних громадян; надавати можливості для безперервної освіти; забезпечувати суспільство необхідними знаннями; роз'яснювати, пропагувати, інтерпретувати, зберігати, розвивати та поширювати національні і регіональні, міжнародні й історичні культури; захищати та зміцнювати суспільні цінності; сприяти розвитку і вдосконаленню освіти на всіх рівнях [1].

Ефективність професійної адаптації молодого спеціаліста визначається комплексом психофізіологічних та соціально-демографічних чинників. Проте визначальну роль у цьому процесі відіграють рівень фахової підготовки та навички командної роботи.

Одним із найважливіших підходів у здобуванні знань є співпраця у команді, яка пов'язана із процесом спільного вирішення означених проблем. Сучасним підходом навчання, яке ґрунтується на співпраці є метод проектів. Як зазначають польські вчені Е. Lubina і J. Bednorz проектна технологія відноситься до практичних методів навчання і практичного здобування знань. У той же час суттєвим методом є реалізація міжособистісних стосунків (членів спільного проекту) через впровадження аспекту співпраці. Критерієм професійної адаптованості є досягнення індивідом відповідності професійних навичок, особистісних якостей вимогам конкретної професійної діяльності. Відповідно науковці Польщі зауважують, що навчальна практика – важливий аспектом

розвитку професійних компетенцій студентів. Так, сучасні освітні програми польських вузів пропонують навчання за межами навчального закладу у формі стажування, яке забезпечує справжні можливості вчитися на власному досвіді та перспективи оцінювання іншими особами, ніж викладач. Стажування дає можливість залучати студентів до поглибленого навчання, набутому на основі власного досвіду, що допоможе швидкій адаптації на робочому місці [2].

Встановлення ступеня адаптації навичок студентів до потреб майбутніх роботодавців, що відповідають їх рівню готовності до майбутньої професійної діяльності. Дослідники Р. Т. Knight, М. Yorke у своїй роботі «Assessment, learning and employability» встановили чотири категорії оцінки навичок молодого фахівця на робочому місці, а саме [3]: understanding (zrozumienie, поняття) – знання академічні; skills (umiejętności, уміння) – професійні уміння; efficacy (skuteczność, ефективність) – означає особисті характеристики (терпіння, витривалість, надійність); metacognition (metapoznanie, метапізнання) – знання студента: що знає, що повинен знати, як добуває знання.

Проте, останнім часом у польській педагогіці намітилася тенденція до визначення характерних особливостей освіти протягом життя. Неперервне навчання відноситься до активного, направлене на розвиток знань, компетенцій і вмінь та орієнтоване на працевлаштування. Адже сьогодні освіта стала інтегральною частиною сучасного життя. Доречно додати, що системи освіти протягом життя передбачає різні форми активності: удосконалення професії, яке пов'язане з потребами дорослої особи у набутті або зміні кваліфікації на студіях стаціонарних і нестаціонарних, післядипломних, курсах тощо; відкритий університет для осіб, які хочуть поглибити свої знання і вміння; університет третього віку; «предметне» навчання, яке направлена на підготовку абітурієнтів. Істотним елементом навчання на студіях післядипломних є те, що слухачі мають досвід, а працедавці впливають на формулювання, моніторинг і вдосконалення результатів навчання до потреб і очікувань ринку праці [4].

Отже, успішна соціальна адаптація особистості вимагає не тільки максимальних витрат духовної енергії індивіда, але і впровадження в педагогічну практику нових підходів інженерної освіти, результатом якої є ефективна професійна підготовка фахівця. Адже показниками професійної адаптованості є професійна кваліфікація, рівень і стабільність виробничих показників, задоволеність професією.

Список використаних джерел

1. Журавська Н.С. (2011) Сталий розвиток суспільства як передумова сталого розвитку аграрної освіти. *Молодь і ринок*, 11 (82).., 30 – 34.
2. Fałda В. (2013) Miejsce studio podyplomowych w systemie kształcenia ustawicznego w Polsce. *Нова педагогічна думка*, 1, 83-

87.

3. Knight P., & Yorke M., Assessment, learning and employability. URL: https://www.academia.edu/24652651/Assessment_learning_and_employability,

4. Русіна Н.Г. (2017) Впровадження польського досвіду у формуванні змісту вищої освіти у галузі землеустрою. *Професійно-прикладні дидактики*, 3, 219-228.

Герасименко Софія Дмитрівна
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Виговська Світлана Володимирівна
к. пед. н., доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН У НАВЧАННІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

У сучасних умовах розвитку освіти в Україні питання забезпечення рівного доступу до навчання набуває особливої актуальності. Це пов'язано з активним впровадженням інклюзивної освіти, а також необхідністю врахування індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти. Сучасна освітня система повинна бути орієнтована на створення таких умов, за яких кожен учень має можливість повноцінно брати участь у навчальному процесі незалежно від своїх можливостей, здібностей чи потреб. Як зазначається у сучасних державних документах і наукових дослідженнях, інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке забезпечує рівні можливості для навчання всіх здобувачів освіти незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, що сприяє соціальній рівності та розвитку суспільства (Наказ МОН України, 2010; Колупаєва, Таранченко, 2023).

Одним із сучасних підходів, який сприяє забезпеченню рівного доступу до освіти, є універсальний дизайн у навчанні. Як зазначають А. Колупаєва та О. Таранченко (2023), такий підхід дозволяє заздалегідь врахувати різноманітність освітніх потреб учнів. Його основна ідея полягає в тому, щоб освітній процес спочатку проєктувався з урахуванням різноманітності учнів, а не адаптувався пізніше під окремі потреби. Такий підхід дозволяє значно підвищити ефективність навчання та зробити його більш доступним для всіх.

Універсальний дизайн у навчанні передбачає використання різних способів подання навчального матеріалу. Науковці підкреслюють, що

використання різних способів подання інформації сприяє ефективнішому засвоєнню навчального матеріалу. Це можуть бути текстові матеріали, відео, схеми, презентації, аудіозаписи. Така різноманітність допомагає врахувати особливості сприйняття інформації кожним учнем. Наприклад, одні учні краще сприймають інформацію візуально, інші – на слух або через практичну діяльність. Саме тому поєднання різних форм подачі матеріалу сприяє кращому засвоєнню знань.

Крім того, важливим є надання учням можливості вибору способів виконання завдань. Це означає, що учень може сам обрати, як саме продемонструвати свої знання: написати роботу, зробити презентацію або виступити усно. Такий підхід дозволяє врахувати індивідуальні особливості кожного учня та підвищує його мотивацію до навчання.

Не менш важливим є створення умов для активного залучення учнів до освітнього процесу. Використання інтерактивних методів навчання, групових форм роботи, сучасних технологій сприяє розвитку інтересу до навчання та формує позитивне ставлення до освітнього процесу. Учні стають більш активними, відповідальними та зацікавленими у власному навчанні.

Важливість впровадження універсального дизайну у навчанні підтверджується і на державному рівні. У законодавчих документах України наголошується на необхідності забезпечення рівного доступу до освіти та створення безпечного і доступного освітнього середовища для всіх здобувачів освіти (Закон України «Про освіту», 2017; Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020). Також у нормативних актах підкреслюється важливість організації інклюзивного навчання та створення умов для розвитку кожного учня (Постанова КМУ, 2021; Наказ МОН України, 2010).

На нашу думку, універсальний дизайн у навчанні є дуже важливим для сучасної освіти. Його впровадження дозволяє не лише забезпечити рівний доступ до навчання, а й підвищити його якість. Завдяки цьому підходу навчання стає більш гнучким, сучасним і орієнтованим на потреби учнів.

Отже, універсальний дизайн у навчанні є ефективним інструментом забезпечення рівного доступу до освіти. Його використання дозволяє врахувати індивідуальні особливості учнів, підвищити їхню мотивацію до навчання та створити комфортне освітнє середовище. Готовність педагога до інклюзії, з гнучкістю, співпрацею та сучасними методами, є ключовою для розвитку якісної інклюзивної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (2017).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

3. Наказ МОН України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти» (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10#Text>

4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. (2023). Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник. Київ. 232 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaeva.Taranchenko.Inclusia.Pokrokov.pdf>

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>

*Головач Софія Русланівна,
студентка спеціальності «Педагогіка вищої школи»
Саф'ян Карина Юрійівна,
к. пед. н., доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах повномасштабної війни система освіти України зазнає суттєвих трансформацій. Порушення звичного освітнього процесу, вимушене переміщення здобувачів освіти та педагогів, небезпека для життя, перебої з електропостачанням і доступом до інтернету зумовлюють необхідність переосмислення підходів до організації навчання. Особливої актуальності набувають питання забезпечення безперервності освіти, її якості та психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Однією з ключових проблем є організація змішаного та дистанційного навчання. Попри значний досвід, набутий під час пандемії COVID-19, воєнні умови створюють нові виклики. Зокрема, нестабільний доступ до технічних засобів і мережі Інтернет, відсутність безпечного середовища для навчання, а також емоційне виснаження учнів і студентів ускладнюють ефективне засвоєння навчального матеріалу. У зв'язку з цим постає потреба у гнучких освітніх моделях, які дозволяють адаптувати навчальний процес до конкретних умов.

Важливим аспектом є перегляд методів навчання. Традиційні підходи поступово поступаються інтерактивним і практикоорієнтованим методикам, що сприяють розвитку критичного мислення, самостійності та

здатності до адаптації. Використання цифрових платформ, інтерактивних ресурсів, відеоматеріалів та онлайн-інструментів стає невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу. Водночас ефективність їх застосування залежить від цифрової компетентності педагогів, що також потребує постійного вдосконалення.

Важливим аспектом трансформації освітнього процесу є зміна ролі педагога. У сучасних умовах недостатньо лише глибокого знання навчального предмета. Педагог повинен володіти цифровою компетентністю, зокрема вміння ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології, онлайн-платформи та сервіси дистанційного навчання, такі як Zoom. Це передбачає здатність організовувати синхронне й асинхронне навчання, створювати цифровий освітній контент, забезпечувати зворотний зв'язок і підтримувати активну взаємодію зі здобувачами освіти навіть за відсутності очного контакту.

Не менш важливою проблемою є психологічний стан учасників освітнього процесу. Війна спричиняє стрес, тривожність, втрату мотивації до навчання. Тому освітній процес має включати елементи психологічної підтримки, формування стресостійкості та створення безпечного освітнього середовища. Педагог виступає не лише як джерело знань, а і як наставник, який підтримує, мотивує та допомагає адаптуватися до складних умов.

Окрему увагу слід приділити проблемі нерівного доступу до освіти. Діти та молодь, які перебувають у зоні бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, мають обмежені можливості для навчання. Це потребує розроблення альтернативних форм здобуття освіти, зокрема асинхронного навчання, використання мобільних освітніх платформ та створення освітніх хабів у безпечних регіонах.

Також важливим викликом є збереження якості освіти. Спрощення навчальних програм і зменшення навантаження є вимушеними кроками, проте вони не повинні призводити до зниження рівня підготовки здобувачів освіти. Необхідно забезпечити баланс між доступністю навчання та його якістю, впроваджуючи сучасні методики оцінювання знань і компетентностей.

У контексті війни особливої ваги набуває формування громадянських і моральних цінностей. Освіта повинна сприяти вихованню відповідальних, свідомих громадян, здатних до критичного мислення, прийняття рішень і активної участі в суспільному житті. Патріотичне виховання, розвиток національної ідентичності та поваги до культурних цінностей стають важливими складовими освітнього процесу.

Отже, сучасні виклики в умовах війни вимагають комплексного підходу до організації освітнього процесу. Основними напрямками вдосконалення є:

- впровадження гнучких форм навчання;

- підвищення цифрової компетентності педагогів;
- забезпечення психологічної підтримки;
- подолання освітньої нерівності;
- збереження якості освіти;
- формування громадянських і моральних цінностей.

Адаптація освітньої системи до умов війни є складним, але необхідним процесом, від якого залежить майбутнє суспільства та держави.

Список використаних джерел:

1. Державна служба якості освіти України. Освіта під час війни: рекомендації для закладів освіти. URL: [переглянути документ](#)
2. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. URL: [переглянути новину](#)
3. Освіта.ua. Актуальні питання реформування та функціонування освіти в Україні. URL: [переглянути матеріал](#)
4. Федорів М. Л. Дистанційне навчання в умовах війни: виклики та можливості для системи вищої освіти України // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2023.
5. Дослідження ефективності застосування технологій дистанційного навчання у професійній підготовці // Збірник наукових праць НАДПСУ. 2024.

Гора Марія
студентка спеціальності 024Хореографія
КИФЕНКО Анна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук /старший викладач циклової комісії
музики і хореографії
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(м.Київ, Україна)

ВІД КОЛЬОРОВОЇ СИМВОЛІКИ ДО ДРАМАТУРГІЇ СПРИЙНЯТТЯ ТАНЦЮ

Сценічний простір, який глядач бачить на сцені виникає в результаті творчої, кропіткої роботи хореографа-постановника та художника з освітлення, оскільки саме художнє світло й створює на сцені нову реальність, яка із тіні сірості створює порядок. Світло, як і музика, сприймається суб'єктивно, тому проблематика «партитури світла» є актуальною у полі зору науковців. Особлива зацікавленість науковцями

тематикою кольорового символізму в різних сферах життєдіяльності проявилась в останні роки у працях В.Гармаш, В. Горпенко, С. Ейзенштейна, О. Енської, В.Кандинського, І.Мазур, А.Максименка, Я. Обухової, М. Суріної, Т.Ткаченка та ін. Науковець В.Горпенко у праці «Колір» дає таке визначення драматургії кольору: «...це розвиток, зміна, переплетіння, конфліктне зіткнення, взаємини тем, лейтмотивів, смислових та емоційних значень, що їх несе кольороформа» [3]. За С. Ейзенштейном, емоційний стан особистості у тісному зв'язку з кольором: «Людина соромиться і...червоніє. Задихається і...синіє. Зелене від заздрощів. Біліє від люті. Розовіє від задоволення» [4]. Теорією світла займалися Й.Гете, Е.Делакруа, Й. Іттен, Ф. Рунге, А. Шопенгауер та ін.

Візуальні ефекти призначені для підтримки дійства на сцені й посилення емоцій у глядача. При вмілому поводженні з освітлювальним обладнанням світло може перетворитися в незалежну естетичну сутність. За загальною методикою, людські очі сприймають: яскравість, колір, форму, рух, відстань. Світло це різновид випромінювання, що розповсюджується джерелом у вигляді хвиль рівномірно у всіх напрямках.

Слушної думки заслуговує теорія В.Кандинського, який не лише об'єднав колір і звук, а й знайшов відповідний музичний інструмент, так би мовити, матеріальний об'єкт звуко-кольорового синтезу кольору з музичними інструментами [6]. У музичному зображенні світло-синє подібне звуку флейти, темно-синє - віолончелі. Все поглиблюючись, воно споріднюється дивовижним звуком контрабаса. У глибокій урочистій, формі звук синього дорівнює звуку глибокого органу. Практично усі кольори зазнали такого ж детального опрацювання, і стосовно кожного з них В. Кандинським опрацьований звуковий еквівалент: "абсолютно-зелене" - це "середні тони скрипки", "помаранчевий" - це "середній дзвін чи сильний альт", "фіолетовий" - "англійський ріжок, фагот" та ін [6]. Навряд чи можна знайти інший приклад, коли б теоретик так скрупульозно "вибудував" перехід відтінків певного кольору і трансформував їх не лише у звучання низки музичних інструментів, а й в психологічний стан людини. Практичні й теоретичні напрацювання І. Кандинського найпоспідовніше відбивають шлях його досліджень і відкриттів на теренах новаторського мистецтва.

Костюм і світло — це не просто «декорації» танцю. Ця дуальність формує сприйняття глядачем усіх рухів персонажів на сцені, їх настроїв і навіть техніку. Танцівник може зробити ідеальний рух, але якщо світло падає неправильно або костюм обмежує пластику — глядач цього не помітить. Тому в професійній хореографії костюмери, освітлювачі та постановники працюють разом, створюють єдину візуальну систему, яка підсилює кожен жест. Костюм повинен підкреслювати рух, а не заважати йому. Він продовжує лінії тіла, робить акценти на важливих частинах (наприклад, ноги у балеті або корпус у контемпі). Костюм може

приховувати недоліки, виділяти переваги, змінювати пропорції тіла. Хоча глядач цього не помічає свідомо, підсвідомо костюм формує його враження.

Сценічний костюм - це засіб художнього впливу на глядача через зовнішні ознаки і характеристики зображуваного персонажа, що допомагають перевтіленню артистів. Головна ідея костюму - це створення художнього образу задля розкриття змісту хореографічного твору. Костюми можуть: приховувати неідеальні лінії, маскувати неідеальні переходи, додавати візуальній плавності. Наприклад: у групових танцях часто використовують однакові костюми, щоб створити ефект ідеального синхрону, навіть якщо хтось рухається трохи інакше.

Кольори по своєму емоційно-психологічному впливу ототожнюються з різними стихіями, сторонами світу, нотами, буквами та ін. Мозок людини, в залежності від її психо-емоційного стану, може вибудовувати найрізноманітніші асоціативні ланцюжки: червоний — пристрасть, агресія, сила; синій — спокій, плавність, колір неба; білий — чистота, легкість, ефект «повітряності»; чорний — драматичність і напруга; золотий — урочистість та велич. Хореограф використовує ці асоціації, щоб підсилити сюжет танцю. Інтенсивність і величність сяяння робить його святковим і урочистим. Подібний до Сонця, золотий колір символізує життєву силу в її високих, духовних пориваннях. Коричневий — найбільш земний і натуральний із всіх кольорів. Його не можна віднести до витончених чи благородних, але він несе силу здоров'я, міцності, серйозності. Ці загальні його характеристики змінюються при поєднанні з іншими кольорами. Чорний колір відповідає повній темноті, втілений у матеріалі. Чорний серйозний, похмурий, недобррозичливий і навіть журбу. Він замкнений і граціозний. Зелений колір, символізує весну й молодість, здоров'я і повноцінність життя. Зелений самий миролюбний із всіх кольорів, тому він може пом'якшувати анмабль інших кольорів. Згадаємо «Два кольори» Дмитра Павличка: «...два кольори мої, два кольори: червоне – то любов, а чорне – то журба». Червоне та чорне – це також найпоширеніша символіка кольорів в українській вишиванці, що асоціюється з радістю і горем, злетом і невдалим періодом в повсякденному житті людей.

Цікавим фактом є те, що одні кольори «рухаються» краще. Яскраві та контрастні кольори краще видно на сцені, особливо під сильним світлом. Наприклад: червоний, білий, жовтий — підкреслюють різкі рухи; темні кольори (чорний, темно-синій) можуть «згладжувати» рухи; металік і блискітки створюють ефект вібрації при найменшому русі. Глядач краще бачить рух, коли костюм контрастує з фоном і світлом. Занадто темні або матові кольори можуть поглинати світло, через що рухи стають менш помітними. Якщо фон сцени темний, костюми також не повинні бути темними — інакше контраст зникне. Так само костюм кольору декорацій

може «втягнути» танцівника у фон. Кольори з високою насиченістю «вибухають» на сцені — глядач бачить їх більше і швидше, бо око реагує на контраст. Яскраві тканини створюють ілюзію більшої швидкості руху, навіть якщо танець технічно не дуже швидкий. Це часто використовують у шоу-програмах та сучасній ти естрадній хореографії.

Світло виступає «режисером» танцю. Світло може зробити сцену: яскравою, м'якою, контрастною, драматичною. Завдяки світлу глядач фокусується на тих частинах сцени, які потрібні хореографу. Світло створює не тільки атмосферу, а й акценти у рухах.

Світло відіграє важливу роль у створенні ілюзії швидкості, за такими техніками: стробоскоп - дуже швидкі короткі спалахи світла роблять рухи «рваними», ніби танцівник переміщується поштовхами; контрастні промені спереду і ззаду - нерівномірне освітлення робить тінь, яка «біжить» за танцівником, створюючи ефект подвійного руху; низьке світло під ногами - підкреслює швидкість стоп і створює відчуття, ніби людина летить. Завдяки правильному освітленню навіть звичайний крок може виглядати як надшвидкий рух.

Ілюзію плавності на сцені, глядач, можемо відчутти: світло м'яке, розсіяне, використовується контражур, колір — теплий або пастельний, рухи відбраковуються від тіні, що зникає на фоні. У такому освітленні навіть різкі рухи здаються повільними та ніжними [1].

Щодо світлових акцентів. Рухи стають видимішими, коли направлене світло (спотлайт) працює як лупа, тобто, виділяє одного танцівника або конкретну частину тіла, наприклад руки чи ноги. Це дозволяє глядачу звернути увагу на деталі, які могли б загубитися у темряві. Наприклад: у сучасному танці часто використовують вузькі конуси світла для створення «коридорів», у яких танцює тіло.

Отже, синергія костюму та світла — це невід'ємний аспект розкриття художнього образу танцюристів та потужний засіб впливу на глядача. Костюм, світло і рух — три кети одного мистецтва, які формують візуальну мову танцю, підсилюють техніку, генерують ілюзію швидкості та плавності, передають настрій, створюють потрібну атмосферу, настрій тощо. Тому професійний танець — це не просто рух тіла, а продумане поєднання світла, кольору і костюму, які разом створюють магію сцени.

Список використаних джерел

1. Взаємодія аматорського та професійного хореографічного мистецтва: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. [упор. А. М. Підлипська, ред. К. А. Спрогіс], м. Київ, 13 квітня 2019 р. – Київ : КНУКіМ, 2019. – 142 с.

2. Гармаш Ю. Т., Прядко О. М. Особлива роль кольору в драматургії творів екранного живопису. Вісник Київського національного

університету. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво. 2018 р. Випуск 1. С. 57–67.

3. Горпенко В. Г. Колір. Ч. III, IV / В. Г. Горпенко. – К. : ДІТМ, 1995. – 202 с. 2, 40].

4. Ейзенштейн С. М. Естетика кіномистецтва: Дослідження. Статті. Лекції / С. М. Ейзенштейн. – К. : Мистецтво. – 2018. – 310 с 265.

5. Енська О. Ю., Максименко А. І., Ткаченко І.О. Е63 Композиція танцю та мистецтво балетмейстера / О. Ю. Енська, А. І. Максименко, І. О. Ткаченко. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2020. – 157 с.

6. Кандинський В. Про духовне в мистецтві. Київ: Держлітвидав, 2004. 215.

Гурін Олег Юрійович,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
Асистент кафедри
Національний університет
біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасна освітня система України функціонує в умовах надзвичайних викликів, спричинених повномасштабною війною. Ці умови суттєво впливають на психоемоційний стан учнів, їхню здатність до навчання, соціальної взаємодії та адаптації до освітнього процесу. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває психолого-педагогічна підтримка здобувачів освіти як важливий компонент забезпечення якості освіти та збереження психічного здоров'я дітей.

Психолого-педагогічна підтримка розглядається як система заходів, спрямованих на створення безпечного освітнього середовища, розвиток емоційної стійкості учнів, подолання стресових станів та сприяння успішній соціалізації. В умовах війни ця підтримка набуває кризового характеру, оскільки учні можуть переживати травматичні події, втрату безпеки, вимушене переміщення та тривожність.

Згідно з підходами ЮНІСЕФ, освітнє середовище в умовах кризи має не лише забезпечувати навчання, але й виконувати функцію психологічної стабілізації, підтримки та відновлення психоемоційного стану дітей (UNICEF, 2022). Це означає, що школа стає не лише місцем здобуття знань, але й простором психологічної безпеки.

Важливу роль у психолого-педагогічній підтримці відіграє вчитель, який виступає не тільки як носій знань, але й як фасилітатор емоційної

стабільності учнів. Педагог повинен володіти навичками емпатії, активного слухання, розпізнавання ознак стресу та вміти застосовувати методи підтримувальної комунікації.

Одним із ключових напрямів є створення безпечного освітнього середовища. Безпека включає як фізичний, так і психологічний аспект. Учні повинні відчувати стабільність, передбачуваність навчального процесу та підтримку з боку педагогів і однолітків. Це особливо важливо в умовах повітряних тривоги, дистанційного навчання та змін у форматі освіти.

Значну роль у підтримці учнів відіграють шкільні психологи. Їхня діяльність спрямована на діагностику емоційного стану учнів, проведення індивідуальних та групових консультацій, а також розвиток навичок подолання стресу. Як зазначає Всесвітня організація охорони здоров'я, психічне здоров'я дітей у кризових умовах потребує системної підтримки та інтеграції психосоціальних програм у систему освіти (WHO, 2022).

Важливим напрямом є також розвиток соціально-емоційного навчання (SEL), яке сприяє формуванню емоційного інтелекту, навичок саморегуляції та ефективної комунікації. Такі програми допомагають учням краще адаптуватися до стресових умов та підвищують їхню психологічну стійкість.

Окрему увагу слід приділити ролі сім'ї у психолого-педагогічній підтримці. Співпраця школи та батьків є ключовим фактором забезпечення стабільного емоційного стану дитини. Батьки повинні бути залучені до освітнього процесу та отримувати рекомендації щодо підтримки дітей у кризових умовах.

Також важливим є використання цифрових інструментів для психологічної підтримки. Онлайн-консультації, психологічні платформи та освітні ресурси дозволяють забезпечити безперервність підтримки навіть в умовах дистанційного навчання.

Отже, психолого-педагогічна підтримка учнів в умовах війни є необхідною умовою забезпечення якісного освітнього процесу. Вона сприяє збереженню психічного здоров'я, розвитку емоційної стійкості та успішній адаптації учнів до складних життєвих обставин. Її ефективна реалізація можлива лише за умови взаємодії педагогів, психологів, батьків та державних інституцій.

Список використаних джерел

1. UNICEF. *Education in Emergencies: Psychosocial Support for Children*. 2022.
2. World Health Organization (WHO). *Mental Health and Psychosocial Support in Emergencies*. 2022.

*Гурська Лариса Леонідівна,
викладач
Відокремлений структурний підрозділ
«Ірпінський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
(м. Ірпінь, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну, розпочате понад чотири роки тому, спричинило глибоку дестабілізацію всіх сфер суспільного життя. Особливо критичним виявився удар по системі національної освіти. Заклади вищої та фахової передвищої освіти опинилися перед необхідністю не лише зберегти безперервність освітнього процесу, а й докорінно переосмислити підходи до підготовки фахівців економічного профілю в умовах, коли економіка країни зазнає безпрецедентних викликів.

За даними інтерактивної мапи Міністерства освіти і науки України, від початку повномасштабної агресії понад 4 139 освітніх закладів постраждали внаслідок бомбардувань та обстрілів, а 394 заклади освіти зруйновано вщент. Найбільших втрат зазнали Донецька, Харківська, Херсонська, Дніпропетровська та Запорізька області.

Така ситуація ставить перед викладачами фахових економічних дисциплін принципово нові виклики: як забезпечити якісне засвоєння матеріалу з економіки підприємства, бухгалтерського обліку, фінансів, менеджменту, маркетингу та інших профільних дисциплін, якщо освітній процес відбувається в режимі постійних переривань через повітряні тривоги та відключення електроенергії.

Зазначені проблеми активно досліджують вітчизняні науковці. Зокрема, О. Горбатюк та С. Поліщук аналізують особливості функціонування закладів вищої освіти під час війни, розглядаючи переваги й недоліки дистанційного та очного форматів навчання. Вчені узагальнюють досвід використання систем дистанційного навчання в критичних умовах воєнного стану та виокремлюють організаційні проблеми як ключовий чинник зниження якості освіти (Троцько, Чернозубкін, 2023). І. Твердохліб досліджує організаційно-педагогічне та програмно-технічне забезпечення дистанційного навчання в умовах воєнного стану, наголошуючи на необхідності системного підходу до розробки дистанційних курсів фахових дисциплін. С. Сідлецький аналізує стан вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану крізь призму економічних та соціальних наслідків агресії (Сідлецький, 2024).

Відповідно до Закону України «Про освіту», метою освітньої діяльності є всебічний розвиток особистості, формування необхідних компетентностей та виховання відповідального громадянина (Закон України, 2017). Стосовно підготовки економістів це означає, що навіть в умовах воєнного стану здобувачі освіти мають здобувати не лише теоретичні знання із фахових дисциплін, а також формувати компетентності, необхідні для майбутньої професійної діяльності в умовах відбудови національної економіки.

Досвід викладання фахових дисциплін засвідчує, що перехід на дистанційний та змішаний формати навчання виявив низку специфічних проблем, пов'язаних з економічними спеціальностями. Зокрема, практичні заняття з економіки підприємства, де важлива робота з первинною документацією, або заняття з аналізу господарської діяльності, де студенти мають відпрацьовувати навички з реальними статистичними даними, важко відтворити у дистанційному форматі без належного методичного супроводу та технічного оснащення.

Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах регулярних повітряних тривог та перебоїв із електропостачанням, які унеможливають синхронну онлайн-взаємодію в режимі реального часу. Студенти нерідко позбавлені стабільного інтернет-з'єднання, а відсутність повноцінного доступу до спеціалізованого програмного забезпечення — зокрема до програм бухгалтерського обліку 1С, М.Е.Дос чи інших облікових систем — суттєво обмежує можливості формування фахових компетентностей. Викладачі змушені шукати альтернативні підходи: замінювати роботу з оригінальними первинними документами їх сканованими зразками у форматі PDF, імітувати облікові операції засобами електронних таблиць або розробляти спрощені симуляційні завдання, що лише частково відтворюють реальний виробничий процес. Водночас дистанційний контроль формування спеціальних компетентностей — особливо в частині перевірки правильності заповнення документів, точності розрахунків і вміння аналізувати фінансові показники — залишається значно менш ефективним порівняно з традиційним аудиторним форматом.

Незважаючи на суттєві виклики, спричинені воєнною агресією, система підготовки фахівців-економістів має реальні можливості для розвитку та модернізації:

- залучення до освітнього процесу практиків — фахівців-економістів, які в умовах кризи набувають унікального досвіду антикризового управління, фінансового планування та адаптації бізнесу до воєнних реалій;

- впровадження в курси фахових дисциплін актуальних кейсів із відновлення економіки, реконструкції підприємств, роботи з програмами міжнародної фінансової підтримки України;

- використання цифрових платформ і хмарних інструментів (Google Workspace, Microsoft 365, спеціалізованих програм обліку та аналізу) для організації практичних занять у дистанційному форматі;

- академічна мобільність студентів та викладачів — можливість проходження стажувань в університетах та підприємствах із подальшим впровадженням набутого досвіду в освітній процес;

- паралельне поєднання навчання та роботи за спеціальністю, що дозволяє студентам-економістам накопичувати практичний досвід ще у процесі здобуття освіти, а викладачам — постійно оновлювати змістове наповнення курсів;

- реалізація принципу «освіта впродовж життя» через розвиток програм підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців економічного профілю, попит на яких у повоєнний період стрімко зростатиме.

Отже, ефективне викладання фахових дисциплін економічних спеціальностей в умовах воєнного стану потребує системної координації між органами державної влади, закладами освіти, роботодавцями та міжнародними партнерами. Навчальні програми з профільних економічних дисциплін мають бути динамічно оновлені з урахуванням актуальних реалій воєнної економіки та перспектив повоєнного відновлення. Забезпечення якісної підготовки майбутніх економістів — це не лише педагогічне завдання, а й внесок у формування людського капіталу, необхідного для відбудови України як потужної європейської держави.

Продовження якісного освітнього процесу в закладах фахової передвищої та вищої освіти — це також форма спротиву і відповідь на виклики ворога. Кожен викладач, що готує лекції й практичні заняття, і кожен здобувач освіти, що формує фахові компетентності, вносить вагомий внесок у майбутню перемогу та відбудову України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» №2145-VIII від 05.09.2017 р. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Сідлецький С. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 63. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4353>.
3. Троцько В., Чернозубкін І. Досвід використання системи дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Вчені записки Університету «КРОК». 2023. № 2(70). С. 100–105. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-100-105>

Данченко Дмитро Сергійович
здобувач освіти бакалаврського рівня
спеціальності «Професійна освіта»

Савченко Лариса Олексіївна
д. пед. н., проф.,
Криворізький державний педагогічний
Університет (м. Кривий Ріг, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ MICRO-CREDENTIALS ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Сучасний європейський освітній простір (ЕНЕА) проходить етап активної трансформації через впровадження системи мікрокваліфікацій (micro-credentials). Для транспортної галузі України, яка інтегрується в європейську логістичну мережу, адаптація цього досвіду є стратегічно важливою. Це дозволяє подолати розрив між статичними освітніми стандартами та динамічними вимогами ринку праці, особливо в умовах цифровізації та автоматизації логістичних процесів[1;2].

Аналіз досвіду країн ЄС свідчить, що мікрокваліфікації базуються на принципах гнучкості, інклюзивності та визнання результатів неформальної освіти. Ключовим документом є Рекомендація Ради ЄС (2022), що визначає мікрокваліфікацію як підтвердження результатів навчання після невеликого обсягу роботи, що відповідає стандартам якості та може бути частиною більшої кваліфікації (stackability)[1]. Особливо це актуально в умовах післявоєнного відновлення економіки, розвитку мультимодальних перевезень та цифрової трансформації логістичних систем. Використання мікрокваліфікацій дозволяє мінімізувати розрив між інерційністю освітніх стандартів і динамікою ринку праці. Важливу роль також відіграють Європейська рамка кваліфікацій (EQF) та система кредитів ECTS, що забезпечують порівнюваність і визнання результатів навчання[3;5].

На основі вивчення європейських практик у дослідженні запропоновано модель модернізації змісту підготовки фахівців транспортної галузі через «атомізацію» навчального матеріалу. Це передбачає поділ традиційних дисциплін на автономні мікро-модулі (наприклад, «Екологічні стандарти Euro-6», «Цифровий тахограф», «Управління ланцюгами поставок у кризових умовах»). Кожен такий модуль може виступати як самостійна мікрокваліфікація, що визнається роботодавцями.

На відміну від європейської практики, де мікрокваліфікації часто реалізуються через платформи Coursera або edX, для українських закладів

фахової передвищої освіти (зокрема транспортних коледжів) оптимальним є шлях інтеграції мікро-модулів у формальний освітній процес. Це забезпечує:

- **Гнучкість:** швидке впровадження нових технологічних компонентів без зміни основного стандарту.
- **Валідацію:** можливість зарахування результатів навчання через систему ECTS.
- **Практичність:** орієнтацію на вузькоспеціалізовані запити регіональних транспортних компаній.

Модель модернізації змісту підготовки. На основі узагальнення європейських практик у дослідженні запропоновано модель модернізації підготовки фахівців транспортної галузі, що базується на принципі «атомізації» освітнього контенту. Йдеться про структурування навчальних дисциплін у вигляді автономних мікро-модулів, кожен з яких має чітко визначені результати навчання, критерії оцінювання та практичну спрямованість. Наведемо приклади.

Мікро-модуль: «Безпека на транспорті та управління ризиками»

Обсяг: 1 ECTS Результати навчання: ідентифікувати ризики у транспортній діяльності; застосовувати базові методи їх мінімізації; дотримуватися норм безпеки.

Практичний компонент: аналіз аварійних ситуацій; розробка плану реагування.

Мікро-модуль: «Логістика в умовах кризи та воєнного стану»

Обсяг: 1 ECTS Результати навчання: адаптувати логістичні процеси до нестабільних умов; планувати альтернативні маршрути; приймати рішення в умовах невизначеності.

Практичний компонент: кейси з реальних ситуацій; моделювання кризових сценаріїв.

Мікро-модуль: «Основи митного оформлення вантажів»

Обсяг: 1 ECTS. Результати навчання: розуміти процедури митного контролю; оформлювати базові документи; орієнтуватися у міжнародних правилах перевезень.

Практичний компонент: заповнення митних декларацій; аналіз документів.

Мікро-модуль: «Комунікація та клієнтоорієнтованість у транспортній сфері»

Обсяг: 0,5–1 ECTS. Результати навчання: здійснювати професійну комунікацію з клієнтами; вирішувати конфліктні ситуації; дотримуватися етики ділового спілкування.

Практичний компонент: рольові ігри; аналіз комунікаційних кейсів.

Кожен модуль може функціонувати як окрема мікрокваліфікація, що підтверджується відповідним сертифікатом і визнається роботодавцями,

або як складова більшої освітньої програми. запропоновані мікро-модулі демонструють можливість гнучкого структурування освітнього контенту, що дозволяє: швидко оновлювати зміст навчання; формувати індивідуальні освітні траєкторії; забезпечувати тісний зв'язок із потребами роботодавців; інтегрувати результати навчання у систему ECTS.

Висновки. Впровадження системи мікрокваліфікацій за європейським зразком в Україні дозволить створити «екосистему навчання впродовж життя» для фахівців транспортної галузі. Орієнтація на європейські рамки кваліфікацій забезпечить міжнародну мобільність випускників та підвищить інвестиційну привабливість українського сектору логістичних послуг.

Список використаних джерел

1. Council of the European Union. Council Recommendation of 16 June 2022 on a European approach to micro-credentials for lifelong learning and employability // Official Journal of the European Union. 2022. С 243. Р. 10–25.
2. European Commission. A European approach to micro-credentials: Output of the micro-credentials higher education consultation group. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 44 p.
3. European Commission. The European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF). Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 15 p.
4. Cedefop (European Centre for the Development of Vocational Training). Microcredentials: a new opportunity for lifelong learning. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 72 p. DOI: 10.2801/566352
5. Oliver B.(2019) Making micro-credentials work for learners, employers and providers // Journal of Learning for Development. 2019. Vol. 6(3). P. 246–254.
6. Wheelahan L., Moodie G.(2021) Analysing micro-credentials in higher education: a Bernsteinian analysis // Journal of Curriculum Studies. 2021. Vol. 53(2). P. 212–228. DOI: 10.1080/00220272.2021.1887358

*Дибленко Олексій Анатолійович,
студент спеціальності «Професійна освіта» кафедри
Костинюк Василь Степанович,
Асистент кафедри
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

АДАПТАЦІЯ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІШАНОГО ФОРМАТУ НАВЧАННЯ

Сучасна система освіти України перебуває в умовах глибоких трансформацій, зумовлених як глобальними процесами цифровізації, так і викликами воєнного стану. Одним із ключових напрямів змін є впровадження змішаного формату навчання, який поєднує очні та дистанційні освітні компоненти. Це вимагає суттєвої адаптації методів викладання, зокрема української мови та літератури.

Змішане навчання розглядається як педагогічна модель, що інтегрує традиційне навчання в аудиторії з онлайн-освітою, забезпечуючи гнучкість, індивідуалізацію та доступність освітнього процесу. У цьому контексті викладання української мови та літератури потребує оновлення методичних підходів, орієнтованих на розвиток комунікативної компетентності, критичного мислення та цифрової грамотності здобувачів освіти.

Важливою складовою є використання цифрових освітніх платформ, які дозволяють організувати інтерактивне навчання. Такі інструменти, як Google Classroom, Moodle, Zoom та інші, забезпечують можливість організації синхронного та асинхронного навчання, що є особливо актуальним в умовах нестабільного освітнього середовища. Як зазначає Bates, ефективне онлайн-навчання базується на інтерактивності, структурованості матеріалу та постійній взаємодії між учителем і учнями (Bates, 2015).

У викладанні української мови та літератури важливим є збереження гуманітарної складової освіти, яка спрямована на формування національної ідентичності, мовної культури та естетичного сприйняття тексту. У змішаному форматі особливого значення набувають інтерактивні методи навчання, зокрема дискусії, проектна діяльність, аналіз текстів у цифровому середовищі та використання мультимедійних ресурсів.

Одним із ефективних методів є технологія перевернутого навчання (flipped classroom), яка передбачає самостійне опрацювання теоретичного матеріалу здобувачами освіти з подальшим його обговоренням у класі. Такий підхід дозволяє підвищити рівень залученості учнів та сприяє розвитку самостійності.

Також важливим є використання цифрових текстових ресурсів та онлайн-бібліотек, що забезпечують доступ до творів української літератури в електронному форматі. Це розширює можливості для аналізу текстів, порівняння інтерпретацій та формування критичного мислення.

Окрему увагу слід приділити розвитку мовної компетентності учнів у цифровому середовищі. Соціальні мережі, блоги та онлайн-платформи можуть використовуватися як інструменти для практики письма, створення творчих проєктів та розвитку комунікативних навичок. Це дозволяє поєднувати традиційні методи навчання з сучасними технологіями.

Важливу роль у змішаному навчанні відіграє також зворотний зв'язок між учителем і учнями. Використання онлайн-тестування, електронних опитувань та автоматизованих систем оцінювання дозволяє оперативно визначати рівень засвоєння матеріалу та коригувати навчальний процес.

Отже, адаптація методів викладання української мови та літератури до змішаного формату навчання є необхідною умовою сучасного освітнього процесу. Вона передбачає інтеграцію цифрових технологій, інноваційних педагогічних підходів та традиційних методів навчання з метою підвищення якості освіти та розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Bates A. W. *Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning*. 2015.

*Драгомирик Валерія Сергіївна,
студентка спеціальності «Освітні науки»*

Маценко Леся Миколаївна,

к. пед. н., доцент,

Національний університет

біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Цифрова трансформація освітнього середовища є важливим кроком задля покращення якості сучасної української освіти (Биков, 2019). Інтелектуальні інформаційні системи (ІС) — платформи на основі штучного інтелекту, LMS, генеративні ШІ-асистенти та адаптивні освітні середовища суттєво розширюють можливості викладача і студента

(Holmes et al., 2019). Проте ефективне впровадження ІС потребує не лише технічної інфраструктури, а й готовності суб'єктів освітнього процесу до діяльності в цифровому середовищі (Zawacki-Richter et al., 2019). Метою роботи є дослідження рівня цієї готовності та визначення педагогічних умов продуктивного впровадження ІС.

Застосовано теоретичний аналіз наукової літератури, онлайн-анкетування здобувачів вищої освіти (опитано 58 студентів за допомогою Google Forms) та кількісний аналіз даних. Вибірку склали студенти різних курсів і галузей: ІТ (32,8 %), природничі науки (17,2 %), інженерія (13,8 %), бізнес (12,1 %) та інші. Анкета охопила когнітивний, діяльнісний, мотиваційний та рефлексивний компоненти готовності.

Абсолютна студентів (84,5%) усвідомлює присутність ІС у своєму ЗВО, що вказує на те, що інтелектуальні системи вже є складовою інфраструктури вищої освіти. Водночас 10,3 % обрали «складно відповісти», що вказує на недостатню цифрову обізнаність: використання ІС без їх ідентифікації як таких.

Виявлено диспропорцію між базовими та розвивальними функціями ІС. Базові (самостійна робота, контроль знань, змішане навчання) впроваджені на рівні 55–62%, тоді як розвивальні (персоналізація — 6,9%, аналітика досягнень — 17,2%, підтримка досліджень — 13,8%) залишаються нереалізованими. Це свідчить, що ЗВО використовують ІС як засіб автоматизації, а не як дидактичний ресурс (Crompton & Burke, 2023).

Самостійне використання ІС підтвердили 94,9% респондентів. Домінують ChatGPT (91,4%), Google Workspace (75,9%), Canva (74,1%), тоді як спеціалізовані освітні системи використовують лише 12–17%. Студенти обирають комерційні ШІ-продукти замість освітніх платформ, що підтверджує стихійний характер цифровізації (Kasneci et al., 2023). За метою ІС застосовуються переважно репродуктивно: підготовка до занять (56,9%), самоосвіта (34,5%), наукова робота — лише 6,9%.

Підтримка студентами впровадження ІС у освітні процес є високою: 91,4% підтримують ширше впровадження у своїх ЗВО. Серед переваг домінує економія часу (87,9%), якість знань (51,7%) та персоналізація навчання (46,6%). Підвищення мотивації до навчання відзначили лише 24,1%, що вказує на те, що студенти сприймають ІС як засіб прискорення, а не розвитку власних компетентностей. Це вказує на потребу формування ШІ-грамотності (Ng et al., 2021).

Задоволеність цифровізацією виявилася найслабшою ланкою: повністю задоволені лише 24,1%. Парадокс полягає в тому, що студенти хочуть більше ІС, але незадоволені наявною інтеграцією: наявний значний розрив між можливостями ШІ-інструментів, відкритих самостійно, та їх обмеженим використанням в офіційному процесі.

Отже, відповідно до результатів опитування сформульовано такі висновки:

- 1) Готовність студентів є, але вона поверхнева: ПС застосовуються на репродуктивному рівні, для наукової роботи — менше 7%.
- 2) Студенти випереджають ЗВО: ChatGPT використовують понад 90% опитуваних, спеціалізовані системи — лише 12–17%, що створює ризики для академічної доброчесності.
- 3) Потенціал ПС реалізовано частково: базові функції — 55–62%, розвивальні — 7–17%. Подолання цього розриву потребує розробки методичних рекомендацій, формування ІІІ-грамотності студентів та підвищення цифрової компетентності викладачів.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71, № 3. С. 1–18.
2. Crompton H., Burke D. Artificial intelligence in higher education: the state of the field. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2023. Vol. 20. Art. 22.
3. Holmes W., Bialik M., Fadel C. *Artificial Intelligence in Education*. Boston : Center for Curriculum Redesign, 2019. 252 p.
4. Kasneci E. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*. 2023. Vol. 103. Art. 102274.
5. Ng D. T. K. et al. Conceptualizing AI literacy: An exploratory review. *Computers and Education: AI*. 2021. Vol. 2. Art. 100041.
6. Zawacki-Richter O. et al. Systematic review of research on AI applications in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2019. Vol. 16. Art. 39.

*Дробот Марія,
студентка спеціальності "Початкова освіта"
Рудчик Ольга Сергіївна,
к.пед.н., викладач вищої категорії,
КЗ "Жовтоводський фаховий педагогічний коледж " ДОР
(м. Жовті Води, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті розглядаються особливості реалізації дослідницького підходу в початковій освіті України. Висвітлено сутність

дослідницької діяльності, її етапи та основні форми організації навчання в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Акцентовано увагу на ролі вчителя як фасилітатора та значенні інтерактивних методів і інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: дослідницький підхід, початкова освіта, молодші школярі, «Я досліджую світ», компетентнісний підхід, інтерактивне навчання

Сучасна система початкової освіти України ґрунтується на компетентнісному підході, який передбачає не лише засвоєння знань, а й формування в учнів умінь застосовувати їх у життєвих ситуаціях [2].

1. Одним із ефективних засобів реалізації компетентнісного підходу є дослідницький підхід, який забезпечує активну участь учнів у процесі здобуття знань [3].

Дослідницький підхід передбачає організацію навчання як процесу відкриття, де учні виступають активними суб'єктами пізнання, а не пасивними слухачами [4].

Основними етапами дослідницької діяльності є:

1. постановка проблеми;
2. формулювання гіпотези;
3. проведення спостережень або експериментів;
4. аналіз отриманих результатів;
5. формулювання висновків [5].

Курс «Я досліджую світ» має інтегрований характер і об'єднує природничу, соціальну, громадянську та здоров'язбережувальну освітні галузі, що створює широкі можливості для дослідницької діяльності [1].

У процесі вивчення курсу учні досліджують явища природи, вивчають соціальні процеси та пізнають взаємозв'язки між людиною і довкіллям, що сприяє формуванню цілісного світогляду [1].

Використання дослідницького підходу забезпечує зв'язок навчання з реальним життям і підвищує мотивацію учнів до навчання [Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи].

Важливою умовою ефективного впровадження дослідницького підходу є зміна ролі вчителя, який виступає як фасилітатор, організатор і консультант навчальної діяльності [4].

Учитель створює проблемні ситуації, стимулює учнів до постановки запитань, спрямовує їхню пошукову діяльність та допомагає робити висновки [4].

Серед основних форм реалізації дослідницького підходу можна виділити: • навчальні дослідження; • спостереження; • міні-дослідження; • проєктну діяльність; • інтерактивні вправи; • групову роботу [5].

Навчальні дослідження дозволяють учням на практиці перевіряти властивості об'єктів і явищ, зокрема води, повітря та ґрунту [1].

Спостереження за природними явищами сприяють розвитку уваги, спостережливості та вміння аналізувати зміни в навколишньому середовищі [4].

Проектна діяльність формує навички планування, співпраці та презентації результатів [2].

Групова робота сприяє розвитку комунікативних умінь і відповідальності за спільний результат [4].

Використання інтерактивних методів навчання активізує пізнавальну діяльність учнів і сприяє розвитку критичного мислення [4].

Важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології, які розширюють можливості дослідницької діяльності [2].

Зокрема, використання цифрових ресурсів дозволяє проводити віртуальні експерименти та виконувати інтерактивні завдання [2].

Дослідницький підхід сприяє формуванню ключових компетентностей: уміння вчитися, ініціативності, підприємливості, екологічної свідомості та соціальної відповідальності [3].

У процесі дослідницької діяльності учні вчаться самостійно здобувати знання, аналізувати інформацію та застосовувати її на практиці [5].

Важливо враховувати вікові особливості молодших школярів: завдання повинні бути доступними та поступово ускладнюватися [5].

Ефективність дослідницького підходу залежить від створення відповідного освітнього середовища [1].

Висновки: Таким чином, дослідницький підхід є важливим компонентом сучасного навчання, який підвищує якість освіти та забезпечує всебічний розвиток особистості молодшого школяра [2].

Список використаних джерел

1. **Бібік Н. М.** Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
2. **Державний стандарт початкової освіти.**
3. **Нова українська школа:** концептуальні засади реформування середньої школи.
4. **Пометун О. І.** Сучасний урок: інтерактивні технології навчання.
5. **Савченко О. Я.** Дидактика початкової освіти.

*Дрюченко Кіра Євгенівна,
учениця 10-Б класу
Руденко Наталя Іванівна,
к. пед. н., учитель-методист
Ірпінський академічний ліцей
НУБіП України (м. Ірпінь, Україна)*

Психоемоційний баланс учнів: роль коротких активностей на уроці під час війни.

Міністерство освіти і науки України з перших днів війни визначило першочерговим завданням безпеку всіх учасників освітнього процесу. Центральний орган та місцеві органи управління освітою доклали максимум зусиль для забезпечення безперервності навчання в Україні, надання доступу до знань і можливості навчатися кожному учаснику освітнього процесу[3]. Наслідком військових дій є втрата освітніх можливостей для величезної кількості людей, зокрема молоді. Велика кількість учнів та студентів втрачають доступ до отримання якісної освіти, яка в майбутньої слугує важливим фактором для відновлення країни після конфлікту[2].

У процесі оптимізації освітнього процесу першочерговою задачею, зважаючи на викладене, є збереження належного рівня викладацько-студентської взаємодії в кризових умовах[1].

На виконання загальнонаціональної програми «Здорова Україна» із червня 2021 р. запроваджується інноваційний освітній проєкт «Модель здорової школи». Модель здорової школи включає вісім складових для формування закладом освіти безпечного й здорового освітнього середовища, а саме: освітній простір, освіта в галузі здоров'я та безпеки, фізична культура та рухова активність, здорове харчування, медична служба, психологічна служба, підготовка і здоров'я вчителів, залучення сім'ї та громади[3]. Проблема психоемоційних порушень, наслідків негативного впливу тривалого стресу на організм дитини вирізняється сьогодні своєю гостротою. Емоційні проблеми дітей виражаються у підвищеній тривожності, надмірному психічному напруженні, внутрішньому дискомфорті, агресивності, емоційній лабільності, невпевненості, проблемах з прийняттям вольових рішень і адаптацією тощо. Відповідно до статі 21 Закону України «Про повну загальну середню освіту» одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога та емоційна підтримка учасників освітнього процесу

Зважаючи на існуючу загрозу психічному здоров'ю учасників освітнього процесу внаслідок збройної агресії російської федерації та оголошення в Україні воєнного стану Міністерство освіти і науки України рекомендує під час проведення навчальних занять/уроків педагогічним працівникам закладів освіти застосовувати психологічні хвилинки – надієвіші поради, ігри, техніки та вправи.

У дитини під час напружених емоційних станів змінюється міміка, темп мовлення, з'являється метушливість, змінюється дихання, пульс, колір обличчя, можуть з'явитися сльози. Виконання психологічних хвилин та вправ допомагає дитині стати більш спокійною, врівноваженою, а також дає змогу краще зрозуміти свої почуття. Впровадження в педагогічну практику короткотривалих вправ сприятиме подоланню негативних емоційних явищ у дітей, відновленню здатності оцінювати власний психологічний стан і усвідомлювати свої емоції, вміння ними керувати, що своєю чергою веде до формування самоконтролю і саморегуляції власної поведінки. Вплив учителя на психологічний клімат у класі дуже великий. В умовах Нової української школи важливу роль відіграє емоційне налаштування на урок. Тому в робочому арсеналі вчителя мають бути такі форми та методи організації уроку, які б допомогли учню емоційно налаштуватися на урок, викликати позитивні емоції, створити сприятливу атмосферу для плідної роботи.

Реакції на кризову ситуацію у дітей різних вікових категорій мають відмінності. Відповідно різняться й ризики, а також потреби виходу з них. Наразі потреба в емоційній стабілізації більша, ніж у певних знаннях, оскільки усі когнітивні процеси викривлені, уповільнені, а здобувачу освіти треба здолати більше перешкод і напруження, тому що травмовані діти відчують певні труднощі з концентрацією уваги та поведінкою.

Здоров'я дитини, її соціально-психологічна адаптація, нормальне зростання і розвиток багато в чому визначаються середовищем, у якому вона живе. Для дитини 6-17 років таким середовищем є школа, оскільки тут дитина проводить близько 70 % часу. Психічне здоров'я сприяє появі позитивних емоцій і почуттів, вольових якостей особистості; впливає на самосвідомість; стимулює процес самовиховання; мотивує поведінку; запобігає деструктивним стресовим впливам, наслідкам психотравми; активізує резерви психічних можливостей людини; впливає на формування гігієнічних навичок і позитивних звичок.

Педагогічним працівникам пропонується застосовувати в освітньому процесі здоров'язбережувальні технології, психологічні вправи та ігри-п'ятихвилинки. Вправи проводять у будь-які режимні моменти як

динамічні паузи та як частину уроків/заняття для дітей різного віку. Час проведення – 5 хвилин.

Для ефективного відновлення рекомендується використовувати наступні підходи: дихальні техніки, фізична активність, методи саморегуляції, арт-терапія та візуалізація, емоційна підтримка.

Психоемоційне розвантаження – це комплекс методів для зниження напруги, відновлення рівноваги та підвищення працездатності. Існує декілька видів вправ для психоемоційного розвантаження, таких як, дихальні техніки для зняття стресу та панічних атак, тілесні техніки запобігання стресу, вправи на зняття м'язового напруження, вправи на зняття стресу та тривоги, та вправи для релаксації і нормалізації самопочуття[4].

Нижче пропоную приклади різних за видом вправ:

1. Дихальна техніка «3-7-8» Для початку максимально вирівняйте дихання, подовжуючи видих. Потім починайте. Вдихайте 3 секунди, потім утримуйте дихання 7 секунд і видихайте впродовж 8 секунд. Намагайтеся дихати не тільки грудьми, але й животом. Зробіть вдих носом, а видих через рот. Ця техніка працює завжди, якщо Ви налаштували себе на її виконання, то швидко відчуєте результат.

2. Вправа «Самообійми» - покладіть одну руку під пахву другої, а другою рукою обхопіть себе так, щоб долоня лежала на плечі. Обіймаючи себе таким чином, ви добре відчуєте власні межі: «де я починаюся і де закінчуюся».

3. Вправа «Стирання інформації». Розслабтеся. Заплющте очі. Уявіть, що перед вами лежить чистий аркуш паперу, олівці, гумка. Подумки намалюйте на аркуші негативну ситуацію, яку б вам хотілося забути. Це може бути реальна картинка, образна ситуація. Подумки візьміть гумку й послідовно «стирайте» з аркуша цю негативну інформацію, поки не зникне ця картинка. Знову заплющте очі й уявіть собі той самий аркуш паперу. Якщо картинка не зникла, знову візьміть гумку й «стирайте» її до повного зникнення.

Такі методи використовують також задля зниження концентрації уваги на стресогенному чиннику.

Для поширення фізичної активності на уроках – кілька хвилин руханки допомагають дітям зняти напруження, розслабитись, перемкнути увагу, підняти настрій. Насамперед, ранкова руханка дозволяє остаточно прокинутись, розім'яти м'язи, доставити порцію кисню до всіх клітин тіла – тому після неї таке приємне відчуття включеності в день[4].

Далі пропоную посилання на цікаві відеороліки із танцювальними хвилинками та вправами для боротьби зі стресом:

1. Руханка танець «Robot Dance»[6]. Молодший шкільний вік (6-10 років). Вихідне положення – стоячи.
2. Руханка танець «Monster Dance»[7]. Молодший шкільний вік (6-10 років). Вихідне положення – стоячи.
3. Вправа для зняття стресу «Черепашка»[8]. Молодший шкільний вік (6-10 років); Середній шкільний вік (11-14 р.). Вихідне положення – стоячи.
4. Вправа «Заземлення: 5, 4, 3, 2, 1»[9]. Учні 1-11-х класів (6-18 років). Вихідне положення – сидячи або стоячи.

Актуальність теми психоемоційного розвантаження зумовлена високим рівнем стресу через війну, що вимагає впровадження практичних методів самопомоги, арт-терапії та рухової активності, та потребує подальшого вивчення та впровадження в практику освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Калашник Д.С., Ткаченко Л.П., Коваленко Н.Д. (2022). Актуальні питання сучасної освіти в умовах війни (український досвід). Випуск 53. Том 2, 169-172.
2. Поліщук Олександр, Свящук Юрій, Сосулін Михайло (2024). Освіта в Україні під час війни: Сучасні проблеми та майбутні рішення, 81-85.
3. Шкарлет Сергій (загальна редакція) та інші (2022). Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник, 358 с.
4. Мельничук В., Флярковська О., Черниш О., Чуприна О. (2023). Психологічна хвилинка (вправи для зняття психоемоційного напруження). Методичний посібник. 86
5. Махаринський С.А. Психологічні хвилинки. 20 с.
6. <https://www.youtube.com/watch?v=dOnDFDJA9D4>
7. <https://www.youtube.com/watch?v=9xP-9tbL6iw>
8. https://www.youtube.com/watch?v=Ox_vERq7Gu4

Дубиніна, Аліса Денисівна
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Івахно Олена Василівна,
викладач природничих
дисциплін,
Комунальний заклад «Нікопольський
фаховий педагогічний коледж»
Дніпропетровської обласної ради»
(м.Нікополь, Дніпропетровська обл., Україна)

АНТРОПОГЕННЕ НАВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕКОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НІКОПОЛЬЩИНИ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, вже стала однією з наймасштабніших екологічних катастроф сучасності. Війна завдає значної шкоди не лиш економіці та культурній спадщині, а й довкіллю нашої країни, а численні випадки цілеспрямованого знищення природних ресурсів та інфраструктурних об'єктів мають риси екоциду проти українського народу.

Територія Нікопольщини, як один із стратегічних регіонів України, зазнала значного впливу бойових дій під час сучасного збройного конфлікту. Масштаби руйнувань вражають: забруднення повітря, води, ґрунтів, знищення цінних екосистем і біорізноманіття. Радіаційні ризики через близькість до Запорізької АЕС лише посилюють і без того складну ситуацію. Екологічна ситуація на Нікопольщині свідчить про системне знищення довкілля внаслідок бойових дій.

Водночас питання екологічної безпеки в умовах війни залишається недостатньо вивченим, а відсутність чітких механізмів моніторингу та ліквідації екологічних наслідків становить серйозну проблему для подальшого сталого розвитку країни.

Тема дослідження екологічних наслідків війни є надзвичайно актуальною, оскільки екологічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки. Наслідки війни не лише погіршують стан навколишнього середовища, а й створюють загрози здоров'ю населення, спричиняють втрати біорізноманіття та змінюють екосистеми. Вивчення екологічних наслідків війни дозволить розробити ефективні заходи для мінімізації шкоди, планування екологічного відновлення та запобігання подібним кризам у майбутньому (Найдьонова, 2023).

Підриб Каховської ГЕС спричинив одну з найбільших екологічних катастроф в історії України. Нікопольщина опинилася в епіцентрі екологічної катастрофи, що призвела до осушення значних ділянок Каховського водосховища, що вплинуло на гідрологічний режим усього

регіону, змін ландшафту, порушення природних екосистем та знищення місцевої флори і фауни (Павлишин, 2023). Унікальні екосистеми Нікопольщини: Базавлуцький прибережно-річковий комплекс, Богданівський заказник, Нікопольські і Марганецькі плавні, які формувалися тисячоліттями, опинилися під загрозою знищення за лічені місяці війни. Значна частина національного природного парку "Великий Луг" зазнала катастрофічних змін. Особливу цінність представляють водно-болотні угіддя регіону, які є важливим місцем зупинки для перелітних птахів під час сезонних міграцій. Порушено екологічні коридори міграції багатьох видів. Прибережно-річковий комплекс, що є домівкою для багатьох рідкісних видів, потерпає від зміни гідрологічного режиму та забруднення. Внаслідок різкої зміни рівня води загинули мільйони представників водної фауни. На берегах Дніпра та його притоків спостерігалися масові викиди мертвої риби, моллюсків та інших водних організмів. Втрачено нерестовища та молодь понад 70 видів риб, зокрема рідкісних та ендемічних. За оцінками іхтіологів, відновлення популяцій деяких видів може тривати десятки років.

Через інтенсивні обстріли, використання важкої техніки та вибухи на території Нікопольщини відбулося знищення верхнього родючого шару ґрунту. Забруднення важкими металами, залишками боєприпасів і паливно-мастильними матеріалами призвело до втрати якості земель і зниження сільськогосподарського потенціалу регіону. В результаті кожного обстрілу, окрім впливу самого снаряду, відбувається засмічення земельних ресурсів уламками будівель та обладнання, компонентами або частинами продукції та її пакування, розливу рідких компонентів, в тому числі токсичних.

Важливим компонентом військових операцій є викопне паливо, оскільки воно використовується для заправки танків та бронетехніки, літаків, інших військових транспортних засобів. Пальне використовується під час підготовки до військових дій, оперативних переміщень, передислокацій військ і навіть у режимі очікування. Паливні сховища часто стають мішенями ракетних атак або атак безпілотниками. Споживання великої кількості палива призводить до значних викидів парникових газів і кліматичних наслідків, пов'язаних із війною.

Довгострокові наслідки екологічної шкоди на Нікопольщині відчуватимуться протягом десятиліть навіть після завершення війни. Забруднення ґрунтів важкими металами та хімічними речовинами зробить частину земель непридатними для сільського господарства. Відновлення екологічного балансу регіону потребуватиме значних ресурсів та часу. Втрата врожайності сільськогосподарських земель через забруднення та деградацію ґрунтів матиме суттєвий вплив на економіку регіону та продовольчу безпеку (Колодежна, 2023).

Сьогодні можна спостерігати відновлення рослинності на дні колишнього Каховського водосховища. Знищення дамби викликало зміну русла Дніпра. Після зниження рівня води залишаються замулені, оголені площі. Починають з'являтися багаторічні трави, чагарники. Завдяки піонерним видам поступово покращується структура ґрунту. Згодом відновиться степова та лісостепова рослинність, характерна для Нікопольщини. Природа має великий потенціал до саморегенерації. Рослини, ґрунтові організми, бактерії і навіть деякі групи тварин здійснюють біологічну ремедіацію: вилучають з ґрунтів та водойм небезпечні речовини, що потрапили туди під час вибухів боєприпасів та горіння техногенних об'єктів. Водні екосистеми, болота та долини річок забезпечують фільтрацію забруднених вод та накопичують забрудники. Лісові екосистеми фільтрують забруднення атмосфери та покращують якість повітря, забрудненого під час бойових дій. Трав'яні біотопи захищають пошкоджені ґрунти від вітрової та водної ерозії, поновлюють утворення ґрунту та накопичення в ньому вилученого з атмосфери двоокису вуглецю. Тож відновлення трав'яного покриву не лише поновлює процес ґрунтоутворення й очищення території від забрудників, але й стабілізує клімат. А захищений травами ґрунт перешкоджає поверхневому стоку, який міг би виносити речовини-забрудники у водойми. Усю цю колосальну роботу одночасно здійснюють мільярди живих організмів і роблять це лише тому, що живуть своїм життям (Найдьонова, 2023).

Відновлення довкілля Нікопольщини потребуватиме комплексного підходу. Важливо не лише ліквідувати наслідки війни, але й розбудувати стійкі екосистеми, здатні протистояти майбутнім викликам. Вирішення цих проблем потребує значних ресурсів, міжнародної допомоги та програм екологічної реабілітації регіону (Олійник, 2024).

Ми - покоління, яке стало свідком екоциду. І саме ми повинні стати поколінням відродження. Сьогодні Нікопольщина потребує не лише відбудови, а й нашої небайдужості. Від кожного з нас залежить, яким буде майбутнє нашого краю: чи повернуться сюди птахи, чи зазеленіють степи, чи знову наповниться життя біля води.

Природа вчить нас стійкості. Вона відновлюється навіть після найтяжчих ран. Але їй потрібна наша допомога - наша екологічна свідомість, відповідальність і любов до рідної землі.

Список використаних джерел

1. Найдьонова О.О. Екологічні проблеми України: наслідки війни. Кропивницький : ЦНТУ, 2023. 19 с.
2. Колодежна В.А. Ґрунтові метаморфози: українське дослідження впливу війни на ґрунти. 2023. Вип. 13. URL:

<https://uwecworkgroup.info/uk/soil-metamorphosisukrainian-study-of-war-impacts-on-soils/>.

3. Павлишин О.О. Підрив Каховської ГЕС: екологічні наслідки трагедії : інтерв'ю з біологом Павлом Гольдіним про екологічні наслідки трагедії внаслідок підриву Каховської ГЕС. URL: <https://kunsht.com.ua/pidrivkaxovsko%D1%97-ges-ekologichni-naslidki-tragedi%D1%97/>

4. Олійник П. О. Моніторинг стану новоутворених біотопів та складу ґрунтів дна Каховського водосховища. *Екологічні науки*. 2024. №6 (57). 142-149 с.

Єлістратов Максим Сергійович

учень 11-А класу ліцею інформаційних технологій
№ 79 міста Києва

Ярошевська Наталія Миколаївна

учитель фізики, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист
ліцею інформаційних технологій № 79 імені Бориса Патона

Дубова Наталія Володимирівна,

учитель географії ліцею інформаційних технологій № 79
імені Бориса Патона Печерського району м. Києва

АНАЛІЗ СТАНУ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ В АТМОСФЕРІ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ СУПУТНИКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Завдяки парниковому ефекту існує життя на нашій планеті. Саме він за допомогою океанів та атмосфери створив тепличні умови для всіх нас. Атмосфера затримує шкідливі випромінювання та частково віддзеркалює надлишкове сонячне світло, океани акумулюють тепло і не дають розвиватись температурним контрастам. Все життя на Землі існує в досить вузькому коридорі температур. Але є тривожні тенденції з досить швидкого збільшення середніх температур на всій нашій планеті. Такою загрозливою тенденцією є розвиток парникового ефекту.

Проведено аналіз змін вмісту парникових газів в атмосфері над територією України. На підставі цього аналізу, за літературними даними науковців О. Апостолова (Apostolov et al., 2021), М. Тимчишина (Tymchyshyn et al., 2023), встановлено концентрацію головних парникових газів (вуглекислого газу (CO₂) та метану (CH₄)) над територією України. Перерахунок концентрації парникових газів в розмірності ppm за супутниковими даними в масу проведено за комбінованою інженерною формулою.

Отримано значення маси парникових газів в повітрі України. Крім того, було встановлено загальне значення масового запасу вуглекислого газу та метану, шляхом переведу значень маси метану в CO₂ еквівалент. За допомогою програми Excel пораховано лінійний тренд, що є рівнянням екстраполяції: $Mass = 0.02282383664 * Year - 42.03727516$, з коефіцієнтом кореляції $r = 0.999$. Це дало змогу встановити пряму залежність масового запасу головних парникових газів за роками та зробити прогноз на 5 років (табл. 1).

Таблиця 1 – Прогнозний розрахунок загальної маси парникових газів (CO₂ та CH₄) в млрд. т. CO₂ еквіваленті за встановленою залежністю

Рік	млрд. т	Рік	млрд. т	Рік	млрд. т	Рік	млрд. т	Рік	млрд. т
2023	4,1353	2024	4,1581	2025	4,1809	2026	4,2038	2027	4,2266

Тобто кожен рік приріст складає 22,82 млн. т., над Україною буде відбуватися процес розігрівання атмосфери, що в свою чергу буде призводити до зміни клімату.

Одним із найбільш виражених проявів сучасних змін клімату на території України є зростання його посушливості, що проявляється у збільшенні тривалості посух та посиленні їхньої інтенсивності.

Україна є одним з основних землеробських районів Східної Європи завдяки сприятливому поєднанню помірного клімату і родючих ґрунтів. Проте на цій території досить часто виникають тривалі період з дефіцитом опадів, наслідком яких є формування посухи. За свідченням вчених, зокрема В. Лялько (Лялько та ін., 2015а), через кліматичні зміни Україна переходить у зону надвисоких температур і погодних катаклізмів.

Виникає необхідність в аналізі отриманих на сьогоднішній час результатів дослідження процесів опустелювання в типових ландшафтно-кліматичних зонах України при стрімкому процесі потепління.

Посуха – складне явище, яке зумовлене тривалою і значною нестачею опадів з підвищеною температурою повітря у вегетаційний період, коли в результаті випаровування з поверхні ґрунту і транспірації вичерпуються запаси вологи у ґрунті.

На рисунку 1 наведено усереднені багаторічні значення індексу ID на території України за два періоди: перший 2000 – 2004 рр. і останній період 2020 – 2024 рр. Поділ на градації взято з методичного підходу українських науковців В. Лялько (Лялько та ін., 2015б), від 10 до 70 індекс є безрозмірною величиною (він не вимірюється, а рахується за формулою). Градації індексу показано різними кольорами.

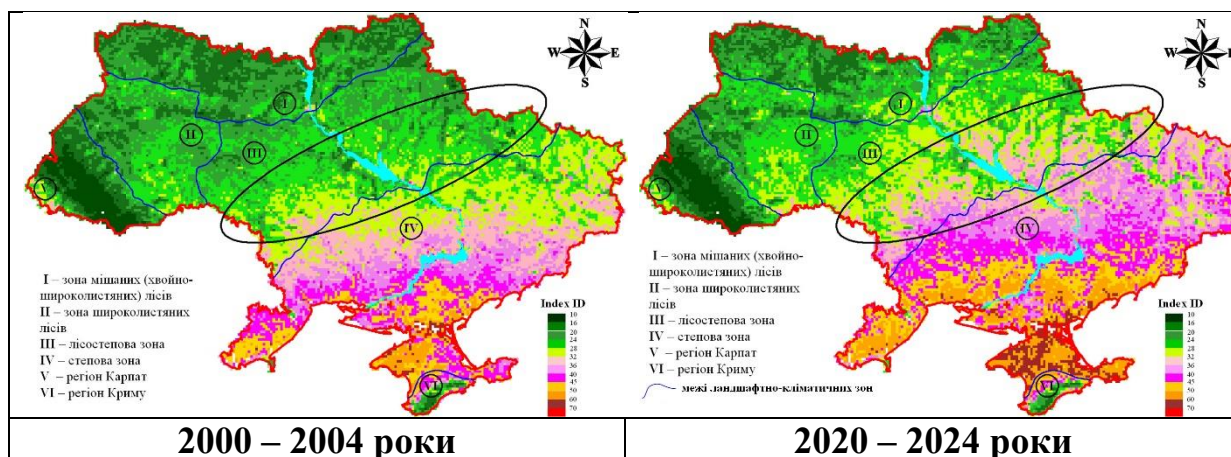

Рисунок 1 – Усереднені багаторічні значення індексу посухи ID на території України

Як видно за 20 років в Степовій зоні відбувається гострий дефіцит вологи. Домінують темно-червоний, жовтогарячий та жовті кольори. Діапазон значень від 45 до 60. За методикою академіка В. Лялько (Лялько та ін., 2015б), градація більше 60 може призводити до загибелі рослин.

З карти останнього періоду у порівнянні з першим видно трансформацію процесу опустелювання з Степової зони в Лісостепову, таким чином, ситуація є серйозною.

Отже, при виконанні дослідження розглянуто та проаналізовано наукову літературу зарубіжних та вітчизняних дослідників за темою дослідження, а саме для аналізу парникового ефекту, та для вивчення процесів опустелювання.

Розраховано загальну масу CO_2 та CH_4 в млрд. т. в CO_2 еквіваленті. На основі цього було отримано висновок, що відбувається збільшення загальної маси парникових газів над територією України.

Отримано кількісні оцінки змін процесу опустелювання на території України за даними супутникової зйомки з використанням індексу посухи ID. Перевагою індексу посухи ID є його властивість враховувати характер підстильної поверхні, яку не можна достатньо дослідити і врахувати при вивченні посухи за наземними (метеорологічними) даними.

Інформація про посухи з використанням ДЗЗ винятково цінна, що дає можливість оперативно оцінити стан зволоженості земного покриву на значних територіях і завчасно попередити про необхідність зрошування або інших заходів.

Дослідження було виконано в рамках виконання дослідницьких проєктів комунального закладу позашкільної освіти «Київської Малої академії наук учнівської молоді»: Відділення фізики та астрономії «Аналіз стану та тенденції парникового ефекту в атмосфері»; Відділення наук про Землю «Оцінка процесу опустелювання території України з використанням супутникової інформації».

Список використаних джерел

1. Apostolov A. A., Yelistratova L. A., Romanciuc I. F. (2021). Estimation of CO₂ Over the Ukraine Based on GOSAT Satellite Data. *International scientific and practical conference “Ideas and innovations in natural sciences”*. Lublin, Republic of Poland, 72-76. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-047-6-19>
2. Tymchyshyn M.A., Yelistratova L.A., Apostolov A.A., Khodorovskyi A.Ya., Zakharchuk I.V. (2023). Satellite monitoring of methane content in the atmosphere on the territory of Ukraine. *XVII International Scientific Conference “Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment”*, 1-5. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2023520033>
3. Лялько В. І., Єлістратова Л. О., Кульбіда М. І., Апостолов О. А., Барабаш М. Б. (2015а). Особливості змін клімату в Україні на кінець ХХ-початок ХХІ ст. за наземними та супутниковими даними (Розділ 4, підрозділи 4.1-4.3). *Український журнал дистанційного зондування Землі*. №6. С. 33-63. URL: <https://ujrs.org.ua/ujrs/article/view/56>
4. Лялько В.І., Єлістратова Л.О., Апостолов О.А. (2015б). Порівняльні дослідження посухи за супутниковими та метеорологічними індексами на прикладі 2007 року в Україні. *Космічна наука і технологія*. Т. 21. № 3. С. 27-30. <https://doi.org/10.15407/knit2015.03.027>

Єрошенко Катерина Іванівна,

студента спеціальності «Початкова освіта»

Берегеля Лариса Миколаївна,

керівник, викладач психолого-педагогічних дисциплін,

спеціаліст вищої категорії

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Основна мета трансформації системи освіти України – поставити в центр уваги людину, її потреби й цінності. Тільки освічені українці можуть створити міцну, життєздатну державу, збудувати сучасну економіку, забезпечити майбутнє прийдешніх поколінь. З огляду на це Міністерство освіти і науки України особливу увагу приділяє тому, щоб українські діти, хоч би де вони перебували, змогли продовжити навчання в українській освітній парадигмі. Війна в Україні є стресом для всіх учасників освітнього процесу.

За таких умов істотно зростає роль психологічної служби в системі освіти, що забезпечує своєчасне й систематичне надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки учасникам освітнього процесу, сприяє створенню психологічно комфортного освітнього простору[1, с.5]. В Україні ми цей фактор дуже недооцінюємо та недостатньо досліджуємо.

До того ж у нас в суспільстві прийнято вважати, що «я в нормі». Через це складно зрозуміти психологічний стан людей і працювати з ним. За даними дослідження savED, щонайменше втричі більше дітей мають тривожний стан, ніж вважають їхні батьки й учителі та вчительки. Повітряні тривоги зменшують навчальний час, адже дітям доводиться сидіти в укритті, де не завжди можна продовжити заняття, особливо якщо немає світла. Постійна тривожність (очікування вибухів, страх за рідних і близьких на фронті, у прифронтових населених пунктах, в окупації), переживання втрат, навіть елементарне хронічне недосипання — це реалії більшості учасників та учасниць освітнього процесу. І діти, і дорослі перебувають у постійному стресі, а це впливає і на мотивацію, і на когнітивні здібності: увагу, зосередженість, змозгу пізнавати та запам'ятовувати нову інформацію чи пригадувати відому тощо. Діти швидше втомлюються — усе це провокує накопичення освітніх втрат, тобто прогалин у базових знаннях, які дуже складно закрити, не перевантажуючи дітей додатково[6]. Як зменшити вплив факторів війни і організувати навчання: безпека — створення безпечного й стабільного середовища — головна умова для зменшення психологічного впливу війни на навчання дітей; доступ до освіти — навіть у важких умовах важливо забезпечити доступ до якісної освіти; віра в себе — дітям необхідно пояснити, що вони можуть впоратися з будь-якими випробуваннями; адаптація — важливо навчити дітей технік саморегуляції для зменшення стресу; індивідуальна підтримка для кожного.

Також внаслідок війни в дітей з'явилися значні втрати в навчанні[3]. Навчальні втрати — втрата знань і навичок, академічний регрес через певні перерви в навчанні конкретного учня. Коли говорять про освітні втрати, то мають на увазі втрати в організації освітнього процесу. Наприклад, відсутність доступу до освіти, зміна форми здобуття освіти, переведення закладів з очного на дистанційне чи змішаний режим навчання, нестабільні умови організації освітнього процесу (повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом). Очевидно, що на ці процеси учитель не впливає, проте саме вони і призводять до утворення навчальних втрат. Як допомогти учням надолужити пропущене і успішно продовжувати навчання. Крок 1: діагностувати навчальні втрати: визначити результати навчання, які підлягатимуть діагностиці; розробити (або підібрати) діагностичний інструментарій; провести діагностичну роботу; перевірити роботи та надати зворотний зв'язок учням щодо їхніх результатів; узагальнити результати щодо успішності виконання діагностичних робіт, визначити навчальні прогалини, утворити групи учнів, які мають схожі навчальні втрати; спланувати та провести роботу щодо компенсації навчальних втрат; провести повторну діагностику, проаналізувати динаміку результатів. Крок 2: компенсувати навчальні втрати. Стратегії: надання додаткових завдань для самостійного

опрацювання; індивідуальні та групові консультації та/або навчання під час канікул; додатковий рік навчання; адаптація календарно-тематичного планування з певного навчального предмету; адаптація навчальної програми; застосування технології диференційованого навчання[4].

Отже, освіта становить собою важливий вектор розвитку держави та громадянського суспільства. Зважаючи на останні тенденції провадження освіти в Україні, а саме воєнного стану, пандемії коронавірусу та інших станів, які своєю суттю суперечать нормальному існуванню та функціонуванню конституційно-гарантованого права на освіту[2].

На мою думку, освіта дуже важлива для кожної людини. Під час війни в Україні достатньо важко організувати процес навчання. Щоб він забезпечував належний рівень знань дітей. В умовах війни порушується базове право людини на освіту, яка перетворюється на об'єкт військової агресії – мішенями стають як учасники освітнього процесу (учні, вчителі, студенти, викладачі, управлінці, науковці), так і освітня інфраструктура (будівлі закладів освіти усіх рівнів). Забезпечення продовження процесу навчання означає надання освіти в інший спосіб, за рахунок чого учні матимуть доступ до навчання, не зважаючи на переривання звичайної системи освіти. Методи альтернативного надання освіти мають передбачатись, але не обмежуватися зміною місць навчання, неформальними програмами навчання, прискоренням навчальних занять, тимчасовими місцями для навчання або домашніми школами. У деяких ситуаціях можливе використання дистанційних та відкритих методів навчання[5].

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2023. 5 с.
2. Продан В. І. Забезпечення права на освіту в умовах війни та надзвичайних ситуацій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: *Право*. 2023. Вип. 78, ч. 1. 126 с.
3. Благодійний фонд «Майбутнє дітей». Психологічний вплив війни на навчання дітей. Як його пом'якшити? [URL: childrensfuture.org.ua/uk/news/the-psychological-impact-of-war-on-children-s-learning-how-to-mitigate-it](https://childrensfuture.org.ua/uk/news/the-psychological-impact-of-war-on-children-s-learning-how-to-mitigate-it)
4. Державна служба якості освіти України. Навчальні втрати в умовах війни: як учителю їх діагностувати та компенсувати. [URL: ov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/](https://ov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/)
5. Локшина О., Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., Шпарик О. Організація освіти в умовах війни: рекомендації

міжнародних організацій. Український педагогічний журнал. 2022. [URL: uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view](http://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view)

6. Смагіна А. Що робити з освітою в Україні: освітні ГО про проблеми і рішення під час війни. [URL: rubryka.com/article/shho-robyty-z-osvitoyu-v-ukrayini/](http://rubryka.com/article/shho-robyty-z-osvitoyu-v-ukrayini/)

*Заболотна Тетяна Сергіївна,
Студентка спеціальності «Фінанси,
банківська справа, страхування
та фондовий ринок
Пушкар Тетяна Олексіївна,
викладач
ВСП «Боярський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України» (м. Боярка, Україна)*

ЦИВІЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК РУШІЙНА СИЛА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У сучасних умовах розвитку суспільства особливого значення набуває проблема формування ефективної, демократичної та правової держави. Однією з ключових передумов цього процесу є становлення та розвиток цивільного суспільства, яке виступає важливим чинником забезпечення прав і свобод людини, підвищення рівня політичної культури та активної участі громадян у державному управлінні.

Цивільне суспільство є складною системою соціальних інститутів і відносин, що функціонують незалежно від державної влади, але водночас активно взаємодіють із нею. Воно охоплює різноманітні сфери суспільного життя - економічну, соціальну, культурну та духовну і забезпечує можливість громадянам реалізовувати свої інтереси, відстоювати права та впливати на прийняття управлінських рішень.

Цивільне суспільство - це сукупність незалежних від держави соціальних інститутів та організацій, що забезпечують реалізацію прав, свобод і інтересів громадян. Воно виникає як природна потреба людей у самоорганізації та колективній діяльності (Гель, 2018).

Основні ознаки цивільного суспільства:

Автономність - здатність самостійно приймати рішення, без прямого впливу держави. Добровільність участі - участь у діяльності організацій та рухів на власний розсуд. Плюралізм - існування різних політичних та

соціальних поглядів. Правова захищеність - забезпечення прав і свобод через закони. Активна громадянська позиція - готовність брати участь у суспільному житті.

Державотворення починається не з законів, а з ідей. Цивільне суспільство формує ціннісний каркас держави: поняття свободи, гідності, справедливості та верховенства права. Саме активні громадяни задають вектор розвитку країни (наприклад, європейський вектор України), який згодом втілюється у державних рішеннях.

Держава часто буває неповороткою в часи криз. Цивільне суспільство (волонтери, благодійні фонди, місцеві ініціативи) демонструє неймовірну здатність до самоорганізації.

Цивільне суспільство сьогодні - це не лише мітинги, а й потужна експертиза.

- Громадські організації часто розробляють концепції реформ (антикорупційної, судової, освітньої) та «адвокують» їх, тобто тиснуть на владу для їх прийняття.

- Активісти стають «соціальним ліфтом», приносячи в державне управління нові підходи та професійні кадри.

Державотворення є успішним лише тоді, коли громадяни довіряють своїм інституціям. Цивільне суспільство забезпечує діалог між владою і народом. Коли рішення приймаються з урахуванням думки громадськості (через обговорення, петиції, громадські ради), такі рішення стають законними в очах людей і виконуються охочіше (Колодій, 2019).

Цивільне суспільство є не просто елементом демократії, а її життєдайним джерелом та головним внутрішнім двигуном. Взаємодія між активною громадою та державними інститутами визначає якість, стійкість та вектор розвитку всієї політичної системи.

По-перше, цивільне суспільство виступає як фундамент легітимності. Держава, яка ігнорує голос громади, перетворюється на закриту бюрократичну машину, втрачаючи довіру та підтримку населення. Натомість залучення громадян до прийняття рішень через громадський контроль, петиції та адвокацію робить державну політику зрозумілою та прийнятною для суспільства, що є критично важливим для успішного впровадження будь-яких реформ.

По-друге, цивільний сектор є генератором соціальних інновацій та експертизи. У сучасному динамічному світі державний апарат часто не встигає за викликами часу. Саме громадські організації та активісти стають тими «лабораторіями», де народжуються прогресивні ідеї, антикорупційні механізми та соціальні проекти, які згодом масштабуються на державний рівень. Це перетворює цивільне суспільство на інтелектуальний резерв державотворення.

По-третє, досвід України наочно продемонстрував, що цивільне суспільство є гарантом національної безпеки та стійкості. Здатність

громадян до швидкої самоорганізації, волонтерський рух та горизонтальні зв'язки в часи криз заповнюють критичні прогалини в державному управлінні, не даючи системі колапсувати. Це свідчить про те, що сильна держава можлива лише там, де є сильне та відповідальне суспільство (Палій, 2021).

Отже, цивільне суспільство виконує роль «імунної системи» держави: воно виявляє внутрішні хвороби (корупцію, неефективність), протидіє зовнішнім загрозам і стимулює постійне самооновлення державних інститутів. Кінцевою метою цієї взаємодії є побудова такої моделі державотворення, де людина, її права та гідність є найвищою цінністю, а державні органи - ефективним інструментом служіння суспільству.

Список використаних джерел:

1. Гель, І. А. Громадянське суспільство: теорія, історія, сучасність. Навч. посібник. — Львів: ПАІС, 2018.
2. Колодій, А. М. Громадянське суспільство та держава: проблеми взаємодії. Монографія. - К.: Знання, 2019.
3. Палій, О. С. Державотворення в Україні: історія та сучасність. — К.: Наш час, 2021

Загородній Дмитро Олегович,

учень 10-Б класу

Вишнівського академічного ліцею “Основа”.

Литвиненко Олена Григорівна,

вчитель хімії та біології

Вишнівського академічного ліцею “Основа”

РЕКОНСТРУКЦІЯ МИНУЛОЇ РЕАЛЬНОСТІ ТА ПОГЛЯД НА СЬОГОДЕННЯ У СВІТЛІ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ, ДУХОВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ТА ЛІДЕРОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Україна нині переживає глибокі трансформації, зумовлені війною та глобальними змінами, що вимагає переосмислення історичного досвіду як основи державності. Історична пам'ять, починаючи від Київської Русі до сучасної незалежності, формує національну ідентичність, однак розвиток держави ускладнювали внутрішні проблеми — роз'єднаність суспільства, слабкість еліт, недовіра до влади та зовнішній тиск. У сучасних умовах державотворення відбувається в режимі воєнного стану з посиленням ролі влади, розвитком антикорупційних інституцій, цифровізацією та

євроінтеграційним курсом. Важливу роль відіграє громадянське суспільство і волонтерський рух, що активно впливає на політичні процеси та підтримує функціонування держави.

Водночас ключовим чинником стійкості є духовна безпека суспільства, яка передбачає захист цінностей, культури та інформаційного простору від пропаганди, дезінформації та інформаційно-психологічних операцій. Інформаційна війна стає невід'ємною частиною сучасного протистояння, що потребує ефективної комунікаційної політики держави. У ширшому контексті війна в Україні є елементом глобальних геополітичних змін і формування нових союзів, що супроводжується зростанням нестабільності у світі. Попри виклики, Україна продовжує зміцнювати державність, спираючись на активність громадян і прагнення до єдності, що є ключовими умовами успішної відбудови та подальшого розвитку.

Отже, подальший успіх держави залежить від зміцнення єдності суспільства, ефективної інформаційної політики та захисту духовної безпеки. Водночас важливими залишаються продовження реформ, розвиток демократичних інституцій і збереження євроінтеграційного курсу, що разом створює основу для відновлення країни та її стабільного майбутнього.

Використані джерела

1. Коннертон Пол. Як суспільства пам'ятають. — К.: Ніка-Центр, 2004.- 184 с;
2. ПАМ'ЯТЬ ІСТОРИЧНА / Г. Горак // Історична наука: термінологічний і понятійний довідник [Текст]: навч. посіб. для студ. вузів / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. — К. : Вища школа, 2002. — С. 281;
3. Мальована історія незалежності України/ Брати Капранови;
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> / Офіційний портал Верховної Ради України / ЗАКОН УКРАЇНИ Про правовий режим воєнного стану;
5. Стаття “про 100 лідерів України” / Українська Правда;
6. <https://nabu.gov.ua/news/operatciia-midas-vykryto-vysokorivnevu-zlochynnu-organizatciiu-shcho-diiala-u-sferi-energetyky/> Офіційний сайт НАБУ / інформація про операцію Мідас; Стаття “Духовна безпека України в контексті викликів сучасності”/автор: Чупрінова Наталія Юріївна

*Залевська Олександра,
учениця 8 класу Гімназії №5 Звягельської міської ради,
Хомик Олена Анатоліївна,
практичний психолог
Гімназії №5 Звягельської міської ради*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні стала визначальним фактором, що трансформував повсякденне життя та психоемоційний стан підлітків, перетворивши звичні умови зростання на середовище постійних викликів.

Психологічний добробут особистості в таких реаліях перестає бути лише питанням внутрішнього комфорту, перетворюючись на фундамент життєстійкості та здатності до адаптації в екстремальних умовах. Сучасний підліток змушений не лише проходити через складні вікові кризи, а й інтегрувати у свій досвід реалії постійної небезпеки, втрати стабільності та соціальної напруги. На необхідності плекання ментального здоров'я молодого покоління сьогодні акцентують увагу як провідні міжнародні організації, так і вітчизняні науковці, зокрема І. Бех [1] та Н. Павлова [2], вказуючи, що саме вмінню протистояти травматичним обставинам належить ключова роль у формуванні майбутнього нації.

Проблема психологічного благополуччя підлітків під час війни є надзвичайно гострою, оскільки цей віковий період сам по собі характеризується емоційною нестабільністю, пошуком ідентичності та гострою потребою в безпеці. В умовах збройного конфлікту ці природні процеси ускладнюються чинниками, які безпосередньо руйнують психологічний захист дитини. До них належать нічні обстріли, тривале перебування в укриттях, вимушена міграція та розлука з близькими людьми.

Усе це створює підґрунтя для розвитку хронічного стресу, який поступово виснажує внутрішні ресурси особистості.

Особливої уваги потребує вивчення динаміки психологічного стану учнів безпосередньо в освітньому процесі. Проведений моніторинг на базі Гімназії №5 м. Звягель охопив 199 учнів 5-9 класів протягом вересня-листопада 2024 року. Використання валідизованого інструментарію (індекс суб'єктивного благополуччя WHO-5) дозволило виявити тривожну тенденцію: загальний показник добробуту по закладу знизився з 50% на початку навчального року до 47% наприкінці осені [3]. Така динаміка

свідчить про накопичення емоційної втоми та зниження резильєнтності під впливом затяжних воєнних дій.

Детальний аналіз результатів за віковими групами виявив, що найбільш вразливою категорією є учні 7-х та 8-х класів. Зокрема, у хлопців 8-х класів рівень психологічного добробуту в листопаді впав до критичної позначки, де лише 14% респондентів відчували себе емоційно стабільно. Дівчата 7-х класів також продемонстрували високий рівень психологічного неблагополуччя (в межах 67-73%), що пояснюється накладанням зовнішнього воєнного стресу на внутрішні гормональні та психологічні зміни пубертатного періоду. Ці дані підтверджують потребу в системній психологічній підтримці з боку «безпечних дорослих».

Школа в цих умовах виступає не лише як освітній простір, а як центр соціально-емоційної підтримки. Важливу роль відіграє впровадження програм соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН), які допомагають підліткам усвідомлювати власні емоції та опановувати техніки саморегуляції. Важливим елементом підтримки є також професійна допомога освітянам та батькам, адже їхня емоційна стабільність безпосередньо впливає на стан дітей [4]. Практичний досвід показує, що використання технік заземлення (наприклад, вправа «5-4-3-2-1»), дихальних практик та підтримка щоденної рутини допомагають підлітку повернути відчуття контролю над власним життям.

Важливим аспектом збереження добробуту є розвиток навичок самопомоги у самих підлітків. Це включає інформаційну гігієну, обмеження новинного контенту перед сном, дотримання режиму сну та збереження соціальних зв'язків. У випадках, коли самостійних ресурсів недостатньо, критично важливим є звернення до спеціалізованих платформ, таких як «Хаб стійкості» або «Розкажи мені», що надають анонімну фахову допомогу [3].

Отже, результати дослідження свідчать про те, що психологічний добробут підлітків в умовах війни є динамічним станом, який потребує постійної уваги та підтримки. Стійкість особистості формується через створення безпечного середовища в школі та сім'ї, де пріоритетом стає не лише академічне навчання, а й емоційна безпека. Плекання навичок саморегуляції та збереження віри в майбутнє є ключовими стратегіями, які дозволяють підліткам долати наслідки війни та зберігати потенціал для відновлення країни.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психологічне виховання особистості: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2009.

2. Павлова Н. та ін. Ментальне здоров'я підлітків в умовах воєнного стану. Київ: Науковий світ, 2024.

3. Проєкт MONDO–Clanbeat–ESTDEV. Звіт про моніторинг психологічного стану учнів Гімназії №5. Звягель, 2024.

4. Психологічна допомога під час війни: посібник для освітян та батьків. Міністерство освіти і науки України, 2023.

*Зубов Денис Олександрович,
студент спеціальності «Освітні науки»
(«Педагогіка вищої школи»)
Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф.,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Інтеграція України в європейський простір освіти, зростання важливості комунікації в усіх сферах суспільного розвитку спонукають підвищення уваги до комунікативної компетентності студентів. Досвід переконливо засвідчує, що лише висока обізнаність і загальний культурний розвиток особистості фахівця здатні забезпечити його конкурентоспроможність на сучасному ринку праці, успішне вирішення фахових завдань, результативність міжособистісної взаємодії та майстерність професійного діалогу й співпраці з іншими.

Проблеми формування комунікативної компетентності студентів відображено в численних дослідженнях, як от: А. Дербеньової та А. Кунцевської, Н. Соняк. Методичні аспекти розглядали: О. Кондрашова, А. Syzenko та Y. Diachkova, Т. Ніколашина, В. Сіладі та С. Погоріла, С. Галецький, Н. Мирончук та О. Антонова та ін.

Метою роботи є узагальнення результатів аналізу праць щодо професійної компетентності та окреслення методичних аспектів її формування.

Н. Соняк комунікативну компетентність трактує як інтегративну здатність особистості, що виявляється через набуття досвіду комунікативної діяльності, уміння письмово й усно висловлювати власні думки, почуття в різних комунікативних ситуаціях (освітньому процесі, побуті, культурному житті), аргументовано і чітко пояснювати факти, а також через формування ціннісно-мотиваційного підґрунтя спілкування,

відчуття краси слова, усвідомлення важливості мови для якісного спілкування та культурного самовияву (Соняк, 2018, с. 29).

На думку А. Дербеньової та А. Кунцевської, комунікативна компетентність включає такі складники:

- комунікативність, тобто здатність налагоджувати й підтримувати ефективні контакти з іншими;
- уміння знаходити, усвідомлювати, оперувати змістовною інформацією;
- здатність до взаєморозуміння і досягнення партнерської взаємодії (Дербеньовата, Кунцевська, 2009, с. 88).

Зупинимося на характеристиці форм, методів, засобів, що зможуть ефективно забезпечити процес формування комунікативної компетентності студентів.

Науковець О. Кондрашова проблемне навчання відносить до особливої навчально-пізнавальної діяльності, що спрямована на пошук розв'язання системи комунікативних, пізнавальних, проблемних ситуацій, у результаті чого відбувається формування здатностей оволодіння досвідом творчої діяльності, а також формування пізнавальних інтересів і культури мислення (Кондрашова, 2023, с. 10).

Дослідники А. Syzenko та Y. Diachkova демонструють ефективність технологічно підсилених проєктів у формуванні здатностей міжкультурного спілкування, що є особливо актуальним в умовах глобалізованого освітнього середовища (Syzenko, Diachkova, 2020).

Т. Ніколашина, В. Сіладі та С. Погоріла переконані, що у сучасному освітньому просторі інструменти й методи проєктних технологій відіграють важливу роль у розвитку комунікативних умінь здобувачів освіти, оскільки спрямовані на активну взаємодію учасників освітнього процесу, вирішення спільних завдань та створення в межах колективної діяльності продуктів. Потенціал проєктної технології у формуванні комунікативної компетентності виявляється через організацію змістовного мовленнєвого середовища, у якому здобувачі освіти аргументують власну позицію, обмінюються ідеями, здійснюють рефлексію та приймають спільні рішення (Ніколашина, Сіладі та ін., 2025).

Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури потребує широке використання соціально-психологічного тренінгу, діалогічних форм і методів роботи, системи комунікативних ситуаційних задач тощо (Грибан, Мичка та ін., 2022).

Серед різновидів сучасних ІКТ у контексті формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов найбільшою популярністю користуються мультимедійні технології та програмні засоби навчання. Мультимедійні технології найчастіше окреслюються як засоби комплексної взаємодії аудіо- та візуальних ефектів з використанням сучасних ІКТ, що можуть інтегрувати в

освітньому процесі графіку, текст, звук, зйомку, відтворення тощо. До програмних засобів навчання відносять: електронні підручники; віртуальні лабораторії; системи навчального діалогу; системи комп'ютерного тестування здобувачів освіти; комп'ютерні тренажери, що імітують професійну діяльність; бази даних різного типу і рівня тощо (Галецький, 2020).

Дослідники Н. Мирончук та О. Антонова окреслюють такі шляхи формування комунікативної компетентності майбутніх учителів немовних спеціальностей:

- уведення до змісту освітніх програм спеціальних дисциплін;
- уведення у зміст освітніх компонентів тем, що спрямовані на розвиток комунікативної компетентності;
- включення до змісту освітніх компонентів видів роботи для розвитку формування культури мовлення та умінь комунікації.

До ефективних форм розвитку комунікативної компетентності відносять підготовку й проведення практичних чи семінарських занять, захисти курсових чи дипломних робіт, наукових проєктів, захист педагогічної практики. Здобувачам освіти пропонуються такі види освітньої роботи: самопрезентація, знайомство з аудиторією, моделювання фрагментів занять чи виховних ситуацій, обговорення і вирішення професійно орієнтованих комунікативних ситуаційних завдань, створення інтелектуальної карти та побудова зв'язного висловлювання на її основі, підготовка та доповідь публічної промови (Мирончук, Антонова, 2023).

Отже, формування комунікативної компетентності студентів забезпечується ґрунтовно підібраним змістом навчання, проведенням практичних чи семінарських занять, захистом курсових чи дипломних робіт, практики. Ефективними є виконання проєктів, проблемне навчання, соціально-психологічні тренінги, різні діалогічні форми і методи взаємодії, комунікативні ситуаційні задачі, різновиди сучасних ІКТ тощо.

Список використаних джерел

1. Соняк Н. Л. Дидактичні умови формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі роботи з текстом: дис. ... канд. пед. наук. Луцьк, Тернопіль, 2018. 247 с.
2. Дербеньова А., Кунцевська А. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів. Харків: Основа, 2009. 191 с.
3. Кондрашова О. В. Педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності студентів інтерактивними методами навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 61(1). С. 174–177.
4. Syzenko A., Diachkova Y. Building Cross-Cultural Competence in a Foreign Language through Technology-Enhanced Project-Based Learning. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9. № 27. P. 411–418.

5. Ніколашина Т. І., Сіладі В. В., Погоріла С. Г. Формування комунікативної компетентності здобувачів закладів вищої освіти через впровадження проєктних технологій. *Академічні візії*. 2025. Вип. 43. С. 1–12.

6. Грибан Г. П., Мичка І. В., Гарлінська А. М., Солодовник О. В., Чайка Ю. Ю., Пилипчук П. Б., Денисовець А. П. Формування комунікативної компетентності в майбутніх учителів фізичної культури під час освітнього процесу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип.4 (149). С. 43–46.

7. Галецький С. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... док. філос.; спец.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Житомир, 2020. 292 с.

8. Мирончук Н. М., Антонова О. Є. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя в умовах змішаної форми навчання. *Перспективи та інновації науки. (Серія «Педагогіка»)*. 2023 № 1(19). С. 267–277.

*Іванченко Анастасія Миколаївна,
студентка спеціальності Професійна освіта «Аграрне виробництво,
сільськогосподарська продукція, харчові технології»
НУБіП України
Чередник Лідія Миколаївна
к. п. н., доцент, доцент кафедри педагогіки*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Формування уявлень про національні цінності у студентів педагогічних коледжів є важливою складовою сучасного освітнього процесу в Україні, оскільки саме майбутні педагоги виступають носіями, духовних, культурних і громадянських орієнтирів суспільства. У контексті державотворення, глобалізаційних викликів та соціокультурних трансформацій питання національної ідентичності, патріотизму та ціннісних орієнтацій молоді набуває особливої актуальності. Педагогічні коледжі як осередки підготовки вчителів відіграють ключову роль у формуванні системи цінностей, що поєднує національне та загальнолюдське [1].

Національні цінності виступають як сукупність ідей, переконань, норм і традицій, що відображають історичний досвід народу, його

культурну спадщину, мову, духовність, моральні принципи та громадянську свідомість. В українському контексті до них належать патріотизм, повага до державної мови, історичної пам'яті, традицій, символів, готовність до захисту Батьківщини, а також демократичні цінності, свобода, гідність та відповідальність. Формування цих уявлень у студентської молоді є складним багатофакторним процесом, що залежить від соціального середовища, освітнього контексту, індивідуального досвіду та педагогічного впливу [2].

Особливості формування національних цінностей у студентів педагогічних коледжів визначаються специфікою їхньої професійної підготовки. На відміну від студентів інших спеціальностей, майбутні педагоги мають не лише засвоїти цінності, а й навчитися передавати їх дітям, формуючи наступні покоління громадян. Це зумовлює підвищені вимоги до їхнього світогляду, моральної зрілості та національної самосвідомості. Освітній процес у педагогічних коледжах спрямований не лише на передачу знань, а й на виховання особистості, здатної діяти відповідно до національних інтересів і гуманістичних ідеалів [3].

Однією з ключових особливостей є інтеграція національно-патріотичного виховання у зміст навчальних дисциплін. Гуманітарні предмети, такі як історія України, українська література, культурологія, філософія, відіграють провідну роль у формуванні національної свідомості. Через вивчення історичних подій, творчості видатних діячів культури та літератури студенти усвідомлюють цінність національної спадщини, розуміють процеси державотворення та формують власну громадянську позицію. Водночас важливим є міждисциплінарний підхід, коли елементи національного виховання впроваджуються і в природничі, і в педагогічні дисципліни.

Важливою складовою є виховна робота поза аудиторією. Участь студентів у культурно-просвітницьких заходах, волонтерських ініціативах, патріотичних акціях сприяє практичному засвоєнню національних цінностей. Такі форми діяльності дозволяють не лише отримати знання, а й сформуванню емоційно-ціннісне ставлення до національних ідеалів. Особливу роль відіграє взаємодія з місцевими громадами, участь у соціальних проєктах, що сприяє розвитку відповідальності та активної громадянської позиції [4].

Суттєвим фактором формування національних цінностей є мовне середовище. Українська мова виступає не лише засобом комунікації, а й важливим елементом національної ідентичності. Використання державної мови в освітньому процесі, популяризація української культури, підтримка мовної практики студентів сприяють зміцненню їхньої національної свідомості. Водночас важливо формувати толерантне ставлення до мовного та культурного різноманіття, що відповідає сучасним європейським цінностям.

Не менш важливою є роль педагогічного колективу. Викладачі виступають прикладом для студентів, тому їхні особисті цінності, громадянська позиція, професійна етика мають значний вплив на формування світогляду молоді. Ефективність виховного процесу залежить від рівня педагогічної майстерності, здатності викладачів створювати сприятливе освітнє середовище, що стимулює розвиток критичного мислення, самостійності та відповідальності.

Особливу увагу слід приділити впливу сучасних інформаційних технологій та медіа. Студенти перебувають у постійному інформаційному потоці, який може як сприяти формуванню національної свідомості, так і піддавати її ризикам через маніпуляції, дезінформацію чи культурну уніфікацію. Тому важливим є розвиток медіаграмотності, критичного аналізу інформації та здатності відрізнити достовірні джерела від пропаганди [5].

У контексті сучасних викликів, зокрема військової агресії проти України, питання національних цінностей набуває особливого значення. Патріотизм, громадянська відповідальність, готовність до захисту держави стають не лише абстрактними поняттями, а реальними життєвими орієнтирами. Освітні заклади мають реагувати на ці виклики, адаптуючи зміст і форми виховання відповідно до актуальних потреб суспільства.

Важливою умовою ефективного формування національних цінностей є індивідуальний підхід до студентів. Кожна особистість має власний досвід, світогляд, рівень підготовки, тому педагогічний вплив має враховувати ці особливості. Використання інтерактивних методів навчання, дискусій, проектної діяльності сприяє активному залученню студентів до процесу осмислення національних цінностей.

Таким чином, формування уявлень про національні цінності у студентів педагогічних коледжів є комплексним і багатовимірним процесом, що включає освітні, виховні, соціокультурні та психологічні аспекти. Його ефективність залежить від узгодженості дій усіх учасників освітнього процесу, інтеграції національного компонента у зміст освіти, використання сучасних педагогічних технологій та врахування актуальних викликів суспільства. Саме через підготовку свідомих, відповідальних і патріотично налаштованих педагогів забезпечується сталий розвиток держави та збереження її культурної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2018.
2. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. Київ: Грамота, 2019.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: 1977.
4. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2017.

5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2016.

Івашкова Олександра Андріївна,

здобувачка освіти 8 класу

КЗЗСО «Лицей № 16

імені Володимира Козубняка

Хмельницької міської ради»

Примак Олена Володимирівна,

вчитель вищої категорії, вчитель-методист

КЗЗСО «Лицей № 16 імені Володимира Козубняка

Хмельницької міської ради»

ГУЦУЛЬСЬКІ МІФІЧНІ ОБРАЗИ В СУЧАСНОМУ ЦИКЛІ МАЛЬОПИСІВ ЗАХАРА ПОЛЩУКА «ХИМЕРНИКИ»

Українська міфологія загалом та гуцульська демонологія зокрема є невичерпним джерелом натхнення для митців різних епох. У сучасному світі в умовах пошуку національної ідентичності та переосмислення власної культури, спостерігається неабиякий сплеск інтересу до нашого коріння. Це яскраво проявляється в новітньому українському мистецтві, і особливо – в індустрії мальописів (коміксів), яка сьогодні стрімко розвивається.

Сьогодні українське суспільство активно цікавиться власними героями, і саме вітчизняна міфологія пропонує багатий пантеон таких унікальних постатей. Гуцульський регіон з його особливим світосприйняттям, віруваннями в мольфарів, чугайстрів, мавок та інших духів природи залишається одним із найзагадковіших в українській культурі. Образ мольфара – карпатського знахаря, людини, що здатна керувати силами природи, – є унікальним культурним феноменом. У давнину вони викликали повагу та трепет, а в сучасному мистецтві цей образ стає символом таємничої сили, зв'язку з предками та захисту рівноваги.

Міфологічна система Карпатського регіону є однією з найзбереженіших та найбагатших в Україні. Завдяки географічній ізольованості гірських поселень, гуцули століттями зберігали унікальний пантеон духів, який не має аналогів в інших регіонах нашої держави.

Фундаментальне значення для вивчення гуцульської демонології має ґрунтовна п'ятитомна праця Володимира Шухевича «Гуцульщина». У ній дослідник детально описує вірування горян у духів природи, чарівників та мольфарів.

Іншим важливим джерелом є дослідження Володимира Гнатюка, зокрема його монументальна збірка «Знадоби до української демонології». В. Гнатюк здійснив детальну класифікацію міфічних істот. Він поділив їх на духів природи (лісовики, чугайстри, мавки), духів домашнього вогнища та демонологізованих людей з надприродними здібностями.

Особливе місце у популяризації гуцульської міфології посідає постать Михайла Коцюбинського. Працюючи над повістю «Тіні забутих предків», він спирався на реальні етнографічні записи та власні спостереження за життям гуцулів у селі Криворівня. Завдяки йому широкому загалу стали відомі такі образи, як Щезник (дух, що грає на флюярі), Аридник (уособлення першозла у карпатській міфології) та добрий дух лісу Чугайстир, який захищає людей від злих нявок.

Центральним об'єктом нашого дослідження є образ мольфара, тому він потребує окремого теоретичного осмислення. Етимологія слова «мольфар» походить від поняття «мольфа» – зачарований предмет, що використовується у магічних практиках (це може бути камінь, кістка, зілля або спеціально виготовлений амулет). Мольфари у традиційній культурі карпатців виконували роль посередників між світом людей і світом духів.

За своєю «спеціалізацією» мольфари поділялися на: хмарників або градівників – чарівників, які могли відганяти грозові хмари та град від посівів, рятуючи врожай; земних (зільников) – знахарів, які лікували людей і худобу за допомогою гірських трав і замовлянь; віщунів – людей, які могли бачити минуле й майбутнє.

Ця багатогранність образу робить мольфара ідеальним героєм для сучасних пригодницьких та фантастичних історій, оскільки він уособлює мудрість, таємничу силу та тісний зв'язок із законами природи.

Сучасне українське мистецтво активно звертається до фольклорних джерел, але використовує їх за новими правилами. Важливо розуміти, що при створенні якісних сучасних мальописів (коміксів) автори не займаються простою адаптацією чи переказом старих казок. Навпаки, міфологічні елементи стають будівельним матеріалом для конструювання абсолютно нових фантастичних світів.

Всесвіт, зображений у циклі Захара Поліщука, створювався з нуля. Він має власні закони фізики, магії та суспільного устрою. Магія в «Химерниках» не береться нізвідки; вона є залишковою енергією прадавніх лелетів, розлитою в самій природі. Карпатські гори у коміксі виступають не пасивним тлом для подій, а живим, магічним організмом.

Окрім матеріального (фізичного) світу, автор конструює і складний метафізичний вимір. У першому випуску ми дізнаємося про існування потойбіччя, яке в коміксі називається Ірієм. Головний герой дізнається про природу своїх сил: *«...Се ріка духів в ирії. В ній течуть духи, яких мольфари позичають і використовують для чар...»*

Замість того, щоб переказувати міфи, цикл «Химерники» використовує їх як будівельні блоки. У своєму авторському всесвіті, Захар Поліщук не просто копіює фольклорні довідники. Він бере базовий концепт мольфарства й вибудовує на ньому складну, багаторівневу магічну систему, яка керує сюжетом твору. Головний герой циклу мальописів – Родик Ярій – є молодим мольфаром, і саме через призму його сприйняття розгортається провідна сюжетна лінія. Світ циклу «Химерники» густо населений різноманітними міфічними істотами, які мають глибоке коріння в українській демонології. Автор не вигадує монстрів, а бере автентичні народні вірування і дає їм нове життя в межах свого детально продуманого всесвіту. Зокрема, у творі фігурують такі колоритні поняття, як «потворник» та «дводушник». Згідно з глосарієм коміксу та народними уявленнями, потворник – це перевертень, людина, здатна змінювати свою подобу на тваринну. Дводушник – людина з двома серцями або двома душами.

Аналіз циклу «Химерники» дозволяє стверджувати, що автор майстерно використовує автентичні поняття (мольфа, апокриф, ирій, дводушник, потворник), інтегруючи їх у динамічний сюжет.

У результаті проведеного дослідження гуцульських міфічних образів у сучасному циклі мальописів Захара Поліщука «Химерники» було доведено непересічне значення української демонології для формування новітніх мистецьких форм. Центральним і найскладнішим міфологічним концептом Карпат, який поєднує в собі повагу та сакральний трепет перед незвіданими силами природи, є образ мольфара. У традиційному фольклорі він постає як унікальний посередник між світом людей і світом духів, знахар, наділений надприродними здібностями керувати стихіями, відганяти грозові хмари та зцілювати хвороби. Проте, аналізуючи цикл «Химерники», ми простежили глибоку еволюцію цього образу, зумовлену законами жанру графічного роману. Головний герой, юнак Родик Ярій, не є класичним статичним відлюдником; він постає як динамічний та активний вартовий природної рівноваги.

Використання традиційної карпатської колористики, орнаменталістики та діалектизмів робить цикл «Химерники» не лише захопливим пригодницьким твором, а й надзвичайно дієвим інструментом. Він дозволяє сучасному молодому поколінню привласнювати та берегти власний культурний код через актуальний і зрозумілий візуальний формат, що підтверджує невичерпний потенціал української міфології у сучасному світовому мистецтві.

Список використаних джерел

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с <http://search.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/>

2. Гнатюк В. Знадоби до української демонології. Львів : Друкарня Наукового товариства ім. Шевченка, 1904. Т. 1. 260 с. <http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/>
3. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва : підручник. Київ : Академія, 2016. 352 с.
4. Коцюбинський М. Тіні забутих предків. Київ : Дніпро, 1989. 142 с.
5. Поліщук З. Химерники. Випуск 1-4. Пайка : комікс. Київ, 2022-24.
6. Тиховська О.М . Міфологічні образи та магичні ритуали в українському фольклорі Закарпаття: етнопсихологічний аспект. Львів, 2021 <https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads>
7. Шухевич В. Гуцульщина : у 5 т. Львів : Друкарня Наукового товариства ім. Шевченка, 1899–1908. <https://spadok.org.ua/books/Gutsulschina>

*Калатало Віталій Олегович,
студент спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія
Калатало Олег Васильович,
викладач спеціальних комп'ютерних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
«Бережанський фаховий коледж НУБіП України»
(м. Бережани, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ АІ-АГЕНТІВ ДЛЯ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується вимушеним переходом до екстремальних форм дистанційного навчання, що зумовлено безпековими викликами та деструктивним впливом воєнних дій на освітню інфраструктуру. У ситуації, коли традиційні механізми синхронної взаємодії між викладачем та здобувачем освіти часто виявляються заблокованими через технічні чинники, самостійна робота здобувачів освіти набуває статусу ключової ланки освітнього процесу. Проте ефективність автономної діяльності здобувачів освіти критично залежить від наявності якісного методичного супроводу та оперативного зворотного зв'язку (Шпатакова, 2024). Впровадження інтелектуальних АІ-агентів у структуру самостійної роботи дозволяє компенсувати дефіцит безпосереднього педагогічного контролю, забезпечуючи високий рівень персоналізації освітньої траєкторії кожного здобувача освіти.

Педагогічні та етичні аспекти впровадження інтелектуальних систем. Теоретичне підґрунтя використання АІ-агентів базується на

концепції «педагогічного скаффолдингу», яка передбачає надання гнучкої підтримки здобувачу освіти в процесі розв'язання складних завдань. Інтелектуальний агент у цій моделі виступає не як джерело готової інформації, а як цифровий тьютор, що через систему рефлексивних підказок спрямовує здобувача освіти до самостійного знаходження логічних зв'язків та виправлення когнітивних помилок (Khan Academy, 2023). Етичний вимір такої взаємодії вимагає суворого дотримання принципів академічної доброчесності, де штучний інтелект виконує допоміжну функцію, стимулюючи розвиток критичного мислення, а не замінюючи його інтелектуальною працею алгоритмів. Педагогічна доцільність використання таких систем полягає у створенні безпечного навчального середовища, де помилка сприймається як необхідний етап пізнання, а миттєва реакція AI-агента допомагає утримувати увагу здобувача освіти в межах його зони найближчого розвитку навіть за відсутності викладача (UNESCO, 2023).

Механізми подолання освітніх втрат. Головним механізмом компенсації освітніх втрат є здатність інтелектуальних агентів до предиктивної діагностики та мікронавчання. AI-агент аналізує результати самостійної роботи та виявляє конкретні поняття або навички, які були втрачені через пропуски занять, пропонуючи здобувачу освіти індивідуальні корекційні модулі. Це дозволяє реалізувати стратегію «надолуження у процесі», коли нові знання інтегруються на базі оперативного відновлення базових концепцій, що були пропущені раніше. Такий підхід запобігає накопиченню академічної заборгованості та знімає психологічний бар'єр страху перед складним матеріалом. Крім того, AI-агенти забезпечують механізм повторення з інтервалами, що критично важливо для стабілізації знань в умовах тривалого стресу, коли когнітивні спроможності до запам'ятовування можуть бути знижені. Замість загального перегляду курсу, здобувач освіти отримує фокусну підтримку саме в тих точках, де зафіксовано найбільші втрати, що робить процес відновлення знань максимально економним за часом та ефективним за результатом (World Bank, 2023).

Висновки. Використання AI-агентів для подолання освітніх втрат дозволяє перетворити самостійну роботу на керований процес реабілітації академічних результатів. Це забезпечує сталість освітнього поступу здобувача освіти навіть за умов нестабільного навчального графіку та сприяє формуванню навичок саморегуляції, що є необхідною умовою для успішного навчання в кризових умовах. Подальший розвиток методики має бути спрямований на створення спеціалізованих сценаріїв взаємодії, що враховують специфіку надолуження знань у різних предметних галузях.

Список використаних джерел

1. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.
2. Шпатакова О. Л. Роль штучного інтелекту в освітньому процесі вищої школи. Різновиди інтелекту та їх роль в освітньому процесі XXI століття: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 грудня – 14 січня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 120 с.
3. Guidance for generative AI in education and research. Paris : UNESCO, 2023. 44 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
4. Khan Academy. How Khan Academy is using GPT-4 to reinvent personalized learning. OpenAI Customer Stories. 2023. URL: <https://openai.com/customer-stories/khan-academy>
5. World Bank. Education Recovery and the Role of EdTech. World Bank Education Global Practice. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/edutech>

Канаєва Марія Павлівна
учениця ТОВ «ЦЕНТР ОСВІТИ «ОПТИМА»»
Юречко Тетяна Василівна
педагог ТОВ «ЦЕНТР ОСВІТИ «ОПТИМА»»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мета роботи: проаналізувати роль учнів в освітньому процесі в умовах війни та визначити рівень залученості підлітків віком 14-18 років до їх діяльності. Завдання: розкрити поняття МГО в межах освітнього процесу; дослідити рівень проінформованості підлітків; визначити бар'єри участі в умовах війни; окреслити шляхи підвищення залученості молоді.

За визначенням, молодіжна громадська організація (МГО) — це об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою якого є здійснення та захист своїх прав і свобод, а також задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших спільних інтересів. Молодіжні громадські організації (МГО) можна розглядати як одну з форм соціального та неформального освітнього процесу, спрямованого на розвиток компетентностей, громадянської активності, критичного мислення та навичок самостійної діяльності підлітків. Участь у таких організаціях виконує освітню функцію, оскільки дає можливість здобувати

практичні знання, соціальний досвід та навички, які доповнюють формальну шкільну освіту, особливо актуальну в умовах війни, коли традиційна освіта зазнає суттєвих обмежень. Наразі в Україні молодь визнано ключово соціально-демографічною групою, яка створює передумови та забезпечує майбутній сталий розвиток держави і вважається невід’ємною частиною багатьох державних процесів (зокрема, у законотворчій, економічній, соціальній, культурній та інших сферах). На даний момент в країні активно зростає кількість новоутворених молодіжних громадських організацій (МГО), а держава надає їм необхідну інституційну, проєктну та грантову підтримку. Я — підліток з активною громадянською позицією, займаю посаду в адміністрації учнівського самоврядування свого навчального закладу, активна учасниця волонтерських ініціатив та конкурсів, а також організаторка власних проєктів, спрямованих на розвиток неформальної складової освітнього процесу. На основі власного досвіду можу стверджувати, що попри активний та якісний розвиток молодіжної політики та неформальної освіти, підлітки віком 14-18 років залишаються недостатньо залученими в цю сферу через слабку популяризацію, стереотипне ставлення суспільства, та умови військового стану. Мною було проведено опитування серед аудиторії віком від 14 до 18 років про те, як вони почуваються у суспільстві та які можливості розвитку бачать для себе і своїх однолітків. Слід зазначити, що питання фізичної залученості підлітків, упередженого ставлення до них та деякі інші проблеми спричинені саме умовами війни, адже пріоритети освітнього та соціального середовища були вимушено змінені, що ускладнює географічну ситуацію та не дозволяє боротися зі стереотипним мисленням. Результати показали, що:

- 44.4% опитаних знають про молодіжні громадські організації, які діють у їх місті/регіоні, інші ж не знають нічого (20%), або знають без жодної конкретики (35.6%).
- 57.8% опитаних знають про різноманітність можливостей неформальної освіти для молоді, а інші знають про це лише частково (37.8%).
- 86.7% опитаних зацікавлені бути частиною молодіжних проєктів, організацій або волонтерства, але водночас говорять про труднощі з якими стикаються на шляху до участі; найчастіше це: брак інформації (46.7%), брак часу (51.1), відчуття некомпетентності (46.7%) або незручне розташування (37.8%).
- 42.2% опитаних регулярно беруть участь у молодіжних акціях, проєктах та волонтерстві, інші роблять це лише час від часу (33.3%), не брали участі зовсім (13.3%), або брали участь лише раз (11.1%).
- Велика частка опитаних (57.8%) вважає, що підлітків віком 14-18 років сприймають як повноцінних учасників громадського життя лише частково.

- 64.4% опитаних вірять у те, що молодь їхнього віку може впливати на зміни у школі, громаді та суспільстві, а інші вважають, що це можливо лише частково (31.1%).

- 93.3% опитаних хотіли б змінити ставлення суспільства до підлітків.

Результати цього опитування малої групи підтверджують раніше згадану проблему. Але, крім того, це опитування також є інструментом, який може підказати, які дії слід запровадити. Опитані зазначили, що найбільшою мотивацією до участі для них є: корисні навички (75.6%), особисте портфоліо (71.1%), нові знайомства (68.9%), можливість зробити щось корисне для суспільства та покращення освітнього середовища (60%), розваги (64.4%), стипендії та інші бонуси (48.9%). Це суттєво покращує уявлення про те, як саме можна заохотити підлітків до активності. Також опитані висловили свою думку про те, що може допомогти зробити молодіжні ініціативи у рамках освітнього процесу більш доступними і зрозумілими, а саме: більше інформації про них у соціальних мережах (86.7%), активніша робота молодіжних центрів (60%), презентації у школах (60%), залучення однолітків (64.4%) та підтримка вчителів (51.1%), що можна розцінювати як повноцінну пропозицію для внесення змін. Молодіжні громадські організації набирають популярність і, завдяки державній підтримці, вже активно впливають на освітні процеси, можливості розвитку та зміни в громаді, попри складнощі в умовах війни. Але для нас все ще важливо говорити про те, що молодь може, має змогу і реально впливає на зміни. Таким чином, інтеграція молодіжних громадських організацій у структуру освітнього процесу може стати ефективним методом підтримки розвитку підлітків та компенсувати освітні втрати, спричинені воєнним станом.

Список використаних джерел:

1) Закон України “Про громадські об’єднання”
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

2) Закон України “Про основні засади молодіжної політики”
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>

3) Міністерство молоді та спорту України. Щорічна доповідь про становище молоді. <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/shchorichna-dopovid-pro-stanovishche-molodi>

*Караїд Макар Сергійович,
учень 11-А класу,
Ліцей інформаційних технологій №
79 імені Бориса Патона
Євтушенко Ольга Тимофіївна,
Ліцей інформаційних технологій №
79 імені Бориса Патона
Богачова Ася Володимирівна,
к.екон.н., доцент кафедри
менеджменту і маркетингу,
Київський національний
лінгвістичний університет (м. Київ,
Україна)*

ЦІНА ВІЙНИ В ЛЮДЯХ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЇ УКРАЇНИ

Питання демографії завжди знаходяться у фокусі уваги дослідників, адже це майбутнє як окремо взятої країни, так і всього світу. Відповідно, Україна, як і будь-яка інша країна, має стратегію демографічного розвитку України на період до 2040 року (Мінсоцполітики України). Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В.Птухи НАН України оприлюднив результати дослідження щодо демографічного стану країни у перше тридцятиріччя незалежності (Курило, 2023), маркувавши невтішні дані, добре відомі кожному українцеві. Зміщення інтересу на соціально-демографічну статистику (Підгорний et al, 2016), аналіз і прогнозування демографічних процесів (Крутько, 2021) чи на статистику та аналітику в розрізі психологічних маркерів війни (Богачова & Ковальчук, 2023) і не тільки вказують на своєчасність піднятих проблем.

Актуальність теми дослідження зумовлена її спрямуванням на вивчення нагальних проблем демографії в Україні в період повномасштабного вторгнення, що передбачає пошук шляхів пом'якшення демографічної кризи через застосування статистичних методів прогнозування.

Мета дослідження полягає в математико-статистичному моделюванні та прогнозуванні демографічних процесів в Україні.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: систематизувати теоретичні здобутки у сфері демографічної статистики та прогнозування; проаналізувати демографічний стан України у період повномасштабного вторгнення та обрахувати темп росту за даними п'яти сайтів; сформувати типологічні угруповання статистичних даних структури та динаміки населення України; прорахувати прогнозовану кількість населення за 2024 р. для сайтів *world data bank* та

мінсоцполітики України; побудувати прогнозну лінію тренду чисельності населення України за результатами аналізу даних п'яти сайтів на 5, 10 і 30 років; спрогнозувати, коли кількість населення України досягне експериментального значення у 20 млн. осіб; обрахувати коефіцієнт детермінації R^2 за допомогою різних інструментів програми Excel та диференціювати статистичні моделі гарної, прийнятної та поганої якості; укласти рекомендації щодо пом'якшення демографічної кризи в Україні.

Об'єктом дослідження є демографічний стан України з початком повномасштабного вторгнення. Предмет дослідження є динаміка населення України до та під час повномасштабного вторгнення.

Методи дослідження включають метод порівняння, метод ланцюгового аналізу відносних величин динаміки, метод прогнозування за допомогою лінійної функції тренду.

*Джерельну базу дослідження становлять п'ять сайтів, які надають кількісні й статистичні дані по населенню України за 2012–2024 рр., а саме: *countrymeters*, *мінсоцполітики України* (Ukrstat), *statista*, *world data bank* та *worldometer*.*

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі *вперше проаналізовано* демографічну ситуацію в Україні в 2022–2024 рр. на основі даних п'яти сайтів зі статистики із врахуванням прогнозованої кількості населення на 2024 р. по двох із п'яти сайтів, яка була прорахована в роботі; *сформовано* типологічні угруповання статистичних даних структури та динаміки населення України; *встановлено* розбіжності в кількісних показниках сайтів, у зв'язку з чим *визначено* еталонний сайт, яким є офіційний сайт Міністерства соціальної політики України та *побудовано* прогнозні лінії тренду чисельності населення України за результатами аналізу даних сайтів за 2012–2024 рр.; *виявлено* фальсифікування даних по кількості населення за конкретний рік на деяких сайтах на підставі надання не реальних, а прогнозованих даних по кількості населення за відповідний рік за одного і того ж показника з приросту населення; *виведено* нову формулу з обрахунку прогнозованої кількості населення на наступний рік / наступні роки; укладено рекомендації щодо пом'якшення демографічної кризи в Україні.

Таким чином, демографічний прогноз пов'язується з достовірністю, відповідно, демографічні прогнози систематизовано за двома критеріями: прогнози за терміном, серед яких розрізняють короткострокові, середньострокові, довгострокові, наддовгострокові, та прогнози за їхнім призначенням, зокрема реалістичні, аналітичні, нормативні, прогнози-застереження. У фокусі дослідження були короткострокові та довгострокові аналітичні прогнози, які було здійснено в три етапи.

На першому етапі укладено типологічні угруповання статистичних даних структури та динаміки населення України у 2012–2024 рр. та окремо у 2022–2024 рр. На другому етапі обраховано відносну величину динаміки

(ВВД) й проаналізовано темп росту та приросту за даними кожного з п'яти сайтів (*worldometer*, *countrymeters*, *statista*, *world data bank* та *мінсоцполітики України*); проаналізовано динаміку чисельності населення України за результатами аналізу даних сайтів за 2012-2024 рр.

На третьому етапі обчислено прогнозовану кількість населення на 2024 р. для сайтів *world data bank* та *мінсоцполітики України*, розраховано короткострокові прогнози на найближчі 5 років, середньострокові на найближчі 10 років та довгострокові прогнози на найближчі 30 років за результатами аналізу даних досліджуваних сайтів. Також на основі обрахунку коефіцієнта детермінації R^2 встановлено, у якому році населення України досягне експериментальної для цього дослідження кількості у 20 млн. осіб. Прогнози різняться, зокрема за *worldometer* – це 2044 р., *countrymeters* – 2137 р., *statista* – 2040 р., *world data bank* – 2055 р. та *мінсоцполітики України* – 2026 та 2043 р. Тому за мінімальним чи песимістичним варіантом прогнозу за результатами аналізу сайту *мінсоцполітики України* чисельність населення України в 20 млн осіб становитиме вже через два роки; за середнім варіантом прогнозу за результатами аналізу сайтів *statista*, *мінсоцполітики України (Держстат)*, *worldometer*, *world data bank* чисельність населення України в 20 млн осіб становитиме через 16, 19, 20 років чи 31 рік відповідно; за максимальним чи оптимістичним варіантом прогнозу за результатами аналізу сайту *countrymeters* чисельність населення України в 20 млн осіб становитиме аж через 113 років.

Також визначено статистичні моделі якості прогнозування для кожного сайту, які за якістю варіюють між гарною (з показником 0,8-1) і прийнятною (з показником 0,5-0,8).

Здійснене у роботі математично-статистичні моделювання та прогнозування демографічних процесів в Україні відкриває перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з виявленням диференційних особливостей демографічної ситуації в інших країнах світу у порівнянні з Україною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богачова А. В., Ковальчук А. Ю. (2023). Статистика та аналітика: психологічні маркери війни. *Соціологічні науки*, 13. <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5030/>
2. Крутько А. О. (2021). Аналіз і прогнозування демографічних процесів у різних країнах світу: дипломна робота на здобуття ступеня бакалавра. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». 119 с. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/e05055f7-8f26-436c-87a2-34e701fd9138/content>

3. Курило І. (відп. ред.) (2023). Населення України. Нариси про демографічний стан країни у перше тридцятиріччя незалежності: монографія. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України. Київ: Наукова думка., 168 с. <https://idss.org.ua/arhiv/Naselennya.pdf>

4. Підгорний А.З., Самоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О., Вітковська К.В. (2016). Соціально-демографічна статистика: підручник. Заг. ред. А.З. Підгорний. Одеса: ФОП Гуляєва В.М. 424 с.

5. Мінсоцполітика України. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. [Демографічна політика - МСП](#)

*Катиц Марія Олександрівна,
студентка спеціальності «Екологія»
Попович Мар'яна Михайлівна,
викладачка української мови та літератури
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»*

РЕДАКТОРСЬКА РОБОТА В. СІМОВИЧА В ЛЕЙПЦИЗЬКОМУ ВИДАННІ «КОБЗАРЯ» Т. ШЕВЧЕНКА 1921 Р. ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВІ

Україна вступила в нову історичну реальність, яка, безперечно, має свій глибинний зв'язок із титанічною постаттю Тараса Шевченка. Його «Борітеся – поборете!» дало дороговказ, спрямувало українців бути народом, що заслуговує на гідне місце в європейському поступі. Та вшановуючи творчий геній Великого Кобзаря, не можемо не згадати шевченкознавців-подвижників, які своє життя присвятили вивченню, поясненню і коментуванню Тарасової поезії. Це насамперед Василь Сімович – визначний український філолог, громадський і культурний діяч. У 1921 році в Лейпцизі він видав «Кобзар» Тараса Шевченка з докладними коментарями.

Дати народження і смерті В. Сімовича символічні: 9 березня 1880 р. – 13 березня 1944 р. Це був учений, який залишив надзвичайно цінну спадщину в мовознавчій та літературознавчій галузі. Проте виросло покоління, якому прізвище Сімовича нічого не говорить. Його праць у радянський час офіційно не забороняли – вони були просто вилучені з бібліотек і заховані в «спецфондах» через належність цього видатного філолога до нібито буржуазно-націоналістичного кола діячів науки. В. Сімович умів поєднати в собі дар письменника з хистом учителя і донести в доступній і живій формі найскладніші наукові поняття до свого читача і слухача.

Народився В. Сімович на Тернопільщині в сім'ї народного вчителя. Після навчання в Станіславській гімназії став студентом Чернівецького університету. Саме там зароджувалися шевченкознавчі студії під керівництвом професора Степана Смаль-Стоцького. Студенти аналізували Шевченкові твори, і це вивчення «Кобзаря» стало тією основою, на якій згодом виріс кваліфікований Сімовичів коментар до поезій Т. Шевченка у лейпцизькому виданні 1921 року.

Після Першої світової війни В. Сімович в австрійському таборі полонених українців викладав українську мову й літературу. Він готував до перевидання твори української класики і дбав, аби вони були якомога доступнішими для простого читача. Цей редакторський принцип особливо позначився на виданні «Кобзаря» Т. Шевченка, що вийшов у 60-у річницю смерті поета.

Василь Сімович узяв за основу найповніше на той час видання Шевченкового «Кобзаря» Василя Доманицького (1907 р.). За характером і повнотою пояснень та приміток до текстів Сімовичів «Кобзар» був справді народним. У ньому твори поета розташовані в хронологічній послідовності, до кожного написана стисла передмова. У популярній формі В. Сімович змальовує історичне тло, що лягло в основу поетичних творів, з'ясовує провідні думки та ідеї окремих віршів і поем, у посторінкових примітках розкриває зміст численних історичних та географічних реалій, пояснює значення іншомовних, діалектних та рідковживаних слів, що могли бути незрозумілі селянинові. Особливо цікавими й оригінальними є його спостереження над поезикою Т. Шевченка.

Видання «Кобзаря» призначалося «для всіх земель» України – від Кубані до Закарпаття. В. Сімович сподівався, що воно стане «за живий пам'ятник для того, хто наш народ пробудив до власного, самостійного, незалежного життя» (Сімович. 520).

В українському шевченкознавстві відомі коментарі Ієремії Айзенштока, Юрія Івакіна, Леоніда Ушкалова, Олександра Бороня. Проте Сімовичева праця – найпопулярніше видання Шевченкових поезій для широких народних мас, яке дає національну інтерпретацію, що була неможлива за умов партійно-тоталітарного режиму.

Необхідно зазначити, що «Кобзар» треба читати повністю, не минаючи позапрограмові твори. Тільки тоді це буде вичерпна картина Шевченкового слова.

Наводимо окремі приклади коментарів з поеми «Гайдамаки» (правопис видання 1921 р. збережено):

Інтродукція – латинське слово, значить стільки, що наше: ввід (Шевченко. 431).

Літанія – це благально-похвальна католицька відправа, щось як у нас акафіст. Ксьондз вихвалює святого, а вірні цілим миром прохають, щоб він чи змилювався, чи вислухав їх (Шевченко. 431).

Попід дібровою стоять вози залізної тарані: / То щедрої дарунок пані, / Уміла що кому давать. – тут мається на увазі зброя від цариці Катерини, яка на перших порах підтримувала гайдамаків (Шевченко. 431).

Кат панує – розуміється – московський уряд, цар (Шевченко. 431).

Сумно, страшно, а згадаєш – / Серце усміхнеться. – бо ж було життя, люди давали знати, що живуть, а за часів Шевченка – все було прибите, мовчало! (Шевченко. 431).

Перед багатьма творами в лейпцизькому «Кобзарі» В. Сімович подає вступне пояснення, або історичний коментар. Наводимо приклад із поезії «До Основ'яненка»:

Грицько Основ'яненко (1778-1843) – український письменник. Справжнє його прізвище Квітка, та що родився він в Основі під Харковом, то назвав себе Основ'яненком. Квітка написав багацько повістей та оповідань по-українському – та все з життя українських селян-хліборобів (перший на цілу Європу забалакав у повісти про мужика!). Шевченко високо поважав Квітку, ставив його куди вище за себе й, як побачимо з цієї поеми, міркував собі, що він краще може співати про славу й минуле України, ніж сам Шевченко (вчені називають такий погляд, яким поет себе не доцінює – поетичною скромністю). А все це за повісті («Маруся», «Сердешна Оксана», «Перекотиполе» й т. д.) та ще за те, що списані вони українським словом. Бо Шевченко думав собі, що як «наші (козаки, гетьмани, наша колишня слава) навіки пропали», то слава України таки не загине, бо в нас є своє власне українське слово – «наша дума, наша пісня» (Шевченко. 431).

В. Сімович наголошує, що погляди Т. Шевченка на історію ніколи не можна висновувати з однієї цитати, а за ними треба шукати по цілім «Кобзарі», що один вирваний висказ із якоїсь поеми, сам про себе, нічого не значить». І до того ж його треба брати у зв'язку із думками, розкиданими по творах Шевченка тих самих років.

Робота читачів з коментарями розвиває самостійне бачення Шевченкового слова, визначає шляхи розв'язання суперечливих місць у його творчості. Мета такої роботи – збудити інтерес до Шевченкового слова.

Отже, редакторська праця В. Сімовича заслуговує високої оцінки. Своім виданням «Кобзаря» він зробив велику прислугу культурі Т. Шевченка, тому що фаховий історико-літературний і лінгвістичний коментар до творів поета став вагомим внеском у шевченкознавство. І тому наше завдання – поширити цей неоціненний досвід ученого для студентів і всіх, хто цінує слово Т. Шевченка.

Список використаних джерел

1. Сімович Василь (2005). Праці у двох томах. Том перший. Упорядкування і передмова Л. О. Ткач. Чернівці: Книги – XXI. 520 с.
2. Шевченко Т. Г. (1921). Кобзарь: народне видання з поясненнями і примітками д-ра Василя Сімовича. Ляйпциг. 431 с.

Клименко Марія

студентка спеціальності 014 Музичне мистецтво

Кифенко Анна Миколаївна

кандидат педагогічних наук /старший викладач циклової комісії

музики і хореографії

Фаховий коледж «Універсум»

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(м.Київ, Україна)

РОЗВИТОК ІНТОНУВАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема розвитку музичного інтонування у молодших школярів є наріжним каменем сучасної мистецької освіти, оскільки саме в цей віковий період закладаються фундаментальні психофізіологічні механізми сприйняття та відтворення звукової реальності. Музичне інтонування не є суто технічною навичкою точного потрапляння в ноти; це складний синтетичний процес, у якому поєднуються вокально-технічні вміння, слуховий самоконтроль, емоційний інтелект та здатність до художнього осмислення музичної мови.

Проблема інтонування є ключовою. Теоретичними засадами музичного інтонування в системі початкової освіти досліджували Н. Голубовська, М. Ігумнов, Г. Нейгауз, В. Пухальський, С. Фейнберг та ін. Поле зору науковців Б.Асаф'єва, Ю.Іванова, О.Батовської, Л.Ластовецької, О.Сіненко, Т.Смирнової, О.Сбітневої, С.Світайло, К.Кушнір В. Чучмана, Н.Кречко є наукове обґрунтування проблеми інтонування у хорі.

За Б. Асаф'євим, теоретичний фундамент інтонування базується на розумінні музики як «мистецтва інтонованого смислу» (1. Антонюк, Валентина 2007). Згідно з цією теорією, кожна музична інтонація має свою життєву прототипічну основу, що робить музику зрозумілою для дитини на інтуїтивному рівні. Процес інтонування розглядається як єдність трьох компонентів: сприйняття, усвідомлення та відтворення. У молодшому шкільному віці дитина переходить від до аналітичного сприйняття, що

дозволяє вчителю музичного мистецтва цілеспрямовано працювати над чистотою звуковисотного інтонування.

Психологічні аспекти інтонування тісно пов'язані з розвитком музично-слухових уявлень. Б.Теплов стверджував, що основою музикальності є здатність оперувати слуховими образами. Для молодшого школяра це означає вміння «чути внутрішнім слухом» висоту звука перед тим, як він буде відтворений голосом. Розвиток цієї навички вимагає синхронізації роботи слухового та голосового апаратів, що є надзвичайно складним завданням для дитини 6–10 років через її анатомо-фізіологічну незрілість (2. Василь Стефаник, 2010).

Важливим аспектом розвитку чистоти інтонування дітей молодшого шкільного віку є анатомо-фізіологічний механізм голосоутворення. Ефективна методика розвитку інтонування неможлива без глибокого розуміння фізичних обмежень, психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку. Голосовий апарат молодшого школяра знаходиться у стані активного росту, що обумовлює специфіку вокальної роботи. Дитячий голос слабший за силою, оскільки амплітуда коливань голосових складок мінімальна. Короткі складки диктують природний високий діапазон, тому спроби вчителя змусити дітей співати у низькій тесатурі часто призводять до фальшивого інтонування та перенапруження м'язів. Ближче до 10 років починається поступове збільшення маси складок, що може викликати тимчасову нестійкість інтонації навіть у музично обдарованих дітей (1. Антонюк, Валентина 2007).

Однією з найбільш ефективних світових практик розвитку інтонування є система угорського композитора та педагога Золтана Кодая. Її центральна ідея полягає в тому, що музика повинна бути частиною загального виховання кожної людини, а основним інструментом цього виховання є голос. Головним, основним, найдієвішим засобом виховання «духовної культури», композитор вважав музику. У цьому зв'язку ним було виділено три основні, базові категорії, на яких має відбуватися навчання: слово, рух і музика. Задля реалізації цієї ідеї педагогом пропонувалося широке застосування різних музичних ігор, системи ритмічних вправ, розігрування сценок зі зразків народної творчості (6. Eősze L. Kodály Zoltán. 2007) Основні принципи, яких дотримувався автор є: спів, який є природним способом музикування, і не потребує посередників (інструментів) і дозволяє найбільш точно розвивати музичний слух; принцип народності, композитор наполягав на тому, що навчання має починатися з народних пісень рідною мовою (веснянки, заклички, колискові тощо); використання складів (до, ре, мі...) у поєднанні з жестами рук для кожного ступеня гама, що допомагає візуалізувати інтервали, перетворюючи абстрактну висоту звуку на конкретне просторове відчуття; ритмічні вправи (ходьба, біг та плескання для «інтерналізації ритму» під час співу); поступове ускладнення матеріалу — від

найпростіших пісень до складних багатоголосних структур, що робить музику доступною для всіх дітей, незалежно від їхніх природних здібностей (4. Ростовський О.Я. 2011).

Методика розвитку інтонування в умовах Нової української школи подана в сучасній програмі «Мистецтво» для 1–4 класів, що базується на принципах зв'язку музики з життям та емоційного розвитку особистості. Виконавська діяльність є ключовим компонентом уроку, а вимоги до інтонування реалізуються через різноманітні форми активності. Тематичний розділ програми «Мистецтво» присвячений пластичному інтонуванню та вокальній імпровізації. Пластичне інтонування - це відтворення емоційного змісту музики через рухи тіла. Дана методика дозволяє дитині відчувати напрямок руху мелодії, її пульсацію та кульмінаційні точки. Вправи на відтворення ритмічного малюнка плесканням або кроками допомагають свідомому засвоєнню структури мелодії. Вокальна імпровізація спрямована на розвиток чистоти інтонування. Стимулюється через створення власних мелодій на тексти лічилок, скоромовок чи забавлянок. Виконання пісень «у ролях» змушує дитину шукати правильну інтонацію для передачі характеру персонажа (хитрої лисиці, вайлуватого ведмедя тощо), що сприяє єдності художнього і технічного в співі (1. Антонюк, Валентина 2007).

Важливою проблемою у формуванні точності інтонування є розвиток вокально-слухових координуючих умінь дітей молодшого шкільного віку (3. Кифенко А.М., Романова Т.В. 2023). Так, відсутність сформованості елементарних навичок саморегулювання процесу фонації призводить до формування негативних вокальних стереотипів, які в подальшому важко піддаються корегуванню. Процес навчання інтонуванню часто супроводжується труднощами, пов'язаними з психологічними затисками або слабким зв'язком між слухом і голосом. Вчитель має застосовувати різноманітні педагогічні методи, а саме: транспонування (якщо мелодія пісні виходить за межі комфортного діапазону дитини, необхідно змінити тональність); спів *a cappella* (систематичне виконання знайомих пісень без супроводу інструмента розвиває самоконтроль та вміння тримати стійку висоту звука); використання фонограми (спів під якісний «мінус» (бек-трек) допомагає дитині відчувати гармонічну опору, що сприяє точності інтонування; застосування методу «Луна» (учень повторює короткі фрази за вчителем, що дозволяє миттєво коригувати висоту звука); диктофонний запис (прослуховування власного співу допомагає дитині усвідомити помилки, які вона не помічає в момент виконання) тощо.

Отже, розвиток інтонування на уроках музичного мистецтва молодших школярів є динамічним процесом, що потребує інтеграції класичних та інтерактивних методів, а також застосування психолого-

фізіологічного та індивідуального підходів, враховуючи ніжність дитячого голосу та потребу дитини в емоційному самовираженні.

Список використаних джерел:

1. Антонюк, Валентина. Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник. - К.: ЗАТ «Віпол», 2007. - 174 с.
2. Голос людини та вокальна робота з ним : монографія / [Г. Є. Стасько, О. Д. Шуляр, М. Ю. Сливоцький та ін.]. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – 336 с.
3. Кифенко А.М., Романова Т.В. До проблеми інтонування у студентському хоровому колективі «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2023. № 13(27) 2023. С.532.
4. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод, посібник. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2011. — 640 с.
5. Теряєва Л.А. Застосування сучасних технологій навчання на практичних заняттях сольфеджіо. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: [зб. наук. праць].
6. Eősze L. Kodály Zoltán, a zeneszerzés tanára. Parlando. 2007. № 6. P. 31–357.

*Климець Анатолій Вадимович,
студент ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
Павлова Алла Казимирівна,
д. філол. н., доцент,
ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
(м. Ірпінь, Україна)*

РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ ЧЕРЕЗ НОН- ФІКШН: ЯК СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РУЙНУЮТЬ ІМПЕРСЬКІ МІФИ

В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну питання історичної пам'яті набуває принципового значення. Війна ведеться не лише на полях бою – вона розгортається у свідомості людей, у боротьбі за

інтерпретацію минулого. Саме тому історичний нон-фікшн перетворився на справжню «зброю розуму»: він руйнує сфабриковані наративи, відновлює витіснені факти та повертає народам суб'єктність у власній історії. Читання обґрунтованих наукових досліджень стає актом спротиву – формою інтелектуальної оборони суспільства (Плохій, 2017).

Російська імперська ідеологія впродовж століть формувала систему myths, спрямованих на заперечення самостійної ідентичності українців. Серед найшкідливіших – концепція «триєдиного народу» (росіяни, українці та білоруси як єдина нація), твердження про «подаровані Хрущовим» Крим і «штучно» створені кордони, а також заперечення власне українського характеру Голодомору. Ці конструкти не є науковими: вони виконують функцію легітимації збройної агресії та культурного поглинання. Сучасні дослідники – як на Заході, так і в Україні – послідовно демонтують ці фальсифікації, спираючись на широку джерельну базу та міждисциплінарні методи (Снайдер, 2017; Грицак, 2019).

Видатний гарвардський історик українського походження С. Плохій у праці «Брама Європи» (2015) здійснює системну переоцінку місця України в європейській цивілізації. На відміну від русоцентричних версій, що зображують Україну як «окраїну» чи «малу росію», Плохій доводить: Київ і Середня Наддніпрянина були центральним перехрестям між Сходом і Заходом, Північчю та Півднем континенту. Саме через ці землі відбувалися міграції народів, поширення релігій, торгівля та культурний обмін від античності до Нового часу. Такий підхід не лише спростовує колоніальні наративи, але й відновлює природний зв'язок України з загальноєвропейською спадщиною. У пізнавальному аспекті цей текст є важливим, бо формує розуміння власної держави не як похідної від Москви, а як самостійного суб'єкта з глибоким корінням (Плохій, 2015).

Американський дослідник Т. Снайдер у книзі «Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіним» (2011) вводить концепцію «кривавих земель» – географічного простору між двома тоталітарними режимами, де загинули мільйони людей: жертви Голодомору, нацистських окупацій, радянських депортацій. Принципово важливо, що автор розглядає Голодомор 1932–1933 рр. як окремий злочин проти українців, а не загальносоюзний голод. Ця деталь має колосальне значення: вона відновлює статус жертви та вимагає відповідальності. Розуміння цих трагедій допомагає сучасним українцям осмислити масштаби загрози, яку несе нинішня агресія, і мобілізувати колективну волю до опору. Аналітик також попереджає: тиранія починається з маніпуляції мовою та символами – саме тому збереження власного слова є питанням виживання (Снайдер, 2011).

Систематичне читання якісного нон-фікшну трансформує пасивного споживача інформації на відповідального громадянина. Коли людина

розуміє, що кордони її держави – не «подарунок» сусіда, а результат власного історичного шляху, вона набуває іншого рівня ідентичності. Коли вона знає про ціну свободи, виплачену поколіннями, – цінує її по-іншому. Саме тут нон-фікшн поєднується з освітніми завданнями, актуальними для майбутніх фахівців: формувати у молоді здатність критично мислити, верифікувати інформацію та протистояти маніпуляціям. Дослідники підкреслюють, що свідомий громадянин, озброєний знанням, є основним суб'єктом демократичного суспільства (Грицак, 2019).

Отже, нон-фікшн у часи гібридної та гарячої війни виконує функцію «духовної броні»: захищає від інформаційних маніпуляцій, зміцнює ідентичність та формує розуміння власної цінності та місця у світі. Праці С. Плохія і Т. Снайдера є прикладом того, як академічна строгість може поєднуватись із силою живого слова. Їхнє читання – не просто інтелектуальне задоволення, а громадянський обов'язок сучасного студента, майбутнього педагога, людини, що будує незалежну Україну.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Й. (2019). Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал. 432 с.
2. Плохій С. (2015). Брама Європи: Історія України. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля. 496 с.
3. Снайдер Т. (2011): Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіним. Переклад з англійської: М. Климчук, П. Грицак. Київ: Грані-Т.
4. Snyder T. (2017). On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century. New York: Tim Duggan Books. 128 p.
5. Ploky S. (2017). Lost Kingdom: The Quest for Empire and the Making of the Russian Nation. New York: Basic Books. 432 p.

*Коваль Ірина Ігорівна,
студентка спеціальності «Геодезія та землеустрій»
Русіна Неля Григорівна,
к. пед. н., викладач,
ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП
України» (м. Рівне, Україна)*

ГІС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Географічні інформаційні системи (ГІС) з'явилися майже одночасно з першими комп'ютерами і наразі міцно увійшли в усі сфери нашого життя.

Сьогодні всі без виключення галузі виробництва, які оперують просторовою інформацією, мають використовувати геоінформаційні технології для забезпечення ефективної та сучасної праці. Зокрема, ці технології стали звичним та невід'ємним інструментом землевпорядника, оскільки вони допомагають розв'язувати комплексні задачі з актуалізації та інтеграції планово-картографічних матеріалів, розробки проєктів землеустрою, а також проведення точних геодезичних робіт. Відповідно, перед закладами вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за напрямом «Геодезія та землеустрій», постає важливе завдання – надання студентам повного комплексу необхідних теоретичних знань та практичних навичок з використання ГІС.

Проблема використання ГІС у навчальному та виробничому процесах активно досліджується багатьма науковцями. Наприклад, дослідники С. Лук'яненко, В. Гайдаржи та О. Дацюк презентували навчально-методичний та науковий напрями роботи в цій галузі, виділивши підготовку фахівців з ГІС-технологій, вивчення основ ГІС фахівцями суміжних спеціальностей, застосування дистанційної освіти та використання цих технологій у науково-дослідній роботі. Своєю чергою, О. Поправко наголошує на провідній ролі продукту ArcGIS в землевпорядкуванні та зазначає, що сучасним спеціалістам земельної сфери конче необхідно мати навички роботи з новітніми технологіями ГІС та земельно-інформаційними системами (ЗІС) для оперативної обробки й надійного зберігання різноманітної інформації. Дослідник О. Тіщенко зауважує, що ГІС доцільно розглядати як «людино-машинний комплекс», де надзвичайно важливою умовою є професійно підготовлені користувачі. Він також підкреслює економічний аспект: основною складовою сучасної ГІС є саме дані, які становлять до 80% загальної вартості системи, тоді як програмне та технічне забезпечення складає лише до 20%. Такі системи дозволяють максимально ефективно використовувати картографічний метод досліджень та методи геостатистики для об'єктивної оцінки розвитку територій.

З точки зору сучасної педагогіки, впровадження ГІС ґрунтується на компетентнісному підході, який орієнтується на кінцевий результат освітнього процесу. Компетентність розуміється як спеціально організований комплекс знань, умінь та навичок, що дозволяє людині ідентифікувати та розв'язувати проблеми у певній сфері діяльності незалежно від обставин. Цей підхід спрямований на формування у майбутнього фахівця готовності ефективно використовувати зовнішні ресурси та потенційні можливості для досягнення поставленої мети.

Сучасна освітньо-професійна програма спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» вимагає від випускників вміння розв'язувати задачі з упорядкування просторово-суміжних інформаційних систем, прогнозування стану довкілля, оптимальної організації території,

побудови карт різного призначення та аналізу раціональності використання ресурсів. Саме тому до переліку базових навчальних дисциплін обов'язково необхідно вводити предмет «Геоінформаційні системи». Будь-яка повноцінна ГІС включає програмне і технічне забезпечення, а також картографічні та семантичні дані. Студенти у процесі навчання повинні глибоко засвоїти базові поняття: саму концепцію ГІС як системи для відображення та моделювання географічного середовища, поняття бази геоданих (яка містить карти, векторні об'єкти, растри та топологію), геовізуалізації (набору карт, що відображають просторові відношення) та геообробки (інструментів для отримання нових даних на основі існуючих). При цьому здобувачі освіти мають чітко розуміти, що «серцем» географічної інформаційної системи виступає саме просторовий аналіз. У якості потужного базового інструментального програмного забезпечення у світі часто використовується продукт ArcGIS, до складу якого входить багато інтегрованих модулів для розробки ГІС різної складності, польової зйомки та роботи в комп'ютерних мережах.

Водночас, обов'язково враховуючи специфіку землевпорядного виробництва на території України, у навчальному процесі надзвичайно важливо використовувати вітчизняні програмні комплекси. Зокрема, програма «Digitals» дозволяє створювати топографічні карти та карти міського кадастру, містить шари, що настроюються, модулі стереообробки та підтримує запис у форматі кадастрового файла In-5 через шаблон XMLNormal.dmf. Комплекс «Геопроект» ефективно застосовується для обробки геодезичних вимірів, обліку атрибутивної інформації та моніторингу електронних карт. Система «Інвент-Град» призначена для обробки результатів інвентаризації земель з єдиною інтегрованою базою даних та зручним електронно-табличним інтерфейсом. Потужним інструментом є також проект КБ «ПАНОРАМА», що включає професійну ГІС «Карта», векторизатор електронних карт, інструменти GIS WebServer, систему ГІС «Панорама АГРО» та різноманітні конвертори для обміну даними у форматах DXF/DBF, Shape, IN4/XML тощо. Оскільки підготовка висококваліфікованих землевпорядників потребує роботи з різними типами цифрової інформації, навчання проводиться з використанням як растрових зображень, так і векторних моделей місцевості. Для аналізу та обробки растрових даних, дешифрування матеріалів дистанційного зондування, фотограмметричної обробки та створення електронних атласів оптимальним є пакет TNTmips. Для якісної та швидкої векторизації картографічних матеріалів як у ручному, так і в автоматичному режимах успішно використовується пакет Easy Trace Pro, який містить арсенал утиліт для вилучення даних з растрів, дозволяє перевіряти правила топології та автоматично знаходити помилки. Окреме, дуже важливе місце в сучасній освіті посідає QGIS – багатофункціональна

настільна геоінформаційна система з відкритим кодом (розповсюджується під ліцензією GNU General Public License), яка динамічно розвивається і мало чим поступається комерційним аналогам. Вона підтримує формати ESRI Shapefile та GeoTIFF і має надзвичайно гнучку систему розширень, що створюються мовами C++ і Python.

Підсумовуючи усе вищезазначене, слід наголосити, що сучасні ГІС оперують не просто масивами даних, а складними моделями, що дозволяє повноцінно використовувати їх як навчально-аналітичні системи. Вони дають можливість здобувачам освіти проводити глибокі дослідження та вивчати взаємозв'язки між різноманітними факторами впливу. Геоінформаційні технології в нерозривному комплексі з глобальними системами позиціонування повинні стати надійним фундаментом формування національної інформаційної системи земельних ресурсів задля оперативного аналізу та прогнозування доцільності використання територій. Відповідно, професійна компетентність фахівців геодезії та землеустрою абсолютно неможлива без оволодіння інструментарієм ГІС-технологій. Головне завдання викладача полягає не лише у формальному поданні матеріалу, але й у зацікавленні студента, формуванні його здатності логічно та критично опрацьовувати просторову інформацію, що в результаті забезпечить найвищий рівень конкурентоспроможності вітчизняних кадрів у землевпорядній сфері.

Список використаних джерел

1. Ачасов А.Б., & Сєдов А.О. Проблема програмного ГІС забезпечення в підготовці інженерів-землевпорядників. URL: <http://dspace.knau.kharkov.ua/jspui/bitstream.pdf>.
2. Лук'яненко, С.О., Гайдаржи, В.І., & Дацюк, О.А. (2010) Побудова навчального процесу в галузі геоінформаційних систем. *Моделювання та інформаційні технології*, 57, 13-21.
3. Рідей Н., & Горбатенко А. Державнерегулювання земельних ресурсів на геоінформаційній основі. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-2/doc/3/09.pdf>
4. Русіна Н.Г. (2019) Використання ГІС у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*, 11, 187-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_11%283%29_43

*Ковальчук Анастасія Дмитрівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»*

*Леонова Ольга Анатоліївна,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,*

*КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж» (м. Біла Церква, Україна)*

ОРФОГРАФІЧНІ ВМІННЯ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сучасна початкова освіта відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні мовної культури та загальної грамотності здобувачів освіти і спрямована не лише на засвоєння учнями базових мовних знань, а й на формування здатності свідомо й правильно застосовувати норми українського правопису в різних видах мовленнєвої діяльності. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема розвитку орфографічної грамотності молодших школярів як невід'ємної складової їхньої мовної та комунікативної компетентності.

Формування орфографічних умінь є складним, багаторівневим і тривалим процесом, що потребує систематичної, цілеспрямованої роботи вчителя, виваженого добору ефективних методів і прийомів навчання, а також урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Орфографічні помилки молодших школярів зумовлені не лише незнанням правил, а й недостатньою сформованістю уваги, пам'яті та мовного чуття, що підтверджується дослідженнями в галузі лінгводидактики.

Ефективність формування орфографічної грамотності значною мірою залежить від поєднання та взаємодоповнення різних методів навчання, а саме: пояснювально-ілюстративний, частково-пошуковий, тренувальний і творчий. Їх системне використання сприяє не лише засвоєнню правописних норм, а й формуванню вміння доречно застосовувати їх у власному мовленні. Використання диференційованих завдань, орфографічних хвилинок, мовних ігор і творчих вправ сприяє підвищенню інтересу до навчання та формуванню відповідального ставлення до письма (Вашуленко, 2019).

Особливого значення набуває система вправ, спрямована на поетапне формування орфографічних умінь — від ознайомлення з орфограмою до автоматизації навичок письма. Така робота передбачає кілька етапів: первинне усвідомлення мовного явища, закріплення знань у різних видах вправ, застосування їх у мовленні, а також формування навичок самоконтролю та самоперевірки (Хома, 2015).

До ефективних засобів розвитку орфографічної грамотності належать диктанти різних типів (навчальні, коментовані, вибірккові,

творчі), які активізують зорову, слухову та моторну пам'ять учнів і сприяють формуванню міцних правописних навичок. Важливе значення мають орфографічні вправи на редагування текстів, пошук і виправлення помилок, а також використання методу «какографії», що розвиває мовну пильність і критичне мислення школярів.

Важливим компонентом формування орфографічних умінь є словникова робота, спрямована на засвоєння написання слів із традиційним правописом (Герасимчук, 2017).

Ефективність освітнього процесу підвищується за умови використання різноманітних організаційних форм навчання — фронтальної, групової та індивідуальної. Диференційований підхід забезпечує врахування рівня підготовки учнів та створює умови для індивідуалізації навчання, що є важливою передумовою успішного формування орфографічної компетентності.

Орфографічні помилки часто є наслідком не лише незнання правил, а й неуважності, слабкої пам'яті, недостатньо сформованих мовленнєвих і пізнавальних умінь. Навчання правопису має поєднуватися з розвитком мовлення, уваги, пам'яті та мислення, враховуючи вікові особливості дітей. Наприклад, типові помилки молодших школярів включають заміщення літер у ненаголошених складах (наприклад, «дерево» написано «дирево»), пропуск м'якого знака чи апострофа (наприклад, «п'ята» написано «п'ята» без апострофа), перестановку букв («кров» → «ровк») та вставляння зайвих звуків. Наприклад, у завданнях з редагування учням пропонують текст із навмисними помилками, які потрібно знайти й пояснити, що допомагає усвідомити правила.

У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває використання інтерактивних технологій і цифрових засобів навчання, які активізують пізнавальну діяльність учнів, підвищують їхню мотивацію та забезпечують швидкий і результативний зворотний зв'язок. Важливим напрямом підвищення ефективності формування орфографічних умінь є використання різноманітних форм інтерактивної та цифрової діяльності учнів. Зокрема, застосування інтерактивних платформ (LearningApps, Kahoot, Quizizz, Wordwall) дає змогу організувати навчання у формі вікторин, мовних ігор і тренувальних вправ на визначення орфограм та вибір правильного написання слів. Такі завдання активізують пізнавальну діяльність учнів, розвивають увагу та сприяють кращому засвоєнню правописних норм. Використання мультимедійних ресурсів (навчальних відео, інтерактивних презентацій, електронних підручників) підвищує рівень наочності та сприяє глибшому розумінню мовних явищ, зокрема зв'язку між звуком і літерою. Доцільним є також застосування мобільних додатків і електронних словників, які забезпечують можливість самостійної перевірки написання слів та формують навички самоконтролю.

Ефективними є інтерактивні вправи на співставлення, сортування мовного матеріалу, а також групові форми роботи з використанням цифрових засобів, що сприяють розвитку комунікативних умінь і співпраці між учнями. Використання елементів гейміфікації (мовні ігри, квести, рольові завдання) підвищує мотивацію до навчання та робить процес засвоєння орфографічних правил більш цікавим і доступним.

Водночас застосування цифрових технологій має поєднуватися з традиційними методами навчання (диктанти, списування, редагування текстів), що забезпечує системність формування орфографічних умінь та їх практичне закріплення.

Інтерактивні методи навчання створюють умови для активної взаємодії учнів, розвитку критичного мислення, комунікативних умінь та відповідального ставлення до результатів власної діяльності. Водночас важливим є дотримання методично обґрунтованого балансу між традиційними та цифровими методами навчання, оскільки надмірне використання технологій може негативно впливати на концентрацію уваги учнів.

Особливе значення в роботі над правописом має організація навчальної діяльності учнів, що передбачає поєднання фронтальної, групової та індивідуальної форм роботи. Такий підхід дає змогу враховувати індивідуальні особливості дітей, рівень сформованості їхніх орфографічних умінь і характер типових помилок.

Отже, формування орфографічної грамотності молодших школярів слід розглядати як системний і цілеспрямований процес, що передбачає поєднання традиційних, інтерактивних і цифрових методів навчання. Систематичне використання різноманітних вправ, організація активної навчальної діяльності та застосування сучасних освітніх технологій сприяють підвищенню рівня грамотності учнів, розвитку їхнього мовного мислення та формуванню стійких і свідомих навичок правильного письма.

Список використаних джерел

1. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : навч.-метод. посіб. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
2. Вашуленко М. С. Українська мова і методика її навчання. Київ: Освіта, 2019. 432 с.
3. Хома О. М. Формування орфографічних умінь на уроках української мови в початковій школі // *Освітологічний дискурс*. 2015. № 3. С. 270–274.
4. Воскресенська Н. О., Коновалова М. В., Літвінова І. М. Нова українська школа: український правопис у системі формування орфографічної компетентності в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник. Харків : Ранок, 2021. 160 с.

5. Герасимчук І. Словникові слова: запам'ятовуємо легко, пишемо грамотно: добірка цікавих завдань для учнів 2-4-х класів / *Учитель початкової школи*: науково-методичний журнал. 2017. № 7. С. 37-41.

*Ковцуняк Іванна Миколаївна,
Учениця дев'ятого класу
Синьківської ЗОШ I-III ступенів
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ДУХОВНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Духовна безпека українського суспільства в умовах сучасної інформаційної війни є одним із ключових елементів національної безпеки держави. Вона охоплює захищеність духовних цінностей, культурної ідентичності, моральних орієнтирів, історичної пам'яті та інформаційного простору суспільства від деструктивних зовнішніх і внутрішніх впливів.

У сучасних умовах війни проти України інформаційний простір перетворився на окремий фронт протистояння. Інформаційні атаки спрямовані не лише на поширення дезінформації, але й на руйнування суспільної єдності, формування недовіри до державних інституцій, а також на підрив національної ідентичності. Відповідно до Стратегії інформаційної безпеки України інформаційна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки та передбачає захист суспільства від негативних інформаційних впливів (Указ Президента України №685/2021).

Особливої актуальності в цих умовах набуває поняття духовної стійкості суспільства. Вона проявляється у здатності громадян критично сприймати інформацію, протидіяти маніпуляціям та зберігати національні цінності навіть в умовах інформаційного тиску. Духовна безпека формує основу для збереження соціальної стабільності та розвитку громадянського суспільства.

Одним із найбільш уразливих сегментів інформаційного простору є молодь. Сучасне покоління активно використовує цифрові технології, соціальні мережі та онлайн-платформи, що робить його особливо чутливим до інформаційних впливів. Саме тому формування медіаграмотності та критичного мислення є ключовим завданням освіти. За рекомендаціями ЮНЕСКО, медіа- та інформаційна грамотність є

базовою умовою розвитку стійкого демократичного суспільства, оскільки дозволяє громадянам аналізувати, оцінювати та створювати інформацію (UNESCO, 2021).

Освіта відіграє визначальну роль у формуванні духовної безпеки. Вона забезпечує не лише передачу знань, але й розвиток ціннісних орієнтирів, патріотизму та громадянської відповідальності. Викладання історії України, громадянської освіти та гуманітарних дисциплін сприяє формуванню національної свідомості та розуміння власної культурної спадщини. Важливим є також впровадження інтерактивних методів навчання, які сприяють розвитку критичного мислення та активної позиції здобувачів освіти.

Крім освіти, значний вплив на формування духовної безпеки має медіасередовище. Засоби масової інформації та соціальні мережі сьогодні є головними каналами поширення інформації, але водночас і основними інструментами маніпуляції. У цьому контексті важливим завданням держави та суспільства є розвиток інформаційної культури, перевірка джерел інформації та протидія фейкам.

Важливу роль у забезпеченні духовної безпеки відіграє також історична пам'ять та національна культура. Вони формують систему цінностей, що об'єднує суспільство та забезпечує його ідентичність. Усвідомлення історичного минулого сприяє зміцненню національної свідомості та формуванню стійкості до зовнішніх впливів. У сучасних умовах війни відбувається активне переосмислення історичних подій, що впливає на формування нових символів та наративів національної єдності.

Держава відіграє ключову роль у забезпеченні інформаційної та духовної безпеки. Вона реалізує політику стратегічних комунікацій, підтримує розвиток незалежних медіа, здійснює протидію дезінформації та формує нормативно-правову базу інформаційної безпеки. Важливими також є ініціативи громадянського суспільства, волонтерських організацій та експертного середовища, які сприяють поширенню достовірної інформації та зміцненню суспільної єдності.

Окремо слід зазначити роль цифрових технологій у сучасній інформаційній війні. З одного боку, вони забезпечують швидкий доступ до інформації та розвиток комунікації, а з іншого - створюють умови для масштабного поширення маніпуляцій. Тому розвиток цифрової грамотності населення є важливою складовою забезпечення духовної безпеки.

Отже, духовна безпека українського суспільства в умовах інформаційної війни є складним багатовимірним явищем, що охоплює інформаційний, культурний, освітній та ціннісний виміри. Її забезпечення можливе лише за умови комплексної взаємодії держави, системи освіти, медіа та громадянського суспільства. Формування критичного мислення,

розвиток медіаграмотності та зміцнення національної ідентичності є ключовими чинниками протидії інформаційним загрозам.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України №685/2021 «Про Стратегію інформаційної безпеки України».
2. UNESCO. *Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines*. 2021.

Кононенко Тетяна Василівна
Викладач: Ружницький Валерій Андрійович,
викладач-методист, відмінник освіти України,
кандидат педагогічних наук

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ АПЛІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Формування художніх умінь у дітей дошкільного віку є важливою складовою їхнього всебічного розвитку. У сучасних умовах дошкільної освіти особлива увага приділяється розвитку творчих здібностей, естетичного сприйняття та самовираження дитини. Одним із ефективних засобів такого розвитку є аплікаційна діяльність, яка поєднує практичні навички та творчу активність.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення методик формування художніх умінь у дошкільників через використання сучасних підходів і творчих технологій. Аплікація сприяє розвитку дрібної моторики, уяви, мислення, а також формує естетичний смак і здатність до творчої діяльності.

Аналіз наукових праць свідчить, що художні уміння є складною інтегративною якістю особистості, яка включає знання, практичні дії, досвід та емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва. На відміну від умінь, навички мають автоматизований характер і формуються шляхом багаторазового повторення дій.

Сучасна дошкільна освіта орієнтується на компетентнісний підхід, що передбачає розвиток дитини як активного суб'єкта діяльності. У цьому контексті значну роль відіграють інтегровані заняття, ігрові методики, проєктна діяльність та арт-технології.

Аплікація як вид образотворчої діяльності має широкі можливості для розвитку дітей. Вона передбачає використання різноманітних матеріалів і технік, що дозволяє дітям експериментувати та розвивати власний творчий потенціал.

Практична частина включала проведення занять з апікації: «Будуємо місточок через річку», «Човник на хвилях», «Гриби на галявині», «Тепле багаття». У процесі виконання завдань діти розвивали дрібну моторику, просторове мислення та творчі здібності.

Отже, апікаційна діяльність є ефективним засобом формування художніх умінь у дітей дошкільного віку та сприяє гармонійному розвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості. – К., 2009.
2. Біла І.М. Розвиток творчості дошкільників. – К., 2015.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. – К., 2021.
4. Масол Л.М. Художня культура особистості. – К., 2012.
5. Кононко О.Л. Дошкільна освіта: сучасний погляд. – К., 2018.

Коротенко Валерія Олексіївна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(«Педагогіка вищої школи»),
Сироєжко Ольга В'ячеславівна,
к.пед.н., ст. викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Проблемі мотивації навчання в педагогіці, психології та педагогічній психології надається значна увага, що підкреслює її актуальність і важливість. Дослідження в цій галузі виявляють специфічну неоднорідність і складність понять, пов'язаних із мотивом, мотивацією та мотиваційною сферою. Мотиви навчання можуть варіюватися від внутрішніх, які походять із власних інтересів і бажань студента, до зовнішніх, що визначаються соціальними та економічними умовами. Ця багатогранність ускладнює формування єдиного визначення мотивації, оскільки вона включає в себе не лише емоційні й когнітивні аспекти, а й соціальні впливи.

Мотивація здобувачів освіти є динамічним процесом, який може змінюватися залежно від різних обставин. У працях вищеназваних учених виокремлено кілька груп факторів, що впливають на мотивацію до

навчальної діяльності. Зупинимося на їхньому визначенні та потрактуванні.

1. **Особистісні фактори.** Включають індивідуальні особливості здобувача освіти: його вік, рівень інтелектуального розвитку, інтереси, здібності, особистісні цінності та цілі. Замовники освітніх послуг з високим рівнем саморегуляції й самооцінки, як правило, більш мотивовані до навчання.

2. **Соціальні фактори.** Взаємодія здобувача освіти з оточенням, сімейна підтримка, вплив однолітків і соціокультурні умови відіграють значну роль у формуванні мотивації. Позитивний вплив на мотивацію мають батьки, які активно підтримують освітні ініціативи здобувача освіти, а також педагоги, які сприяють розвитку співпраці та взаємодії.

3. **Освітні фактори.** До них належать методи й засоби навчання, рівень зацікавленості та компетентності педагога, зміст навчальних програм, освітнє середовище тощо. Використання інноваційних методів навчання, таких як інтерактивні технології, проєктне навчання або ділові ігри, сприяє підвищенню мотивації.

4. **Мотиваційний клімат.** Це сукупність педагогічних умов, створених для сприяння навчальній діяльності здобувачів освіти. До таких умов належать підтримка педагога, можливості для прояву самостійності, заохочення успіхів, організація зворотного зв'язку та позитивна емоційна атмосфера в навчальному колективі.

Окрім того, специфіка навчальних дисциплін також може суттєво впливати на мотивацію, адже деякі з них можуть бути більш або менш цікавими для студентів, що зі свого боку позначається на їхній навчальній діяльності, активності та успішності.

Це стимулює розвиток когнітивних, індивідуально-психологічних та емоційно-вольових складників психіки людини, сприяючи формуванню працездатності. Сучасні дослідження показують, що розвиток мотивації до навчання у студентів вищих навчальних закладів пов'язаний з актуалізацією цінності вищої освіти. Здобувачі, у яких недостатньо розвинута внутрішня мотивація, переважно орієнтуються на зовнішні чинники під час навчання, не усвідомлюючи важливість дисциплін для своєї професійної діяльності, що призводить до втрати інтересу до вивчених предметів. Пізнавальний інтерес, як складник позитивної мотивації до навчання, пов'язаний із змістом матеріалу та його зв'язком із системою особистісних цінностей студентів, а також з упровадженням ефективних інноваційних педагогічних технологій і специфікою викладання навчального матеріалу.

Мотиваційні технології спрямовані на розвиток самостійності учнів, їхньої здатності самостійно планувати й контролювати власний освітній процес. Сучасні педагогічні дослідження також підкреслюють значення інтеграції мотиваційних стратегій у навчальні програми, що забезпечує

активну участь студентів у навчальній діяльності та їхню довготривалу зацікавленість у навчанні.

Особливо варто виділити мотивацію педагогічної діяльності викладача. Основні типи мотивації в цій сфері можна поділити на зовнішню та внутрішню мотивацію викладача до провадження навчальної діяльності. Зовнішня мотивація ґрунтується на факторах, що виходять за межі самої педагогічної роботи, таких як фінансові винагороди, страх осуду або прагнення до престижу. Внутрішня ж мотивація пов'язана з усвідомленням суспільної корисності своєї праці та отриманням задоволення від неї.

Сучасна педагогічна наука пропонує різні підходи до розуміння мотивації, які можна адаптувати до освітніх реалій з метою підвищення ефективності навчання. Особливо актуальними є інтеграція внутрішньої мотивації та застосування інноваційних методів навчання, що сприяють розвиткові здобувача освіти як самостійної та відповідальної особистості.

*Котовська Соломія Анатоліївна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Волинець Ірина Миколаївна,
к. пед. н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-
педагогічний фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КАЗОК

У сучасному освітньому процесі розвиток творчих здібностей молодших школярів набуває особливого значення. Здатність дитини фантазувати, мислити нестандартно, створювати оригінальні ідеї та самовиражатися є важливою умовою її гармонійного особистісного розвитку, успішної навчальної діяльності та соціальної адаптації. Творчі здібності сприяють активізації пізнавальних процесів, формуванню самостійності, ініціативності та позитивного ставлення до навчання.

Особливе місце у розвитку творчих здібностей молодших школярів посідає художня література, зокрема казка. Казка є близькою та зрозумілою для дітей молодшого шкільного віку, вона стимулює уяву, образне мислення, мовленнєву діяльність, емоційну сферу та здатність до творчої інтерпретації художнього змісту. Саме через казкові образи, сюжетні лінії та моральні ситуації дитина вчиться фантазувати, аналізувати, робити висновки й створювати власні творчі продукти.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та дослідження можливостей використання казки як засобу розвитку творчих здібностей молодших школярів у закладах загальної середньої освіти.

У сучасній початковій освіті розвиток творчих здібностей молодших школярів є одним із пріоритетних завдань, оскільки сприяє формуванню креативної, самостійної та активної особистості. Творчі здібності розглядаються як комплекс індивідуальних характеристик, що забезпечують здатність до створення нового, оригінального продукту діяльності, зокрема у сфері мислення та мовлення.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчості, адже саме в цей час активно формуються уява, образне мислення та мовлення. Творчість не є вродженою сталою якістю, а розвивається у процесі діяльності, навчання та взаємодії з педагогом. Важливу роль у цьому процесі відіграє освітнє середовище, яке має стимулювати самовираження дитини та підтримувати її пізнавальну активність.

Науковець М. Явоненко стверджує, що літературна творчість має особливе значення, оскільки мовлення відіграє визначальну роль у житті окремої людини й суспільства загалом. Саме через слово людина пізнає світ, виражає власні думки, почуття та переживання, вступає у взаємодію з іншими. У педагогічному контексті літературна творча діяльність є важливою тому, що вона сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, допомагає дитині навчитися співпереживати, розуміти внутрішній світ іншої людини, бути відкритою до духовних цінностей [2].

Мовлення – це універсальний інструмент, через який дитина не лише засвоює знання, а й вибудовує власне ставлення до світу та до себе. Літературна творчість активізує внутрішній духовний простір дитини, дає їй можливість осмислювати переживання, надавати їм словесної форми, ділитися власними думками та емоціями з іншими. Літературна творчість у молодшому шкільному віці виступає ефективним засобом розвитку цілісної, гармонійної особистості, здатної не лише мислити, а й глибоко відчувати та осмислювати навколишній світ.

А. Запорожець пише, що розум людини, у котрої у дитячі роки не сформувалось належним чином безпосереднє сприйняття оточуючого світу та наочно-образне мислення, може одержати згодом односторонній розвиток, набути надмірно абстрагованого від конкретної дійсності характеру [3].

Науковець підкреслює, що наочно-образне мислення – це фундамент для формування творчих здібностей, адже саме образне мислення забезпечує здатність до уяви, фантазування, створення нових образів і смислів. Казка, як форма художнього пізнання світу, активно розвиває

наочно-образне мислення, допомагає дитині бачити за словом образ, за подією – емоцію, за вчинком – сенс.

Чорноус В. підкреслює, що здібності людини виявляються в тому, як вона використовує наявні у неї знання і набуває нових знань, умінь і навичок, необхідних для розв’язання тих завдань, що ставить перед нею життя [1].

Здібності постають не як статичний запас умінь, а як динамічний процес постійного розвитку й самовдосконалення. Вони не існують відокремлено від практики чи навчання, а виявляються саме в процесі застосування знань, у здатності людини гнучко використовувати вже набутий досвід і водночас активно засвоювати нові способи дії. Для молодшого школяра особливо ефективними є завдання, пов’язані з казковими сюжетами, творчими переказами, придумуванням власних історій або альтернативних фіналів. У таких ситуаціях дитина використовує вже наявні мовленнєві та читацькі вміння, але водночас змушена шукати нові способи вираження думки, добирати образи, будувати логіку оповіді. Здібності не лише проявляються, а й активно формуються, розвиваючись у процесі набуття нового досвіду й розв’язання життєво значущих для дитини завдань.

Отже, казка є ефективним педагогічним засобом, який поєднує емоційний, пізнавальний і творчий розвиток дитини. Її систематичне використання в освітньому процесі сприяє формуванню творчих здібностей молодших школярів і створює умови для їхнього гармонійного особистісного розвитку.

Творчі здібності формуються у процесі цілеспрямованої педагогічної діяльності та активної участі дитини в навчанні. Вони тісно пов’язані з творчим мисленням, яке забезпечує здатність опрацьовувати інформацію, генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення. Таким чином, творчі здібності виступають як потенціал особистості, а творче мислення — як механізм його реалізації.

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчості завдяки активному формуванню уяви, мислення та мовлення, що підсилює ефективність використання казки як засобу навчання.

Список використаних джерел

1. Абадєєва Д. О. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку: кваліфікаційна робота. Чернігів : Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2023. 63 с.
2. Барнич О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на основі ідей літературно-педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 78 (2). С. 126.

3. Брандес В. М., Вознюк О. В., Заброцький М. М. Казка як важливий чинник розвитку людства. Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2015. 105 с.

*Кравченко Олена Іванівна,
магістрантка спеціальності «Фізична культура і спорт»
Терентьєва Наталія Олександрівна,
д. пед. н., професор,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ І МІСЦЕ КОРЕКЦІЙНО-ОЗДОРОВЧОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗВО

Корекційно-оздоровчий компонент фізичного виховання у закладах вищої освіти функціонує як структурний елемент системи професійної підготовки та охорони здоров'я здобувачів освіти, оскільки рівень соматичного стану студентської молоді безпосередньо впливає на працездатність, адаптаційні можливості та академічну успішність. Дані досліджень свідчать, що значна частина вступників уже має відхилення у фізичному розвитку та стані здоров'я (Бакалюк та ін., 2020), а близько 25–30 % першокурсників належали до спеціальних медичних груп (Аплевич, 2017). Зафіксовано також зниження функціональної готовності студентів до навчально-професійної діяльності внаслідок інтенсифікації освітнього процесу та зростання інформаційного навантаження.

У цих умовах фізичне виховання набуває функції профілактичного та корекційного чинника, спрямованого на стабілізацію функціонального стану організму, формування рухового досвіду та запобігання прогресуванню порушень опорно-рухового апарату. Концептуально обґрунтовано, що фізкультурно-спортивна реабілітація у ЗВО має реалізовуватися як системно організований процес із визначеною метою, структурою управління та алгоритмом оцінювання результативності (Гулбані, Коса, 2010). Передбачено попереднє медичне, психологічне та функціональне оцінювання стану здобувача освіти, що дозволяє визначити оптимальні засоби рухової діяльності й обрати індивідуальний або груповий формат занять.

Ефективність корекційно-оздоровчого фізичного виховання пов'язується з можливістю створення інклюзивного фізкультурного середовища, яке забезпечує одночасно реабілітацію, соціалізацію та розвиток рухового потенціалу студентів із порушеннями здоров'я. Перспективним визнано секційний принцип організації занять, що

передбачає використання різних видів рухової активності, включаючи адаптивні види спорту та позааудиторні форми роботи, зокрема туристичні заходи й оздоровчу ходьбу (Гулбані, Коса, 2010).

З позицій сучасної педагогіки фізичного виховання доведено доцільність індивідуально-орієнтованого підходу, який базується на відповідності змісту фізичної активності функціональному стану організму, гармонізації тренувального процесу та врахуванні особистісних схильностей студентів. Така стратегія дозволяє підвищити мотивацію до занять, сформуванню позитивного ставлення до рухової діяльності й забезпечити стійкий оздоровчий ефект.

Система фізичного виховання студентів із порушеннями постави спрямована на розв'язання комплексу взаємопов'язаних завдань: корекцію функціональних відхилень опорно-рухового апарату, розвиток м'язового корсета, нормалізацію просторової організації тіла, підвищення рівня загальної працездатності та формування навичок самоконтролю за станом здоров'я. Встановлено, що студенти з функціональними порушеннями хребта характеризуються низьким рівнем функціональної тренуваності, що зумовлює необхідність застосування спеціально підібраних комплексів вправ.

Досягнення поставлених завдань забезпечується дотриманням комплексу педагогічних принципів. Ключовими визначено принципи індивідуалізації та поступовості, порушення яких може спричинити негативні функціональні реакції та зниження мотивації до занять (Гулбані, Коса, 2010). Індивідуалізація передбачає врахування вікових, морфофункціональних і психічних характеристик, а також рівня резервних можливостей організму. Поступовість полягає у поетапному нарощуванні обсягу та інтенсивності навантаження відповідно до адаптаційних можливостей студента.

Науково обґрунтовано, що розвиток фізичних якостей можливий лише за умов систематичного впливу навантажень певної структури, обсягу та інтенсивності, які викликають адаптаційні перебудови організму. У зв'язку з цим тренувальний процес розглядається як керована система формування функціональних резервів. Для студентів із порушеннями постави особливого значення набуває оптимальне співвідношення різних видів вправ. Встановлено, що у структурі занять доцільно передбачати близько 27 % вправ анаеробної спрямованості, 23 % вправ на розвиток статичної силової витривалості м'язів спини та сідничної групи, 35 % вправ на витривалість і 15 % швидко-силових вправ. Для студенток рекомендовано іншу пропорцію навантажень із переважанням аеробних вправ (до 42 %) та включенням дихальних вправ (близько 15 %) (Дудорова, 2016).

Завдання корекційного фізичного виховання реалізуються через поетапну організацію занять. На підготовчому етапі здійснюється

діагностика стану просторової організації тіла та адаптація організму до фізичних навантажень. Основний етап передбачає корекцію функціональних порушень постави, зміцнення склепінь стопи та підвищення функціональних можливостей організму. Підтримувальний етап спрямовується на закріплення досягнутого результату та стабілізацію показників фізичної підготовленості.

Список використаних джерел

1. Аплевич В. М. Ефективність застосування кінезіотейпування у програмі відновлювального лікування ідіопатичного сколіозу ранніх ступенів у дітей старшого шкільного віку : дис. ... канд. мед. наук : Одеса, 2017. 181 с.

2. Бакалюк Т. Г., Чурпій І. К., Янів О. В., Стельмах Г. О., Телиця Є. Ю. Сучасні аспекти реабілітаційного обстеження при порушенні постави у людей молодого віку. *Art of Medicine*. 2020. № 1 (13). С. 175–179.

3. Гулбані Р. Ш., Коса А. О. Корекція постави студентів 18–19 років шляхом зміцнення «м'язового корсету». *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 5. С. 40–42.

4. Дудорова Л. Ю. Оптимізація рухової активності студентів за допомогою позаурочних секційних занять. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. № (1). С. 62–66.

Крупко Микита Андрійович,

магістрант спеціальності «Фізична культура і спорт»

Терентьєва Наталія Олександрівна,

д. пед. н., професор,

Національний університет

біоресурсів і природокористування

України (м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ-БОРЦІВ НА БАЗОВОМУ ЕТАПІ БАГАТОРІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасна система підготовки спортсменів-борців формується під впливом інтеграції педагогічних, біомеханічних, психофізіологічних і методичних підходів, що забезпечують цілісність тренувального процесу та його відповідність закономірностям багаторічного спортивного вдосконалення. Підготовка юних спортсменів розглядається як фундаментальна основа всієї системи спортивної майстерності, оскільки саме вона визначає перспективність розвитку індивіда та його здатність

досягати стабільних результатів на провідних змаганнях. Відповідно до сучасних наукових уявлень, тренувальний процес повинен трактуватися як цілісний багаторічний процес, спрямований на досягнення максимальних спортивних результатів упродовж активної кар'єри спортсмена.

Методологічною основою побудови тренувального процесу виступає система дидактичних і спеціально-спортивних принципів, серед яких визначальними є доступність, індивідуалізація, послідовність, систематичність, свідомість та активність. Принцип доступності забезпечує адекватність навчального матеріалу функціональним можливостям спортсмена, тоді як індивідуалізація передбачає оптимальний рівень складності завдань відповідно до його підготовленості. Послідовність і систематичність відображають закономірності формування рухових навичок і передбачають логічне ускладнення матеріалу від простих елементів до складних технічних структур. Окрім класичних дидактичних положень, дослідники виокремлюють принципи наступності та перспективності, відповідно до яких техніко-тактичний арсенал спортсмена має відповідати його індивідуальним особливостям і прогнозованому рівню майбутньої майстерності.

Цілісність системи підготовки забезпечується структурною впорядкованістю її компонентів, тобто стабільною послідовністю етапів, взаємозв'язком засобів і методів, а також оптимальним співвідношенням параметрів навантаження – обсягу, інтенсивності та спрямованості (Келлер, Платонов, 1992; Ручка, 2018). У цьому контексті спортивне тренування визначається як педагогічний процес, що включає фізичну, технічну, тактичну і морально-вольову підготовку, взаємодія яких формує інтегральну готовність спортсмена до змагальної діяльності.

Особливу роль у структурі тренувального процесу відіграє закономірність поетапного формування рухових дій. Стадія первинного засвоєння характеризується генералізацією нервових процесів і формуванням загального уявлення про рух; наступна стадія – концентрацією нервових процесів та стабілізацією координаційної структури; завершальна – автоматизацією і варіативністю рухової навички. Така логіка розвитку технічної майстерності визначає необхідність поступового підвищення складності вправ і варіативності умов їх виконання.

На базовому етапі підготовки ключового значення набуває раціональний добір засобів тренування, що відповідають віковим, функціональним і психологічним особливостям спортсменів. Фізична підготовка має двокомпонентну структуру – загальну і спеціальну, які перебувають у постійній взаємодії. Загальна фізична підготовка спрямована на гармонійний розвиток організму, зміцнення функціональних систем і формування базових рухових якостей, тоді як

спеціальна орієнтована на розвиток якостей, критично важливих для боротьби: сили, швидкості, витривалості, спритності та гнучкості.

На початкових стадіях тренування домінує загальна фізична підготовка, частка якої може становити до 85–90 % загального обсягу роботи, тоді як спеціальні вправи займають лише 10–15 % (Ручка, 2018). Така пропорція зумовлена необхідністю створення функціональної бази для подальшого технічного вдосконалення. Засобами розвитку виступають різноманітні загальнорозвивальні вправи, елементи легкої атлетики, рухливі та спортивні ігри, вправи на гімнастичних снарядах, плавання та інші види рухової активності, що стимулюють координаційні й функціональні можливості організму.

Дослідження свідчать, що технічна підготовленість спортсмена прямо пов'язана з рівнем розвитку координаційних здібностей, які визначають ефективність виконання техніко-тактичних дій у змаганнях (Багінська, Ткаченко, Баглай, 2006). Тому тренувальний процес повинен включати вправи різної координаційної складності – від базових до таких, що потребують максимальної мобілізації нервово-м'язових ресурсів (Лазоренко, 2006). Водночас розвиток силових якостей має здійснюватися у взаємозв'язку з розвитком швидкості та гнучкості, оскільки ізольоване силове тренування може призвести до зниження рухливості та швидкісних характеристик.

Методичні підходи до навчання техніці передбачають використання як аналітичних, так і цілісних методів. На початковому етапі ефективним є метод розчленованого вправління, що дозволяє опанувати окремі фази руху, а також метод орієнтування, який використовує спеціальні просторові та часові орієнтири для корекції дій. Поступово акцент зміщується на цілісне виконання прийому та його застосування у варіативних умовах.

Суттєве значення має ігровий метод навчання, який дозволяє поєднати регламентоване тренування з елементами змагальної діяльності. Використання спеціалізованих рухливих ігор сприяє швидкому засвоєнню профільюючих елементів боротьби, підвищує мотивацію та активність спортсменів, стимулює їхню творчу участь у вирішенні рухових завдань і забезпечує високі темпи приросту показників змагальної діяльності. Дослідження показують наявність суперечності між необхідністю оволодіння базовими діями єдиноборства та недостатньою ефективністю традиційної методики навчання, що підтверджує доцільність впровадження ігрових і комбінованих методичних підходів.

Список використаних джерел

1. Багінська О.В., Ткаченко С.В., Баглай О.М. Вплив особливостей силової підготовленості спортсменів, що спеціалізуються у спортивній боротьбі (дзюдо, самбо) на ефективність змагальної діяльності. Вісник Чернігівського державного пед. ун-ту. 2006. Вип. 35. С. 185–188.

2. Келлер В.С., Платонов В.М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. Львів : Українська Спортивна Асоціація, 1992. 270 с.

3. Лазоренко С.А. Взаємозв'язок фізичної та технічної підготовки в тренувальному процесі юних борців. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України* : матеріали VI Всеукр. студ. конф. Суми, 2006. С. 445–448.

4. Ручка Є.В. Удосконалення підготовки юних борців в умовах динамічного розвитку вільної боротьби. *Траєкторія науки*. 2016. № 2. С.5.51–5.66.

*Кулеша Надія Олегівна,
учениця 10 Б класу школи I - III ст. № 226
Оболонського району, м. Києва
Процак Анастасія Петрівна,
учитель історії
школа I - III ст. № 226*

ВІДБУДОВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС

Аналізуючи минуле, знаючи теперішнє та прогнозуючи майбутнє, варто задуматися над проблемою, як відновити та відбудувати Україну у повоєнний час. Через чотири роки з моменту вторгнення росії в Україну (за даними оновленої спільної Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA5), станом на 31 грудня 2025 року) загальна вартість відбудови та відновлення в Україні становить майже 588 мільярдів доларів США (понад 500 мільярдів євро) впродовж наступного десятиліття (Світовий банк. Оцінка потреб відбудови України. Прес - реліз №:2026/ECA/039 23 лютого, 2026).

Це грандіозний план, який має охопити багато факторів, включаючи аналіз усього, що сталося з державою у політичних, економічних, дипломатичних відносинах з державами світу. Не менш актуальною проблемою є ситуація всередині держави.

Пріоритетні потреби відновлення України у 2026 році оцінюються у \$15 млрд, однак наразі профінансовано лише 38% цієї суми. Це означає, що ресурсів поки що недостатньо, і Україні потрібна допомога міжнародних партнерів (Наталія Софієнко. Forbes Україна, з інтерв'ю міністра розвитку громад та територій України Олексія Кулеби від 25.03.2026). Держава має чіткий план відновлення, який охоплює різні сфери: економіку, освіту, медицину, інфраструктуру та енергетику. Наприклад, лише на відновлення енергетики планується витратити понад 130 мільярдів доларів.

Важливо розуміти, що відбудова України — це не лише про гроші. В минулому України було безліч заборон на все ідентичне, через це втрачено цвіт нації та величезний потенціал країни. За даними міжнародних організацій, ключову роль відіграють люди. Саме фахівці — будівельники, інженери, вчителі, лікарі — будуть відновлювати країну. Експерти наголошують, що без повернення українців та розвитку освіти повноцінна відбудова неможлива. Тому майбутнє України залежить від тих, хто готовий працювати, розвивати країну та робити її сучасною і сильною.

Як цього досягти?

Пропоную :

- підвищувати кваліфікацію спеціалістів ;
- надавати доступну освіту, нові можливості, практики;
- заохочувати фахівців вкладати свої ресурси для розбудови нашої держави.

На словах чарівно й легко, а як це все реалізувати, адже за оцінками Міжнародної організації праці (МОП), до 2032 року в Україні бракуватиме 8,6 млн працівників (порівняно з 2022 роком). І вже зараз уряд України, співпрацюючи з міжнародною спільнотою та відповідними зацікавленими сторонами, має розробити та впровадити комплексну стратегію розвитку людського капіталу для задоволення поточних і майбутніх потреб у робочій силі (Олена Юрченко. Головна опора майбутнього України — це її люди: дослідження CSIS. Освіторія).

Варто зупинитися на розвитку медицини у часи повномасштабного вторгнення. Під час війни українські лікарі активно співпрацюють з іноземними колегами. До медичного партнерства вже долучилися десятки країн і понад 90 лікарень. Українські медики проходять стажування за кордоном, обмінюються досвідом і впроваджують сучасні методи лікування. Водночас міжнародні організації забезпечують лікарні обладнанням і підтримують реабілітацію пацієнтів. Важливо, що українські лікарі не лише отримують допомогу, а й самі діляться унікальним досвідом лікування бойових травм. Саме тому співпраця медиків стала одним із ключових факторів виживання та відновлення України під час війни.

Особисто спостерігала за роботою лікарів, які рятують життя. І на власному досвіді можу впевнено стверджувати, що співпраця та підвищення кваліфікації медиків дійсно покращують роботу, удосконалюють навички, поглиблюють знання. Лікарі повертаються додому з оновленими знаннями, новим досвідом, розширеним світоглядом, а головне - натхненні на роботу. Весь свій ресурс спрямовують у роботу, в місцевих лікарнях, а як наслідок- покращують цілу медичну сферу в Україні.

За два роки роботи ініціативи було укладено 71 партнерство, що

об'єднано понад 90 українських і закордонних медичних установ і 24 країни, серед яких Франція, Польща, Швеція, Іспанія, Чехія, Ізраїль, Велика Британія, Литва, Молдова, Канада, Австрія, Нідерланди та інші. Понад 700 українських медпрацівників пройшли навчання та стажування у закордонних клініках, було проведено близько 150 спільних операцій. Завдяки партнерству допомогу отримали понад 400 пацієнтів, а лікарі здійснили більш ніж 20 міжнародних візитів для обміну досвідом і практиками. Міжнародне медичне партнерство – ініціатива першої леді України Олени Зеленської, започаткована в 2023 році на Саміті перших леді та джентльменів, яка є прикладом горизонтальної співпраці між українськими та іноземними медичними закладами (Інтерв'ю із О. Зеленською. Укрінформ 09.10.2025).

“Ми вже можемо впевнено говорити: медпартнерство не тільки допомагає Україні – воно збагачує знаннями всіх учасників. Досвід українських лікарів у порятунку людей після воєнних травм зараз найбільший у світі. На жаль. Але саме він може зберегти життя ще багатьом людям в інших обставинах і країнах” (Олена Зеленська, перша леді України з виступу на Саміті Перших леді та джентельменів).

Щодо надання освіти: збільшити кількість грантів, фінансування на навчання студентів різних факультетів. Отримання нового досвіду- це програми обміну. Реалізуються спільні програми з рекордним фінансуванням, зокрема зі Світовим банком на загальну суму понад 750 млн доларів.

Загалом залучено понад 1,4 млрд доларів США фінансування для освітніх ініціатив через партнерство з міжнародними донорами, зокрема Світовим банком, Європейським інвестиційним банком, GPE, ЮНІСЕФ та ЕСW.

Як заохотити фахівців залишитися? На мою думку, варто:

- збільшити заробітну плату до рівня європейських стандарт
- створити умови, за яких фахівці працюватимуть.

Крім відбудови, Україна має бути відома. Бути відомою своєю стійкістю, залізною волею та досягненнями на фронті - не достатньо. Нас мають знати як талановиту націю. Як націю, що попри все буде жити .

Отже, Україна має бути відома на сцені, на ринзі, на льоду, на сторінках книг. Нас уже знають завдяки Олександрю Усику, Ярославі Магучіх, Жану Беленюку. Але ми не маємо зупинятися. Українські спортсмени, митці, науковці мають бути видимі. Саме видимі, бо більшість культурних діячів було знищено. Їх не бачили, про них не знали, вони були прозорі. А ми маємо стати кольорові, не прозорі. Ми можемо бути такими кольоровими, що весь світ впізнає наш відтінок. Ми просто зобов'язані бути найяскравішими кольорами світу. Саме це є першочерговою метою нас як українців: представляти Україну на великій сцені, говорити про неї на загал, розгортати прапор на п'єдесталах. І

робити це так часто, щоб суперники, побачивши синій та жовтий, ідентифікували Україну як лідера.

Майбутнє України - це наші дії сьогодні, а мета буде одна: Україна як самобутня держава, вільна, кольорова, талановита, суверенна.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. Оцінка потреб відбудови України. Прес — реліз №:2026/ECA/039 23 лютого 2026. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/>
2. Софієнко Н.. Forbes Україна. 25 березня 2026. URL: <https://forbes.ua/news/u-2026-rotsi-na-vidnovlennya-ukraini-potribno-15-mlrd> .
3. Юрченко О. Головна опора майбутнього України — це її люди: дослідження CSIS. Освіторія. <https://osvitoria.media/experience/golovna-opora-majbutnogo-ukrayiny>.
4. Інтерв'ю із Оленою Зеленською. 09.10.2025 <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4045532-zelenska-rozpovila-ak-mediki-z-usogo-svitu-pidtrimuut-ukrainu-pid-cas-vijni.html>.

Кучун Мартина Олександрівна

студентка спеціальності 014 Музичне мистецтво

Кифенко Анна Миколаївна,

кандидат педагогічних наук / старший викладач циклової комісії

музики і хореографії

Фахового коледжу «Універсум»

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(м. Київ, Україна)

КОМПОЗИТОРСЬКА ТВОРЧІСТЬ ФЕРЕНЦА ЛІСТА

Ференц Ліст увійшов в історію Європейської музики як сміливий новатор музичної форми, гармонії, він збагатив новими фарбами звучання фортепіано та симфонічного оркестру, дав цікаві зразки трактування ораторіальних жанрів, романтичної пісні, органних творів. Творчість Ференца Ліста становить високу культурну цінність. Кожне покоління науковців вивчає духовну спадщину композитора. Дослідження сучасних вчених М. Гольштейн, О. Дзюби, А. Кот, І. Польської, О. Щербакової висвітлюють життєві періоди, стиль виконання, комунікаційні особливості ансамблевої гри, синтез мистецтв у композиторській, виконавській та педагогічній діяльності Ф. Ліста.

Ференц Ліст народився 22 жовтня 1811 року біля угорського містечка Шопрон в сім'ї збіднілого дворянина. Участь батьків у музичному формуванні сина була винятковою. Адам Ліст - батько хлопчика, рано почав навчати сина музиці. У церкві хлопчика вчили співу, а місцевий органіст — грі на органі. Після трирічних занять Ференц у восьмирічному віці уперше виступив на публічному концерті. Батько возив його до вельмож, де хлопчик грав на роялі, зумівши викликати серед них доброзичливе ставлення. Музичної грамоти навчався у Відні. Його педагогами були К. Черні, А. Сальєрі, А. Рейхи та Ф. Паєра. Виступаючи на концертах, Ліст став сенсацією для віденської публіки. Під час одного з виступів Л. Бетховен, після блискучої імпровізації Ференца в каденції одного зі своїх концертів, поцілував його. Ліст про це згадував протягом усього життя.

Творчий доробок композитора становить понад 1200 творів, охоплюючи майже всі музичні жанри, з акцентом на фортепіанну та симфонічну музику романтизму.

З юнацьких робіт особливий інтерес становлять «Дванадцять етюдів», в остаточному варіанті отримавши назву «Етюди вищої виконавської майстерності», «Роки мандрів», «Після читання Данте», «Фауст-симфонія», «Симфонія до “Божественної комедії”», симфонічні етюди, рапсодії і фортепіанні концерти. У 14 років розпочав створювати оперу «Дон Санчо». Особливе місце у творчості Ліста займають його «Угорські рапсодії» своєрідні національно-романтичні, епічні поеми. Назва циклу свідчила про прагнення перейти від лірико-драматичних форм до епічного жанру — рапсодії, оснований на фольклорі або близького до фольклору матеріалу, написав їх композитор у дев'ятнадцятирічному віці.

Ліст-композитор мріяв збагатити ідеєю програмності різні жанри: симфонії, опери, ораторії, інструментальної музики. Під програмністю Ліст розумів викладене загальнодоступним мовою передмова до суто інструментальної музики, за допомогою якого композитор прагне захистити своїх слухачів від довільного поетичного тлумачення та наперед вказати поетичну ідею цілого, направити її найголовніші моменти.

Важливий аспектом у творчості Ф. Ліста була ідея синтезу мистецтв. Основним принципом його творчості було оновлення музики шляхом її внутрішнього зв'язку із поезією. Вказаний принцип Ліст послідовно та цілеспрямовано втілював у різних галузях своєї творчої діяльності – композиторської, виконавської та педагогічної.

Здобувши авторитет віртуоза-інструменталіста, Ф. Ліст розробив власну систему інтонаційної форми слова у романсах і піснях. За О. Дзюбою, вокальна творчість Ф. Ліста займає достатньо периферійне місце. Вона включає пісні й романси (їх у композитора біля 90, що складає найменшу кількість у загальному списку його творів). У 1839 році була

написана його пісня «Золотокудрий ангел мій» («Angiolin dal biondo crin») на слова Ч. Бочеллі. Лише досягнувши зрілого віку, в середині 1840-х років, Ліст опублікував свої ранні редакції пісень на слова Гюго, Гейне, Гете і Шиллера. У Веймарський період, уже ставши сформованим зрілим музикантом Ліст видає і свою першу збірку романсів, до якої ввійшли «Лорелея», «На Рейні», «Миньона» «Таємниця кохання» та ін. Ліст писав музику на вірші поетів різних країн (Німеччини, Франції, Італії, Англії, Угорщини).

У творчому доробку Ф. Ліста знаходимо й твори духовної хорової музики, зокрема, кантати «Свята Цецилія», «Гімн Сонцю святого Франциска Асизського» і ораторії – «Христос» і «Легенда про святу Єлизавету».

Цікавими життєвими фактами є те, що композитор в ансамблі за одним фортепіано з Ф. Шопеном зіграли Велику сонату ор. 47 Ігнаца Мошелеса та на двох інструментах Grand Duo Ференца Ліста на теми Мендельсона (24 грудня 1834 року на концерті-бенефісі Ф. Штепеля – відомого педагога). Їхній ансамблевий виступ із великим захопленням був сприйнятий публікою, що красномовно зазначено в паризькій Gazette musicale: «Панове Ліст і Шопен блискуче відкрили концерт Великим дуєтом для фортепіано в чотири руки Мошелеса. Нам видається зайвим говорити, що п'єса – один із шедеврів композитора – була виконана з рідкісною досконалістю талантів двома найбільшими віртуозами нашої епохи».

Ф. Ліст багато подорожував. За десять років (1837-1847 роки) Ліст об'їхав всю Європу – від Лісабона до Москви, від Гетеборга до Афін. У 1847 році він побував у багатьох містах України – Києві, Львові, Чернівцях, Житомирі, Немирові, Бердичеві, Кременчуці, Одесі, Миколаєві. Саме тут народжуються його фортепіанні п'єси «Українська балада» та «Думка», на теми українських народних пісень «Ой, не ходи, Грицю» та «Віють вітри, віють буйні». Після одного з концертів у Києві, він знайомиться з княгинею Кароліною Сайн-Вігенштайн, яка стає його музою впродовж усього його наступного життя. Так виникли симфонічні поеми «Прелюди», «Що чути на горі», «Орфей», «Прометей» та ін. У Києві публіка буквально носила піаніста на руках, причому разом із кріслом. Ігнорувати фанатичне кохання українців було рішуче неможливо. Тому Ліст, який спочатку планував дати всього три концерти в Києві дав вісімнадцять.

Важкі удари долі переживає Ліст у ці роки – у 1860 році від туберкульозу помирає його син Даніель, а в 1862 році – дочка Бландіна. Настроями розчарування та скепсису просякнуті його пізні твори – фортепіанні п'єси «Сірі хмари», «Траурна гондола», «Чардаш смерті». Разом з тим у 60-80-ті роки Ліст віддає особливо багато сил та енергії розвитку угорської музичної культури. Він регулярно проживає в Пешті,

виконує там свої твори, зокрема пов'язані з національною тематикою ораторія «Легенда про святу Єлизавету». Композитор сприяє заснування Академії музики в Пешті (він був її першим президентом), пише фортепіанний цикл «Угорські історичні портрети». У Веймарі він безкоштовно займається з численними учнями з різних країн (А. Зілоті, В. Тіманова, Е. Д'Альбер, Е. Зауер та ін.). У Відні славляться «Лістівські тижні», програми яких складаються з його симфонічних та фортепіанних творів. Часто його можна було побачити на естраді разом зі своїми учнями.

Помирає видатний композитор та піаніст від запалення легень 31 липня 1886 року в Байройті.

Отже, творчість Ференца Ліста є невід'ємним скарбом світового музичного мистецтва. Являючись класиком угорської музики, композитор вніс неоціненний вклад у формування і розвиток загальноєвропейської музичної культури. Його композиторська, виконавська та педагогічна діяльність надихає і завжди буде надихати молоде покоління музикантів.

Список використаних джерел:

1. Гольштейн, М. «Угорські рапсодії» Ф. Ліста: богемний стиль виконання [Електронний ресурс] = F. Liszt's "Hungarian rhapsodies": bohemian performance style // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття. У 2 ч / М-во освіти і науки України, Ін-т модернізації змісту освіти, М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Наук. т-во студентів, аспірантів, докторантів та молодих учених ХДАК, Нац. акад. мистецтв України ; [редкол.: Н. О. Рябуха та ін.] : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених, 20-21 квіт. 2023 р. — Харків : ХДАК, 2023. — Ч. 1. — С. 371-373.

2. Дзюба, О. А. (2018). Вокальна творчість Ф. Ліста у репертуарі студентів вокально-акторських спеціалізацій (педагогічні міркування). Імідж сучасного педагога, (1 (178), 61–65. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-1\(178\)-61-65](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2018-1(178)-61-65).

3. Кот А. Особистісні і креативні виміри зрілого періоду життєтворчості Ференца Ліста. Українська музика : науковий часопис. 2012. № 1 (3). С. 150–156.

4. Польська І. Фортепіанний та камерний ансамбль у житті та творчості Фридерика Шопена. Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU : collective monograph. Wloclawek, Poland, 2020. С. 360–381. 5. Фридерик Шопен : збірник статей. Львів : Сполом, 2000. 400 с4, с. 370.

5. Тонхаізер-Воеводіна О. В. Етапи розвитку угорської фортепіанної школи / Ольга В'ячеславівна Тонхаізер-Воеводіна // Вісник Львівського університету: Серія мистецтвознавство. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – Вип. 14. – С. 194–199.

*Лецишин Ігор,
викладач англійської мови,
Відокремлений структурний підрозділ
«Бережанський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ЕФЕКТИВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ

У тезах розглянуто особливості викладання англійської мови в умовах воєнного стану як складного соціально-освітнього явища, що трансформує організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти. Обґрунтовано актуальність дослідження, пов'язану з необхідністю адаптації педагогічних підходів до умов нестабільності, психоемоційного навантаження та обмеженого доступу до освітніх ресурсів. Визначено ключові виклики, зокрема порушення безперервності навчання, зниження мотивації та ускладнення комунікативної взаємодії. Окреслено ефективні педагогічні підходи, що забезпечують результативність навчання англійської мови в кризових умовах, зокрема гнучкі форми організації навчання, використання цифрових технологій та впровадження елементів підтримувального навчання.

Стан функціонування вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану характеризується суттєвими трансформаціями, що безпосередньо позначаються на процесі викладання іноземних мов. Зміна форм організації навчання, нестабільність освітнього середовища та вплив зовнішніх факторів актуалізують проблему збереження якості іншомовної підготовки здобувачів освіти. У цьому контексті англійська мова виступає не лише навчальною дисципліною, а й інструментом професійної інтеграції та академічної мобільності.

У ситуації, що склалася, традиційні підходи до викладання іноземних мов не повною мірою забезпечують необхідний рівень результативності. Це зумовлює потребу у переосмисленні методичних засад навчання з урахуванням нових освітніх реалій. Особливого значення набуває проблема підтримання комунікативної активності здобувачів освіти в умовах дистанційної або змішаної взаємодії, що супроводжується зниженням рівня залученості (Ніколаєва, 2013).

Проблематика викладання іноземних мов у складних соціальних умовах розглядається у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, питання методики навчання англійської мови, формування комунікативної компетентності та використання інноваційних підходів висвітлено у дослідженнях О. Бігич, С. Ніколаєвої, Дж. Гармера та П. Ур (Бігич, 2013; Harmer, 2007). У їхніх роботах обґрунтовується доцільність

застосування комунікативно орієнтованого навчання, інтерактивних методів та адаптації змісту до потреб здобувачів освіти.

Окремі дослідження присвячені організації дистанційного та змішаного навчання. Встановлено, що цифрові технології можуть ефективно підтримувати процес формування мовленнєвих навичок, однак їх застосування супроводжується ризиком зниження рівня безпосередньої комунікації та навчальної залученості (Ur, 2012).

Викладання англійської мови в умовах воєнного стану супроводжується низкою викликів. Насамперед це нестабільність освітнього середовища, обмежений доступ до ресурсів та психоемоційне навантаження здобувачів освіти (Harmer, 2007). Зниження мотивації студентів і обмеження можливостей живого спілкування ускладнюють формування іншомовної комунікативної компетентності.

Варто зауважити, що викладач у таких умовах виступає не лише транслятором знань, а й організатором освітнього процесу, що потребує гнучкості та адаптивності. Ефективність навчання забезпечується впровадженням гнучкого навчання, використанням цифрових технологій та реалізацією комунікативного підходу (Ніколаєва, 2013).

Таким чином, воєнний стан зумовлює трансформацію освітнього процесу та вимагає адаптації педагогічних підходів. Поєднання гнучких форм навчання, цифрових інструментів і комунікативно орієнтованих методів дозволяє забезпечити ефективність навчання англійської мови навіть у кризових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності. – Київ: Ленвіт, 2013.
2. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. – Київ: Ленвіт, 2013.
3. Harmer J. *How to Teach English*. – Harlow: Pearson Education Limited, 2007.
4. Ur P. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Луценко Дмитро Валерійович
Студент спеціальності «Початкова освіта»
Бібікова Поліна Костянтинівна
Студентка спеціальності «Початкова освіта»
Горlach Анастасія Олександрівна
Керівник практики, викладач педагогічних дисциплін
початкової освіти, спеціаліст I категорії
Дніпровський фаховий педагогічний коледж комунального закладу
вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
(м. Дніпро, Україна)

РОЛЬ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ І СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

Ключові слова: освіта, особистість, соціалізація, суспільство, розвиток

У сучасному світі освіта посідає центральне місце серед ключових чинників розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Її роль виходить далеко за межі простого передання знань. Освіта формує світогляд, закладає основи моральних цінностей, визначає соціальні орієнтири та сприяє розкриттю особистісного потенціалу. Саме завдяки навчанню людина усвідомлює культурні традиції, засвоює норми поведінки й накопичує соціальний досвід, які слугують фундаментом для її інтеграції як гармонійного та активного члена суспільства.

У реаліях стрімких змін, технологічного прогресу та глобалізаційних викликів значення освіти лише посилюється. Вона стає не тільки засобом індивідуального становлення, а й вирішальним чинником суспільного розвитку, економічних досягнень і збереження культурної ідентичності. Тому дослідження впливу освіти на формування особистості й поступ суспільства є як ніколи важливим і своєчасним.

Метою роботи є визначення ролі освіти у формуванні особистості та її впливу на розвиток суспільства.

Основними завданнями є:

- розкрити значення освіти в розвитку особистості;
- визначити роль освіти у процесі соціалізації;
- проаналізувати вплив освіти на розвиток суспільства;
- узагальнити значення освіти в сучасних умовах.

Освітній простір слугує середовищем, де відбувається формування особистості, її світобачення, ціннісних орієнтирів та життєвих принципів. Згідно з дослідженнями у наукових працях, присвячених питанням розвитку особистості[1], освіта відіграє ключову роль у становленні інтелектуального, морального та духовного потенціалу людини. Вона

сприяє розвитку критичного мислення, формуванню навичок аналізу, самоорганізації, відповідального прийняття рішень і усвідомлення наслідків власної діяльності.

Підкреслюється, що освітній процес виконує далекосяжнішу функцію, ніж просто передача знань. Він впливає на формування внутрішнього світу людини, її світоглядних установок та способу мислення. Саме в структурі освітнього середовища відбувається становлення особистості як активного суб'єкта, здатного до самореалізації, творчого розвитку та впевненого втілення своїх потенційних можливостей.

Одним із найважливіших етапів розвитку особистості є соціалізація, під час якої людина засвоює соціальні норми, цінності та моделі поведінки. Найважливішим елементом у втіленні особистості в суспільство є освіта.

Дослідження показують[2], що соціальний розвиток, включаючи здатність спілкуватися та ефективно взаємодіяти з іншими, відбувається в освітніх закладах. Коли студенти вступають до навчального закладу, вони отримують можливість розвивати соціальні навички. Саме через освітні заклади студенти розвивають не лише освітні навички, а й відповідальність, дисципліну та усвідомлення обов'язків, які студент має як активний член суспільства.

Фахівці зазначають, що освіта створює основу для активної участі людини в суспільстві. Освіта також формує здатність до соціальної адаптації, реакції на зміни та успішної діяльності в умовах постійних змін у сучасному світі.

Освіта є важливим чинником розвитку суспільства, оскільки вона визначає рівень його інтелектуального, культурного та економічного потенціалу. Як зазначено у матеріалах наукової конференції[3], освіта сприяє підготовці кваліфікованих кадрів, розвитку науки та впровадженню інновацій.

Як зазначено у цьому джерелі, освітній рівень населення безпосередньо впливає на рівень розвитку держави, її конкурентоспроможність та соціальну стабільність. Освіта забезпечує передачу культурних цінностей від покоління до покоління, сприяє формуванню національної ідентичності та розвитку громадянського суспільства.

Таким чином, освіта виступає основою прогресу суспільства, забезпечуючи його сталий розвиток та адаптацію до сучасних викликів.

У воєнний час формування особистості учнів підпорядковується новим соціально-психологічним викликам. Освітнє середовище стає нестабільним, що впливає на емоційний стан, мотивацію до навчання та соціалізацію. Водночас освіта підтримує психологічну рівновагу учнів і зміцнює їхню стійкість. Наукові дослідження зазначають[4], що у таких

умовах учні стикаються з тривожністю, невизначеністю та стресом, що може гальмувати їхній розвиток. Однак освіта виконує компенсаторну функцію, створюючи відчуття стабільності та безпеки. Особливу роль відіграють педагоги. Вони не лише навчають, а й підтримують учнів емоційно, розвивають їхню стійкість, відповідальність і громадянську свідомість. Освіта формує витривалість, адаптивність, патріотизм і соціальну активність. Попри складнощі, освітній процес залишається ключовим фактором розвитку учнів, сприяючи не лише навчанню, а й психологічній підтримці та набуттю життєво важливих компетентностей.

Освіта займає ключове місце у формуванні особистості та розвитку суспільства. Вона сприяє становленню світогляду, розвитку критичного мислення, інтеграції в соціум і підготовці до активної участі у житті. Наукові джерела підкреслюють, що освіта є не лише інструментом передачі знань, але й важливим чинником, який впливає на формування ціннісних орієнтирів, поведінкових норм та життєвих стратегій.

У сучасному світі освіта слугує фундаментом суспільного прогресу, забезпечуючи економічне зростання, культурне вдосконалення та зміцнення соціальної стабільності. Таким чином, її значення є критично важливим як для розвитку окремої особистості, так і для гармонійного функціонування суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Вознюк О.В., Дубасенюк О.А. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с. [<https://surl.li/tbnfan>]
2. Бержанір А. Л. РОЛЬ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ. «Вісник науки та освіти». 2023. № 10. С. 1172–1181. [<https://surl.lu/brkxuh>]
3. Морозова Л., Шуст Н. РОЛЬ ОСВІТИ В РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА. «СУЧАСНА ОСВІТА ТА НАУКА В ГЛОБАЛЬНОМУ І НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИМІРАХ: ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ ТА ЕФЕКТИВНІ РІШЕННЯ» : МІЖНАР. НАУКОВО-ПРАКТ. КОНФ., м. ВІННИЦЯ, 24 квіт. 2024 р. Вінниця, 2024. С. 104–106. [<https://surl.li/yejtdq>]
4. Психологічні засади розвитку особистості учнів в умовах війни / Н. Чепелева та ін. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДНИХ СИСТЕМ, м. Київ, 19 груд. 2024 р. Київ, 2024. С. 53-73.

*Луценко Світлана Сергіївна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Волинець Ірина Миколаївна
к. пед. н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-
педагогічний фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасна освітня система України переживає період значних трансформацій, спрямованих на формування компетентної, творчої особистості, здатної до ефективної комунікації та самореалізації в суспільстві. Концепція Нової української школи визначає комунікативну компетентність як одну з ключових компетентностей, що має формуватися в учнів упродовж усього навчання, особливо на початковому етапі. Саме в початковій школі закладається фундамент мовленнєвого розвитку дитини, формуються базові комунікативно-мовленнєві вміння, необхідні для успішного навчання та соціальної взаємодії.

Аналіз педагогічної практики свідчить, що, незважаючи на значну увагу до проблеми формування комунікативних умінь, не всі учні початкових класів володіють достатнім рівнем розвитку мовлення. Багато молодших школярів відчують труднощі у побудові зв'язних висловлювань, формулюванні власних думок, веденні діалогу. Це зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів початкових класів на уроках української мови.

Мета дослідження полягає в аналізі теоретичних основ формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів та визначенні ефективних шляхів їх розвитку на уроках української мови.

Завдання: розкрити сутність поняття «комунікативно-мовленнєві вміння» та їх роль у розвитку особистості учня; охарактеризувати психолого-педагогічні передумови розвитку мовленнєвої діяльності в молодшому шкільному віці; здійснити аналіз нормативно-програмного забезпечення формування комунікативної компетентності в початковій освіті; визначити ефективні методи та прийоми формування комунікативно-мовленнєвих умінь на уроках української мови.

Вітчизняні науковці (О. Савченко, К. Пономарьова, М. Вашуленко та ін.) розглядають формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів через призму компетентнісного підходу, інтерактивних методів та розвитку критичного мислення. Вони

акцентують увагу на здатності учнів практично діяти в реальних ситуаціях та ефективно працювати з різними видами мовленнєвої діяльності. Попри ґрунтовну теоретичну базу, питання впровадження комунікативно-орієнтованих методів у шкільну практику залишається актуальним.

Комунікативно-мовленнєві вміння є складним, багатоаспектним явищем. Наприклад, О. Ткачук визначає їх як систему усвідомлених дій, спрямованих на породження і сприймання усних та письмових текстів у процесі спілкування [4, с. 66]. Також комунікативну компетентність молодших школярів характеризують як здатність учня встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми на основі мовленнєвих умінь і навичок та соціально-психологічних якостей особистості. Ці вміння включають чотири ключові компоненти: уміння слухати і розуміти усне мовлення; уміння говорити, тобто будувати усні висловлювання відповідно до ситуації та мети спілкування; уміння читати і розуміти письмові тексти; уміння писати й створювати власні тексти різних жанрів.

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом для розвитку мовленнєвої діяльності. Як підкреслює О. Савченко, цей вік характеризується інтенсивним розвитком пізнавальних процесів, що безпосередньо впливає на мовленнєвий розвиток дитини [3, с. 156]. Відбувається перехід від ситуативного мовлення до контекстного, розвивається самосвідомість та здатність до рефлексії власної мовленнєвої діяльності. Висока емоційність та наслідувальність молодших школярів є одночасно і ресурсом, і педагогічним викликом. Дитина активно копіює зразки мовлення дорослих, однолітків, персонажів книжок, що вимагає від учителя особливої уваги до культури власного мовлення. Потреба дітей у грі, яка зберігається в молодшому шкільному віці, може бути ефективно використана для формування комунікативних умінь через дидактичні ігри, рольові ігри та ігри-драматизації.

Нормативно-програмне забезпечення формування комунікативної компетентності в початковій освіті представлене Концепцією Нової української школи (2016), Державним стандартом початкової освіти (2018) та Типовими освітніми програмами. Державний стандарт визначає мовно-літературну освітню галузь, що передбачає формування ключової компетентності – спілкування державною мовою, яка реалізується через розвиток комунікативних умінь (слухання, читання, говоріння, письма). Типові освітні програми окреслюють п'ять змістових ліній: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища», що забезпечують інтегрований підхід до формування всіх видів мовленнєвої діяльності.

Формування комунікативно-мовленнєвих умінь потребує системи методів і прийомів, що забезпечують активну мовленнєву діяльність учнів. Провідним є комунікативний метод, що передбачає оволодіння мовними засобами через комунікацію і для комунікації. Дослідниці В. Бобрицька та

Т. Трояновська наголошують, що застосування інтерактивних методів є особливо ефективним, оскільки вони забезпечують активну взаємодію учасників освітнього процесу [1, с. 89]. Серед ефективних методів виокремлюємо: роботу в парах і малих групах, дискусії, рольові ігри, метод проєктів, мозковий штурм, драматизацію, колективне створення текстів.

Практичне дослідження проводилося у 1-Б класі Білоцерківського ліцею-гімназії № 17 (24 учні, вік 6-7 років). Вихідна діагностика засвідчила суттєві відмінності в рівнях мовленнєвого розвитку: 33% учнів мали високий рівень, 46% – середній, 21% – нижчий. Лише 25% учнів могли самостійно скласти невелику розповідь за малюнком, 38% – самостійно ставити запитання в діалозі.

Систематичне використання комунікативно-орієнтованих завдань показало виразну позитивну динаміку. Кожен урок розпочинався з мовленнєвої розминки (скоромовки, загадки, чистомовки). У процесі навчання грамоти активно використовувалися ігри «Де сховався звук?», «Впіймай звук». Щоразу близько 30% часу уроку відводилося на парну роботу, що підвищувало активність учнів із нижчим рівнем мовленнєвого розвитку. Рольові ігри («У магазині іграшок», «Розмова по телефону»), метод колективного створення тексту, прийом драматизації залучали до активної мовленнєвої діяльності всіх учнів класу. Ігри на збагачення лексики («Скажи навпаки», «Ланцюжок слів») сприяли збільшенню активного словникового запасу учнів у середньому на 35-40 слів.

Контрольна діагностика підтвердила ефективність обраних методів: кількість учнів, що самостійно складають розповідь за малюнком, зросла з 25% до 46%; уміння вести діалог і самостійно ставити запитання покращилося з 38% до 62%; кількість учнів, які активно беруть участь у фронтальній роботі, зросла з 63% до 79%; уміння переказувати прослуханий текст покращилося з 29% до 54%.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що формування комунікативно-мовленнєвих умінь є фундаментальним завданням початкової освіти. Ефективність цього процесу забезпечується комплексним використанням інтерактивних, ігрових, комунікативних методів, моделюванням реальних ситуацій спілкування та диференційованим підходом до навчання. Необхідною педагогічною умовою є створення атмосфери психологічної безпеки та підтримки, що знижує мовленнєвий бар'єр і підвищує мотивацію учнів. Практичне дослідження підтвердило, що систематичне застосування комунікативно-орієнтованих завдань забезпечує значне покращення всіх видів мовленнєвої діяльності молодших школярів і підвищує їхній інтерес до вивчення української мови.

Список використаних джерел

1. Бобрицька В. І., Трояновська Т. В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів інтерактивними методами навчання. *Молода наука–2024: соціально-освітні розвідки* : збірник матер. IV всеук. наук.-практ. інтернет-конференції. 2024. С. 86-94.
2. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2019. № 9. С. 3-6.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
4. Ткачук О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів початкових класів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: серія педагогічні науки*. 2016. № 1(303). Т. 2. С. 65-69.

*Лушнік Тетяна Олександрівна,
учениця 11 класу
Лицею інформаційних технологій № 79
імені Бориса Патона м. Києва
Почижевська Віра Іванівна,
учитель української мови та літератури
вищої категорії, вчитель-методист*

ПОЄДНАННЯ СВІТУ ЛЮДИНИ І СВІТУ ПРИРОДИ ЧЕРЕЗ СЛОВО, МУЗИКУ ТА ОБРАЗ

(за драмою-феєрією «Лісова пісня» Лесі Українки)

Мистецтво відіграє визначальну роль у житті людини. Воно формує світогляд, виховує естетичні смаки, формує моральні цінності, покращує настрій. Мистецтво часто об'єднує різні форми - слово, музику, образ. Саме таким мистецьким витвором є «Лісова пісня» Лесі Українки, яка вражає своєю красою і глибиною, адже порушує вічні проблеми людства: поєднання людини і природи, зіткнення духовного і матеріального, добра і зла, кохання і зради.

Коли ви читаєте драму-феєрію «Лісова пісня» Лесі Українки, здається, ніби потрапляєте у чарівний світ справжньої казки для дорослих і дітей: чуєте звуки лісу, музику сопілки, спостерігаєте за лісовою Мавку, яка, закохавшись у гру на сопілці, йде до людей, але стикається зі зрадою та буденністю.

Мелодії Поліського краю, які Леся Українка збрала для драми, поєднують світ природи і світ людини. Лісове царство представлене образами Мавки, Лісовика, Водяника, Перелесника тощо.

Вони олюднені, живуть і діють, розмовляють. Доброю і щедрою стає природа, якщо людина гармонійно поєднана з нею.

Мавка і Лукаш – у казці-феєрії «Лісова пісня» - це образи, які створюють єдину композицію і представляють два світи. Перший – духовний світ – це світ Мавки, яка уособлює мрію поетеси про людину майбутнього з щирими почуттями, здатну на самопожертву. Образ Мавки у «Лісовій пісні» це символ поезії, краси волі. Через Мавку Леся Українка показала, наскільки важливими є справжні почуття і внутрішній світ людини.

Другий світ – це світ Лукаша, людей. Він зовсім інший. Люди, прагнучи до цивілізації, порушили закони природи. Їх згубили користолюбство, задрість, матеріальна вигода. Створюючи образ Лукаша, Леся Українка торкнулася надзвичайно важливої життєвої проблеми: вміння реалізувати творчі можливості особистості.

Драма розпочинається злиттям двох закоханих сердець на лоні природи, а завершується довічним злиттям двох душ, що народилися зі страждання. У цьому символічному злитті герої вмирають, але це тільки фізична смерть, духовно ж вони безсмертні: «Лукаш починає грати... Мавка спалахує раптом давньою красою у зорянім вінці. Лукаш кидається до неї з покликком щастя...»

Спочатку Лукаш – талановитий сопілкар - своєю музикою пробуджує Мавку. Його гра на сопілці не просто передає глибокі почуття та настрої, а навіть змінює хід подій драми. Покохавши Мавку, парубок мріє про щастя. Світ Лукашеві здається прекрасним, йому хочеться жити, славити життя ніжним співом сопілки, тому й розкриває перед Мавкою свою поетичну душу.

Лукаш – це образ творчо обдарованого юнака, який має позитивні задатки в характері, але не цінує «душі своєї цвіту» і не знає, які дива може творити голос його сопілки, Леся Українка показує, як юнак втрачає свій талант, поступаючись високим духовним пориванням через слабкість духу, обставин життя та заради матеріального благополуччя.

У драмі-феєрії «Лісова пісня» відчувається тісний зв'язок із народною творчістю. Леся Українка використовує мотиви народних пісень поліського краю. Вона розуміла, що пісня і народ взаємопов'язані між собою. Шістнадцять мелодій робить твір ще більш живим і близьким для читача. Це підсилює емоційне сприйняття та створює особливу атмосферу.

Цікавим є те, що «Лісова пісня» стала перлиною для опери і балету, які відображають чотири пори року, кожна з яких символізує етапи стосунків Мавки та Лукаша. У музиці і танці ще сильніше розкриваються емоції героїв, гармонійна єдність, реальність і фантазія.

Музика – це ознака духовності, Вона зв'язує світ людини і природи. Музика композиторів Кирейка В.Д. і Скорульського М.А. (танці лісових духів і русалок) насичені українськими народними мотивами, зокрема

фольклором Волині. Награвання Лукаша та арія Мавки в ліричній опері В. Кирейка з декораціями та костюмами відтворили ідеї та колорит волинських мелодій, де композитор використав чотири із шістнадцяти відібраних для драми самою Лесею Українкою.

Хореографія поєднує класичний балет із фантастичними рухами лісових істот, яскравими барвами, проникливою мелодійністю, чутливим ліризмом, вимагаючи високої майстерності.

Балет «Лісова пісня - вершина балетної спадщини М. Скорульського. Це захопливий гімн не лише людині, з її вічним прагненням до прекрасного, але й природі, торжеству життя, а романтична історія кохання лісової Мавки та музиканта Лукаша символізують гармонію та конфлікт між світом природи і людини, духовним і матеріальним.

«Лісова пісня» виховує любов до природи, повагу до її законів, почуття краси та вірності, вчить плекати мистецтво в душі та не розмінювати життя на матеріальні дрібниці. Бо це не просто поєднання людського та природного світів, а поєднання різних видів мистецтва.

Саме тому казковий сюжет «Лісової пісні» поетеси Лесі Українки, композиторів Кирейка В.Д. і Скорульського М.А., стверджуючи перемогу духовного над матеріальним, гармонію людини і природи, закликає берегти внутрішню красу. У поєднанні слова, музики та образу мистецтво облагороджує людину. «Лісова пісня» сприймається як глибинний твір про високе гуманне призначення людини і змушує замислитись над важливими цінностями: що є справжнім, а що тимчасовим.

На мою думку, ця прекрасна казка є особливою ще й тому, що кожен читач знаходить у ньому щось своє. Саме завдяки глибині змісту та поєднанню мистецтв «Лісова пісня» не втрачає своєї значущості й сьогодні та продовжує хвилювати людей вічними питаннями боротьби духовного з матеріальним.

Список використаних джерел

1. Леся Українка. Поезія. Драматичні твори (1999). – Київ: Наукова думка.
2. Зеров М.К. Леся Українка (1990).//Твори: в 2 томах. Т2. – Київ,.
3. Авраменко О.М., Пахаренко В.І. (2018). Українська літератури (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. сер. освіти: Грамота, с.221-227.
- 4.Скорульський М. А. Лісова пісня (1964) – Київ.
5. Кирейко В. Д. Лісова пісня : опера / упоряд. Л. Єфремова. – Київ: Мистецтво, 1965.

6. Асадчева Т. В. Балет «Лісова пісня» Михайла Скорульського — вершина української балетної спадщини (2021) // Вечірній Київ. — 8 лютого.

7. Критичні статті про фольклорно-міфологічну основу твору, відеоматеріали.

*Малик Віталій Олександрович,
студент спеціальності «Освітні науки»
(«Педагогіка вищої школи»)*

*Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф.,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна система вищої освіти орієнтується на принципи гуманізму, рівності та доступності, що зумовлює активний розвиток інклюзивного навчання. Інклюзія в освіті передбачає створення таких умов, за яких кожен студент, незалежно від стану здоров'я, соціального статусу чи інших особливостей, має можливість отримати якісну освіту та реалізувати свій потенціал.

Інклюзивне навчання у закладах вищої освіти є важливим елементом формування демократичного суспільства. Воно базується на принципах недискримінації, рівності прав, поваги до людської гідності та врахування індивідуальних потреб кожного здобувача освіти. Основна мета інклюзії полягає не лише у фізичному доступі до навчання, але й у створенні комфортного, підтримуючого освітнього середовища.

Організація інклюзивного навчання передбачає комплексний підхід, що охоплює кілька ключових складових. Перш за все, важливим є нормативно-правове забезпечення. Заклади вищої освіти повинні діяти відповідно до чинного законодавства, яке гарантує право на освіту для осіб з особливими освітніми потребами. Внутрішні положення університетів мають регламентувати механізми підтримки таких студентів.

Не менш значущою є архітектурна доступність. Навчальні корпуси повинні бути обладнані пандусами, ліфтами, спеціальними санітарними кімнатами та іншими засобами, що забезпечують безперешкодне

пересування. Безбар'єрне середовище є базовою умовою реалізації інклюзії.

Особливу роль відіграє адаптація освітнього процесу. Вона включає розробку індивідуальних навчальних планів, використання гнучких форм навчання, а також застосування сучасних педагогічних технологій. Важливим підходом є універсальний дизайн навчання, який передбачає створення освітніх матеріалів, доступних для максимально широкого кола студентів.

Психолого-педагогічний супровід є ще одним важливим компонентом інклюзивного навчання. Студенти з особливими освітніми потребами часто потребують додаткової підтримки у процесі адаптації до освітнього середовища. Таку підтримку можуть надавати психологи, соціальні працівники та тьютори. Важливо також формувати позитивний мікроклімат у студентському колективі.

Сучасні технології значно розширюють можливості інклюзивної освіти. Використання електронних ресурсів, онлайн-платформ, програм для озвучення тексту, або створення субтитрів сприяє підвищенню доступності навчання. Дистанційні та змішані форми навчання також відкривають нові перспективи для студентів, які мають обмежені можливості пересування.

Важливим фактором успішної реалізації інклюзії є підготовка викладачів. Вони повинні володіти знаннями про особливості роботи зі студентами з різними потребами, вміти адаптувати навчальні матеріали та використовувати інклюзивні методики викладання. Підвищення кваліфікації педагогічного персоналу є необхідною умовою розвитку інклюзивного середовища.

Разом із тим, існують певні труднощі у впровадженні інклюзивного навчання. Серед них – недостатнє фінансування, обмежені матеріально-технічні ресурси, недостатній рівень підготовки викладачів, а також наявність соціальних стереотипів. Подолання цих проблем потребує комплексних зусиль з боку держави, освітніх установ та суспільства в цілому.

Перспективи розвитку інклюзивної освіти пов'язані з удосконаленням законодавчої бази, впровадженням інноваційних технологій, розвитком міжнародного співробітництва та формуванням культури толерантності. Важливо також залучати студентів до процесу створення інклюзивного середовища, адже саме вони є активними учасниками освітнього процесу.

Отже, інклюзивне навчання у закладах вищої освіти є важливою умовою забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. Воно сприяє не лише підвищенню якості освіти, але й формуванню гуманістичних цінностей, розвитку соціальної відповідальності та інтеграції людей з особливими потребами у суспільство. Ефективна організація

інклюзивного навчання потребує системного підходу, ресурсної підтримки та готовності до змін з боку всіх учасників освітнього процесу.

*Малик Віталій Олександрович,
студент спеціальності
Педагогіка вищої школи
Єресько Олег Вікторович,
к. пед. н., доцент кафедри педагогіки
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

Україна володіє значним природно-ресурсним потенціалом, однак сучасний стан довкілля є складним і в окремих регіонах кризовим. Інтенсивний розвиток промисловості, урбанізація та антропогенний вплив спричинили значні зміни природного середовища (Хільчевський, с. 25).

Метою дослідження є комплексний аналіз екологічних проблем України та визначення ефективних шляхів їх вирішення. Основними завданнями є виявлення джерел забруднення, аналіз їх впливу та визначення напрямів покращення екологічної ситуації.

Однією з найгостріших проблем є забруднення атмосферного повітря. Основними джерелами є промисловість, транспорт та енергетика (Нац. доповідь, с. 67). Викиди шкідливих речовин спричиняють захворювання населення та негативно впливають на клімат.

Проблема забруднення водних ресурсів залишається актуальною. Скидання неочищених вод та аграрні стоки призводять до деградації водних екосистем (Хільчевський, с. 89).

Значною проблемою є накопичення відходів. Низький рівень переробки спричиняє забруднення навколишнього середовища (Бойченко, с. 102).

Деградація ґрунтів відбувається через інтенсивне землеробство та ерозію (Хільчевський, с. 134).

Втрата біорізноманіття є наслідком господарської діяльності людини (Нац. доповідь, с. 120).

Особливу увагу слід приділити впливу воєнних дій, які значно погіршують стан довкілля (Міндовкілля, с. 15).

Наслідки екологічних проблем проявляються у погіршенні здоров'я населення, економічних збитках та зниженні якості життя (Бойченко, с. 150).

Для вирішення проблем необхідно впроваджувати сучасні технології, посилювати контроль та підвищувати екологічну свідомість населення (Хільчевський, с. 156). Саме з метою останнього на нашій освітній програмі запроваджено вивчення освітньої компоненти «основи екологічного світогляду». Зазначена дисципліна є украй важливою, адже вона допомагає здобувачам освіти – майбутнім викладачам у подальшій професійній діяльності сприяти вихованню нового покоління громадян, здатних ухвалювати рішення з урахуванням потреб довкілля. Лише так ми зможемо забезпечити майбутнім поколінням чисте та безпечне середовище для життя.

Отже, екологічні проблеми України потребують комплексного підходу та ефективної державної політики поруч із широким запровадженням екологічної освіти і виховання.

Список використаних джерел

1. Хільчевський В.К. Екологія України. Київ, 2017.
2. Бойченко С.Г. Основи екології. Київ, 2018.
3. Національна доповідь про стан довкілля в Україні. Київ, 2021.
4. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

*Мамонтов Степан Андрійович,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ МОЛОДІЖНОГО ЛІДЕРСТВА У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний етап розвитку України характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими умовами повномасштабної війни. У цих умовах особливого значення набуває роль молоді як активного суб'єкта суспільних змін, здатного впливати на процеси державотворення. Молодіжне лідерство виступає важливим чинником формування громадянського суспільства, зміцнення державності та забезпечення стійкості країни.

Воєнний стан, запроваджений в Україні у 2022 році, суттєво трансформував соціально-політичні процеси, зокрема активізував участь громадян у волонтерській діяльності, громадських ініціативах та обороні

держави (Закон України, 2015; Указ Президента України, 2022). У цих умовах молодь проявляє високий рівень відповідальності, ініціативності та здатності до самоорганізації, що є ключовими ознаками лідерства.

Науковці визначають лідерство як процес впливу на соціальні групи з метою досягнення спільних цілей та реалізації суспільно значущих ідей (Бех, 2009). У контексті сучасних викликів молодіжне лідерство набуває нових характеристик, серед яких - адаптивність, стресостійкість, здатність до швидкого прийняття рішень та ефективної комунікації.

Особливу роль у формуванні молодіжного лідерства відіграє освітній процес. Заклади освіти виступають середовищем розвитку соціальної активності, критичного мислення та громадянських компетентностей молоді. Умови дистанційного та змішаного навчання, спричинені війною, стимулюють впровадження інноваційних педагогічних технологій, що сприяють розвитку лідерських якостей здобувачів освіти (Пошетун, 2018).

Крім того, важливим чинником розвитку молодіжного лідерства є участь у громадському житті. Дослідження у сфері державного управління свідчать, що залучення молоді до процесів прийняття рішень підвищує ефективність управлінських практик та сприяє демократизації суспільства (Куйбіда, 2010). У період війни це проявляється у створенні молодіжних організацій, ініціатив взаємодопомоги, участі у волонтерських рухах та інформаційному спротиві.

Важливо також зазначити, що молодіжне лідерство відіграє значну роль у процесах повоєнної відбудови України. Саме молоде покоління здатне генерувати інноваційні ідеї, сприяти модернізації державних інституцій та впровадженню європейських стандартів управління. У цьому контексті підтримка молодіжних ініціатив з боку держави та громадянського суспільства є необхідною умовою сталого розвитку країни.

Отже, молодіжне лідерство є важливим ресурсом державотворення України в умовах війни. Воно забезпечує активну участь молоді у суспільних процесах, сприяє зміцненню громадянського суспільства та формує підґрунтя для успішної повоєнної відбудови держави. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення механізмів підтримки та розвитку лідерського потенціалу молоді в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. К.: Либідь, 2009.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». 2015.
3. Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».
4. Куйбіда В. С. Державне управління: навч. посіб. К.: НАДУ, 2010.

5. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К., 2018.

*Мамонтова Катерина Сергіївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У сучасних умовах суспільно-політичних трансформацій в Україні особливого значення набуває проблема формування національної ідентичності молодого покоління. Одним із ключових чинників цього процесу є історична пам'ять, яка виступає не лише засобом збереження минулого, а й важливим інструментом консолідації суспільства та утвердження національних цінностей.

Історична пам'ять розглядається як сукупність уявлень, знань і оцінок про минуле, що передаються від покоління до покоління та формують колективну свідомість народу. Вона є важливим елементом духовної культури суспільства та основою формування національної ідентичності, адже саме через осмислення історичного досвіду відбувається усвідомлення приналежності до певної нації (Грицак, 2011).

Сучасна українська молодь формується в умовах глибоких соціальних змін, спричинених як глобалізаційними процесами, так і війною. У цьому контексті історична пам'ять набуває особливого значення, оскільки вона сприяє збереженню національної самобутності та протидії інформаційним впливам. В умовах гібридної війни історичні наративи часто стають об'єктом маніпуляцій, що підкреслює необхідність формування критичного ставлення до історичної інформації та усвідомленого сприйняття минулого.

Важливу роль у формуванні історичної пам'яті молоді відіграє система освіти. Саме освітній процес забезпечує передачу знань про історичне минуле, формує ціннісні орієнтації та сприяє розвитку національної самосвідомості. Особливе значення має викладання історії України, яке повинно ґрунтуватися на принципах науковості, об'єктивності та критичного мислення. Освіта має не лише інформувати, але й виховувати громадянина, здатного усвідомлювати значення історичних подій для сучасності.

Крім освіти, важливими чинниками формування історичної пам'яті є культурні практики, медіапростір та сімейне виховання. Засоби масової інформації, художня література, кіно та соціальні мережі активно впливають на формування уявлень молоді про історію. У зв'язку з цим постає питання відповідальності за зміст історичних наративів, які транслюються в інформаційному просторі.

Особливого значення історична пам'ять набуває в умовах війни, коли відбувається переосмислення національної історії та формування нових символів і героїв. Події сучасної російсько-української війни стають частиною колективної пам'яті, впливаючи на формування патріотичних настроїв та національної ідентичності молоді. У цьому контексті важливо забезпечити належне документування та інтерпретацію сучасних подій для їх подальшого осмислення.

Національна ідентичність, у свою чергу, визначається як усвідомлення особистістю своєї належності до нації, прийняття її цінностей, традицій і культурних норм. Вона формується під впливом різних факторів, серед яких історична пам'ять займає провідне місце (Сміт, 1991). Через засвоєння історичного досвіду відбувається інтеграція особистості в національну спільноту.

Важливим аспектом є також формування критичного мислення щодо історичних подій. Молодь повинна вміти аналізувати різні інтерпретації історії, розрізняти факти та пропаганду, що є особливо актуальним в умовах інформаційної війни. Це сприяє не лише глибшому розумінню минулого, але й формуванню стійкої громадянської позиції.

Отже, історична пам'ять є важливим чинником формування національної ідентичності сучасної молоді. Вона забезпечує зв'язок поколінь, сприяє збереженню культурної спадщини та формує ціннісні орієнтири особистості. В умовах сучасних викликів, зокрема війни, роль історичної пам'яті зростає, оскільки вона стає основою для консолідації суспільства та зміцнення державності. Подальший розвиток цього напрямку потребує вдосконалення освітніх підходів, розвитку критичного мислення та відповідального ставлення до історичного минулого.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. К.: Генеза, 2011.
2. Smith A. D. *National Identity*. Reno: University of Nevada Press, 1991.

*Маркитан Катерина Віталіївна,
студентка спеціальності 013 «Початкова освіта»
Товт Ірина Семенівна,
к.іст.н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», (м. Біла Церква, Україна)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальні проблеми теорії та методики організації освітнього процесу в сучасних умовах охоплюють широке коло питань, пов'язаних із цифровізацією, адаптацією до кризових ситуацій (війна, пандемія) та оновленням педагогічних підходів. У сучасних умовах реформування освіти в Україні особливої актуальності набуває проблема вдосконалення теорії та методики організації освітнього процесу. Це зумовлено переходом до компетентнісного підходу, орієнтацією на особистісний розвиток учня, а також потребою підготовки здобувачів освіти до життя в інформаційному суспільстві. Згідно із Законом України «Про освіту», освітній процес має бути спрямований на формування ключових компетентностей, розвиток критичного мислення, творчих здібностей та здатності до самонавчання [2].

Складності, з якими стикаються вчителі в Україні під час воєнного стану, зумовлюють необхідність використання сучасних освітніх технологій. Тому важливим завданням є правильний вибір форм і методів організації освітнього процесу. У педагогічній практиці виокремлюють традиційні та інноваційні методи навчання, які забезпечують ефективність освітнього процесу

Розглянемо основні методи організації освітнього процесу. До традиційних методів навчання відносяться [1, с. 162] (Дубасенюк, 2018): 1) методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності: за джерелом передачі і сприйняття навчальної інформації: словесні (розповідь, бесіда, робота з книгою тощо [1, с. 164]), наочні (методи ілюстрації, демонстрації, [1, с. 164]), практичні; за логікою передачі і сприйняття інформації (індуктивні і дедуктивні); за ступенем самостійності мислення (репродуктивні (пояснювально-ілюстративний, відтворювальний [1, с. 170]) і проблемно-пошукові); за ступенем керування навчальною роботою (під керівництвом викладача, самостійна робота) [1, с. 162]; 2) методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності: методи стимулювання інтересу до навчання (використання цікавих аналогій, зіставлення наукових і життєвих тлумачень окремих природних явищ, створення ситуації новизни, створення ігрових ситуацій, навчальні дискусії); методи стимулювання відповідальності й обов'язку

(висунення навчальних вимог, заохочення й осудження в навчанні) [1, с. 162]; 3) методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: методи усного контролю і самоконтролю (індивідуальне та фронтальне опитування, усні заліки та іспити); методи письмового контролю і самоконтролю (письмові контрольні роботи, заліки, іспити тощо); методи практичного контролю і самоконтролю (машинний контроль, контрольньо-лабораторний контроль) [1, с. 162]. У свою чергу, до інноваційних методів навчання відносять: метод портфоліо та метод кейса [1, с.162]

І. Зязюн (Зазюн, 2004) пов'язував розвиток педагогічної культури викладача з «роботою над собою, розвитком особистих задатків, удосконаленням психотехніки, мовлення, невербальної поведінки, необхідних для конструювання та організації продуктивного педагогічного діалогу»[3, с. 6].

Серед важливих умов упровадження компетентнісного підходу в освітній процес початкової школи академік Олександра Савченко (Савченко, 2014) виокремлювала формування у молодших школярів рефлексивного ставлення до навчальної діяльності.

Учена стверджувала, що рефлексивне мислення — це внутрішньо проаналізовані міркування, компонентами яких є самопізнання, самооцінка та саморегуляція особистості [5].

У рефлексивній діяльності позиція учня виявляється в його прагненні зрозуміти мету власної діяльності, в емоційно-ціннісному ставленні до себе, у визначенні способів досягнення результату. Завдання вчителя полягає в тому, щоб спонукати здобувачів початкової освіти до рефлексії навчальної діяльності на всіх етапах уроку. [4]

Рефлексивна діяльність сприяє усвідомленню учнями мети навчання, формуванню відповідального ставлення до власних результатів і розвитку здатності до самовдосконалення.

Суттєвий вплив на організацію освітнього процесу мають сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією та кризовими умовами. Поширення дистанційного та змішаного навчання вимагає від учителя нових підходів до організації взаємодії зі здобувачами освіти, підтримки їхньої мотивації та забезпечення психологічного комфорту. Водночас актуальними залишаються проблеми цифрової компетентності педагогів і нерівного доступу до технічних ресурсів.

Отже, сучасний освітній процес потребує поєднання традиційних і інноваційних методів навчання, підвищення професійної компетентності вчителя та впровадження рефлексивних і цифрових технологій. Це сприятиме підвищенню якості освіти та ефективному розвитку особистості учня в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми професійної освіти: навчально-методичний посібник / укл. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 352 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Вища шк., 2004. 422 с.
4. Савченко О. Я. Сучасні освітні технології: рефлексивний компонент уроку // *Учитель початкової школи*. 2014. № 4. С. 5–9.
5. Савченко О. Я. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми // *Рідна школа*. 2014. № 4–5. С. 12–16.

Маслівець Софія Романівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Літвін Юлія Олександрівна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін, викладач методист
Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
(м. Біла Церква, Україна)

АДАПТАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ШКОЛІ

Початок навчання дитини в школі є відповідальним і водночас складним періодом у житті дитини. У цей період змінюється повсякденне життя, розширюється коло спілкування, з'являються нові критерії, відповідальність та правила поведінки. Вдала адаптація є важливою для подальшого сприймання дитини навчання, школи її внутрішні почуття та успіх в навчальних досягненнях.

Особливої актуальності проблема адаптації набуває в умовах війни, так як діти переживають постійний стрес, збентеження, нестабільності та переміни в буденному житті. Зміни в освітньому процесі, дистанційне або змішане навчання, зміна місця проживання суттєво перешкоджають етапу пристосуванню дитини до шкільного життя. В таких обставинах понад усе важлива роль вчителя як організатора надійного та безпечного освітнього простору, підтримки емоційного стану учнів.

Адаптацію до школи вважають процесом освоєння дитини до нового режиму навчання, режиму дня, вимог учителя та стосунки в колективі. (Панок, 2013). Вона включає декілька взаємопов'язаних складових: біологічну, психологічну та соціальну. Біологічна адаптація зв'язана з освоєнням організму до нового режиму, психологічна відповідає за

формування мотивації до навчання та розвитком емоційно-вольової сфери, а соціальна — процесом входження до учнівського колективу (Скрипченко, 2014).

Молодші школярі відзначаються підвищеною емоційністю, чуйністю, недостатньо сформованим вмінням самоконтролю та високою потребою у підтримці з боку дорослих. В цей період формуються моральні якості, впевненість в собі, відповідальність, ставлення до школи та навчання, що робить процес акліматизації надзвичайно важливим для майбутнього розвитку людини.

На ефективність адаптації впливають багато факторів: стан здоров'я учня, рівень психологічної готовності до школи, досвід знаходження в дитячому колективі, обстановка в сім'ї, а також організація освітнього процесу. Велике значення відіграє підтримка з боку вчителя, формування привітної обстановки, використання ігрових методів навчання та врахування індивідуальних потреб кожного учня (Беляєва, 2018).

Успішна адаптація вказує на позитивне ставлення до школи, якщо дитина має бажання відвідувати школу, цікавиться навчанням, виконує домашні завдання, ділиться з батьками про успіхи в школі та налагоджені взаємини з однокласниками та вчителем. Дитина, яка вдало адаптувалась відчуває себе впевнено, не боїться відповідати на уроці, проявляє ініціативу. Недостатня акліматизація або дизадаптація може спричинити емоційне напруження, дратівливість, проблеми зі сном, розлади ШКТ, невпевненість в собі, зниження мотивації до навчання, що зі свого боку, обтяжує процес соціалізації серед однолітків. Важливо зрозуміти, що подібні прояви не є проявом «поганої поведінки», а вказує на труднощі пристосування дитини до нових умов.

У процесі дослідження я провела анкетування батьків першокласників з метою визначення особливостей адаптації дітей до навчання в школі. У дослідженні участь взяли 6 батьків першокласників

Результати показали, що більшість дітей швидко пристосувались до нових умов навчання, що проявляється у позитивному ставленні до школи, бажанні виконувати домашні завдання та соціалізації серед однолітків. Значна частина дітей адаптується протягом перших місяців навчання, що означає сприятливий перебіг адаптаційного періоду. Також водночас встановлено, що адаптація не однотипна для всіх дітей і має індивідуальний характер.

Разом з позитивними результатами було встановлено і низку труднощів, які супроводжують процес входження дитини в шкільне середовище.

А саме, у частини дітей помічаються емоційні зміни, що проявляються в підвищеній тривожності, дратівливості та перепадах настрою. Такі прояви є передбачуваними в період адаптації, але потребують уваги та підтримки з боку дорослих. До того ж, учні

відчувають труднощі у навчальній діяльності, що зумовлена з потребою дотримання нового режиму дня, підвищення рівня навантаження.

Значній увазі приділяються дані щодо ставлення дітей до та школи загалом. Хоча переважна кількість дітей демонструють позитивне ставлення до школи, у частини дітей спостерігається зниження мотивації, що може бути зумовленим емоційним напруженням або труднощами у засвоєнні навчального матеріалу. Важливим позитивним чинником серед дітей є здатність налагоджувати стосунки з однокласниками та формувати позитивне ставлення до вчителя, що означає вдалу соціальну адаптацію.

Аналіз результатів також свідчить про важливість попереднього досвіду дитини. З'ясовано, що досвід перебування у дошкільному закладі сприяє швидшому пристосуванню дитини до умов школи, так як діти вже мають сформовані навички перебування в колективі, дотриманню режиму та взаємодії з дорослими.

Отже, результати дослідження свідчать що, адаптація молодших школярів є багатограним і складним процесом, який поєднує як і позитивні зміни, так і певні труднощі. Акліматизація залежить від індивідуальних особливостей дитини, умов освітнього середовища та рівню підтримки з боку дорослих. Тому важливо своєчасно виявити труднощі адаптації та створити умови для їх подолання, що сприятиме успішному входженню в шкільне життя.

Список використаних джерел

1. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації / за наук. ред. В. Г. Панка. Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. 96 с.
2. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Каравела, 2014. 400 с.
3. Беляєва О. Поговоримо про шкільну дезадаптацію: психологічна підготовка учнів початкової школи до навчання. Психолог. 2018. № 37. С. 63–68.
4. Беляєва О. Як підтримати дитину в період адаптації до школи? Психолог. 2018. № 36. С. 52–56.
5. Бітянова М. Р. Адаптація дитини до школи: діагностика, корекція, педагогічна підтримка. Мінськ, 1997. 145 с.
6. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2012. 272 с.
7. Концепція Нової української школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2017. 40 с.

*Мар'ян Анастасія Іванівна,
студентка спеціальності «Секретарська справа
у правничій діяльності»,
ВСП «Мукачівський фаховий
коледж НУБіП України»,
Плоскіна Тетяна Юрївна,
викладач філологічних дисциплін*

РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується значними соціальними та психологічними викликами, що особливо загострилися в умовах війни, глобальної нестабільності та інформаційного перевантаження. У таких обставинах студентська молодь опиняється в ситуації постійного емоційного напруження, невизначеності та стресу, що негативно впливає на її психоемоційний стан, навчальну діяльність і процес особистісного становлення.

Однією з ключових якостей, яка дозволяє молодій людині успішно адаптуватися до складних умов, є емоційна стійкість. Вона забезпечує здатність контролювати власні емоції, зберігати внутрішню рівновагу, адекватно реагувати на виклики та ефективно взаємодіяти з навколишнім світом. Саме тому формування емоційної стійкості студентської молоді є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти.

Важливу роль у цьому процесі відіграє художня література, яка виступає не лише як засіб пізнання світу, а й як потужний інструмент впливу на емоційну сферу особистості. Через образи, сюжети та переживання героїв читач отримує можливість осмислити складні життєві ситуації, розвинути емпатію, сформувати власні ціннісні орієнтації та знайти внутрішні ресурси для подолання труднощів.

Особливої актуальності ця проблема набуває у вищій школі, де студент виступає не лише як об'єкт навчання, а як суб'єкт активного особистісного розвитку. У цьому контексті художня література стає ефективним засобом формування емоційної стійкості, розвитку рефлексії та самопізнання.

Отже, метою даної доповіді є визначення ролі художньої літератури у формуванні емоційної стійкості студентської молоді, а також аналіз методичних підходів до її використання в освітньому процесі.

Емоційна стійкість як психолого-педагогічна категорія
Емоційна стійкість — це інтегративна якість особистості, що виявляється у здатності контролювати емоції, протистояти стресу та адаптуватися до складних життєвих обставин. Для студентської молоді вона має особливе значення, оскільки цей період пов'язаний із:

- формуванням світогляду;
- професійним самовизначенням;
- підвищеним рівнем відповідальності;
- емоційною вразливістю.

Недостатній рівень емоційної стійкості може призводити до тривожності, апатії, зниження навчальної мотивації та труднощів у соціальній взаємодії.

Художня література має унікальні можливості впливу на внутрішній світ людини. Через образну систему, сюжет і переживання персонажів читач:

- співпереживає героям;
- осмислює складні життєві ситуації;
- формує власну систему цінностей;
- розвиває здатність до рефлексії.

Для студентів особливо важливими є твори, що порушують екзистенційні теми: сенс життя, вибір, відповідальність, моральні дилеми.

Бібліотерапія — це використання літератури з метою психологічної підтримки та розвитку особистості. У роботі зі студентами вона може проявлятися через:

- читання та обговорення творів;
- аналіз внутрішнього світу персонажів;
- співвіднесення подій твору з власним досвідом.

Бібліотерапія сприяє:

- зниженню рівня стресу;
- усвідомленню власних емоцій;
- пошуку шляхів подолання труднощів.

Методичні підходи до роботи з художніми текстами у коледжі.

Ефективність використання літератури залежить від правильної організації навчального процесу. Серед дієвих методів:

Дискусії та інтерпретація тексту: обговорення моральних проблем, аналіз поведінки героїв, висловлення власної позиції.

Рефлексивні практики: есе на тему переживань героя, щоденники читача, письмові роздуми.

Інтерактивні методи: рольові ігри, дебати, інсценізація фрагментів творів.

Інтеграція з психологічними техніками: вправи на усвідомлення емоцій, аналіз життєвих ситуацій, розвиток навичок саморегуляції.

Роль викладача у формуванні емоційної стійкості студентів

Викладач у сучасному освітньому середовищі виконує не лише навчальну, а й наставницьку функцію. Його завдання полягає в тому, щоб:

- створити безпечну та довірливу атмосферу;
- стимулювати відкритий діалог;
- допомогти студентам осмислити прочитане;
- підтримати їх у процесі самопізнання.

Викладач стає посередником між текстом і внутрішнім світом студента.

В умовах війни художня література набуває особливого значення як засіб:

- психологічної стабілізації;
- збереження культурної ідентичності;
- формування патріотичних почуттів;
- осмислення трагічних подій.

Читання стає способом втечі від реальності та одночасно — засобом її глибшого розуміння.

Отже, художня література є важливим інструментом формування емоційної стійкості студентської молоді. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту, здатності до рефлексії та адаптації, до складних життєвих умов.

У сучасних умовах її роль значно зростає, адже вона допомагає молоді долати стрес, знаходити сенс у складних ситуаціях і зберігати внутрішню рівновагу. Ефективність використання літератури залежить від методичної підготовки викладача та його здатності створювати умови для відкритого діалогу і самовираження студентів.

Таким чином, художня література виступає не лише як об'єкт вивчення, а як потужний засіб формування гармонійної, стійкої та свідомої особистості.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту».
2. Бех І. Д. Виховання особистості. — Київ, 2008.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. — Київ, 1977.
4. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. — Київ, 2016.
5. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. — Київ, 2004.
6. Наукові дослідження з психології емоцій та педагогіки.
7. Матеріали МОН України щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.

*Мірошніченко Олександра Олегівна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(«Педагогіка вищої школи»)*

*Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким зростанням обсягів інформації, активним впровадженням цифрових технологій та перебудовою освітнього простору. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема формування критичного мислення у студентів. Система вищої освіти дедалі більше орієнтується не лише на передачу знань, але й на розвиток умінь аналізувати, інтерпретувати та оцінювати інформацію.

Особливо важливим є формування критичного мислення у студентів-філологів, адже їхня професійна діяльність безпосередньо пов'язана з аналізом текстів, мовних явищ, інтерпретацією літературних творів та роботою з різними джерелами інформації. Вивчення фахових дисциплін створює широкі можливості для розвитку аналітичних здібностей, умінь аргументувати власну позицію та здійснювати глибокий смисловий аналіз.

У сучасних умовах інформаційного перенасичення та поширення поверхневого сприйняття знань (зокрема явищ, пов'язаних із «кліповим мисленням») спостерігається тенденція до зниження здатності студентів до глибокого осмислення навчального матеріалу. Це зумовлює необхідність пошуку ефективних педагогічних підходів, спрямованих на розвиток критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх філологів.

Проблематика критичного мислення активно досліджується в роботах зарубіжних науковців. Зокрема, значний внесок у розробку теоретичних засад критичного мислення зробили Дж. Дьюї, Р. Енніс, а також українські дослідники, які розглядають цю проблему в контексті сучасної освіти. Науковці підкреслюють, що критичне мислення передбачає не лише здатність до аналізу інформації, але й умінь робити обґрунтовані висновки, оцінювати альтернативні точки зору та приймати виважені рішення.

Критичне мислення визначається як здатність особистості аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, формулювати

обґрунтовані висновки та приймати зважені рішення. Воно передбачає розвиток таких умінь, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, інтерпретація та аргументація.

Комплексне формування критичного мислення студентів-філологів сприяє вирішенню низки важливих завдань, зокрема: розвитку аналітичних здібностей; формуванню навичок роботи з інформацією; розвитку самостійності мислення; підвищенню рівня мовної та комунікативної компетентності; формуванню здатності до інтерпретації текстів різних жанрів; розвитку творчого потенціалу особистості.

Реалізація процесу формування критичного мислення відбувається під час вивчення фахових дисциплін, таких як мовознавство, літературознавство, стилістика, теорія перекладу. Основними шляхами розвитку критичного мислення є: використання проблемного навчання; організація дискусій і дебатів; аналіз художніх і наукових текстів; виконання аналітичних завдань; участь у наукових семінарах, конференціях, проєктах; написання есе та дослідницьких робіт.

Отже, формування критичного мислення у студентів-філологів під час вивчення фахових дисциплін є одним із пріоритетних завдань сучасної вищої освіти, оскільки саме воно забезпечує підготовку компетентних, самостійних і творчо мислячих фахівців, здатних до професійної діяльності в умовах динамічного інформаційного середовища.

Список використаних джерел

1. [Дьюї Дж. Як ми мислимо.](#)
2. Енніс Р. Критичне мислення: теорія та практика.
3. Сисоєва С. О. Педагогічні технології розвитку критичного мислення.
4. Карр Н. Поверхневі: що Інтернет робить з нашим мисленням. 2012. с. 100–120.
5. Halpern D. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking.

*Мірошніченко Олександра Олегівна,
студентка спеціальності
Педагогіка вищої школи
Єресько Олег Вікторович,
к. пед. н., доцент кафедри педагогіки
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА ЕКОЛОГІЧНІ КРИЗИ: АНТРОПОГЕННЕ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРИ

Людина, як невід'ємна частина природи та Всесвіту, протягом своєї історії пізнавала та змінювала навколишній світ для забезпечення своєї життєдіяльності. Проте сучасний етап взаємодії суб'єкта (людини) та об'єкта (природи) характеризується глибокою екологічною кризою, зумовленою надмірним антропогенним тиском на атмосферне повітря (Злобін Ю.А., Кочубей Н.В., с. 156). Мета дослідження полягає у виявленні основних джерел забруднення атмосфери внаслідок людської діяльності та оцінці їхнього впливу на стан глобальної екосистеми та здоров'я населення.

Процес активного відображення світу у свідомості людей призвів до створення потужної індустріальної бази. Розвиток промисловості створив нові типи ризиків, де аварії на підприємствах стають причиною масштабних екологічних катастроф (Єремєєв І.С., Дичко А.О., с. 88). Прагнення до економічного зростання часто ігнорує межі екологічної ємності атмосфери, що веде до накопичення парникових газів (Макарова В.В., с. 112). Таким чином, діяльність людини перетворюється на чинник екологічних криз.

Наукові дослідження на емпіричному та теоретичному рівнях дозволяють виділити ключові групи речовин, що змінюють склад повітря, по суті стають основними забруднювачами атмосфери (Бойчук Ю.Д. та інші, с. 45):

- газоподібні викиди: оксиди сірки (SO_2), азоту (NO_x) та вуглецю (CO), що утворюються при спалюванні викопного палива на ТЕС та в двигунах внутрішнього згоряння;
- парникові гази: накопичення діоксиду вуглецю (CO_2) та метану (CH_4) є головним чинником сучасної кліматичної кризи (Білл Гейтс, с. 65).;
- хімічні сполуки: викиди хімічних та нафтопереробних комбінатів, які часто здійснюються без належної фільтрації, створюють небезпеку фотохімічного смогу (Пляцук Л.Д. та інші, с. 210).

Зазначене має екологічні та соціальні наслідки. Забрудненню атмосфери притаманний комплексний негативний вплив, який проявляється на різних рівнях. Так, для здоров'я людини споживання забрудненого повітря призводить до хронічних захворювань дихальних шляхів та серцево-судинної системи, що вимагає оптимізації адаптаційних можливостей організму (Кокун О.М., с. 215; Гончаренко М.С., Бойчук Ю.Д., с. 132). Внаслідок цього спостерігаються також й кліматичні зміни: глобальне потепління спричиняє танення льодовиків та зміну біоритмів живої природи (Діра Н. та інші, с. 250).

На думку багатьох дослідників ефективними заходами з подолання кризи та покращення стану повітря можуть стати:

1. Екологічний моніторинг. Упровадження сучасних систем контролю за викидами на кожному підприємстві для фіксації порушень санітарних норм (Ананьєва Т.В., с. 42).

2. Екологізація виробництва. Перехід на природоохоронні технології, використання замкнених циклів та відновлюваних джерел енергії (Плячук Л.Д., Гурець Л.Л., с. 120).

3. Екологічна освіта та культура. Формування ціннісного ставлення до природи через освіту для сталого розвитку (Бондар О.І. та інші, с. 95; Бойчук Ю.Д., с. 180).

Отже, екологічна криза атмосфери є результатом нераціональної діяльності людини. Розв'язання цієї проблеми можливе лише за умови комплексного підходу: поєднання технологічної модернізації, жорсткого моніторингу довкілля та підвищення рівня екологічної культури суспільства.

Список використаних джерел

1. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя. Суми: Університетська книга, 2023. 357 с.

2. Бондар О.І., Барановська В.Є., Єресько О.В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 228 с.

3. Гончаренко М.С., Бойчук Ю.Д. Екологія людини. Суми: Університетська книга, 2023. 400 с.

4. Екологія і охорона навколишнього середовища / Бойчук Ю.Д., Солошенко Е.М., Бугай О.В. Суми: Університетська книга, 2023. 316 с.

5. Єремєєв І.С., Дичко А.О. Техногенні та екологічні ризики та катастрофи. Одеса: Олді плюс, 2024. 234 с.

6. Загальна екологія / Злобін Ю.А., Кочубей Н.В. Суми: Університетська книга, 2023. 416 с.

7. Як відвернути кліматичну катастрофу / Білл Гейтс. К.: Лабораторія, 2021. 244 с.

Настопирова Марина Вікторівна
студентка спеціальності
«Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»
Мірошніченко Валентина Іванівна
д. пед.н., професор
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні ми спостерігаємо, як професія вчителя проходить через справжній «цифровий шторм». Тепер уже замало просто вміти вмикати проектор чи створювати базові презентації. Сучасний освітній простір вимагає від педагога бути «цифровим лідером», який здатен не просто використовувати гаджети, а будувати навколо них якісно нове середовище для учнів.

У цьому контексті питання формування професійної компетентності майбутніх педагогів набуває нового змісту. Йдеться вже не просто про сукупність знань і вмінь, а про здатність діяти гнучко, усвідомлено та сучасно. Як зазначає О. Спірін, професійна компетентність педагога включає не лише фахову підготовку, а й уміння застосовувати її в реальних умовах (Спірін, 2009). Якщо додати до цього вимоги цифрової епохи, стає очевидно: без цифрової компетентності сучасний педагог фактично втрачає частину своїх професійних можливостей (European Commission, 2017).

Дослідження у сфері цифровізації освіти активно ведуться як в Україні, так і за її межами. Зокрема, В. Биков підкреслює, що цифрова трансформація змінює саму логіку освітнього процесу (Биков, 2019), а Н. Морзе звертає увагу на важливість системного впровадження ІКТ у навчання (Морзе, Кочарян, 2014). Водночас у реальній практиці часто спостерігається ситуація, коли цифрові інструменти використовуються фрагментарно: щось додається «для галочки», щось — через вимоги, але не завжди з розумінням педагогічної доцільності.

Саме тому важливо говорити не просто про використання технологій, а про ті умови, за яких вони дійсно дають результат. У цьому дослідженні під організаційно-педагогічними умовами розуміємо не набір формальних заходів, а продуману систему організації навчання, у якій цифрові технології є логічною частиною освітнього процесу.

Серед таких умов можна виділити кілька ключових. По-перше, це природне включення цифрових технологій у зміст підготовки, коли вони

не нав'язуються штучно, а органічно вплітаються у навчання. По-друге, системне використання сучасних сервісів і платформ, які дозволяють зробити навчання більш гнучким і зрозумілим для студентів. По-третє, важливу роль відіграє мотивація — якщо студент не бачить сенсу в цих інструментах, вони не працюватимуть. Також значення має наближення навчання до реальних професійних ситуацій і готовність викладачів самих працювати в цифровому середовищі.

Важливо підкреслити, що ефективність технологій визначається не їх кількістю. Навпаки, інколи надмірна «цифровізація» лише ускладнює процес. Значно важливіше — влучно підібраний інструмент і розуміння, навіщо він використовується. У цьому сенсі цифрові технології мають бути не метою, а засобом досягнення освітнього результату.

У межах дослідження було розроблено модель формування професійної компетентності майбутніх педагогів із використанням цифрових технологій. Вона дозволяє структурувати цей процес і зробити його більш керованим. Практичне впровадження моделі показало, що студенти починають більш впевнено використовувати цифрові інструменти, стають активнішими на заняттях і краще розуміють, як застосовувати ці навички у майбутній роботі.

Отже, саме створення продуманої системи організаційно-педагогічних умов дозволяє перетворити цифрові технології на дієвий інструмент формування професійної компетентності майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Спірін О.М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. Інформаційні технології і засоби навчання. №5 (13). 2009. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/183/169>
2. European Commission. DigCompEdu: European Framework for the Digital Competence of Educators. 2017. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC107466>
3. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Матеріали методологічного семінару НАПН України «Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку». 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка. К, 2019. С.20-26.
4. Морзе Н.В., Кочарян А.Б. Модель стандарту ІКТ компетентності викладачів університету в контексті підвищення якості освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. № 43. Вип. 5. С. 27–39

*Одрин Євгенія Павлівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Медвідь Лариса Вікторівна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»
(м.Біла Церква, Україна)*

ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ТА АДАПТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Освітній процес в Україні здійснюється в умовах тривалої воєнної небезпеки, вимушеної мобільності, психологічного виснаження, постійного переривання навчання та повної нестабільності освітнього середовища. В таких умовах проблема формування стійкості та адаптивності здобувачів освіти набуває не лише психологічного, а й організаційного та соціально-педагогічного значення. В цьому випадку варто говорити не просто про здатність витримувати стрес, а й про вміння продовжувати вчитися, гнучко ставитися до змін, перебудовувати стратегію навчання та використовувати усі наявні внутрішні та зовнішні ресурси для подолання кризи. У цьому руслі варто згадати про поняття резильєнтності як динамічного процесу, у якому захисну роль відіграють самооцінка власної ефективності, соціальна підтримка та здатність до адаптивного подолання труднощів.

Дослідження науковців та практика життя напругу підтверджують, що війна безпосередньо впливає на психоемоційний стан та навчальну поведінку здобувачів освіти. У статті М. Полив'яної та її колег зазначається, що близько 70% здобувачів освіти демонструють ознаки погіршення психічного здоров'я внаслідок війни. Вони також зазначають, що більшість не звертаються за професійною допомогою, вважаючи, що впораються самостійно або просто не звертаючи на це особливої уваги. Підтримку вони шукають у друзях, родині та найближчому оточенні, що вказує на важливу роль соціального оточення як чинника стійкості особистості (Полив'яна М., 2024).

У дослідження С. Грабовської та її колег, яке присвячене адаптивності студентської молоді на різних етапах російсько-української війни, зазначається, що структура адаптаційних ресурсів змінюється залежно від фази воєнного досвіду. На початку повномасштабного вторгнення особливого значення набув оптимізм, а згодом – вміння керувати власним психофізіологічним станом та визначати найбільш важливі життєві пріоритети. Це дає підстави стверджувати, що стійкість особистості не є сталою рисою, а формується як змінна система ресурсів,

що потребує педагогічного супроводу та особливої підтримки (Грабовська С., 2024).

Втрата якості знань в здобувачів освіти, низька мотивація, відсутність зацікавленості у навчанні у більшості пов'язані не лише з технічними та безпековими бар'єрами, а й з порушенням звичайного ритму навчання, соціальної ізоляцією та зниженням здатності до саморегуляції. Простими словами, людина перестає керувати власним психічним станом, що призводить до негативних наслідків не лише у навчанні, а й у повсякденному житті.

Дослідник О. Половко з колегами на основі проведеного дослідження довели, що повномасштабне вторгнення різко змістило освітній процес в онлайн-формат, однак систематичні повітряні тривоги, перебої з електроенергією та інтернетом перешкоджали нормальному доступу до віртуальних аудиторій та посилювали потребу в самоорганізації та самонавчанні. Дослідники виокремили три основні тематичні блоки, які потребують особливої уваги при роботі з адаптивністю здобувачів освіти : організація навчання самим закладом освіти, самоорганізація студента, як безпосереднього суб'єкта освітнього процесу та персональний досвід переживання війни кожною окремо взятою людиною (Половко О., 2023).

Отже, адаптивність особистості в умовах війни тісно та безпосередньо пов'язана із сформованістю навичок самостійного планування, тайм-менеджменту та навчальної автономії.

Як показують дослідження, найголовнішими та найбільш серйозними викликами для здобувачів освіти є : соціальна ізоляція, погіршення умов навчання та розлука з родиною. Соціальна ізоляція в більшій мірі виникла внаслідок недостатньої комунікації, особливо в перші місяці повномасштабного вторгнення. Погіршення умов навчання стало результатом і дистанційного навчання, і відсутності технічних можливостей, і психологічного стану здобувачів. У такій ситуації важливо вчасно надати психологічну підтримку, розширити можливості спілкування у колі комфортних людей та знайти свої власні внутрішні ресурси для стабілізації психічного стану.

Такі думки вказують на те, що підтримка стійкості здобувачів освіти не може просто обмежуватися поданням навчального матеріалу від педагога, вона обов'язково повинна включати комунікацію на різні, цікаві для здобувачів теми, перебування у колективі та співпрацю з ним, а також надання психологічної допомоги та підтримки.

З урахуванням даної ідеї, важливе місце надається проблемі організації навчання таким чином, щоб забезпечити його ефективність та результативність. Дослідниці Ю. Корницька та М. Колісник зазначає, що асинхронний режим навчання в умовах війни є вимушеним, проте ефективним інструментом збереження безперервності освіти. Проте,

дослідниця вказує, що асинхронне навчання передбачає не лише відповідальне ставлення зі сторони самого здобувача, а й чіткого структурування завдань педагогами, гнучкості, постійної комунікації та продуманих стратегій оцінювання. Асинхронність дає можливість здобувачам працювати тоді, коли для них зручно, дозволяє безпекова ситуація або їхні технічні можливості, що значно знижує ризик повного випадіння з освітнього процесу (Корницька Ю., Колісник М., 2023).

Так, слід приділити особливу увагу ролі закладу освіти та педагогам у формуванні адаптивності особистості. Як показала практика, педагоги, як і здобувачі зазнали значних змін і в організації освітнього процесу, і в особистому житті.

Серед основних проблем виявлено наступні : порушення викладацького процесу, збільшення навантаження, додаткові завдання, пов'язані з безпекою здобувачів та турбота про них, навіть у неробочий час, психічний стрес, фінансові труднощі, проблеми якості освіти та потреба у міжнародній підтримці. При цьому ніяк не відмінюється постійне самонавчання та самовдосконалення педагога, навпаки, підвищення кваліфікації стало включати питання, пов'язані з якістю освіти, психічним станом здобувачів, навчанням з мінної безпеки, надання першої медичної допомоги, організації дистанційного та змішаного навчання та інше.

Отже, формування стійкості та адаптивності здобувачів освіти в кризових ситуаціях варто розглядати як цілеспрямований педагогічний процес, який охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів. До одного з найважливіших віднесемо формування навичок саморегуляції : емоційної, поведінкової, часової та когнітивної. Інший напрям охоплює створення в освітньому середовищі досвіду підтримувальної взаємодії, де студент або учень не залишається наодинці з труднощами. Наступний напрям включає впровадження гнучких форматів навчання, які дають можливість продовжувати освіту навіть за умови перерв, переміщення чи нестабільного доступу до інфраструктури. Наступний – переорієнтація методики навчання на адаптивну, модульну та ресурсну. Поєднання особистісних ресурсів зі сталою соціальною підтримкою та гнучкою організацією навчання найбільшою мірою підсилює освітню стійкість у ситуаціях війни, вимушеного переміщення та довготривалої невизначеності.

Таким чином, стійкість і адаптивність здобувачів освіти в умовах війни є головною умовою збереження освітнього процесу. Вони формуються не стихійно, а через системну педагогічну роботу, в якій поєднуються психоемоційна підтримка, розвиток саморегуляції, навчальна автономія, відчуття належності до освітньої спільноти та гнучка організація освітнього середовища. Саме тому в сучасній теорії і методиці організації освітнього процесу доцільно говорити не лише про «навчання в

кризі», а про побудову такої моделі освіти, яка здатна підтримувати людину, зберігати її суб'єктність і створювати умови для продовження розвитку навіть у ситуації тривалої соціальної небезпеки.

Список використаних джерел

1. Грабовська С., Партико Т., Стельмащук Х. (2024). Адаптивність до стресу в студентській молоді на різних етапах російсько-українського воєнного конфлікту. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*, 12, 115-136.
2. Korniytska Yu.A, Kolisnyk M.P. Sokyrskya O.S. (2023). Synchronous mode : practices to succeed in a wartime. *Innovation pedagogic*, 57. 263-267.
3. Polovko, O. and Glotov, S. (2023) «The educational process of Ukrainian university students following the full-scale Russian invasion». *London Review of Education*, 21 (1), 31. DOI: <https://doi.org/10.14324/LRE.21.1.31>.
4. Polyvianaia M, Stepanova N, Yachnik Y, Myshakivska O, Fegert J, Sitarski E, Pinchuk I. (2024). Mental health support needs of students during the wartime. *Proc Shevchenko. Sci Soc Med Sci*, 76(2).

Павленко Данііл Максимович,
студент спеціальності «Харчові технології»
Дубас Наталія Вікторівна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії, «викладач-методист»
ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів
і природокористування України»
(м. Ірпінь, Україна)

РОЛЬ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні умови розвитку українського суспільства, зокрема в період воєнного стану, зумовлюють необхідність переосмислення підходів до збереження здоров'я населення. Особливу увагу в цьому контексті слід приділяти студентській молоді як соціальній групі, що перебуває у стані активного фізичного, психоемоційного та професійного становлення. В умовах війни значно зростають рівень стресу, порушуються звичні режими життя, зменшується доступ до якісних продуктів харчування, що негативно впливає на стан здоров'я. Додатковими чинниками є вимушене переміщення населення, зміна умов проживання, нерегулярність харчування та обмеженість фінансових ресурсів. Саме тому формування

культури здорового харчування набуває особливого значення, а харчові технології відіграють ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи науково обґрунтовані підходи до створення та споживання продуктів харчування (Дуденко Н.В., Павлоцька Л.Ф., 2021).

Харчові технології як галузь науки і практичної діяльності охоплюють процеси виробництва, переробки, зберігання та реалізації харчових продуктів. Вони забезпечують не лише створення продуктів із заданими органолептичними властивостями, але й формування їх харчової та біологічної цінності (Буряк І.І., Кравченко М.Ф., 2021). У сучасних умовах особливого значення набуває розроблення продуктів функціонального призначення, збагачених біологічно активними речовинами, вітамінами, мінеральними елементами та антиоксидантами. З біохімічної точки зору такі компоненти беруть участь у регуляції метаболічних процесів, антиоксидантному захисті клітин, синтезі ферментів і гормонів. Такі продукти сприяють підвищенню імунітету, покращенню обміну речовин та загальному зміцненню організму, що є вкрай важливим у період підвищених фізичних та психологічних навантажень, характерних для воєнного часу.

Студентська молодь часто характеризується нерегулярним харчуванням, споживанням фастфуду, недостатнім вмістом у раціоні білків, вітамінів і мінералів. В умовах війни ці проблеми загострюються через обмежені ресурси, фінансові труднощі та зміну умов проживання. Крім того, зростає частка рафінованих продуктів із низькою біологічною цінністю, що може призводити до дефіциту мікронутрієнтів, порушень обміну речовин та зниження імунної реактивності організму (Гуліч М.П., Гриневич Л.Є., 2022). Саме тому важливим завданням є формування культури харчування, яка передбачає усвідомлене ставлення до вибору продуктів, дотримання режиму харчування та розуміння впливу їжі на здоров'я на молекулярному та фізіологічному рівнях.

Харчові технології відіграють важливу роль у формуванні такої культури через декілька ключових напрямів. По-перше, це забезпечення населення доступними, безпечними та якісними харчовими продуктами. Сучасні технології, зокрема пастеризація, стерилізація, вакуумування, сушіння та заморожування, дозволяють подовжувати термін зберігання продуктів без значної втрати їх поживної цінності, що особливо актуально в умовах порушення логістичних ланцюгів. По-друге, це розробка продуктів швидкого приготування з високою харчовою цінністю, що є важливим для студентів, які мають обмежений час і ресурси для приготування їжі. Такі продукти можуть бути збагачені білками, харчовими волокнами, вітамінами та мінералами, що підвищує їх функціональну значущість (Капрельяни Л.В., Іоргачова К.Г., 2020).

Особливе значення мають інноваційні технології, зокрема використання біотехнологічних процесів, ферментації, мікрокапсулювання

поживних речовин. Вони дозволяють створювати продукти з покращеними функціональними властивостями. Наприклад, ферментовані продукти сприяють нормалізації мікрофлори кишечника, що безпосередньо впливає на імунну систему через вісь «кишечник - імунітет». Мікрокапсулювання дозволяє захищати біологічно активні речовини від руйнування та забезпечує їх контрольоване вивільнення в організмі. Включення таких продуктів у раціон студентської молоді сприяє підвищенню адаптаційних можливостей організму, зниженню рівня оксидативного стресу та покращенню загального самопочуття.

Не менш важливим є освітній аспект. Формування культури здорового харчування неможливе без відповідного рівня знань. У цьому контексті важлива роль належить закладам освіти, зокрема коледжам і університетам, які готують фахівців харчової галузі. Використання сучасних освітніх технологій, інтерактивних методів навчання, практичних занять і дослідницької діяльності сприяє формуванню у студентів розуміння принципів раціонального харчування, біохімічних основ засвоєння нутрієнтів та впливу харчування на фізіологічні функції організму. Водночас студенти, які навчаються за спеціальністю «Харчові технології», можуть виступати провідниками знань у своєму соціальному середовищі, поширюючи ідеї здорового способу життя та культури харчування.

В умовах війни важливим аспектом є також забезпечення харчової безпеки. Харчові технології дозволяють оптимізувати використання сировини, зменшити втрати продукції, підвищити ефективність виробництва. Водночас розвиток локального виробництва харчових продуктів, використання альтернативних видів сировини та впровадження ресурсозберігаючих технологій сприяють економічній стійкості держави. Для студентської молоді це означає більшу доступність якісних продуктів та можливість формування збалансованого раціону навіть у складних умовах.

Крім того, важливу роль відіграє популяризація здорового харчування через соціальні мережі, освітні заходи, студентські наукові гуртки. Залучення молоді до участі у проектах, пов'язаних із розробкою нових продуктів, аналізом раціонів, дослідженням впливу харчування на здоров'я, сприяє формуванню відповідального ставлення до власного способу життя, розвитку дослідницьких навичок та професійної самореалізації.

Таким чином, харчові технології є важливим інструментом формування культури здорового харчування студентської молоді, особливо в умовах війни. Вони забезпечують створення доступних, безпечних та функціонально цінних продуктів, сприяють підвищенню рівня знань про раціональне харчування та формують відповідальне ставлення до власного здоров'я. У сучасних умовах інтеграція наукових

досягнень, інноваційних технологій та освітніх підходів є необхідною умовою збереження здоров'я молодого покоління, підвищення адаптаційного потенціалу організму та забезпечення стійкого розвитку суспільства в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Буряк І.І., Кравченко М.Ф. Харчові технології: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 496 с.
2. Пасічний В.М., Мороз О.В. Технологія харчових виробництв: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2020. 380 с.
3. Капрельянц Л.В., Іоргачова К.Г. Функціональні харчові продукти: навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2020. 312 с.
4. Дуденко Н.В., Павлоцька Л.Ф. Основи раціонального та лікувально-профілактичного харчування: підручник. Харків: Світ Книг, 2021. 408 с.
5. Гуліч М.П., Гриневич Л.Є. Гігієна харчування: підручник. Київ: Медицина, 2022. 368 с.

*Паладьєва Дар'я Сергіївна,
учениця 9 класу
Бойко Ірма Теймуразівна,
учитель біології вищої категорії,
звання “учитель методист”
ЛІТ № 79 ім. Бориса Патона
Печерського району міста Києва*

ГЕННА ТЕРАПІЯ ПРИ СПІНАЛЬНІЙ М'ЯЗОВІЙ АТРОФІЇ

Спінальна м'язова атрофія (СМА) - дуже давнє захворювання, що згадується іще в текстах Древньої Греції та Риму. Це генетична хвороба з аутосомно-рецесивним типом успадкування, через яке відбувається послаблення або атрофія м'язів. Воно складне і підступне, часто призводить до летальних випадків. Актуальність дослідження цього досліду полягає в тому, що у нас немає лабораторій і центрів, де цю хворобу можна було б досліджувати. Це велика проблема, бо люди, в особливості діти, які потребують лікування не завжди можуть отримати його не закордоном. В світі є лише до 10% відсотків людей з генетичними відхиленнями. Частина яких можуть не знати про свій стан, а кількість людей з вкрай небезпечними хворобами іще менша. Генетичні хвороби важко лікуються, і люди, які на них хворіють тяжко страждають.

Відомо, що неможливо змінити канонічну природу гену. З теперішніми технологіями та законами можливо лише трохи корегувати ген, або частково замінити його, завдяки чому він може виконувати

функції, які природній ген виконати не може. Але ж чому тоді ми не можемо просто спробувати один з двох методів? Причиною цього є біоетика, створена Ван Расселом Поттером. Ця галузь несе в собі важливі пункти: автономія пацієнта, обов'язок лікаря не шкодити пацієнту, зобов'язання діяти на користь пацієнту тощо. Проте, є проблеми - через моральні норми лікарі та науковці не мають права проводити експерименти на людях (навіть за їхньої згоди), в тому числі на генах. Не дивлячись на це, певні досліди були, і я хочу розповісти саме про них.

Новизна дослідження полягає в тому, що наука активно розвивається, і перед лікуванням генетичних хвороб, включаючи СМА, з'являються нові перспективи швидкого та якісного лікування.

Об'єкт дослідження: патологічний процес в нервово-м'язовій системі, що виникає внаслідок генетичних мутацій.

Предмет дослідження: клінічні прояви та перебіг хвороби.

Мета дослідження полягає в доведенні важливості розвитку генетичних досліджень в Україні.

Щоб довести важливість дослідження було прояснено такі теми:

- Походження СМА;
- Причина важкого перебігу СМА (зокрема перших типів);
- Особливості різних типів СМА;
- Лікування кожного виду СМА;
- Діагностика хвороби та способи її раннього виявлення.

М'язова атрофія така ж давня, як людство. Хоч умовно люди знали таку хворобу, досліджень не було через брак знань про цю мутацію - вона дуже рідкісна. Неврологія як наука з'явилася вже пізніше в найрозвиненіших країнах Європи, а до цього лікарі дуже часто плутали ураження м'язів - міопатії - з ураженням нервів - нейропатії. Перші офіційні клінічні описи хвороби в 1891 році зробив Гвідо Вердінг: діти, уражені цією хворобою, не могли нормально сидіти, стояти та дихати, але при цьому їхній інтелект був в нормі. Згодом, на розтині він побачив зменшення рухомих нейронів у передніх рогах спинного мозку і виражену атрофію м'язів. З цього Вердінг зробив важливий висновок - це захворювання нервової системи, а не самих м'язів. Після Гвідо Вердінга цю хворобу дослідив Йоган Гоффман (1893 р.), яку він також побачив у новонароджених або дітей 2-4 років. Найцікавіше, що він помітив - це те, що подібні випадки траплялися в сім'ї, у братів та сестер, і це було першим натяком на спадковість захворювання. Також Гоффман з'ясував, що страждають в першу чергу мотонейрони, а м'язова атрофія є вже вторинною.

Як висновок їхніх досліджень можна сказати, що, не дивлячись на те, що новітніх технологій не було, деякі ознаки можна було визначити і без них. Ці два науковці визначили одні з головних рис: походження

хвороби було з нервової системи, зменшення активності кількох видів нейронів і спадковість мутації.

Згодом, в ХХ, й інші лікарі побачили подібні симптоми, які зустрічалися не тільки у дітей, а й у підлітків та дорослих. Вони визначили, що в деяких хвороба прогресує швидше, а у деяких повільніше. Також стало відомо, що у різних людей були різні типи важкості, що, очевидно, натякає на існування кількох типів, які будуть виокремлені згодом.

В 1930-1950 роках відбувалися помітні зрушення в важливості цих досліджень. Зокрема на СМА звернули увагу неврологи. Нарешті були виокремлені 4 типи м'язової атрофії, які ми знаємо по сьогоднішній день:

1 тип - найважчий, має інфантильну форму - з'являється у новонароджених 0-6 місяців. Він характеризується м'язовою слабкістю, гіпотонією, слабкістю проксимальних м'язів, зниження чутливості сухожильних рефлексів, порушення ковтання, неможливістю сидіти, в особливості дихати і без лікування дитина завжди не проживає довго, помираючи майже одразу.

2 тип – проміжний - має вже триваліший перебіг, трапляється у дітей 6-18 місяців, дитина може сидіти, але супроводжується тремором рук, проблемою з диханням, яке розвивається повільніше, ніж в 1 типі, а також важко стояти. Смертність досі залишається високою через складне дихання, хоч і не настільки висока, як у першого типу.

3 тип - ювенільна форма - трапляється вже у старших особин з 18 місяців до підліткового віку. Вона вже не така агресивна, є проблеми з ходьбою: дитина навчається ходити, але потім втрачає цю здатність, слабкість тазового поясу, труднощі при підйомі сходами, контрактури та ортопедичні деформації. Смертність не висока і загалом хвороба не дуже впливає на тривалість життя дитини.

4 - найлегший – трапляється вже в дорослому віці після 20 років, прогресує повільно і супроводжується невеликою слабкістю, через що хворі можуть не знати про свій стан, дихання повністю нормальне. Смертністю також невелика і мутація не впливає на тривалість життя.

Важливо, що фенотип залежить і від генетичного дефекту, і від віку маніфестації.

Завдяки цьому розподілу стало легше оцінювати випадки і класифікувати, до якої відноситься хворий.

В 1960-1980 роках стався прорив в технологіях, завдяки чому вчені отримали іще більше даних: остаточно підтвердилося, що саме мотонейрони уражаються найбільше; м'язові волокна атрофуються вторинно, утворюючи “пучки” дрібних волокон; з'ясувалося, що запалення немає, тож ця хвороба уражає в першу чергу нервову систему; і, нарешті, з'явилися підозри про аутосомно-рецесивний дефектний ген, тобто передається він спадково.

Отже, у проведеному дослідженні було проаналізовано спінальну м'язову атрофію (СМА) як генетичне нейром'язове захворювання, зосереджуючись на її етіології, патогенезі, історичних аспектах вивчення, клінічних проявах, діагностиці, прогнозуванні та сучасних підходах до ведення пацієнтів.

Було встановлено, що СМА є захворюванням, основною причиною якого є мутація гена **SMN1**, що призводить до дефіциту білка SMN — ключового для виживання мотонейронів.

Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що СМА є одним із найкраще вивчених прикладів впливу генетики на клінічний перебіг та одним із перших нейром'язових захворювань, для яких розроблено ефективну патогенетичну терапію. Поєднання ранньої діагностики, доступу до сучасних лікувальних стратегій та комплексного ведення суттєво покращує прогноз, забезпечує стабілізацію або покращення моторних функцій та значно підвищує якість життя пацієнтів.

ПАНАСЮК Крістіна Сергіївна,

студентка спеціальності «Економіка»

ГУРСЬКА Лариса Леонідівна,

викладач

Відокремлений структурний підрозділ

«Ірпінський фаховий коледж Національного університету

біоресурсів і природокористування України»

(м. Ірпінь, Україна)

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДІ ЯК КЛЮЧ ДО ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасному світі фінансова грамотність є не просто корисною навичкою — для молоді людини вона є підґрунтям, на якому будується професійна кар'єра та фінансова незалежність. Здатність оптимально розпоряджатися власними ресурсами, інвестувати в освіту, планувати бюджет і мінімізувати ризики дозволяє молоді не лише вижити в умовах економічної нестабільності, а й впевнено реалізовувати свої професійні амбіції. На рівні держави фінансово грамотні громадяни — це запорука економічного зростання, а отже, проблема фінансової освіти молоді набуває стратегічного значення.

Фінансова грамотність — це сукупність теоретичних знань та практичних навичок, що дозволяють людині приймати усвідомлені рішення у сфері особистих фінансів. Для молоді це особливо актуально:

саме у студентські та перші роки працевлаштування формуються звички планування витрат, відсутність боргових зобов'язань, перші кроки в інвестуванні та пенсійному заощадженні. Ті, хто оволодів цими навичками в молодому віці, мають суттєву конкурентну перевагу на ринку праці та у власному підприємстві.

Дані Національного банку України свідчать: середній індекс фінансової грамотності в Україні становить 12,3 з 21 можливих балів, тоді як у країнах ЄС — 14,9 балів (Ярова Ю.М, 2024). Серед молоді цей показник значно вищий що дає можливості для кар'єрного зростання та підприємницької ініціативи. Разом з тим дослідження Світового банку показують: підвищення фінансової грамотності населення на 10% сприяє зростанню національних заощаджень на 0,3% ВВП (Бакланова К.В, 2024) — а більший рівень заощаджень означає зростання інвестицій у нові робочі місця та стартапи, які переважно створюються молодими людьми.

Молода людина на старті кар'єри стикається з прийняттям фінансових рішень, від яких залежить її майбутнє: як фінансувати навчання, формувати «фінансову подушку безпеки» і розпорядитися першими заробленими коштами. Без базових знань ці рішення часто приймаються інтуїтивно або під впливом реклами, що може призвести до боргових пасток і втрачених можливостей.

Скористатися перевагами цифрових фінансових інструментів може той, хто має фінансову та цифрову грамотність. Без неї технологічний прогрес обертається додатковими ризиками, а не можливостями.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій докорінно трансформували фінансовий сектор, створивши принципово нові форми послуг і моделі взаємодії між користувачами та фінансовими установами:

- необанки та цифрові гаманці — повністю онлайн-банкінг без фізичних відділень, що забезпечує миттєве відкриття рахунку, низькі комісії та зручне управління фінансами з будь-якої точки світу;
- сервіси миттєвих міжнародних переказів — платформи на кшталт Wise або Revolut дозволяють переказувати кошти за кордон за реальним курсом із мінімальними витратами;
- robo-advisors (робо-радики) — автоматизовані інвестиційні платформи, що формують персональний інвестиційний портфель на основі фінансових цілей і рівня ризику користувача;
- сервіси «купи зараз — плати пізніше» (BNPL) — гнучке розтермінування без банківського кредиту, що робить великі покупки доступнішими для молоді та малого бізнесу;
- відкритий банкінг (Open Banking) — технологія, що дозволяє користувачам агрегувати дані з різних банків в одному застосунку для зручного планування бюджету;

- мікроінвестиційні платформи — можливість інвестувати навіть невеликі суми у фондовий ринок або ETF, демократизуючи доступ до інвестицій для широкої аудиторії. (Дубина М., Тарасенко А., 2025).

Особливо важливою є фінансова грамотність для тих, хто прагне до підприємництва. Відкрити власну справу без розуміння основ бізнес-планування, управління грошовими потоками та залучення інвестицій практично неможливо. За статистикою, значна частка молодіжних стартапів зазнає невдачі не через брак ідей чи таланту, а через недостатню фінансову підготовку засновників. Таким чином, фінансова грамотність — це не особиста вигода, а обов'язкова умова для тих, хто хоче будувати власний бізнес і створювати робочі місця для інших.

В умовах воєнного стану українська молодь зіткнулася з безпрецедентними фінансовими викликами: вимушене переміщення, втрата роботи, необхідність швидко адаптуватися до нових умов і ринків. У цьому контексті фінансова грамотність набуває значення антикризового інструменту. Ті, хто мав навички управління особистими фінансами, значно легше переживали кризу: вони мали заощадження, знали, як захистити свої кошти від інфляції, і знайшли альтернативні джерела доходу. Водночас молодь, яка вперше зіткнулася з фінансовими реаліями у кризових умовах, опинилася у вразливому становищі.

Формування відповідних навичок з юнацького віку — через шкільні та університетські курси, онлайн-платформи, молодіжні програми НБУ — є стратегічним вкладенням у стійкість майбутніх поколінь і відновлення країни.

Для подолання наявного розриву між рівнем фінансової освіченості молоді в Україні та стандартами ЄС необхідно:

- інтегрувати фінансову грамотність у освітні програми коледжів та університетів як окрему дисципліну або модуль;
- розвивати онлайн-ресурси та мобільні додатки з фінансової освіти, орієнтовані на молодіжну аудиторію;
- залучати роботодавців до фінансового навчання молодих співробітників як елемента корпоративної культури;
- підтримувати молодіжне підприємництво через спеціальні фінансові програми та менторство від досвідчених фахівців;
- активно використовувати соціальні мережі для поширення достовірної фінансової інформації серед молоді.

Отже, фінансова грамотність — це практичний інструмент, від якого залежить, чи зможе молода людина реалізувати свої професійні таланти та амбіції. В умовах євроінтеграції України, коли відкриваються нові ринки праці та інвестиційні можливості, молодь із міцним фінансовим фундаментом матиме незаперечну перевагу. Державна підтримка фінансової освіти молоді — це не витрати, а інвестиція у людський капітал, від якої залежить економічне майбутнє країни.

Список використаних джерел:

1. Бакланова К.В. Вплив фінансової грамотності та правової освіти населення на економічну стабільність в Україні.
URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/36-2.pdf>
2. Ярова Ю.М. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. URL: <https://www.researchgate.net/publication/>
3. Дубина М., Тарасенко А., Тарасенко О. Напрямки підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств в умовах диджиталізації сфери фінансових послуг.
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2969>

*Панфілов Олег Геннадійович,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасна початкова освіта в Україні функціонує в умовах значних викликів, зумовлених повномасштабною війною, що впливає на психологічний стан учнів, їхню концентрацію уваги та навчальну мотивацію. У таких умовах особливої актуальності набуває використання інноваційних педагогічних технологій, серед яких важливе місце посідає гейміфікація освітнього процесу.

Гейміфікація розглядається як застосування ігрових елементів у неігровому контексті з метою підвищення залученості, мотивації та активності учнів. У початковій школі вона є особливо ефективною, оскільки відповідає віковим особливостям дітей, їхній потребі в грі, емоційності та активній взаємодії.

В умовах війни навчальний процес часто супроводжується стресом, тривожністю та нестабільністю. Тому гейміфікація виконує не лише освітню, але й психологічну функцію, сприяючи зниженню рівня стресу та створенню позитивного емоційного середовища. Як зазначає UNESCO, ігрові методи навчання підвищують залученість учнів та сприяють кращому засвоєнню матеріалу (UNESCO, 2021).

Однією з ключових переваг гейміфікації є підвищення внутрішньої мотивації учнів. Використання ігрових механік, таких як бали, рівні, нагороди, командні завдання та змагання, стимулює активність дітей та формує інтерес до навчання. Це особливо важливо в умовах дистанційного або змішаного навчання, коли традиційні методи можуть бути менш ефективними.

У початковій школі гейміфікація може реалізовуватися через інтерактивні платформи (ClassDojo, Kahoot, LearningApps), які дозволяють створювати навчальні ігри, вікторини та інтерактивні завдання. Такі інструменти сприяють розвитку пізнавальної активності, комунікативних навичок та співпраці між учнями.

Важливим аспектом є також психологічна підтримка учнів. Ігрові методи навчання створюють атмосферу безпеки та позитивного емоційного фону, що особливо важливо для дітей, які переживають наслідки війни. Вони допомагають знизити рівень тривожності та підвищити адаптивність до навчального процесу.

Як зазначає Deterding, гейміфікація є ефективним інструментом підвищення залученості користувачів у різних сферах, включаючи освіту, оскільки вона використовує психологічні механізми мотивації та винагороди (Deterding et al., 2011).

У контексті української початкової освіти важливо враховувати також роль вчителя як фасилітатора навчального процесу. Педагог повинен уміти інтегрувати ігрові елементи в навчальні завдання таким чином, щоб вони сприяли досягненню освітніх цілей, а не лише розважали учнів.

Гейміфікація також сприяє розвитку soft skills у молодших школярів, зокрема командної роботи, відповідальності, критичного мислення та здатності до прийняття рішень. Це формує основу для подальшого успішного навчання та соціалізації.

Умови війни підсилюють значення інноваційних методів навчання, оскільки освітній процес повинен бути гнучким, адаптивним і психологічно підтримувальним. Гейміфікація в цьому контексті виступає як ефективний інструмент підвищення якості освіти та збереження мотивації учнів.

Отже, гейміфікація освітнього процесу в початковій школі є дієвим засобом підвищення мотивації учнів, особливо в умовах війни. Вона поєднує навчальну та розвивальну функції, сприяє емоційній стабільності дітей та підвищує ефективність освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. UNESCO. *ICT in Education and Game-Based Learning*. 2021.
2. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. *From Game Design Elements to Gamefulness: Defining Gamification*. 2011.

***Петренко Владислав Ярославович,**
студент спеціальності «Харчові технології»
Берегеля Ірина Миколаївна,
к.ю.н., викладач вищої кваліфікаційної категорії
Відокремлений структурний підрозділ
«Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України» (м. Ірпінь, Україна)*

ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Кривава повномасштабна війна російської федерації проти України, що триває з 24 лютого 2022 року, стала найбільшим викликом для системи міжнародної безпеки з часів Другої світової війни. У центрі цього конфлікту перед світовою спільнотою постало важливе питання дотримання норм міжнародного гуманітарного права, фундаментом якого є Женевські конвенції від 1949 року та Додаткові протоколи до них.

Актуальність цієї тематики зумовлена систематичним, тривючим ігноруванням норм міжнародного гуманітарного права країно-агресоркою та їх порушеннями під час інших збройних конфліктів у світі. На думку Дрозда О. В., Женевські конвенції є не просто деклараціями, а юридично обов'язковими нормами «права війни» (*jus in bello*), порушення яких тягне за собою міжнародну кримінальну відповідальність. Проте, реалії війни в Україні демонструють світову кризу механізмів примусу виконання цих норм (Дрозд, с. 45), а отже, це негативно впливає не лише на Україну, але й на інші країни, що перебувають чи перебуватимуть у збройних конфліктах (війнах).

Варто зауважити, що чотири Женевські Конвенції від 1949 року охоплюють найважливіші, ключові аспекти, а саме: поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; поводження з військовополоненими; захист цивільного населення під час війни.

За чотири роки війни в Україні зафіксовані численні порушення, які кваліфікуються як воєнні злочини та злочини проти людяності. Зокрема, відбуваються постійні напади на цивільні об'єкти та цивільну інфраструктуру. Відповідно до ст. 52 Додаткового протоколу I до Женевської Конвенції від 8 червня 1977 року, цивільні об'єкти не повинні бути об'єктом нападу або репресалій. Цивільними об'єктами є всі ті об'єкти, які не є воєнними об'єктами (2).

Систематичні обстріли енергетичної системи України, лікарень, шкіл та житлових кварталів (трагедії в Маріуполі, Бахмуті, обстріли Києва,

Харкова, Сум, Чернігова, Одеси, Херсона та інших міст України) є прямим порушенням принципу розрізнення (Короткий, с. 112).

Важливим аспектом є захист цивільних, що регламентує ст. 13 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 1949 року, – це захист всього населення країн, які перебувають у конфлікті, без будь-якої дискримінації за ознакою, зокрема, раси, національності, релігійних або політичних переконань, і спрямовані на полегшення страждань, спричинених війною. Та, як свідчать знайдені після звільнення Харківщини катівні для цивільних (до 30 шт.), рф цієї норми не дотримується, адже жорстоко катували мирних людей через їхню українську ідентичність чи задля отримання інформації про активістів, волонтерів чи військових, що є грубим порушенням статті 31 вищевказаної Конвенції, а саме – жоден примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до осіб, які перебувають під захистом, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей (4).

Норми тієї ж Конвенції регламентують, що автомобільні колони та санітарні поїзди на суші, а також спеціально обладнані судна на морі й повітряні засоби, що перевозять поранених, хворих цивільних, людей з інвалідністю та жінок під час пологів, мають таку ж повагу і захист, як і медичні заклади.

Разом з тим, є установки і споруди, визначені міжнародним законодавством, як такі, що перебувають під захистом. Згідно з п.1 ст. 56 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року, установками і спорудами, що містять небезпечні сили є: греблі, дамби й атомні електростанції (варто зацентувати увагу на руйнуванні Каховської дамби та захоплення Чорнобильської та Запорізької АЕС окупантами). Їх не можна атакувати навіть тоді, коли такі об'єкти вважаються військовими цілями, якщо це може призвести до вивільнення небезпечних сил і спричинити значні втрати серед цивільного населення (4).

Варто зазначити, що відповідно до ст. 54 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року, заборонено вдаватися до голоду серед цивільного населення, як методу ведення війни (2). На жаль, велика кількість цивільних страждає не лише від холоду і тортур, але й від голоду, адже окупаційна армія насильно забирає продукти харчування, зерно, сільськогосподарських тварин, порушуючи міжнародне законодавство. Відповідно до ст. 55 Конвенції про захист цивільного населення під час війни, держава-окупант повинна всіма доступними засобами забезпечувати населення продовольством і медичними матеріалами; зокрема, вона має постачати необхідні харчові продукти, ліки та інші ресурси, якщо власних запасів окупованої території бракує (4).

Зауважимо, що відповідно до ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, забороняється, незалежно від будь-яких причин заборонено здійснювати як індивідуальне, так і масове

примусове переміщення чи депортацію осіб, які перебувають під захистом, з окупованої території на територію держави-окупанта або будь-якої іншої держави, незалежно від її статусу (4). Та країна-агресорка жорстко не виконує вказану норму, особливо критичною є ситуація з незаконним вивезенням українських дітей та «стирання» їх української ідентичності, що стало підставою для видачі Міжнародним кримінальним судом ордерів на арешт керівництва рф. Варто нагадати й про ст. 32 Конвенції, яка забороняє не лише вбивства, тортури, тілесні покарання, калічення та медичні чи наукові дослідження, які не викликані потребою лікування особи, що перебуває під захистом, але й будь-яке інше brutальне поводження з боку як цивільних, так і військових властей окупанта. Однак, наразі відсутні лише дані щодо проведення експериментів над українцями, тоді, як усі інші порушуються систематично (4).

Згідно зі ст. 3 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року заборонено вчиняти стосовно зазначених військовополонених такі дії: насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; захоплення в заручники; наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом (5). Проте, трагедія в Оленівці, факти катувань, моріння голодом, розстріл українських полонених, що були беззбройними і вже здалися в полон окупантам, ненадання медичної допомоги та імітація судових процесів над захисниками «Азовсталі» – є грубим нехтуванням міжнародного права.

Отже, Женевські конвенції залишаються непохитною основою міжнародного гуманітарного права, проте війна в Україні виявила гостру потребу в удосконаленні механізмів контролю за їх виконанням. Невідворотність покарання за воєнні злочини – є єдиним шляхом по відновленню міжнародного правового порядку.

Список використаних джерел

1. Дрозд О. В. Воєнні злочини в контексті збройної агресії РФ проти України: правова кваліфікація. Юридичний часопис. 2023. № 2. С. 44–56.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
3. Короткий Т. Р., Резніченко М. С. Міжнародне гуманітарне право: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2022. 240 с.
4. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими
 від 12 серпня 1949 року. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

Пестріков Сергій Сергійович
 учень 11-А класу Іванівського ліцею №1
 Іванівської селищної ради
 Херсонської області
Харченко Віра Василівна,
 учитель історії, основ правознавства
 Іванівського ліцею №1
 Іванівської селищної ради
 Херсонської області

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІЯ У ДІАЛОЗІ ЗІ СВІТЛОМ – СПОСТЕРЕЖЕННЯ ВОЄННОЇ ДОБИ

Сьогодні ми говоримо про історію не як про пил на архівних полицях, а як про живу, пульсуючу стихію, в якій ми всі опинилися після 24 лютого 2022 року. Тема дослідження - «Українська історія у діалозі зі світом» - це про те, як світ бачить нас, і як ми бачимо себе.

Україна нарешті здобула власний голос. Довгий час у західних університетах та медіа українська історія розглядалася як додаток до історії Російської імперії чи Радянського Союзу. Ми були об'єктом, про який розповідали інші. Війна це змінила. Сьогодні Україна виступає як суб'єкт. Ми більше не дозволяємо пояснювати нашу історію через призму чужих наративів. Це і є той самий «діалог зі світом», де ми є рівноправним співрозмовником, який диктує порядок денний нової історії.

Зазвичай історики працюють із минулим, яке вже відбулося. Але воєнна доба змусила нас стати свідками й документаторами одночасно. Проєкти зі збору свідчень очевидців, які реалізують українські дослідники, - це не просто фіксація фактів. Це збереження людської гідності перед обличчям катастрофи. Ми документуємо травму, опір і виживання тут і зараз, надаючи світовій спільноті унікальний матеріал для розуміння того, що таке сучасна війна і як вона нищить, але не ламає людину.

Український досвід спровокував світову інтелектуальну революцію. Сьогодні провідні університети світу переглядають свої програми з «Eastern European Studies». Україна стала дзеркалом, у якому світ побачив власну вразливість і водночас силу демократичних цінностей. Наша

боротьба - це нагадування Європі та Америці, що свобода не є даністю, її треба захищати кожного дня.

Українська історія воєнної доби - це розповідь про те, як локальний спротив стає глобальним символом. Ми не просто воюємо за території, ми ведемо світовий діалог про те, яким буде майбутнє: чи пануватиме в ньому право сили, чи сила права.

Сьогодні кожен українець - і воїн, і волонтер, і вчитель - є співавтором цієї великої світової історії. Наше завдання як дослідників і громадян -- зробити так, щоб цей голос звучав чітко, правдиво і ніколи більше не був заглушений чужими імперськими амбіціями.

Велику увагу приділено питанню, як документувати досвід свідків «тут і зараз», коли війна ще не стала минулим. Це ставить нові виклики щодо психологічної безпеки як інтерв'юєрів, так і респондентів. Це створює нові виклики. Адже, почасти свідки настільки емоційні і психологічно виснажені або навіть мають фізичні травми, що самі свідчення стають суцільним болем і стражданням. А як показує досвід, світова спільнота ще не готова сприймати чужий біль і очікує чітко сформульовану проблему з пропозиціями і готовим рішенням.

Збір свідчень (усна історія, цифрові архіви) стає не лише науковою роботою, а й актом збереження ідентичності та засобом боротьби за правду в умовах дезінформації.

На думку істориків-дослідників, на сьогодні, головна задача - це пошук балансу між потребою зафіксувати злочини для майбутніх трибуналів та обов'язком не травматизувати людину під час інтерв'ю, спогадів та спостереження.

Діалог зі світом через історію допомагає пояснити глобальній спільноті, що війна в Україні - це не локальний конфлікт, а криза світової системи безпеки, що має історичне коріння.

Світ більше не просто «спостерігає» за нами, а вчиться в Україні стійкості, цифровій солідарності та методам збереження ідентичності.

Історик сьогодні - це не холодний спостерігач, а людина, яка переживає ту саму загрозу, що й респондент. Це вимагає нової професійної етики. Через призму українських подій світ переглядає ефективність ООН, ОБСЄ та всієї повоєнної системи безпеки. Діалог зі світом спрямований на те, щоб українська трагедія стала уроком для недопущення подібних агресій у майбутньому.

На думку дослідників сприйняття війни світовою спільнотою станом на початок 2026 року характеризується як стійкою підтримкою, так і зростанням втоми, особливо в питаннях економічних витрат та тривалості конфлікту. Попри «втому від війни», більшість громадян у країнах Заходу продовжують підтримувати надання Україні гуманітарної (82,4%) та військової допомоги (65,2%). У країнах Європи, що межують із Росією (наприклад, Польща), до 77% громадян вбачають високий ризик переростання конфлікту у відкриту війну з їхньою країною. Станом на кінець 2025 - початок 2026 року, близько 57-60% американців підтримують надання військової та економічної допомоги Україні. Зберігається суттєва різниця в поглядах. Близько 47% прихильників Республіканської партії вважають підтримку «надмірною», тоді як серед демократів таку думку поділяють лише 14%. Станом на серпень 2025 року 50% американців виступали за те, щоб США підтримували Україну у відвоюванні територій, навіть якщо це призведе до затяжної війни. Для 27% громадян ЄС війна в Україні залишається однією з найважливіших проблем, що стоять перед їхніми країнами. Найвищий рівень згоди спостерігається у питанні прихистку для переміщених українців - 75,1%. Попри підтримку зброєю, переважна більшість європейців (в середньому у 27 з 29 опитаних країн) не бажають прямого військового втручання своїх армій у конфлікт.

Сучасна війна - це не лише битва на полі бою, а й війна за ресурси, увагу світу та право на правдиву історію. Подальша стабільність залежатиме від здатності України та її партнерів підтримувати технологічну перевагу та єдність попри втому.

Список використаних джерел

1. Статистика воєнних злочинів (станом на 2026 рік) - [Суспільне](#).
2. Дані про цифровізацію архівів - [Укрінформ](#).
3. Опис проекту «Усна історія російсько-української війни» - [УІНП](#).
4. «Українська історія: глобальна ініціатива» (Ukrainian History: Global Initiative).

*Пилипенко Олена, здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Чередник Лідія Миколаївна, канд.пед.наук,
доцент кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний розвиток системи освіти характеризується зростанням вимог до професійної підготовки майбутніх педагогів, що зумовлює особливу увагу до формування їхньої педагогічної майстерності. Умови динамічних соціокультурних змін, інформатизації суспільства та оновлення освітніх пріоритетів вимагають підготовки фахівця, здатного до творчої професійної діяльності, гнучкого реагування на виклики освітнього середовища та безперервного саморозвитку.

Педагогічна майстерність розглядається як складне інтегративне утворення, що охоплює систему професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, педагогічної техніки та комунікативної культури. У наукових дослідженнях (зокрема у працях І. Зязюна, В. Сухомлинського) підкреслюється, що педагогічна майстерність формується у процесі поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом, а також через розвиток особистісних якостей педагога, його ціннісних орієнтацій і здатності до рефлексії.

Важливою умовою ефективного формування педагогічної майстерності є орієнтація освітнього процесу на активізацію діяльності здобувачів вищої педагогічної освіти, створення середовища для професійного самовираження, розвитку педагогічного мислення та вдосконалення комунікативних умінь. Це передбачає використання сучасних методів навчання, інтеграцію теоретичних знань і практичної підготовки, а також стимулювання мотивації до педагогічної діяльності (Підборський, 2021).

Отже, проблема формування педагогічної майстерності здобувачів вищої педагогічної освіти є актуальною та багатоаспектною, оскільки пов'язана з підвищенням якості професійної підготовки майбутніх педагогів і забезпеченням їх готовності до ефективної діяльності в сучасному освітньому середовищі.

Особливості формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів доцільно розглядати за такими аспектами:

1. *Інтегративний характер підготовки.* Педагогічна майстерність формується як поєднання знань, умінь, особистісних якостей і професійного досвіду. Важливою є не ізольованість компонентів, а їх взаємодія та взаємозумовленість.

2. *Поєднання теоретичної і практичної складових.* Ефективність підготовки забезпечується через гармонійне поєднання теоретичного навчання з педагогічною практикою, що дає змогу застосовувати знання в реальних освітніх ситуаціях.

3. *Особистісна спрямованість процесу.* Формування педагогічної майстерності пов'язане з розвитком індивідуальних якостей майбутнього вчителя: емпатії, відповідальності, педагогічного такту, творчості.

4. *Активізація професійної діяльності здобувачів.* Залучення до різних видів діяльності (навчальної, дослідницької, практичної) сприяє формуванню професійних умінь і розвитку педагогічного мислення.

5. *Рефлексивний характер підготовки.* Важливим є розвиток здатності до самоаналізу, оцінювання власної діяльності та її корекції, що забезпечує професійне зростання майбутнього педагога.

6. *Орієнтація на ціннісні засади педагогічної діяльності.* Педагогічна майстерність ґрунтується на системі гуманістичних цінностей, які визначають ставлення до учнів, професії та освітнього процесу загалом.

7. *Використання інноваційних методів навчання.* Застосування інтерактивних технологій, кейс-методів, проєктного навчання сприяє розвитку творчості, ініціативності та професійної гнучкості (Красницька, 2020).

Отже, формування педагогічної майстерності здобувачів вищої педагогічної освіти постає як цілісний, багаторівневий процес, що поєднує професійну підготовку, особистісний розвиток і практичну діяльність. Його ефективність визначається узгодженістю теоретичного і практичного компонентів, спрямованістю на розвиток індивідуальних якостей майбутнього педагога та створенням умов для активної професійної самореалізації.

Виявлені особливості (інтегративність, діяльнісна спрямованість, рефлексивність, ціннісна орієнтація, безперервність розвитку тощо) свідчать про необхідність організації освітнього процесу як відкритої динамічної системи, у межах якої здобувач освіти виступає активним суб'єктом власного професійного становлення. Водночас важливого значення набуває формування внутрішньої мотивації до педагогічної діяльності, здатності до самовдосконалення та готовності до інновацій.

Таким чином, педагогічна майстерність є не лише результатом професійної підготовки, а й показником сформованості особистості майбутнього педагога, його ціннісних орієнтацій, професійної культури та здатності ефективно діяти в різноманітних освітніх ситуаціях. Це визначає необхідність подальшого вдосконалення змісту, форм і методів підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти з урахуванням сучасних освітніх викликів.

Список використаних джерел

1. Красницька О.В. Педагогічна майстерність – шлях до реалізації індивідуального потенціалу викладача вищої військової школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020. № 1 (94). С. 122-133. Режим доступу: <https://surl.lj/uzqsbh>
2. Підборський Ю.Г. Особливості формування педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти. *Педагогічні науки*. 2021. Вип.150. С. 11-119. Режим доступу: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/657163cf-086f-4437-a9ce-0786f42961aa/content>

*Пилипенко Олена Григорівна,
студентка спеціальності
Педагогіка вищої школи
Єресько Олег Вікторович,
к. пед. н., доцент кафедри педагогіки
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

РОЗУМНІ МІСТА (SMART CITIES) ЯК ПРИКЛАД ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

«Розумні міста» (Smart Cities) є яскравим прикладом екологічно збалансованого розвитку, оскільки вони використовують технології для зменшення негативного впливу на довкілля та підвищення ефективності використання ресурсів завдяки системі управління міською інфраструктурою за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій в поєднанні з IoT (Інтернетом речей).

Мета дослідження полягала у виявленні основних факторів створення розумних міст у світі. Завдання включали аналіз цифрових сервісів розумного міста і оцінку екологічного балансу таких міст.

До основних чинників створення розумних міст належать:

1. Урбанізація і ріст населення, що значно навантажує інфраструктуру та доступні послуги у містах.

2. Реалізація принципів сталого розвитку – поєднання збереження природних ресурсів та задоволення основних потреб людини.

3. Розвиток Інтернету і хмарного обчислення, які є причинною докорінних змін у всіх галузях, зокрема і в міському адмініструванні.

4. Підвищення ефективності функціонування міст і безпечного та комфортного рівня життя людей.

Інфраструктура Smart City містить цілий спектр різноманітних рішень, які реалізуються за допомогою впровадження розумних технологій. Як правило, це альтернативні підходи до енергозабезпечення та водопостачання, можливість переробляти морську солону воду в прісну, впровадження сучасних систем із сортування та переробки сміття, введення в експлуатацію немоторизованих транспортних засобів, установка широкої мережі відеоспостереження та відео-аналітики, контроль чистоти повітря (Єршова О. Л., Бажан Л.І., стор.69).

Загалом більшість фахівців і дослідників, які вивчають розвиток «розумних» міст, виділяють вісім сфер, прогрес у яких робить міста «розумними»:

- мобільність й управління трафіком;
- охорона здоров'я;
- безпека;
- вода;
- енергія;
- інклюзивність і розвиток спільнот;
- економічний розвиток і житло;
- керування відходами.

Джерелами даних для збору та аналізу інформації можуть бути різні системи:

1) smart metering - це інтелектуальні лічильники, які здійснюють детальний аналіз показників споживання і проводять моніторинг інформації для розрахунку комунальних послуг. Система також діагностує наявність аварій на певних ділянках та повідомляє про них водоканал. Що допомагає швидко відреагувати на ситуацію та своєчасно провести ремонт, мінімізувавши втрати.

2) waste management - це система управління відходами, яка включає їх збір, транспортування та утилізацію. Сміттєві баки оснащені спеціальними датчиками, які аналізують інформацію про наповненість та сигналізують, коли ємність необхідно звільнити. Бригада виїжджає тільки туди, де є робота: раціональний розподіл робочої сили та техніки теж допомагає уникнути зайвих витрат.

3) розумне вуличне освітлення – система змінює яскравість ліхтарів залежно від часу доби, погодних умов та наявності руху, а також дозволяє керувати системою дистанційно.

4) еко-моніторинг - це довгострокові спостереження за станом навколишнього середовища, які дозволяють спрогнозувати небезпечні зміни. Наприклад, моніторинг якості повітря – міські датчики вимірюють рівень забруднення, а влада реагує на проблеми в режимі реального часу.

5) smart buildings - система дозволяє опалювати будівлю в певний період робочого дня в залежності від кількості людей в приміщеннях, регулювати потужність вентиляційних установок і чистоту повітря, а також автоматично переходити в режим енергозбереження при відсутності людей в приміщенні.

б) розумний транспорт («інтелектуальні транспортні системи») — це система, що використовує цифрові технології для оптимізації та покращення роботи транспортної інфраструктури та перевезень. Вона включає в себе GPS-моніторинг, автоматизований облік оплати проїзду (електронний квиток), відображення руху транспорту в реальному часі на картах і інформаційні табло на зупинках, а також зв'язок між транспортними засобами та інфраструктурою. Громадський транспорт замість авто – розвиток електробусів, велоінфраструктури та систем каршерінгу.

Прикладами "розумних міст" є Сінгапур, Цюрих, Амстердам, Нью-Йорк і Токіо, які впроваджують інноваційні технології для покращення мобільності, безпеки, екології та загального рівня життя мешканців. Ці міста використовують такі рішення, як "розумне" паркування, системи контролю за сміттям, інтелектуальне освітлення, а також надають громадянам доступ до даних у реальному часі.

Отже, розумні міста приносять користь довкіллю, оптимізуючи використання ресурсів, знижуючи викиди, покращуючи управління відходами та сприяючи розвитку екологічно чистого транспорту. За допомогою технологій, таких як розумне освітлення та енергетичні мережі, міста зменшують споживання електроенергії та води, а системи моніторингу допомагають контролювати якість повітря та керувати транспортними потоками.

Список використаних джерел

1. <https://hub.kyivstar.ua/articles/smart-city-rozumni-tehnologiyi-suchasnogo-mista>

2. Smart city: технології «розумного міста» та їх цільове призначення. URL: <https://eukraine.org.ua/ua/news/smart-city-tehnologiyi-rozumnogo-mista-ta-yih-cilove-priznachennya> (дата звернення: 10.03.2024)

3. Єршова О. Л., Бажан Л. І. Розумне місто – концепція, моделі, технології, стандартизація. Статистика України. 2020. № 2–3. С. 68–77. DOI: 10.31767/su.2-3(89-90)2020.02-03.08

4. <https://www.dsnews.ua/static/longread/world-smart-city-ukr/project39270/page24733730.html>

*Покрищенко Данат Сергійович,
учень 9 класу*

*Чаловська Марина Вікторівна,
учитель української мови та літератури,
Херсонський багатoproфільний ліцей №20
Херсонської міської ради*

КОЗАЦЬКА СПАДЩИНА ХЕРСОНЩИНИ: ФОЛЬКЛОРНИЙ ВИМІР

У сучасному українському суспільстві, яке розвивається в складних, але водночас динамічних умовах, зростає інтерес до рідної мови, культури, історії, формується потужна національна свідомість і підтримка традицій, зберігаються важливі духовні цінності, що формують національну самобутність і визначають обличчя України у світі. Одним із таких визначних явищ є козацький фольклор (сукупність уснопоетичних творів (дум, історичних пісень, легенд, переказів), складених самими козаками або тими, хто перебував поза їхнім середовищем), оскільки відображає духовність, світогляд, традиції та цінності, які передаються від покоління до покоління.

Територія сучасної Херсонщини історично охоплювала землі колишніх Херсонської та Таврійської губерній (Від Херсонської губернії до Херсонської області) , де активно побутували козацькі пісні. Дослідженням цього пласту займалися М. Костомаров, Д. Яворницький та Я. Новицький. Вагомий унесок щодо збирання й збереження фольклору рідного краю зробив В. Другальов, який зафіксував 16 козацьких пісень, хоча й обмежився переважно музичним аналізом без глибокої філологічної інтерпретації прозових жанрів.

Прозова спадщина Нижньої Наддніпрянщини представлена легендами про славетних отаманів, як-от: Івана Сірка, Костя Гордієнка. Збірка «Савур-могила» (Савур-могила : легенди і перекази Нижнього Подніпров'я)містить понад 60 текстів козацької тематики, де зафіксовано розповіді про характерництво та непереможність козаків. Дослідники В. Сокіл та В. Чабаненко наголошують, що ці твори передають ідеали честі, обов'язку та готовності до самопожертви.

Усна творчість Херсонщини базується на реальних подіях XV–XVIII століть, зокрема боротьбі біля Тягинки та функціонуванні Кам'янської й

Олешківської Січей. І «Дума про Олексія Поповича», і «Дума про Самійла Кішку» трансформують історичні реалії в героїчні образи, де козак постає уособленням мужності, побратимства, відчайдушності та патріотизму. Фольклорні сюжети стають своєрідним літописом боротьби за українську державність.

Фантастичні мотиви в місцевих легендах таких як «Богатир на лимані» (легенда «Богатир на лимані») підкреслюють надзвичайні здібності героїв. Образ козака-характерника, здатного «відводити очі» ворогам, є ключовим архетипом, що поєднує фізичну силу з інтелектуальною вищністю, мудрістю. Це дозволяє сприймати козака не лише як воїна, а й як носія особливого духовного коду нації.

Отже, козацька фольклорна спадщина Херсонщини продовжує життя і в сучасному контексті доби. Прикладом слугують прислів'я «Життя собаче, зате слава козака», пісенні традиції, як-от: пісня-гімн про Чернобаївку (Пісня про Чернобаївку: спільна творчість криворіжців і херсонців), Легенда про Чорну долину лягла в основу створення і фільму «Чорна долина» Бориса Шиленка, і роману «Яса» Юрія Мушкетика. У сучасному культурному просторі ці твори пробуджують національну свідомість і формують незламний характер народу, що надзвичайно актуально в часи воєнних викликів. Козацький фольклор Херсонщини залишається активним джерелом національного духу та культурної пам'яті.

Список використаних джерел

1. Богатир на лимані [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrlegenda.org/savur-mohyla_01/55_bogatyr_na_lymani.php
2. Від Херсонської губернії до Херсонської області [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lib.kherson.ua/pam_knigi-0-1.htm
3. Пісня про Чернобаївку: спільна творчість криворіжців і херсонців [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://youtu.be/adhQjFsjkXM?si=KeWA14fe147TdhXC>
4. Савур-могила : легенди і перекази Нижнього Подніпров'я / упор. і авт. приміток В. Чабаненко. Київ : Дніпро, 1990. 261 с.

*Поліщук Віталій,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ОПП Інформаційно-комунікаційні технології в освіті
Чередник Лідія Миколаївна, канд. пед. наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(Київ, Україна)*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У сучасних умовах трансформації професійної підготовки майбутніх фахівців та зростання ролі міжособистісної взаємодії особливої значущості набуває проблема розвитку емоційного інтелекту. Професійна діяльність дедалі більше потребує не лише високого рівня фахових знань і вмінь, а й здатності ефективно управляти власними емоціями, розуміти емоційні стани інших і будувати конструктивну комунікацію.

Емоційний інтелект розглядається як важливий компонент професійної компетентності, що забезпечує адаптивність, стресостійкість і продуктивність фахівця в умовах динамічного соціального середовища. У зв'язку з цим у науковому дискурсі актуалізується необхідність його цілеспрямованого формування у процесі професійної підготовки, що передбачає оновлення змісту освіти та впровадження відповідних педагогічних підходів. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях феномен емоційного інтелекту проаналізовано вітчизняними (І. Андрєєва, І. Бех, Г. Ващенко, Ж. Вірна, О. Бабяк, К. Брагіна, Г. Гарскова, Н. Коврига, Е. Носенко, Д. Люсін, К. Маннапова, І. Опанасюк, О. Почтарьова та інш.) та зарубіжними науковцями (Р. Бар-Он (R. Bar-On), Д. Гоулман, Н. Gardner, Е. Thorndike, D. Goleman, N. Holl, Д. Карузо, П. Лопес, D. Mayer, Г. Орме, Дж. Сайароччі, Р. Salovey, Д. Слайтер, Р. Стенберг та інш.).

Емоційний інтелект – це здатність особистості розуміти відносини, що відображаються в емоціях, аналізувати свої емоційні стани за рахунок інтелектуальних здібностей і керувати ними.

Дослідники, аналізуючи взаємозв'язок емоційного інтелекту з діяльністю особистості, виокремлюють низку його складників, що відображають зміст поведінки людини. Зокрема, високий рівень емоційного інтелекту сприяє розвитку креативності та гнучкості мислення, забезпечує ефективну саморегуляцію емоцій, полегшує пошук

оптимальних способів розв'язання проблем і успішну адаптацію до змін. Крім того, він дозволяє більш повно реалізовувати особистісні цінності та сприяє формуванню відчуття єдності й взаєморозуміння з іншими (George, 2000).

У структурі професійної компетентності майбутніх фахівців емоційний інтелект виступає інтегративним компонентом, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові характеристики. Він забезпечує здатність до саморегуляції, емпатії, ефективної комунікації, прийняття рішень у складних ситуаціях та адаптації до змінних умов професійного середовища.

Теоретичний аналіз дозволяє виокремити ключові складники емоційного інтелекту, серед яких провідними є усвідомлення власних емоцій, управління ними, розуміння емоцій інших та здатність до конструктивної соціальної взаємодії. Як підкреслює Рувен Бар-Он, емоційний інтелект охоплює широкий спектр соціально-емоційних компетентностей, що визначають ефективність адаптації особистості до вимог середовища (Bar-On R., Parker J., 2020).

У контексті професійної підготовки майбутніх фахівців розвиток емоційного інтелекту набуває особливого значення, оскільки сприяє формуванню готовності до міжособистісної взаємодії, попередженню конфліктів і підвищенню рівня професійної культури. Він також виступає чинником психологічної стійкості, що дозволяє ефективно діяти в умовах стресу та невизначеності (Жмай, 2018).

Формування емоційного інтелекту в освітньому процесі передбачає використання інтерактивних методів навчання, розвиток рефлексії, організацію командної роботи та створення сприятливого психологічного клімату. Важливу роль відіграє також педагогічна підтримка, спрямована на розвиток емоційної самосвідомості та соціальних навичок.

Емоційний інтелект є важливим ресурсом професійного становлення майбутніх фахівців, що забезпечує їхню конкурентоспроможність, ефективність професійної діяльності та здатність до успішної соціальної комунікації, командної роботи тощо.

Отже, емоційний інтелект є ваговою складовою професійної компетентності майбутніх фахівців, оскільки визначає здатність до саморегуляції, емпатії, ефективної комунікації та прийняття виважених рішень у професійній діяльності. Його розвиток сприяє підвищенню якості професійної підготовки, формуванню психологічної готовності до професійних викликів і забезпеченню успішної соціально-професійної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Жмай О.В. Формування емоційного інтелекту як необхідна складова процесу розвитку soft-skills. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2018. Том 17. Вип. 2 (39). С. 119-132.
2. Bar-On R., Parker J. Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory. *Handbook of emotional intelligence*. San Francisco: Jossey-Bass, 2020.
3. George G. Emotions and Leadership: The Role of Emotional Intelligence. *Human Relations*. 2000. Vol. 53. P. 45-59.

Пономаренко Дарина Володимирівна,
студентка спеціальності

«Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані
технології та робототехніка»

Івановська Юлія Григорівна,

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»
(м. Ніжин, Україна)

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна нині переживає один із найскладніших періодів своєї новітньої історії. Війна охопила всі сфери державного та суспільного життя, поставивши перед системою освіти безпрецедентні виклики. Заклади освіти — від шкіл до фахових коледжів і університетів — змушені одночасно гарантувати безпеку учасників освітнього процесу, підтримувати його неперервність та адаптуватися до нових соціально-політичних і економічних умов.

Воєнні дії не лише руйнують інфраструктуру, а й змінюють саму логіку функціонування освітньої галузі. Педагоги та студенти шукають нові форми організації навчання, впроваджують інноваційні технології, створюють альтернативні програми та системи психологічної підтримки. У таких умовах освіта стає не просто сферою передачі знань, а й важливим чинником соціальної стабілізації, інтеграції та відновлення суспільства.

Освітня система України в умовах війни стикається з низкою складних і багатогранних проблем, які охоплюють як організаційні, так і соціально-психологічні аспекти. Найпершим і найважливішим викликом є питання збереження життя та безпеки всіх учасників освітнього процесу. Заклади освіти нерідко опиняються під прямою загрозою обстрілів чи руйнувань, особливо ті, що розташовані поблизу зон активних бойових

дій. Це змушує адміністрації шкіл, коледжів та університетів розробляти плани евакуації, облаштовувати укриття та створювати умови для мінімізації ризиків, адже безпека є базовою передумовою будь-якої освітньої діяльності.

Не менш значущим викликом є забезпечення неперервності навчання. Війна спричинила масове переміщення населення, евакуацію студентів і викладачів, а також руйнування навчальної інфраструктури. Це призводить до частих змін у графіках занять, до втрати стабільності освітнього процесу та зниження його якості. У таких умовах особливої актуальності набуває впровадження дистанційних технологій, асинхронних форм навчання та мобільних освітніх платформ, які дозволяють підтримувати освітню діяльність навіть за відсутності фізичного доступу до закладу.

Війна також має глибокі психологічні наслідки для учнів, студентів і педагогів. Травматичний досвід, втрата близьких, вимушене переселення та постійне відчуття небезпеки негативно позначаються на психоемоційному стані учасників освітнього процесу. Це ускладнює концентрацію на навчанні, знижує мотивацію та продуктивність, а іноді призводить до відмови від освітньої діяльності. Тому важливим завданням є створення системи психологічної підтримки, яка включає індивідуальні та групові консультації, програми стабілізації та реабілітації.

Не можна оминати увагою і питання академічної свободи. В умовах суспільної нестабільності та політичного тиску існує ризик обмеження демократичних стандартів, свободи обміну думками та незалежності освітніх інституцій. Збереження нейтральності закладів освіти та дотримання принципів академічної свободи є необхідною умовою для формування критичного мислення, розвитку науки та забезпечення якісного освітнього процесу.

В умовах війни організація освітнього процесу в закладах освіти України потребує чіткої системи правил та адаптивних підходів, які дозволяють зберегти його функціонування навіть у надзвичайних ситуаціях. Найважливішим принципом є пріоритет безпеки. Адміністрації навчальних закладів змушені розробляти детальні плани евакуації, облаштовувати укриття, створювати системи швидкого реагування на загрози та забезпечувати інформування учасників освітнього процесу про алгоритми дій у разі небезпеки. Безпека стає базовою умовою, без якої неможливо говорити про якісне навчання.

Другим важливим напрямом є впровадження альтернативних форматів навчання. Війна показала, що традиційні аудиторні заняття часто стають неможливими, тому заклади освіти активно переходять на дистанційні курси, відеолекції, мобільні освітні класи та асинхронні платформи. Це дозволяє забезпечити доступ до знань незалежно від місця

перебування студентів чи учнів, а також підтримувати неперервність навчання навіть у випадках евакуації чи переміщення.

Не менш значущим є питання психологічної підтримки. Війна спричинила глибокі психоемоційні травми серед учнів, студентів та викладачів. Тому заклади освіти мають впроваджувати програми консультування, організовувати групові заняття з психологами, створювати курси стабілізації для осіб, які пережили воєнні травми. Це допомагає учасникам освітнього процесу адаптуватися до нових умов, зберегти мотивацію та повернутися до активного навчання.

Важливим завданням є також оптимізація ресурсів. В умовах обмеженого фінансування та руйнування інфраструктури заклади освіти повинні ефективно розподіляти матеріальні, фінансові та кадрові ресурси. Для цього необхідно використовувати доказові адміністративні та статистичні дані, що дозволяють приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Окремої уваги заслуговує питання збереження нейтральності освітніх закладів. У часи суспільної нестабільності та політичних конфліктів важливо, щоб освіта залишалася поза політичною заангажованістю, дотримувалася принципів академічної свободи та забезпечувала вільний обмін ідей і думок. Це є запорукою розвитку критичного мислення та формування демократичних цінностей у молодого покоління.

Після завершення воєнних дій перед освітньою системою України постане завдання масштабного відновлення та модернізації. Першочерговим напрямом стане відновлення інфраструктури: ремонт і реконструкція навчальних корпусів, забезпечення сучасним обладнанням, створення комфортних і безпечних умов для навчання. Це дозволить повернути заклади освіти до повноцінного функціонування та підвищити якість освітнього процесу.

Важливим кроком є розробка інноваційних програм, які враховуватимуть військовий досвід та нові глобальні виклики. Освітні курси у сфері безпеки, оборони, кризового менеджменту та громадянської освіти стануть необхідними для формування компетентних фахівців, здатних діяти в умовах нестабільності.

Не менш актуальним завданням є розширення доступу до освіти. Використання цифрових технологій, міжнародних освітніх платформ та партнерських програм дозволить забезпечити навчання навіть у регіонах, що постраждали від війни. Це сприятиме зменшенню освітньої нерівності та створенню рівних можливостей для всіх категорій населення.

Особливу роль відіграватиме соціальна інтеграція. Освіта має стати інструментом адаптації осіб із особливими потребами та воєнними травмами, допомогти їм повернутися до активного життя та професійної

діяльності. Для цього необхідно створювати спеціальні курси стабілізації, програми психологічної реабілітації та соціальної підтримки.

Нарешті, перспективи розвитку освітньої системи України неможливі без міжнародної співпраці. Залучення гуманітарних організацій, міжнародних партнерів та освітніх інституцій інших країн дозволить отримати необхідні ресурси, досвід та підтримку для відновлення та модернізації освітньої галузі. Це сприятиме інтеграції України у світовий освітній простір та формуванню конкурентоспроможної системи освіти.

Війна поставила освітню систему України перед безпрецедентними викликами, змусивши заклади освіти працювати в умовах небезпеки, обмежених ресурсів та психологічних травм учасників навчального процесу. Попри це, освіта залишається ключовим чинником відновлення країни та формування майбутніх поколінь. Забезпечення безпеки, неперервності навчання й захист академічної свободи є основними умовами збереження освітнього процесу. У післявоєнний час саме освіта стане фундаментом для відновлення держави та її інтеграції у світовий освітній простір.

Список використаних джерел

1. Азізов Т. Н. Вплив війни на навчальні заклади та можливості навчання

https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf (дата звернення 22.04.2026).

2. Хмель-Дунай Г. М. Освітній процес у вищих навчальних закладах України в умовах війни: виклики, правила, перспективи.

https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf (дата звернення 22.04.2026).

Похла Дар'я Русланівна

студентка спеціальності «Професійна освіта»

Виговська Світлана Володимирівна

к. пед. н., доцент,

Національний університет

біоресурсів і природокористування

України (м. Київ, Україна)

ТРЕНАЖЕРНИЙ ЗАЛ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ВЗАЄМОДОПОМОГИ В КОЛЕКТИВІ

У сучасних умовах розвитку освіти особлива увага приділяється не лише інтелектуальному та професійному становленню особистості, а й її

соціалізації, формуванню здатності до ефективної взаємодії в колективі, розвитку комунікативних та морально-вольових якостей. У цьому контексті важливого значення набуває пошук ефективних освітніх середовищ, які сприяють гармонійному розвитку особистості. Одним із таких середовищ є тренажерний зал, який виступає не лише як простір фізичного вдосконалення, а й як соціально-педагогічна платформа.

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі неформальних освітніх середовищ у формуванні соціальних компетентностей молоді. У сучасному суспільстві, де значна частина комунікації відбувається у віртуальному просторі, особливо важливо створювати умови для живого спілкування, співпраці та взаємопідтримки. Саме тренажерний зал забезпечує такі можливості через спільну діяльність, взаємодію та досягнення спільних цілей.

Метою дослідження є обґрунтувати роль тренажерного залу як середовища соціалізації та формування навичок взаємодопомоги в колективі.

Соціалізація особистості є складним і багатограним процесом, що передбачає засвоєння соціального досвіду, норм і цінностей, а також формування здатності до ефективної взаємодії з іншими людьми. У процесі занять у тренажерному залі створюються сприятливі умови для розвитку цих якостей. Зокрема, відбувається активна взаємодія між учасниками, що сприяє формуванню комунікативних навичок, уміння працювати в команді та налагоджувати міжособистісні відносини.

Особливе значення має формування навичок взаємодопомоги. У тренажерному залі це проявляється у страхуванні під час виконання вправ, підтримці новачків, наданні порад щодо техніки виконання вправ, а також моральній підтримці. Такі форми взаємодії сприяють розвитку емпатії, відповідальності за інших, готовності прийти на допомогу, що є важливими складовими соціальної компетентності.

Крім того, заняття у тренажерному залі сприяють формуванню дисциплінованості, самоконтролю та наполегливості. Учасники вчаться дотримуватися правил безпеки, режиму тренувань, поважати особистий простір інших. Це формує відповідальне ставлення як до власної діяльності, так і до діяльності інших членів колективу.

Важливу роль у процесі соціалізації відіграє атмосфера, яка панує у тренажерному залі. Позитивний психологічний клімат сприяє формуванню довіри між учасниками, відкритості у спілкуванні та готовності до співпраці. У таких умовах значно ефективніше відбувається формування навичок взаємодопомоги та підтримки.

Не менш важливим є вплив тренера або викладача фізичної культури, який виступає організатором діяльності та модератором взаємодії. Саме він задає тон спілкування, формує правила поведінки, стимулює взаємоповагу та співпрацю між учасниками. Від його

професіоналізму залежить ефективність використання потенціалу тренажерного залу як соціалізуючого середовища.

Також варто зазначити, що тренажерний зал сприяє формуванню почуття приналежності до певної соціальної групи. Це особливо важливо для молоді, яка перебуває на етапі активного пошуку свого місця у суспільстві. Відчуття підтримки з боку колективу підвищує самооцінку, мотивацію до занять та загальний рівень задоволеності діяльністю.

Окрім цього, спільні тренування сприяють подоланню соціальних бар'єрів, розвитку толерантності та прийняття різноманітності. У тренажерному залі можуть взаємодіяти люди різного віку, рівня підготовки та соціального досвіду, що створює унікальні умови для соціального навчання.

Таким чином, тренажерний зал можна розглядати як ефективний простір для соціалізації особистості, де поєднуються фізичний розвиток і формування важливих соціальних якостей. Через спільну діяльність, взаємодію та підтримку формуються навички взаємодопомоги, відповідальності, комунікації та співпраці.

*Ракітін Альберт Михайлович,
учень 11-Б класу*

*Ярошевська Наталія Миколаївна,
учитель фізики, спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист
Лицей інформаційних технологій № 79
імені Бориса Патона
Печерського району м. Києва
(м. Київ, Україна)*

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА ТА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Що вам взагалі спадає на думку, коли ви чуєте політична освіта в Україні? Особисто мені, як, мабуть, і більшій частині людей, не дуже багато речей, що по справжньому навчали хоча б базових політичних аспектів, таких, як поняття зовнішньої і внутрішньої політики, основ економіки, культурної та освітньої сфер держави, таких, на перший погляд, очевидних речей, як цілей кандидатів на виборах, психологічно-маніпулятивних прийомах у буденному житті, створення суспільної думки тощо.

За даними різних соціопитувань (КМІС, Razumkov, Rating) у 2022-2024 роках, лише 55-60% українців цікавляться політикою і стежать за політичними подіями. Для порівняння, на початку повномасштабного

вторгнення 70% українців активно стежили за політикою, а за пів року до нього за політикою стежили лише 42,5% опитаних респондентів, що є рекордно низьким показником за всю незалежність.

Але чому так сталося? Що зумовило відсутність цікавості до політики серед людей та особливо молоді? Як не дивно, апатію до політики, слова, що походить від грецького «політісмос» і перекладається як «культура», я помічаю і на власному досвіді: менше половини моїх однолітків цікавляться політичними процесами у світі й у своїй же воюючій країні, а в критично важливі деталі цих новин вдаються буквально одиниці. До того ж я навіть особисто знаю декілька дорослих людей, що навмисно не читають новини, щоб не псувати собі настрої та не перенавантажувати себе негативом. Це називається ескапізм – прагнення втекти від реальності і жити у своєму альтернативному світі. І коли він стає масовим це набуває катастрофічного, руйнівного впливу на суспільство.

Чому ж спостерігається масовий спад інтересу молоді у політиці, а чи можливо це взагалі пов'язано з психікою людей чи зміною поколінь? Причинами цього явища є частково втома людей від політичних скандалів і політики в цілому, частково через те, що так історично склалося, частково через зміну цінностей і пріоритетів у нового покоління, частково через "інформаційні бульбашки" алгоритмів, частково через недостатню кількість молодіжних ініціатив, частково через недовіру до кандидатів, політичних інститутів, корупцію на місцях і, зрештою, через невиконання обіцянок і популізм, звідси й всім відома фраза «навіщо голосувати, якщо нічого не зміниться?». Розберемо кожен пункт детально.

Міграція: молодь часто мігрує з сільської місцевості до міст у пошуках кращих можливостей для роботи чи життя, а отже і немає потреби в участі в місцевій політиці. Проте люди, особливо молодь, менш схильні покидати громаду, якщо бачать реальні результати своєї діяльності та відчувають, що тут можна реалізувати свої амбіції і мрії. Для початку, я пропоную створити єдину онлайн платформу для кожного мікрорайону і селища, де люди зможуть пропонувати свої ідеї і проєкти, які будуть обговорюватися онлайн, і після цього вибиратиметься одна найкраща, яка буде реалізована і профінансована державою.

Банальне – зміна поколінь: нове покоління Z більш схильне до індивідуалізму і прагматизму (не словами, а ділом, саме тому волонтерство стало настільки популярним серед покоління Z). Молодь хоче змін тут і зараз, а не чекати, годуючи себе обіцянками, тому вона обирає волонтерські акції, краудфайдинги або сама створює місцеві ініціативи. Тому менше інтересу до політики ≠ повна апатія до всього, що відбувається, а навіть навпаки: за даними UNDP відсоток молоді, яка займається волонтерством у 2024 році в Україні становив 34%, а за даними

Rubryka до початку повномасштабного вторгнення цей відсоток складав 20, а зараз він на рівні 40%.

Політичне вигорання: люди просто втомились від постійних зростань тривоги, коливань і перманентних криз (коронавірус, війни по всьому світу, зміна клімату), постійна політична повістка і стурбованість виснажує ментально. До того ж, люди втомилися від популізму, хоч і постійно на нього ведуться, бо нам, людям, властиво шукати прості і легкі рішення, однак, проблема в тому, що в політиці на складні питання не існує простих відповідей, до яких апелює популізм і експлуатує страх (наприклад, міграцію, економічну нерівність, ідентичність).

У свою чергу прості рішення найчастіше є радикальними, звідки й зріст кількості радикально правих і лівих в поглядах, більша частина з яких не може об'єктивно обґрунтувати свою позицію, бо вона засновується на тому, що їм пропонують алгоритми у соцмережах, підтверджуючи їхні погляди. За опитуванням YouGov survey (TUI Foundation, 2025) в Європі, лише 57% молоді вважають, що демократія — найкраща форма правління. Приблизно 21% готові підтримати авторитарне керівництво за певних умов (The guardian) і це насправді дуже небезпечні показники.

Зрештою, головна причина відсутності нормальної політичної культури в Україні це те, що політика – неприйнятна тема в українському суспільстві, про це не прийнято говорити навіть із друзями.

Абсолютно більшу частину своєї історії народ України не мав права голосу й управління. Будь-яка підозріла чи антидержавна риторика так само тихо або голосно прибиралася і зрештою зникала на десятки і сотні років, таким чином, прищеплюючи населенню ідею підкорення як єдину існуючу константу. У результаті найлегше всього і найбезпечніше для самого себе було просто не цікавитися політикою: «я не я і хата не моя», бо це слово, яке передавалося з покоління в покоління завжди асоціювалося з чимось брудним, жахливим і небезпечним, куди не треба лізти; заради правди, цей стереотип настільки міцно застряг у мізках і менталітеті людей, що навіть зберігся і до сьогодні.

Однак, останнім часом ситуація з цим покращується, бо люди все-таки звикають до демократії. Наприклад, нещодавно, у 2019 році, був доданий предмет «Громадянська освіта», а вчителі не бояться хоч й не прямо, але торкатися теми політичної культури і подій у країні, але все ще в суспільстві діє принцип краще промовчати. В Європі політична освіта інтегрована у шкільну програму, і я на власному прикладі знаю, що учні починають вчити політичні партії в країні вже з 13-14 років, а в деяких країнах старшокласників взагалі приводять у парламент чи муніципальні ради для живої практики, таким чином інтегруючи учнів до одного з найважливіших аспектів дорослого життя.

Гаразд, про причини і наслідки начитались, але що робити, як вирішувати цю проблему з політичною культурою в Україні?

Перш за все можна покращити вже наявне – розширити курс громадянської освіти на всю середню і старшу школу, а в початковій школі навчати дітей таким базовим поняттям, як спільнота, правила, відповідальність, повага до інших тощо. У середній школі вже можна починати розповідати про політичні партії, ідеології, як працюють вибори, як, наприклад, написати заяву в поліцію або подати петицію, як діяти у разі різних небезпечних або потенційно конфронтуючих ситуаціях тощо. А також, на мою думку, було б круто, аби учням на рік виділялось до 10 тис. гривень на клас, щоб вони покращували приміщення і вирішували методом дебатів, дискусій і голосувань який варіант розподілу бюджету найкращий і реалізовували його. Ось справжнє самоврядування на практиці (звичайно, що процес контролюватиметься батьками і вчителями). У старшій школі на додачу до цього можна організовувати окремі практичні уроки громадянської освіти, де будуть проводитись конструктивні дебати на певні політичні теми; не обов'язково на тему хто з партій має рацію, але, наприклад, на питання «Чи потрібно обмежувати свободу слова/проводити вибори під час війни?». Також можна симулювати модель прийняття закону від петиції до підпису президентом. Ну й одна з моїх утопічних мрій – створити щось типу парламенту на кожній паралелі, «парламенти» зможуть колабораціонуватися один з одним і створювати масштабні проекти, такі як озеленення або перебудова шкільного двору. Тобто політика це не лише про партії і ідеології, а й про практичність, прагматичність і рішення по покращенню життя громади.

Цікавитися політикою і розвивати політичну культуру в Україні важливо, тому що це не лише вибори раз на декілька років, а й щоденні рішення і набагато глибші речі: свобода слова, достаток, безпека й навіть мораль і менталітет. Політика – це культура, а не лише партійна агітація, і відмова від неї це не нейтралітет, а передання права вирішувати свою долю іншим.

*Ракітін Альберт Михайлович,
учень 11-Б класу
Ярошевська Наталія Миколаївна,
учитель фізики, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист
Лицей інформаційних технологій № 79 імені Бориса Патона
Печерського району м. Києва (м. Київ, Україна)*

ВІД ЕНЕРГІЇ СОНЦЯ — ДО ТЕПЛА В ОСЕЛІ

Сучасні умови життя та поточна нестабільна ситуація щодо пального в світі спонукають бути винахідливим, шукати нові альтернативи, а питання енергоефективності та економії ресурсів стає дедалі актуальнішим у всіх сферах нашого життя. До того ж, це порушує питання нашої залежності від тих або інших джерел енергії, і в тому числі від нафтової промисловості, тому для багатьох людей саме в цей час питання альтернативних джерел енергії набуває особливої актуальності.

Для багатьох домогосподарств, які не мають доступу до централізованого опалення, проблема обігріву житла стає не лише питанням комфорту, а й фінансового виживання. У такій ситуації використання сонячної енергії як безкоштовного, доступного та відновлюваного ресурсу виглядає не просто доцільним, а й необхідним. Особливу зацікавленість викликають регіони з великою кількістю сонячних днів протягом року, але низькими температурами протягом холодного сезону. Одним з таких регіонів є Південна Європа з середземноморським кліматом, яка традиційно вважається відносно теплою навіть взимку з середньодобовою температурою 7-8 градусів, через що більшість будинків замість централізованого опалення мають котли, що, однак, працюють на дорогому в цей час дизельному паливі. І хоча наприкінці березня температура вдень в місці дослідження може сягати 14 градусів, вночі вона часто опускається до 4-5 градусів по Цельсію, через що будинок без опалення стрімко охолоджується. На щастя ж, сонця в Південній Європі не бракує і в місці дослідження кількість сонячних днів на рік може перевищувати 220-230 днів, але, що цікаво, навіть у прохолодні періоди температура на освітленій сонцем стороні будівлі часто є суттєво вищою, ніж у тіні, іноді різниця перевищує 5 градусів. І це створює ідеальний природний потенціал і натхнення для отримання вигоди тепла без додаткових матеріальних витрат.

А отже, основна ідея полягає у створенні пристрою, який здатен акумулювати тепло сонячного випромінювання та передавати його в приміщення у вигляді потоку теплого повітря. Розроблений обігрівач має вигляд вертикальної коробки з розмірами приблизно $2 \times 1 \times 0,2$ м з однією з граней заміненою на герметичну прозору плівку. Така форма обрана не випадково: вона дозволяє максимально ефективно використовувати

площу для поглинання сонячного випромінювання та забезпечує природний рух повітря всередині конструкції. Зовнішня поверхня пофарбована в чорний колір, оскільки саме темні поверхні мають найвищу здатність до поглинання теплової енергії, а внутрішня частина конструкції повністю покрита фольгою, яка виконує роль відбивача і запобігає втраті цінної сонячної енергії і тепла. Особливу увагу в конструкції приділено вибору матеріалів для нагрівання, які були заздалегідь продумані: у якості основних елементів використано звичайні металеві банки, з'єднані і пофарбовані в чорний колір. Вони розташовані у чотири вертикальні ряди, що забезпечує рівномірний розподіл тепла та ефективний контакт, до речі, використання саме банок є вдалим і найкращим рішенням з кількох причин: по-перше, метал швидко нагрівається і добре передає тепло; по-друге, циліндрична форма сприяє кращій циркуляції повітря; ну і по-третє, це доступний і дешевий матеріал, який легко знайти.

Принцип роботи пристрою базується на природному фізичному явищі – конвекції. Холодне повітря надходить у нижню частину конструкції через невеликий отвір, у процесі проходження через нагріті банки воно поступово нагрівається, стає менш щільним і піднімається вгору; у верхній частині конструкції нагріте повітря потрапляє в спеціальну трубу, яка теж пофарбована в чорний колір для мінімізації втрат тепла, яка спрямовує його безпосередньо в житлове приміщення через привідкрите вікно, яке також ізольоване плівкою. Для підсилення ефекту циркуляції використано додатковий елемент — комп'ютерний кулер. Його особливість полягає в тому, що він працює від невеликої сонячної панелі, що створює цікаву залежність: чим більше сонячного світла — тим інтенсивніше працює вентилятор і тим більше теплого повітря подається в приміщення.

Ще однією важливою перевагою конструкції є те, що вона забезпечує не лише обігрів, а й вентиляцію приміщення: на відміну від традиційних обігрівачів, які часто пересушують повітря і створюють замкнену циркуляцію, дана система постійно подає свіже повітря ззовні, тобто, грубо кажучи, даний пристрій це такий собі кондиціонер, який поставили на обігрів. Цікавим є ще той факт, що пристрій продовжує нагрівати приміщення навіть після фактичного заходу сонця за гори, що знову доводить його ефективність, яка є + 2,3 градуси з 15-16.

Окремо варто підкреслити економічний аспект, адже виготовлення обігрівача не потребує значних витрат, оскільки більшість матеріалів є доступними або навіть вторинними. Але й екологічна складова також є важливою перевагою, пристрій не створює шкідливих викидів, не споживає викопного палива та не впливає негативно на навколишнє середовище і працює повністю автономно, його використання відповідає сучасним принципам сталого розвитку та енергоефективності.

Крім того, дана розробка має освітню та практичну цінність. Вона наочно демонструє застосування фізичних законів у повсякденному житті і знову доводить, що майбутнє – за альтернативними і відновлювальними джерелами енергії.

*Редченко Софія Сергіївна,
студентка спеціальності «Харчові технології»
Берегеля Ірина Миколаївна,
к.ю.н., викладач вищої кваліфікаційної категорії
Відокремлений структурний підрозділ
«Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України» (м. Ірпінь, Україна)*

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЗА НИХ

Російсько-українська війна, що триває п'ятий рік поспіль, супроводжується небаченою за масштабами кількістю порушень норм міжнародного гуманітарного права, що кваліфікуються як воєнні злочини. Щодня населення України потерпає від сотень ударних дронів, КАБів, поранень, холоду і голоду, що прямо заборонено Женевськими та Гаазькими конвенціями, а отже, росія, яка є країною-окупантом, не дотримується міжнародних норм.

Актуальність цієї теми на фоні триваючої жорстокої війни і вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів є беззаперечною. Питання документування та розслідування воєнних злочинів наразі стоїть досить гостро, адже від цього залежить не лише відновлення справедливості, але й майбутня безпекова архітектура світу. Водночас фіксується надзвичайно багато звітів міжнародних організацій на визначену тематику та наукових праць вітчизняних вчених та юристів, зокрема Дрозда О. В. (Дрозд, с. 44), проте ґрунтовні праці, в умовах триваючої війни є доречними та необхідними.

Наголосимо, що Президент України Володимир Зеленський під час візиту у квітні 2026 року до Норвегії, обговорив із парламентом цієї країни питання створення та функціонування Спеціального трибуналу, який притягуватиме до відповідальності російських воєнних злочинців за злочини проти держави України та українського народу. Також посадовці зосередилися на компенсаційних інструментах для відшкодування збитків, нанесених російською федерацією.

Варто зауважити, що відповідно до звіту Міжнародного кримінального суду, страждання народу України дуже значні й

неприйнятні. Постійні, невивіркові атаки дронами та ракетами на енергосистему, критичну інфраструктуру, житлові будинки, лікарні і школи – вимагають від громадян високого рівня витривалості та самоорганізації. Життя в умовах війни перетворилося на «довгий марафон», де виживання залежить від злагодженості дій держави та міжнародних партнерів (2).

Задля притягнення воєнних злочинців до кримінальної відповідальності у майбутньому, українські та міжнародні правоохоронні органи та інституції мають фіксувати усі порушення та ретельно збирати докази, адже за воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та злочин агресії має бути сувора відповідальність. Безпосередньо детальне документування здійснюється національними органами, міжнародними місіями ООН, ОБСЄ та Євроюстом у межах спільної слідчої групи. Забезпечується збір, як цифрових доказів та супутникових знімків, так і важливих свідчень свідків та самих потерпілих. Наголосимо на тому, що українські суди вже ведуть важливу роботу по ухваленню вироків російським військовослужбовцям, зокрема тим, які чинили тяжкі злочини у містечках навколо Києва (Буча, Ірпінь та ін.) на початку вторгнення у 2022 році.

На думку правозахисниці М. Квіцинської, російські воєнні злочини є елементом одного злочину проти людяності – переслідування цивільного населення, як частини політики держави-агресора. Доказами цього виступають типові сценарії арештів, катувань і «фільтраційних» заходів, що відбуваються за єдиними шаблонами на окупованих територіях.

Варто закцентувати увагу на ст. 29 Римського статуту, яка регламентує, що до злочинів, які підпадають під юрисдикцію суду, не застосовуються будь-які строки давності (3), а отже, військові злочини росії, її вищого керівництва та російських військових будуть розслідувані, а правопорушники будуть притягнуті до юридичної відповідальності, навіть, після спливу багатьох років.

Міжнародний кримінальний суд розпочав свою діяльність, видавши ордери на арешт В. Путіна та М. Львової-Белової (Уповноваженої з прав дитини у росії) за викрадення та депортацію українських дітей, оскільки ці особи у прямому етері на телебаченні фактично визнали свою провину.

Варто зазначити, що виховання дітей війни в чужій нації та культурі може становити акт геноциду, якщо має на меті стерти їхню національну ідентичність. Організація Об'єднаних Націй заявила, що ці депортації є воєнними злочинами, що звинувачення є достовірними і що російські сили відправляли українських дітей до росії на усиновлення в межах масштабної програми (4).

Відповідно до ст. 2 Конвенції про запобігання геноциду та покарання за нього, геноцидом є будь-які з наступних дій, здійснюваних з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: вбивство членів цієї групи; нанесення тяжких тілесних або

психічних ушкоджень членам такої групи; навмисне створення членам групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове знищення групи; дії, розраховані на унеможливлення народження дітей в середовищі групи; насильницька передача дітей цієї групи іншій групі. Згідно зі ст. 3 тієї ж Конвенції, визначається перелік кримінальних правопорушень, за які передбачені відповідні покарання – це геноцид; змова з метою здійснення геноциду; пряме і публічне підбурювання до здійснення геноциду; замах на здійснення геноциду; співучасть у геноциді (5), отож, з огляду на відомі й задокументовані факти, росія здійснює жорстоке, систематичне знищення української ідентичності та самого українського народу як націю, тому має понести покарання за геноцид.

Відповідальність має неодмінно настати, адже росія готує юридичні виправдання для наступних військових вторгнень та вчинення нових воєнних злочинів. Готується законодавче підґрунтя, яке дозволить вводити російську армію в інші країни для «захисту своїх громадян», тобто росіян, які підлягають там юридичній відповідальності. Тобто, законодавчо буде виправдано дії росії, яка однією з цілей «СВО» вважає захист росіян на території України. Це може означати лише одне, – що агресія російської федерації не обмежиться Україною, адже вона і досі не понесла відповідальності за криваву війну, а отже буде й надалі готувати вторгнення на основі так званих «юридичних виправдань».

Отже, існує декілька механізмів притягнення російської федерації до відповідальності – на основі національного законодавства за допомогою української правової системи, яка плідно працює, та на основі норм міжнародного гуманітарного права, через юрисдикцію Міжнародного кримінального суду та, створеного у майбутньому, Спеціального трибуналу. Найголовніше, це невідворотність покарання для усіх правопорушників- росіян: вищого керівництва; осіб, які віддавали накази; осіб, що виконували злочинні накази; лідерів пропаганди.

Список використаних джерел

1. Дрозд О. В. Воєнні злочини в контексті збройної агресії РФ проти України: правова кваліфікація. *Юридичний часопис*. 2023. № 2. С. 44–56.
2. Міжнародний кримінальний суд. Офіційний звіт щодо ситуації в Україні. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
4. Викрадення дітей під час російського вторгнення в Україну. Вікіпедія. URL: <https://surl.li/clokqu>
5. Інститут дослідження голодомору. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 1948 р. URL:

<https://holodomorinstitute.org.ua/documents/konvencziya-zaprobigannya-zlochynu-genoczydu-i-pokarannya-za-nogo/>

oon-pro-

Рожко Аліна Валеріївна
студентка спеціальності «Право»
Чернеля Ірина Миколаївна,
старший викладач,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Збройна агресія російської федерації та запровадження воєнного стану стали безпрецедентним викликом для системи освіти України. Головним завданням для держави стало не лише збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу, а й забезпечення безперервності освіти згідно з конституційними гарантіями. Це вимагало оперативної модернізації як нормативно-правового регулювання, так і методичних підходів [1].

Держава миттєво адаптувала законодавчу базу. Базовим антикризовим документом став Закон України № 2126-ІХ, який закріпив безпрецедентні гарантії: збереження місця роботи чи навчання, середнього заробітку та стипендій для здобувачів і працівників освіти, які змушені були змінити місце проживання [2]. Це дозволило уникнути руйнування кадрового потенціалу.

В управлінні освітою відбулася значна децентралізація. Формат навчання (очний, дистанційний, змішаний) нині визначають обласні військові адміністрації (ОВА) спільно із засновниками закладів, спираючись на безпекову ситуацію. Безальтернативною вимогою для очного навчання стала наявність облаштованих укриттів, що відповідають нормам ДСНС [3]. Крім того, тимчасово знято обмеження щодо максимальної наповнюваності дистанційних класів для інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО), а також ухвалено зміни для інтеграції підготовки до національного спротиву в освітній процес [4].

Умови війни вимагали переосмислення методики викладання. Класно-урочна система поступилася місцем гнучким гібридним форматам:

- Зміна балансу синхронного та асинхронного навчання. Через часті повітряні тривоги та проблеми з енергопостачанням педагоги змушені посилювати асинхронний компонент. Якщо під час

онлайн-заняття лунає тривога, урок припиняється, а матеріал передається для самостійного опрацювання.

- Цифрова гігієна та оптимізація. Відповідно до Санітарного регламенту, час безперервної роботи з гаджетами суворо обмежено. Це спонукає вчителів оптимізувати зміст уроків, фокусуючись на ключових компетентностях та відкидаючи другорядний матеріал.

- Трансформація оцінювання та вступу. Впроваджено механізми перезарахування оцінок для дітей, які паралельно навчаються за кордоном. Традиційне ЗНО замінено на Національний мультипредметний тест (НМТ), який складається в безпечних комп'ютерних центрах за один день.

- Психологічна підтримка як ядро методики. Вчитель нині виконує роль фасилітатора. Уроки обов'язково включають психологічні хвилини, а методики передбачають зниження рівня академічної вимогливості задля збереження ментального здоров'я учнів [3].

Переривання навчання через об'єктивні причини призвело до значних освітніх втрат (learning losses). Моніторинги свідчать про зниження загального рівня навчальних досягнень, особливо з точних дисциплін. У відповідь Державна служба якості освіти рекомендує стратегії компенсаторного навчання: впровадження індивідуальних освітніх траєкторій, безоцінкове діагностичне тестування та використання гнучких програм, що дозволяють перерозподіляти години на повторення найскладніших тем [5].

Отже, своєчасне організаційно-правове реагування дозволило втримати систему освіти України від інституційного руйнування під час війни. Методична гнучкість, цифровізація та акцент на психоемоційній підтримці стали новими стандартами навчання. Головним викликом сьогодення є подолання освітніх втрат, що потребує подальшої консолідації зусиль держави та педагогів. Український досвід організації освітнього процесу в умовах війни є безпрецедентним світовим прикладом життєстійкості.

Список використаних джерел

1. (Андрущенко В. П., Боняк В. О., та ін. 2023). Правове регулювання освіти під час воєнного стану. Науковий журнал «Публічне право». URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/46/2.pdf>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15 березня 2022 року № 2126-IX. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.

3. Рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України (2022–2024 рр.).

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань підготовки громадян до національного спротиву» (реєстраційний № 13347 від березня 2026 р.).

5. Державна служба якості освіти України. (2025). Пропозиції щодо подолання освітніх втрат за результатами загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти в умовах воєнного стану. Офіційний портал ДСЯО

*Рожко Анастасія Олександрівна,
студентка спеціальності «Геодезія та землеустрій»,
Рівненський фаховий коледж НУБіП України
Бурчєня Василь Володимирович,
викладач української мови та літератури РФК НУБіП України*

ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах підходи до організації освітнього процесу в Україні зазнали суттєвих змін. Значна кількість закладів освіти, особливо в прифронтових регіонах, перейшла на дистанційну форму навчання. У деяких навчальних закладах спочатку застосовувалася змішана форма (тиждень очного та тиждень дистанційного навчання), однак це призвело до виникнення нових труднощів як для учнів і студентів, так і для викладачів.

Однією з основних проблем є нестабільне електропостачання та доступ до мережі Інтернет. Це суттєво ускладнює повноцінне засвоєння навчального матеріалу, тоді як навчальні програми залишаються незмінними. Крім того, обмежений час занять (20–30 хвилин) не дозволяє якісно опрацювати теми.

Важливою проблемою є зниження мотивації до навчання. Дистанційний формат створює умови, за яких учні та студенти часто втрачають дисципліну та інтерес до освітнього процесу. Живе спілкування з викладачем має значно більший вплив, ніж онлайн-заняття.

Окремо варто відзначити зниження рівня комунікації. Викладачі часто не мають змоги оцінити залученість студентів, оскільки ті не вмикають камери. Це ускладнює процес викладання та сприйняття матеріалу.

Таким чином, дистанційне навчання в умовах війни є водночас необхідним рішенням і серйозним викликом для освітньої системи. Воно

потребує подальшого вдосконалення, зокрема щодо підвищення мотивації здобувачів освіти та забезпечення належних умов для навчання.

*Романенко Катерина Юріївна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(«Педагогіка вищої школи»),
Сироежко Ольга В'ячеславівна,
к.пед.н., ст. викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Питання особливостей формування в майбутніх викладачів інформаційно-комунікативної компетентності розкрито різноаспектно в наукових працях українських дослідників.

Деталізовано розкрито особливості формування інформаційно-комунікативної компетентності в майбутніх педагогів різних спеціальностей. Так, І. Володько дослідив процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту [1], Т. Григоренко та М. Захаревич – проблеми формування інформаційно-комунікативної компетентності студентів-філологів [2]. Виокремлення педагогічних умов формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки здійснили А. Гриценко та О. Ухналь [3].

Основою формування інформаційно-комунікативної компетентності особистості Т. Григоренко та М. Захаревич вважають наявність у ЗВО спроектованого освітнього середовища. Під час діяльності суб'єктів освітнього середовища відбувається з позицій ціннісно-діяльнісного підходу процес «формування інформаційно-комунікативної компетентності, яка носить «надпредметний», загальнонавчальний, загальноінтелектуальний характер» [2, с. 30–31]. Основні принципи освітнього простору О. Ковшар ототожнено з визначенням здобувача освіти як активного суб'єкта пізнання; самоосвітою, саморозвитком; студентоцентричним підходом; навчанням у контексті майбутньої фахової діяльності [5, с. 556].

Зі свого боку О. Гомонюк та Н. Бідюк аргументують необхідність для функціонування інформаційного середовища формування професійного колективу викладачів, здатних бути творчими, розвиватися та спільно працювати в межах загального задуму закладу вищої освіти за систематичного використання інформаційних технологій [4, с. 14].

У цьому контексті значущості набувають педагогічні умови для успішного формування інформаційно-комунікаційної компетентності. Науковці А. Гриценко та О. Ухналь визначили педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки виокремили [11]. Ідеться, зокрема, про уведення до навчальних планів дисциплін, які стосуються інноваційних, інформаційних, мультимедійних технологій та сприяють формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів історії («Інформаційні технології в освіті», «Інформаційні технології навчання», «Інноваційні технології в освіті», «Інформаційні технології в науці та освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності»). Окрім того, педагогічні умови містять вимогу «поєднувати навчальний процес із новими мультимедійними технологіями, тестами, онлайн-завданнями, QR-кодами, при цьому звичайний мобільний телефон перетворюється на засіб для навчання» [3, с. 77].

С. Семчук визначила та схарактеризувала педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти: «інформаційно-комунікативна спрямованість професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти; підсилення позитивної мотивації й інтересу майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування інформаційно-комунікативної компетентності у процесі вивчення навчальної дисципліни «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми»; забезпечення інтегративних зв'язків інформаційно-комунікаційного і педагогічного складників змісту підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти; взаємозв'язок інтерактивного навчання, самостійної й індивідуальної роботи майбутніх фахівців дошкільної освіти» [3].

Деталізуємо зміст цих дисциплін для розуміння їхніх можливостей у формуванні в майбутніх викладачів інформаційно-комунікативної компетентності. Так, навчальна дисципліна «Комп'ютери і комп'ютерні технології в с.-г. виробництві» містить такі теми: «Технічне забезпечення комп'ютерних технологій, які застосовуються у с.-г. виробництві», «Технології обміну інформацією засобами комп'ютерних мереж», «Програмне забезпечення комп'ютерних технологій, які застосовуються у с.-г. виробництві», «Технології обробки інформації в середовищі MS Office».

Наступна навчальна дисципліна «Інформаційні технології моніторингу довкілля» має такі теми для формування в майбутніх викладачів інформаційно-комунікативної компетентності: «Глобальні комп'ютерні мережі та системи для моніторингу довкілля», «Програмне забезпечення інформаційних технологій моніторингу довкілля», «Інформаційні технології в системі державного моніторингу довкілля в Україні», «Створення бази даних екологічної інформації», «Сучасні геоінформаційні системи і технології для моніторингу довкілля».

Такий підбір тем у навчальних дисциплінах, на нашу думку, покликаний забезпечити майбутнім викладачам здійснення пошуку і збирання накопиченої в різних джерелах, зокрема в інтернет, фахової інформації; проведення комплексної обробки й аналізу інформації для планування роботи та прийняття управлінських рішень; створення оптимальної структури даних для збору, аналізу, обробки та зберігання первинної інформації і ефективного послуговування; оперативне одержання необхідних даних зі створеної структури даних, їхнє представлення у графічному й інших форматах оптимізування системи оброблення інформації для вдосконалення інформаційних процесів; використання інформаційних технологій для підготовки матеріалів щодо результатів моніторингу довкілля та їхнє представлення у вигляді презентації для публічних показів.

З огляду на наведений вище матеріал можна стверджувати, що аналізована освітньо-професійна програма здатна забезпечити формування в майбутніх викладачів інформаційно-комунікативної компетентності.

Список використаних джерел

1. Володько І. В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту: дис. ... канд.. пед. наук : 13.00.04. Київ. 2016. 253 с.
2. Григоренко Т., Захаревич М. До проблеми формування інформаційно-комунікативної компетентності студентів-філологів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. Вип. 2(4). С. 25–32. DOI: [10.31499/2706-6258.2\(4\).2020.222898](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(4).2020.222898)
3. Гриценко А. П., Ухналь О. М. Педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 85. С. 74–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2022_85_17
4. Гомонюк О., Бідюк Н. Особливості розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій шляхом використання інноваційних педагогічних технологій. *Молодь і ринок*. 2023. № 211. С. 12–15. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277193>
5. Ковшар О. Особливості формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 8(14). С. 551–558. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8\(14\)-551-558](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8(14)-551-558)
6. Семчук С.І. Теоретико-методичні засади формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04; 13.00.08. Умань, 2017. 497 с. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/avtoreferat-14/>

*Романовська Анжела Іванівна,
методистка навчально-методичної лабораторії
української мови і літератури
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
м. Херсон, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИКИ ООНВЛЕННЯ МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Сучасна освіта в Україні перебуває на етапі глибокої трансформації, яка розпочалася з упровадженням концепції Нової української школи та продовжує розвиватися під впливом внутрішніх викликів і глобальних світових тенденцій. НУШ – це не просто чергова реформа, а зміна освітньої парадигми: перехід від знанневої моделі до компетентнісної, від трансляції готових істин до формування здатності вчитися впродовж життя, від уніфікованого навчання до персоналізації та врахування індивідуальних освітніх траєкторій (МОН України, 2020). Сьогодні, коли українська система освіти функціонує в умовах воєнного часу, цифрової трансформації суспільства та стрімкої зміни ринку праці, питання про тенденції та перспективи розвитку НУШ набуває особливої актуальності. Учитель-словесник у цьому контексті виступає не лише носієм фахових знань, а й фасилітатором, тьютором, людиною, яка допомагає учневі орієнтуватися в потоці інформації, критично мислити, висловлювати власну позицію та діяти відповідально, тому аналіз тенденцій і перспектив розвитку сучасної освіти є необхідною умовою для вироблення ефективних стратегій викладання навчальних дисциплін, зокрема української мови і літератури.

Однією з головних тенденцій сучасної освіти є посилення компетентнісного підходу, закріпленого в Державному стандарті базової середньої освіти (МОН України, 2020). Це означає, що результат навчання вимірюється не обсягом засвоєної інформації, а здатністю учня застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях, розв'язувати проблеми, співпрацювати, комунікувати, критично оцінювати інформацію. Для мовно-літературної освіти це передбачає зміщення акцентів із механічного заучування правил і дат на розуміння текстів різних стилів і жанрів, створення власних висловлювань, участь у дискусіях, аналіз медіапродуктів, дослідження мовних явищ у контексті. Другою важливою тенденцією є інтеграція змісту освіти. В умовах НУШ запроваджено інтегровані курси, зокрема «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)», який долає штучні межі між національною та світовою літературами, показує їхній взаємозв'язок і діалог. Інтеграція пронизує й інші рівні: українська мова вивчається не ізольовано, а як засіб пізнання

історії, культури, мистецтва, природничих і соціальних дисциплін. Це формує в учнів цілісну картину світу, що особливо важливо в добу інформаційного перенасичення та фрагментації знань (Яценко, 2023).

Не менш значущою тенденцією є цифровізація освіти, яка з вимушеного заходу під час пандемії та війни перетворилася на потужний інструмент розвитку. Використання хмарних сервісів, інтерактивних платформ (Google Classroom, Moodle, «Всеосвіта», «На урок», ВШО), електронних підручників, навчальних YouTube-каналів, застосунків із штучним інтелектом стає невід'ємною частиною роботи вчителя. Однак цифровізація несе не лише переваги (доступність, візуалізація, інтерактивність, можливість дистанційного навчання), а й виклики: проблеми з технічним забезпеченням, низька цифрова грамотність окремих педагогів і батьків, ризики інформаційної перевантаженості учнів, зниження навичок живого спілкування, тому перспективною є не просто цифровізація (Панчук, 2023), а збалансоване поєднання онлайн- й офлайн-форматів, збереження цінності безпосередньої міжособистісної взаємодії, яка є фундаментом виховання. Ще одна важлива тенденція – орієнтація на психоемоційний стан учнів і створення безпечного освітнього середовища. Війна, вимушене переселення, розлука з рідними, постійна загроза обстрілів – це реалії, у яких сьогодні навчаються українські школярі (МОН України, 2025). Сучасний урок, особливо урок мови і літератури, має виконувати не лише освітню, а й терапевтичну функцію: давати можливість висловити емоції, обговорити пережите, знайти опору в художньому слові, зберегти відчуття стабільності та захищеності.

У контексті трансформації змісту сучасної освіти особливої ваги набуває методика викладання навчальних дисциплін. Традиційний пояснювально-ілюстративний метод поступається місцем діяльнісному та дослідницькому підходам. На уроках української літератури це означає перехід від запитань «Що хотів сказати автор?» до «Як я розумію цей твір? Чому він викликає в мене такі почуття? Із чим у моєму житті він перегукується?». Учні не заучують єдино правильні інтерпретації, а вчаться аргументовано висловлювати власну думку, поважати інші погляди, бачити багатозначність художнього тексту. Важливим інструментом стають технології критичного мислення, зокрема читання із зупинками, «кубування», «сенкан», «товсті й тонкі запитання», аналіз медіатекстів, методи візуалізації (ментальні карти, кластери, хмари слів). Усе більшого поширення набувають інтерактивні технології: робота в малих групах, «акваріум», «мікрофон», дебати, рольові ігри, проєктна діяльність. Остання особливо ефективна для формування наскрізних умінь: дослідницьких, комунікативних, інформаційних. Наприклад, проєкт «Жива книга рідного краю» передбачає збір усних свідчень, інтерв'ю з

місцевими письменниками, створення відеоролика чи літературної мапи, що інтегрує мову, літературу, історію, журналістику та цифрові технології.

Отже, сучасна освіта в Україні розвивається в напрямі компетентнісного, інтегративного, особистісно орієнтованого, цифрового та психологічно безпечного навчання. Нова українська школа заклала міцний фундамент для цих змін, однак попереду ще багато роботи з подолання суперечностей між деклараціями й реальною практикою, між традиційними звичками вчителів і вимогами нового часу, між обмеженими ресурсами та високими цілями. Для вчителя-словесника це означає постійний професійний розвиток, готовність експериментувати, рефлексувати, навчитися разом з учнями. Тенденції, які ми спостерігаємо сьогодні, будуть поглиблюватися: персоналізація, інтеграція, цифровізація, психологізація освіти стануть нормою, а не інновацією. Водночас незмінним залишається головне – любов до дітей, віра в їхні можливості, розуміння того, що освіта – це не передача знань, а допомога людині стати людиною. У цьому сенсі НУШ є не кінцевою точкою реформи, а початком довгого шляху, на якому кожен учитель є творцем, дослідником і носієм найкращих гуманістичних цінностей. Подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на вивчення конкретних механізмів реалізації окреслених тенденцій у різних типах закладів освіти, зокрема в умовах воєнного стану, а також на створення методичних рекомендацій для вчителів-практиків, які щодня втілюють реформу в життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (Офіційний вісник України, 2020 р., № 81, ст. 2615).

2. Методичні рекомендації щодо викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі в 2025/26 навчальному році.

3. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Таміла Яценко, Василь Пахаренко, Ірина Тригуб, Олеся Слижук).

4. Панчук Т. І. Цифрові інструменти в освітньому процесі: використання сервісів Padlet та Canva для візуалізації навчального матеріалу. Інноваційна педагогіка. 2023. Вип. 58.

Руденко Владислав Вадимович,
здобувач освіти КЗО «Криворізький ліцей «КОЛІЯ»
Дніпропетровської облради»
Шарманова Наталя Миколаївна,
к. філол. н., доцент,
Криворізький державний педагогічний університет,
учитель польської мови вищої категорії, учитель-методист
КЗО «Криворізький ліцей «КОЛІЯ» Дніпропетровської облради»
(м. Кривий Ріг, Україна)

ОНІМИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗМІНИ ПОКОЛІНЬ І КУЛЬТУР (НА ПРИКЛАДІ ОНОМАСТИКИ ВРОЦЛАВА)

Ономастика є ключовим інструментом мовного портретування міст і відображенням культурних, політичних зрушень та лінгвістичних змін. Актуальність теми зумовлена універсальністю онімів як ідентифікаторів, що розвиваються під історичним впливом і збагачують лексичні системи слов'янських мов.

Мета наукової розвідки: розкрити лінгвокультурні особливості онімичного творення в польській мові крізь призму зміни поколінь і культур на матеріалі вроцлавської ономастики.

Корпус дібраних мовних фактів ґрунтується на історичних і лінгвістичних джерелах, включаючи дослідження соціальної пам'яті (Біскупська, 2022).

Онім (від дав.-гр. *ὄνομα* в еолійському і дорійському діалектах це ім'я, назва), власне ім'я – слово, словосполучення чи речення, що слугує для виділення іменованого ним об'єкта серед інших об'єктів, його індивідуалізації та ідентифікації (Власне ім'я, 2026).

Онім постає мовною універсалією: це слово, словосполучення чи речення, яке індивідуалізує та ідентифікує об'єкт, відрізняючи його від загальних назв (апелятивів). Значення оніма реалізується через референт, а не через поняття.

Оніми утворюються трьома шляхами: деапелятивізація, запозичення та штучне творення.

Класифікація онімів (Торчинський, 2008) є денотативно-номінативною: за об'єктами живої природи, географією, космосом, матеріальною культурою, духовною сферою та людськими колективами.

Польська ономастика – міждисциплінарна галузь, що поєднує лінгвістику, історію, антропологію та культурологію і відображає суспільні зрушення, міграції та динаміку влади.

Ономастична еволюція Вроцлава становить собою живий приклад переходу від праслов'янського *Vratislavia* (від антропоніма *Vratislav*) через

німецьке *Breslau* до сучасного *Wrocław*, що відображає зміни суверенітету та формування національної ідентичності.

Після 1945 року проведено масштабну полонізацію (понад 1000 перейменувань вулиць за 1–2 роки): семантичні кальки, суфіксальні адаптації та ідеологічні заміни для стирання німецької спадщини.

Наведемо домінуючі лексико-граматичні моделі творення онімів у Вроцлаві:

1. Суфіксація (-sk-(a), -ow-(a), -ic-(a), -ego) – особливо в гідронімах і топонімах.

2. Епонімічні конструкції (називний + родовий відмінок) – переважають в урбанонімах.

3. Калькування та складені форми (для збереження семантичної мотивації).

4. Акроніми та глобальні запозичення (у сучасних хрематонімах), наприклад: *IKEA, Orlen, Starbucks*.

Серед сучасних тенденцій (2010–2024 років) спостерігаються такі, зокрема: інтенсивне найменування скверів і площ як форма комеморативного дискурсу та міського відродження.

Оніми Вроцлава функціонують як інструмент соціальної пам'яті: старі німецькі назви офіційно «забуті», але існують як культурний палімпсест, викликаючи емоційну амбівалентність.

Полонізація назв після Другої світової війни поєднала стирання минулого з відновленням слов'янського коріння і водночас зберегла культурну пам'ять у формі матеріальних слідів.

Дослідження доводить, що власні назви – це не просто лінгвістичні одиниці, а носії соціальної пам'яті, ідеології та національної свідомості, що є доцільним у популяризації польської культури через призму міських назв.

Отже, ономастичний простір Вроцлава – це багатошаровий палімпсест, де лексико-граматичні механізми польської мови (суфіксація, епонімія, калькування) стали інструментом національної ідентичності після 1945 року.

Отримані результати можуть бути перспективними задля проведення аналогічних досліджень на матеріалі українського онімного простору в соціо- і лінгвокультурній часово-просторовій перспективі та ономастичних заходів (конференцій, олімпіад, творчих проєктів тощо).

Список використаних джерел

1. Власне ім'я (2026). URL: <https://surl.li/zledds>
2. Торчинський М. М. (2008). Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький: Авіст, 2008. 564 с.
3. Biskupska K. (2022). The Name of the City – Social Memory and Oblivion: Wrocław Case. *Acta Baltico-Slavica*. Vol. 46. P. 1–7.

*Руденко Захар Миколайович,
студент спеціальності «Комп'ютерна інженерія»,
Семененко Тетяна Анатоліївна,
Викладач, ВСІП «Ірпінський фаховий коледж НУБіП України»
(м. Ірпінь, Україна)*

ІРПІНСЬКИЙ РУБІЖ 2022 РОКУ: ЛОКАЛЬНА БИТВА ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, стало безпрецедентним випробуванням для українського суспільства, держави та її збройних сил. Серед численних театрів бойових дій перших тижнів війни особливе місце посідає оборона Ірпеня — міста-супутника Києва, яке стало символом опору, незламності та ціни свободи. Дослідження місцевих битв крізь призму державотворення дозволяє не лише зафіксувати воєнно-історичні факти, а й осмислити механізми формування національної ідентичності й суспільної стійкості в умовах екзистенційної загрози.

Бої за Ірпінь тривали з кінця лютого по 28–30 березня 2022 року. Противник намагався використати місто як плацдарм для просування в північно-західні райони Києва. Захист Ірпеня здійснювали підрозділи Збройних сил України, Національної гвардії, територіальної оборони та добровольці. За оцінками українських і міжнародних аналітиків, утримання Ірпінсько-Бучанського рубежу відіграло вирішальну роль у зриві московського «бліцкригу» на Київ (Залужний, 2023). Підрив мосту через річку Ірпінь 27 лютого 2022 року, хоча й ускладнив евакуацію цивільних, суттєво уповільнив просування ворожих колон і став одним із перших прикладів ефективного тактичного рішення в умовах асиметричної оборони.

Оборона Ірпеня демонструє принципово нову якість державотворчих процесів — не «зверху донизу», а через горизонтальну самоорганізацію громадян. Місцеві мешканці, волонтери, підприємці стихійно й ефективно організовували евакуацію, гуманітарні коридори, забезпечення захисників. Соціологічні дослідження, проведені після деокупації, фіксують різке зростання самоідентифікації як «українців» серед різних вікових і мовних груп мешканців Ірпеня, Бучі та Гостомеля (Рябчук, 2022). Це свідчить про те, що воєнна загроза прискорила процеси консолідації громадянської нації, які в мирний час тривали б десятиліттями.

З точки зору духовної безпеки суспільства, події навколо Ірпеня 2022 року набувають особливого значення. Виявлені після відходу окупантів докази масових злочинів проти цивільного населення у Бучі,

Гостомелі, Мотижині утворили потужний морально-психологічний чинник, що визначив подальшу суспільну волю до спротиву. Дослідники фіксують феномен «постбучанського консенсусу»: різке скорочення кількості прихильників будь-яких переговорних поступок із агресором, яке охопило широкі верстви українського суспільства незалежно від регіону, мови чи попередніх політичних уподобань (Кулик, 2023). Духовний вимір цього явища полягає у тому, що зіткнення зі злочинами окупації перетворило абстрактне поняття «захист держави» на глибоко особистісне й екзистенційне.

Ірпінський досвід має очевидний лідерологічний вимір. Командири середньої ланки, офіцери місцевої тероборони, міський голова та волонтерські лідери приймали самостійні рішення в умовах відсутності зв'язку, хаосу й ресурсного дефіциту. Це відображає загальну тенденцію: українська воєнна культура формує горизонтальне, мережеве лідерство, принципово відмінне від централізованої вертикалі противника. Саме ця асиметрія управлінських культур стала одним із ключових чинників, що зумовили провал початкового плану «трьохденної кампанії» (Снайдер, 2022).

Не менш важливим є питання повоєнної відбудови Ірпеня як процесу відновлення не лише матеріальної, а й смислової інфраструктури громади. Відбудований Ірпін є водночас маніфестацією державної спроможності й ресурсом меморіальної політики. Залучення міжнародних партнерів, прозорість відновлювальних тендерів, збереження місць пам'яті формують нову модель муніципального державотворення, яка може стати взірцем для інших постраждалих громад (Горовенко, 2024).

Таким чином, оборона Ірпеня 2022 року є не лише сторінкою воєнної хроніки, а й унікальним зрізом державотворчих, духовних та лідерологічних процесів в Україні воєнного часу. Локальна битва набула вимірів загальнонаціонального символу, підтвердила дієздатність децентралізованої оборони й консолідує роль трагічного спільного досвіду у формуванні модерної громадянської нації.

Список використаних джерел

1. Залужний В. Ф. (2023). Позиційний тупик і як з нього вийти. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Рябчук М. (2022). Постколоніальний синдром. Спостереження та застереження. Київ: К.І.С. 232 с.
3. Кулик В. (2023). Суспільство воєнного часу: ідентичність і цінності українців в умовах повномасштабної агресії. Київ: ІІЕНД ім. І. Ф. Кураса. 318 с.
4. Снайдер Т. (2022). Про тиранію. Двадцять уроків двадцятого століття. Київ: Медіабай. 128 с.

5. Горovenko B. K. (2024). Відбудова постконфліктних громад України: досвід Ірпеня. Регіональна економіка. № 1. С. 45–58.

Сас Каріна Сергіївна

студентка спеціальності «Початкова освіта»

Дукова Наталія Михайлівна

викладач природничих дисциплін

КЗ КОР «Білоцерківський

гуманітарно – педагогічний фаховий

коледж» (м. Біла Церква, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Сучасний етап розвитку освітньої системи в Україні вирізняється впровадженням компетентнісного підходу, який акцентує увагу не лише на оволодінні учнями певного обсягу знань, але й на формуванні умінь і навичок застосовувати ці знання у практичних життєвих ситуаціях.

Згідно з положеннями Державного стандарту початкової освіти, однією з фундаментальних компетентностей є здоров'язбережувальна компетентність. Вона передбачає виховання у школярів відповідального ставлення до власного здоров'я, формування поведінки, орієнтованої на безпеку, а також засвоєння принципів здорового способу життя.

Мета формування здоров'язбережувальної компетентності полягає в тому щоб , створити у учнів уявлення про цінність здоров'я , розвитку навичок безпечної поведінки та здатності застосовувати здобуті знання у практичних життєвих ситуаціях . Наразі це є актуальним в умовах стрімкого зростання навчально цифрових технологій , що впливають на фізичний та психологічний стан дитини.

Для того, щоб дослідити ефективність методики навчання здоров'язбережувальної компетентності на уроках інтегрованого курсу “Я досліджую світ”, було проведено аналіз під час педагогічної практики учнів 4 класу в Пищиківській гімназії-початковій школі. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, відбувалося через інтеграцію різних освітніх галузей. Під час уроків використовувалася діяльність в малих групах. Це допомогло системно подати інформацію та сформуванню уявлення про основні поняття. Така робота також поєднувалася з елементами бесіди, з груповою формою роботи, були застосовані ігрові форми роботи та індивідуальні.

Групова форма роботи була використана під час виконання практичних завдань. Учні працюючи в малих групах, обговорювали ситуації та створювали плакати на тему здоров'я. Ігрова форма роботи використовувалася під час рольових ігор, дидактичні картки та рухливі вправи. Це підвищує інтерес учнів до вивчення теми здоров'я. Індивідуальна форма була використана для формування особистої відповідальності за власне здоров'я.

У процесі дослідження було також застосовано різні групи методів навчання, наприклад:

- **Словесні методи.** Найчастіше застосовувалися для формування базових знань, під час обговорення учні відповідають на питання, аналізують ситуації та висловлюють власні думки. Таким чином у здобувачів освіти формується когнітивні функції, пізнають знання про здоров'я, які є необхідні для життя. Рефлексивні вміння, через аналіз поведінки в різних ситуаціях, учні вчаться оцінювати наслідки певних дій та усвідомлювати свої рішення.

- **Наочні методи.** Сприяють кращому розумінню матеріалу, перетворюють абстрактні поняття у конкретні образи.

- **Практичні методи.** Це основа формування компетентностей. Учні виконуючи певні дії, наприклад: складання режиму дня або виконання фізичних вправ, формують реальні життєві навички. Така діяльність забезпечує перетворення знань у впровадження цих звичок у повсякденне життя дитини.

- **Інтерактивні методи.** Цей метод передбачає активну взаємодію учнів. Така взаємодія сприяє на розвиток комунікативних умінь, соціальної адаптації та впевненості дитини, що також сприяє на емоційний стан здоров'я дитини.

Для більшої систематизації використані вправи також можна поділити на групи:

- **Пізнавальні вправи.** Розроблення асоціативних завдань до кожної теми, аналіз певних ситуацій, бесіди, обговорення.

- **Практичні вправи.** Завдання, складання особистого режиму дня, моделювання певних життєвих ситуацій та пошук шляхів вирішення проблем, виконання оздоровчих вправ.

- **Інтерактивні вправи.**

- **Ігрові вправи.** Застосування рольових ігор, дидактичних карток або рухливих вправ.

- **Здоров'язбережувальні технології.** Використання фізкультхвилинок, дихальних вправ, розминок для очей та зміна діяльності кожні 7-10 хвилин для запобігання перевтоми учнів під час навчального процесу.

Таким чином, такий підхід забезпечив поступове ускладнення навчальної діяльності молодших школярів, що сприяло кращому засвоєнню матеріалу.

Можна зробити висновок, що в початковій школі зароджуються базові знання про здоров'я та бажання підтримувати здоровий спосіб життя, формуються знання про особисту гігієну, власні кордони, ставлення до свого здоров'я, яке впливає на подальше життя людини.

Формування здоров'язбережувальної компетентності є надзвичайно важливим, багатокomпонентним та цілісним процесом, що передбачає врахування всіх особливостей та використання різних форм та методів для досягнення кращого результату. Важливо пам'ятати, що активна взаємодія під час уроку з молодшими школярами, постійне наголошування про важливість теми здоров'я, створення безпечного середовища, що мотивує та підтримує, закладає міцний фундамент для подальшого життя дитини.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості в умовах Нової української школи : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2021. 224 с.
2. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87 (у ред. 2022 р.). Київ, 2022. 24 с.
3. Концепція «Нова українська школа»/МОН України. Київ, 2021. 40 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти в умовах Нової української школи : навч. посіб. Київ : Освіта, 2021. 368 с.
5. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : навч. посіб. Київ : Богдан, 2021. 272 с.

Сафронова Софія

студентка спеціальності 014 Музичне мистецтво

Кифенко Анна Миколаївна,

к.пед.н., ст. викладач циклової комісії музики і хореографії

Фаховий коледж «Універсум»

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(м.Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ «BODY PERCUSSION» У МУЗИЧНО-РИТМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

«Музика - уява - фантазія - творчість – така доріжка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили...» В.Сухомлинський

Сучасна система музичної освіти потребує інтегрованого підходу та якісного оновлення методик музичного розвитку дітей. Важливим

аспектом естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку є розвиток музично-ритмчного чуття. Ритмічне чуття, будучи ключовим елементом музичної слухової діяльності, безпосередньо впливає на здатність дитини до сприймання, осмислення й інтерпретації музичних творів, а також слугує основою для подальшого розвитку виконавських навичок. Теоретико-методичні засади формування ритмчного чуття дітей дошкільного та молодшого шкільного віку були закладені триадою видатних зарубіжних педагогів-практиків Ж.Далькросом, З. Кодаєм та К.Орфом, які обґрунтували необхідність синтезу співу, гри, руху та слухання як чинників активізації музично-ритмчної чутливості. Ці ідеї знайшли розвиток у працях й сучасних вітчизняних дослідників О.Жданової, І.Кісільчук, Р.Нізоміддінової, О.Павленко, Т.Раструби, О.Ростовського та ін.

Інноваційним напрямом в мистецькій педагогіці виступає *Body percussion* – напрям, у якому в якості музичного інструменту використовується тіло, а не голос. *Body Percussion* - це комплексне навантаження на організм, стимуляція розумових і фізичних здібностей людини. Завдяки тому, що у відтворенні музичних фігур задіяне все тіло - відбувається стимуляція не лише лівої, але і правої півкулі головного мозку. Це техніка володіння своїм тілом, як «музичним інструментом» з елементами танцю.

За О. Павленко, використання методу *body percussion* активізує: вестибулярну систему координації; покращує керування кінцівками, тілом; підвищує мотивацію; розвиває увагу, уяву, пам'ять; формує знання ритмчної побудови різних музичних структур [4].

О. Жданова, у посібнику «Упровадження системи музично-ритмчного виховання *Body Percussion* під час вивчення українського фольклору» зазначає, що у техніці *body percussion* традиційно використовують чотири основних види «звучних жестів»:

- *оплески* – які можуть бути різними: оплески жменею – долоні приймають форму чаші, між ними утворюється порожній простір і звук виходить глухим; оплески плоскою долонею – у різних місцях долоні, по пальцях – кожного разу звук буде різним. Можливі оплески перед собою, над головою, за спиною, у різні боки. Діти мають навчитися вільно виконувати цей звучний жест у різні способи;

- *притупування*, які можна відтворювати однією ногою або переминою двома; на місці або просуваючись уперед. Корисна вправа для опанування цього звучного жесту: напівприсідати на зімкнутих ногах з акцентом на моменті випрямлення. Разом із притупуванням всією ногою можна використовувати й інші рухи: удари носком (п'ятка на підлозі) або п'ятою (носок на підлозі). Притупування можна виконувати стоячи або сидячи на підлозі;

- *клацання пальцями* – цей звучний жест деякі діти не можуть опанувати швидко. Іншим знадобиться більше часу, щоб навчитися координувати пальці та прикладати достатньо сили. Важливо, щоб діти клацали пальцями без напруження, вільно й легко. Залежно від темпу виконання можна виконувати клацання з допоміжним помахом руки, або без нього, одночасно обома руками або переміно правою і лівою;

- *ляскання* по частинах тіла повинні бути легкі та пружні. Таким чином виникає нове звукове забарвлення, і воно може застосовуватися як само по собі, так і чергуючись з притупуванням чи клацанням. Цей рух можна виконувати як стоячи так і сидячи. Кожен із звукових жестів вивчається окремо, а потім їх об'єднують у спільну композицію, причому починати потрібно із найбільш простіших жестів, наприклад оплесків чи ляскання [1].

Техніка *Body percussion* набуває своєї актуальності через те, що одним із центральних елементів музичного виховання є ритм, без якого музикування тілом стає неможливим. У ній поєднуються декілька аспектів навчання – музичний, танцювальний, ігровий та психологічний, – що робить даний метод доволі ефективним при роботі з молодшими школярами.

І.Кісільчук, зазначає, що техніку *Body percussion* ознайомлює дітей з поняттями «ритм», «метр», «тривалість звуків», «динаміка», «фраза» тощо; розвиває метроритмічне чуття, творчі здібності, дрібну моторику рук, координацію тіла; розвиває комунікативні якості, здатність до самовираження, уяву, фантазію, навички творчого музикування, сприяє реалізації творчого потенціалу; формує інтерес до музики, мотивацію до музичної творчості [3].

Якщо розглядати техніку *Body percussion* з погляду педагогіки, то дана техніка являється прикладом активного навчання, бо кожен учень стає творцем музичного процесу, а не бездумно спостерігає чи повторює рухи за вчителем. Методику *Body percussion* вдало запроваджують у світовій практиці під час музичного виховання, завдяки тому, що для неї не потрібне додаткове обладнання чи музичні інструменти. У вихованців завжди є свій музичний «інструмент при собі» – це власне тіло. У молодшому шкільному віці в учнів активно розвивається просторове мислення, реакція, координація, а саме тому вони спроможні глибоко відчувати музику через рух. *Body percussion* формує синестичний досвід, тобто, поєднуючи слухову, зорову та кінестетичну чутливість, діти здатні «бачити» та «відчувати» музику тілом. Таким чином вихованці не просто запам'ятовують ритм, в проживають його, на більш глибокому рівні, засвоюючи музичний матеріал. Дана методика є особливою в тому, що під час роботи за нею у дітей гармонійно розвиваються обидві півкулі мозку. Поки учні виконують вправи, відбувається активна взаємодія моторних і сенсорних центрів, а це, в свою чергу, стимулює когнітивні процеси, такі

як увага, пам'ять та логічне мислення. Дуже важливим є те, що Body percussion добре використовувати при роботі з дітьми, які мають особливі потреби та в інклюзивній освіті загалом. Бо саме виконання різних ритмічних рухів, синхронізація музики разом із діями, слуховий та моторний контроль мають позитивний ефект на психоемоційний стан учнів, добре розвивається дрібна моторика, а також дані вправи допомагають подолати тривожність та розслабитися.

Виконання вправ за технікою Body percussion може відбуватися індивідуально, по парах чи групах. Одна група може виконувати ритмічний супровід до музичного твору плесканням в долоні, друга за допомогою тупання ногами, а третя буде клацати пальцями. Як підсумок, утворюється певний «живий оркестр», в якому кожен учасник є вагомою та невід'ємною частиною музичного процесу.

Так само, як використання елементарних жестів, заняття з елементами Body percussion варто будувати за принципом поступовості. На початковому етапі вчитель знайомить учнів з поняттям ритму, як і для чого його використовувати, вчить відчувати в музиці «пульс» (рівномірне чергування сильних та слабких долей). Тому і починають з найпростіших рухів: плескання, тупання, похитування та інші. Наступним етапом є додавання вправ на диференціацію тривалостей звуків (довгий – короткий), на повторення ритмічних малюнків, відтворення простих метричних структур. Заключним етапом є імпровізація, створення власних ритмів, комбінування рухів.

Важливим є принцип варіативності при організації уроку музичного мистецтва. Однакові ритмічні мотиви можна обіграти різними способами: стоячи чи сидячи, долаючи різні рухи, слова та звуконаслідування. Таким чином мінімізується одноманітність, розвивається гнучкість мислення й здатність до імпровізації. До навчального процесу слід додавати елементи змагання або взаємооцінювання, для підвищення мотивації учнів та формування у них критичного мислення [2]. Культурна місія, яку виконує Body percussion, відображає сучасну тенденцію в освіті, а саме поєднання старих традицій та нових інновацій. Незважаючи на те, що тілесна перкусія є сучасною тенденцією, що поєднує принципи креативного навчання, когнітивної психології й тілесно-орієнтованої педагогіки, в той же час вона має глибоке коріння у фольклорних традиціях різних народів світу. Використання цієї тенденції в українських школах сприяє збереженню культурної спадщини, адаптуючи її до вимог сучасності [5].

Отже, використання техніки «Body percussion» у музично-ритмічному розвитку дітей молодшого шкільного віку є потужним засобом музично-ритмічного виховання. Через гру та імпровізацію діти вчаться слухати, відчувати, мислити музично. Усе це робить Body percussion важливою складовою системи музичної освіти Нової української школи. Тілесна перкусія є цілісною педагогічною філософією, яка поєднує мистецтво, рух

і пізнання. Вона допомагає дітям пізнати себе, відчуті гармонію тіла й душі, навчитися спілкуватися через звук і рух. У цьому полягає її головна цінність – Body percussion розкриває творчий потенціал кожної дитини, сприяє її духовному розвитку й робить музику невід’ємною частиною життя.

Список використаних джерел:

1. Жданова О. В. Упровадження системи музично-ритмічного виховання Body Percussion під час вивчення українського фольклору. УДК Мультимедійний контент розглянуто і схвалено рішенням педагогічної ради КМЛ №9 Житомирської області (протокол №5 від 24.11.2023р.).
2. Жуков, В. П. Ж 86 Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації інтегрованого навчання учнів : монографія / О. В. Попова, В. П. Жуков. – Х. : Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2022. – 318 с.
3. Кісільчук І. Цікаве музикування на уроках мистецтва в НУШ/ І.Кісільчук. – Тернопіль: Підручник і посібники, 2020. – 48с.
4. Павленко О., Раструба Т. (2021). Використання методу barne у фаховій підготовці викладача вокально-хорових та інструментальних дисциплін. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*, (2), 102–108.
5. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / С. І. Матвієнко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 297

Семенець Аліна Леонідівна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Виговська Світлана Володимирівна,
к.пед.н., доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ОЗДОРОВЧИХ СИСТЕМ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ

У період війни психоемоційний стан студентів є дуже вразливим та нестабільним. Спостерігається зниження інтересу до навчання, емоційна напруженість та підвищується рівень тривожності. Емоції – це складні психологічні реакції, які включають суб’єктивні переживання, фізіологічні та поведінкові прояви. Емоції виникають у відповідь на внутрішні та

зовнішні стимули, пов'язані з задоволенням чи незадоволенням різноманітних потреб людини. Психоемоційний ста – це складний набір змін, що відбуваються в тілі і психіці, що включає фізіологічне збудження, почуття, когнітивні процеси, поведінкові реакції на ситуацію, що сприймається як важливе для даної людини. Корекція психоемоційного стану передбачає цілеспрямований вплив на його складові через регуляцію фізіологічних і психічних процесів. У цьому аспекті оздоровчі системи виступають як інтегративний засіб, що поєднує фізичне навантаження з елементами психорегуляції, забезпечуючи комплексний вплив на організм студентів.

Це дослідження є актуальним. Війна негативно впливає на здоров'я, навчання та відчуття себе в соціумі. Тому важливим завданням педагогіки сьогодні є пошук ефективних засобів корекції цього стану. У системі фізичного виховання закладів вищої освіти особливого значення набуває використання інноваційних підходів до організації рухової активності студентів. В умовах підвищеного психічного навантаження доцільним є включення таких форм занять, які не лише розвивають фізичні якості, а й сприяють відновленню функціонального стану організму та гармонізації внутрішніх процесів. Для корекції психоемоційного стану студентам рекомендується відвідувати заняття з йоги, пілатесу або стретчингу, оскільки ці оздоровчі системи мають комплексний вплив на організм. Вплив таких практик пояснюється їх здатністю активізувати взаємозв'язок між тілесними відчуттями та психічними процесами. Завдяки усвідомленому виконанню рухів і контролю дихання відбувається зниження рівня нервового збудження, що позитивно позначається на загальному самопочутті та емоційній рівновазі. Додатковою перевагою є можливість індивідуалізації навантаження. Кожен студент може обирати інтенсивність і темп виконання вправ відповідно до власних можливостей, що мінімізує ризик перевантаження та сприяє формуванню позитивного ставлення до занять. Психічні переваги йоги включають зниження рівня стресу, покращення емоційного стану та підвищення рівня концентрації. Вона сприяє заспокоєнню розуму, зменшенню тривожності та депресії, а також збільшенню відчуття благополуччя та внутрішньої гармонії. У стресових ситуаціях пілатес стає своєрідною терапією для нервової системи. Концентрація на відчуттях свого тіла та диханні під час занять допомагає відокремитися від зовнішніх подразників і таким чином покращити ментальний стан. На тренуванні зі стретчингу тіло розслабляється, відбувається концентрація уваги на диханні та власних відчуттях. Цей стан благотворно впливає на емоційний стан: покращується настрій, знижується рівень стресу. Важливою умовою ефективності таких занять є їх систематичність та методично правильна організація. Використання музичного супроводу, елементів релаксації та медитативних практик дозволяє посилити позитивний вплив на нервову систему. Крім

того, групові форми занять створюють сприятливе соціальне середовище, що допомагає студентам відчувати підтримку та знижує рівень ізольованості. Всі ці системи знижують стрес, покращують емоційну стабільність, відновлюють нервову систему, а також допомагають зменшити м'язове напруження, що виникає внаслідок тривалого психоемоційного навантаження. Їх регулярне застосування підвищує загальну працездатність, концентрацію уваги та сприяє стресостійкості, що є важливим для молоді в сучасних умовах. Таким чином, оздоровчі системи доцільно розглядати не лише як складову фізичного виховання, а як ефективний педагогічний інструмент корекції психоемоційного стану студентів, що дозволяє оптимізувати їх адаптаційні можливості в умовах підвищеного стресового навантаження.

Узагальнюючи, можна зазначити, що впровадження оздоровчих систем сприяє формуванню стійкості до стресових ситуацій. Це підкреслює доцільність подальшого використання та популяризації таких практик у студентському середовищі як складової збереження психічного здоров'я. Такі підходи сприятимуть більшій залученості студентів до занять фізичним вихованням. Окрім цього, вони можуть використовуватися не лише під час навчальних занять, а й у повсякденному житті як засіб самостійної регуляції психоемоційного стану. Це підвищує практичну цінність оздоровчих систем і робить їх важливою складовою здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Як взаємодіяти з власними емоціями: як їх проживати. Режим доступу: <https://howareu.com/materials/yak-vzaiemodiiaty-z-vlasnyemy-emotsiiamy-chomu-vazhlyvo-ikh-prozhyvaty>
2. Психоемоційний стан: що це і діагностика емоцій. Режим доступу: <https://cau.in.ua/188-psikhoemotsiyniy-stand.html>
3. Як йога впливає на ментальне здоров'я? Режим доступу: <https://hubz.ua/news/yak-joga-vplyvaye-na-mentalne-zdorov-ya/>
4. Гармонія тіла, розуму та душі – чому тренерам варто опанувати пілатес. Режим доступу: <https://fitnessacademy.com.ua/articles/harmoniiia-tila-rozumu-ta-dushi-chomu-treneram-var-to-opanuvaty-pilates/>
5. Стретчинг: користь розтяжки для організму. Режим доступу: <https://5element.ua/ua/blog/post-stretching-polza-rastyazhki-dlya-organizma/>

*Сечина Вікторія Євгенівна,
учениця Іванівського ліцею № 1 Іванівської селищної ради
Херсонської області*

*Причина Вікторія Вікторівна,
заступник директора з навчальної роботи
Іванівського ліцею № 1 Іванівської селищної ради
Херсонської області*

АДАПТАЦІЯ УЧНІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ

Війна в Україні суттєво трансформувала всі сфери життя суспільства. Значних змін зазнала й система освіти, де особливе місце займає перехід до дистанційного навчання. Наразі воно стало не просто альтернативою, а єдиною можливістю для частини школярів продовжувати здобувати знання.

Проблеми, пов'язані з організацією дистанційного навчання під час воєнного стану досліджували: В. Дуднік, Т. Тухтарова, Р. Кучер (Дуднік, Тухтарова, Кучер, 2022), О. Шолох (Шолох, 2022); про особливості його упровадження зазначали: В. Кобися, А. Остаповець (Кобися, Остаповець 2025) та ін..

Для нас, учнів, це не лише новий формат навчання, а й серйозне психологічне випробування у зв'язку з цим актуальним постає питання викликів, з якими стикаються учні під час освітнього процесу за межами школи, та визначення ефективних шляхів підтримки.

Одним із найскладніших викликів для учнів стало пристосування до нових умов, що значно вплинуло на їхню здатність адаптуватися до навчання, зберігати мотивацію та досягати освітніх результатів. Більшість дітей пережили стрес, пов'язаний із вимушеним переїздом, розлукою з дітьми, друзями та звичним освітнім середовищем. Разом з цим, нестабільний доступ до ресурсів та емоційне напруження, також зумовлює чимало труднощів, не завжди помітних дорослим, що значно ускладнюють процес адаптації.

Звернемо увагу на основні виклики адаптації учнів до дистанційного навчання в умовах воєнного стану.

Перш за все, віддалене навчання під час війни - це навчання в нестабільності. Повітряні тривоги, перебої з електроенергією та інтернетом, необхідність перебувати в укриттях - усе це ускладнює навіть найпростіші навчальні завдання. Буває, що урок переривається на найважливішому моменті, або ж ти не можеш підключитися до заняття через відсутність зв'язку. У такі моменти з'являється відчуття тривоги та безсилля. Зникає зацікавленість до навчання, відчувається апатія або

труднощі з концентрацією. Часто навчання відходить на другий план через питання безпеки.

Ще один важливий виклик - це емоційний стан, особливо у тих, хто був змушений залишити свій дім, або хтось втратив близьких, чи живе в постійному страху. У такому стані складно зосередитися на навчанні. Тому іноді здається, що уроки - це щось другорядне, коли поруч відбуваються події, які змінюють життя.

Дистанційне навчання також змінює сам процес взаємодії. Учнім дуже бракує живого спілкування з учителями та однокласниками. Онлайн-уроки не можуть повністю замінити атмосферу класу, де можна поставити запитання, отримати підтримку чи просто відчувати себе частиною колективу. Через це знижується інтерес до навчання, з'являється відчуття ізоляції.

Також є труднощі з самоорганізацією. Дистанційне навчання вимагає більше відповідальності: потрібно самостійно планувати свій час, виконувати завдання без постійного контролю. Не всім це дається легко. А тривале перебування перед екраном викликає втому, зниження уваги та проблеми зі здоров'ям.

Проте, попри всі виклики, ми вчимося адаптуватися. І в цьому нам дуже допомагає підтримка дорослих. Зокрема, в Іванівському ліцеї № 1 Іванівської селищної ради Херсонської області учні відчувають постійну підтримку з боку адміністрації закладу та вчителів. Педагоги з розумінням ставляться до наших труднощів, пояснюють матеріал доступно, дають можливість надолужити пропущене через проведення компенсаторних занять та індивідуальних консультацій. Важливою є гнучкість у навчанні: можливість переглянути запис уроку, виконати завдання в зручний час, обрати темп роботи. Це значно полегшує сприйняття матеріалу та його усвідомлення.

Для учнів велике значення має психологічна підтримка, і ми її відчуваємо з боку педагогів, адміністрації закладу, практичного психолога та соціального педагога. У ліцеї проводяться онлайн-бесіди, тренінги, індивідуальні консультації, години психолога, є можливість просто поговорити з кимось про свої переживання, адже навіть прості слова підтримки допомагають. Щоб впоратися зі стресом можна відвідати консультації з психологом.

Щоб учні були соціально активними, у закладі здійснюється виховна робота, під час якої організуються онлайн-заходи, творчі проєкти, волонтерські ініціативи, що сприяють згуртуванню учнівського колективу та розвитку громадянської позиції молоді. Такі заходи допомагають учням відчувати підтримку та належність до шкільної спільноти. Особливу роль у формуванні самостійності, відповідальності та лідерських якостей учнів відіграє робота учнівського самоврядування.

Ліцеїсти постійно демонструють свої досягнення, беручи онлайн-участь у I етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів серед здобувачів освіти шести закладів освіти п'яти територіальних громад Херсонської області та II етапі (обласного рівня) Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів. Також учні ліцею залучаються до міжнародних, всеукраїнських та регіональних мовних конкурсів. Здобувачі освіти закладу є постійними учасниками I, II та III етапів XXIV Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, II та III етапів XXVI Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика та ін.. Вони неодноразово стають переможцями таких олімпіад та конкурсів, що є свідченням того, що попри труднощі дистанційне навчання доводить свою ефективність.

Важливим досягненням у закладі є згуртованість шкільної спільноти. Учні, учителі та батьки об'єднуються задля підтримки один одного, беруть участь у волонтерських ініціативах, благодійних акціях і патріотичних заходах. Також допомагає спілкування з однокласниками. Навіть онлайн ми можемо підтримувати одне одного, обговорювати завдання, ділитися переживаннями. Це допомагає не відчувати себе самотніми.

Не можна применшувати і роль підтримки з боку родини. Незалежно від того чи навчання дистанційне, чи очне, коли вдома є спокійна атмосфера, розуміння і допомога - це дає відчуття безпеки та бажання вчитися.

Зі свого боку, ми, учні, також шукаємо способи впоратися з новими умовами. Хтось складає чіткий розклад дня, щоб не втрачати ритм навчання, хтось об'єднується з однокласниками в онлайн-групи для взаємодопомоги. Ми вчимося бути більш самостійними, відповідальними за власне навчання.

Таким чином, дистанційне навчання в умовах війни - це складний, але необхідний процес. Він вимагає зусиль як від нас, учнів, так і від учителів та батьків. Попри всі виклики, ми продовжуємо вчитися, бо розуміємо: освіта - це наше майбутнє і один із кроків до відновлення країни. І навіть у найскладніші часи ми намагаємося не втрачати віру в себе і в те, що все буде добре. Тому підтримка один одного відіграє важливу роль у цьому процесі.

Список використаних джерел

1. Дуднік В., Тухтарова Т., Кучер Р. (2022). Дистанційне навчання здобувачів освіти України в умовах воєнного стану: організаційний аспект. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти «Філософія. Педагогіка»*. 2022. № 2. (3). С.54-60.

2. Кобися В. М., Остаповець А. С. (2025). Дистанційне навчання у воєнний час: перспективи впровадження змішаного навчання для здобувачів освіти що знаходяться за кордоном. URL: <https://www.openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/578/485> (дата звернення 06.04.2026).

3. Шолох О. (2022). Організація дистанційного навчання в школах України в умовах воєнного стану: досягнення та ризики. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dbc60f65-9159-4615-b734-ff950a2f3f3e/content> (дата звернення 06.04.2026).

4. Як адаптувати школяра до дистанційної освіти? URL: <https://diplom.com.ua/uk/yak-adaptuvati-shkolyara-do-distantsijnoyi-osviti/> (дата звернення 07.04.2026).

Скарбенчук Вікторія Вікторівна
учениця 10-Б класу
Руденко Наталія Іванівна
к. пед. н., учитель
Ірпінський академічний ліцей НУБіП
України (м. Ірпінь, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для освітнього процесу. Діти змушені навчатися в умовах постійних тривог, відключень електроенергії, холоду та психологічного напруження. Це не лише ускладнює засвоєння навчального матеріалу, а й ставить під загрозу фізичне та психічне здоров'я учасників освітнього процесу. Тому актуальним є пошук нових методичних підходів та організаційних рішень, що поєднують навчання і безпеку.

Особливої уваги заслуговує нормативне забезпечення освітнього процесу. У Наказі МОН від 28.03.2022 № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» зазначено: «Освітній процес має бути організований з урахуванням безпекових умов, можливості використання дистанційних технологій та забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу» (МОН, 2022). Актуалізовані положення закріплені у Наказі МОН від 17.06.2025 № 865, де уточнюється організація навчання в кризових умовах та особливості функціонування закладів

освіти, що підтверджує системність державної політики у сфері освіти навіть у період війни (МОН, 2025).

Фізичні умови навчання в умовах війни залишаються надзвичайно складними: відключення електроенергії та відсутність тепла у класах потребують додаткового фінансування для утеплення приміщень та забезпечення альтернативних джерел енергії, а укриття мають бути адаптовані для проведення уроків, обладнані освітленням, вентиляцією, меблями та засобами комунікації, що дозволить не переривати навчання під час тривоги.

Не менш важливим є питання психологічної стабільності учнів, адже постійний страх і стрес негативно впливають на їхню мотивацію, тому необхідно залучати шкільних психологів, організовувати групові заняття з підтримки та тренінги з подолання тривожності, інтегруючи психоемоційну допомогу в освітній процес. Водночас потребує уваги підтримка педагогів, які працюють у стані постійного стресу та емоційного навантаження: доцільно запровадити системну психологічну допомогу для вчителів, регулярні консультації та програми емоційного відновлення, а також покращити умови їхньої праці шляхом підвищення заробітної плати, впровадження мотиваційних виплат і створення комфортного робочого середовища, що сприятиме зниженню напруги та підвищенню якості навчання.

Окремої уваги заслуговує Національний мультипредметний тест (НМТ), адже його чотиригодинна тривалість є надмірним навантаженням для учнів у нинішніх умовах, тому доцільно розділити його на дві сесії по дві години, забезпечивши можливість продовження тестування у спеціально обладнаних укриттях під час тривоги, а також зменшити частоту змін у структурі НМТ, щоб учні могли якісно підготуватися до чотирьох програм предметів без додаткового стресу.

Отже, організація освітнього процесу в умовах війни потребує комплексного підходу: інвестицій у безпечні та теплі укриття, психологічної підтримки учнів і педагогів, адаптації методики оцінювання. Лише поєднання навчання і безпеки дозволить зберегти якість освіти та забезпечити розвиток молодого покоління навіть у найскладніших умовах. Важливість цієї теми підтверджується як науковими дослідженнями (Бех, 2009; Коваль, 2022; Савчин, 2023), так і нормативними актами Міністерства освіти, що визначають стратегічні напрями розвитку освіти в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. (2009). *Психологічні джерела виховної майстерності*. Київ: Академвидав.
2. Коваль О. М. (2022). *Освітній процес в умовах війни: психолого-педагогічні виклики*. Харків: Основа.
3. Савчин М. В. (2023). *Емоційний інтелект і стресостійкість студентської молоді: монографія*. Львів: Видавництво ЛНУ.
4. Сохань Л. В. (2015). *Психологічна стійкість особистості: теоретичні та практичні аспекти*. Київ: Либідь.
5. Шульга Н. В. (2021). *Організація освітнього процесу в кризових умовах: методичні рекомендації*. Київ: НУБіП України.
6. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 28.03.2022 № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».
7. Міністерство освіти і науки України. Наказ від 17.06.2025 № 865 «Про затвердження змін до нормативно-правових актів щодо здобуття освіти в умовах воєнного стану».

*Смицька Ангеліна Романівна,
студентка спеціальності «Харчові технології»,
Юрченко Сергій Володимирович,
викладач, ВСП «Ірпінський фаховий коледж НУБіП України»
(м. Ірпінь, Україна)*

ГЕОПРОСТОРОВІ ЗМІНИ В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: ВТРАТИ ТЕРИТОРІЙ, ДЕМОГРАФІЧНІ ЗРУШЕННЯ ТА СТРАТЕГІЯ ВІДБУДОВИ

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України, що розпочалась у лютому 2022 року, спричинила безпрецедентні геопросторові зміни, зіставні за масштабом із наслідками Другої світової війни для Центральної Європи. Географія конфлікту охоплює тисячі квадратних кілометрів, десятки мільйонів переміщених осіб і цілковиту трансформацію господарського освоєння значних територій. Осмислення цих змін є необхідною умовою для розроблення ефективної стратегії повоєнної відбудови та просторового планування.

З точки зору фізичної і економічної географії, до найбільш постраждалих належать регіони, що формували ключові вузли виробничої

системи України. Донецька та Луганська області традиційно забезпечували значну частку виробництва металу, вугілля та хімічної продукції. Запорізька область є центром атомної енергетики та чорної металургії. Херсонська область — стратегічний сільськогосподарський регіон і єдиний сухопутний вихід до Кримського півострова. За оцінками Київської школи економіки, станом на початок 2025 року безпосередньо пошкоджені або знищені об'єкти інфраструктури, промисловості й житлового фонду оцінюються у понад 300 млрд доларів США (Київська школа економіки, 2024). Особливої шкоди зазнала транспортна мережа: залізничні вузли, мости, автошляхи, морські порти.

Демографічні зрушення, спричинені агресією, є одними з найдраматичніших у сучасній світовій географії. За даними ООН, на початок 2025 року поза межами України перебувало близько 6,7 млн зареєстрованих біженців, переважно в країнах ЄС, тоді як кількість внутрішньо переміщених осіб всередині країни у різні періоди сягала 5–7 млн (УВКБ ООН, 2025). Характерна риса цього переміщення — асиметрія за статтю й віком: основну масу біженців складають жінки з дітьми, натомість чоловіки репродуктивного та трудового віку здебільшого залишилися в Україні, що створює унікальну демографічну структуру, яка матиме тривалі наслідки для ринку праці, народжуваності й соціальних систем у повоєнний період. Найбільш знелюднілими залишаються прифронтіві райони Харківської, Херсонської, Запорізької та Донецької областей, де кількість цивільних скоротилась у 5–15 разів порівняно з довоєнними показниками.

Агресія суттєво вплинула на систему землекористування і стан довкілля. Бойові дії пошкодили або вивели з обробітку значні площі орних земель — від 3 до 5 млн гектарів, частина яких залишається замінованою і потребуватиме тривалого розмінування. Знищення Каховської ГЕС у червні 2023 року спричинило катастрофічні наслідки для гідрологічного режиму нижнього Дніпра, ліквідацію Каховського водосховища як геоморфологічного об'єкта та масштабне забруднення прибережних екосистем (Дорошенко, 2024). Це робить екологічний вимір відбудови одним із найскладніших: частина порушених ландшафтів не підлягає відновленню у колишньому вигляді й потребуватиме принципово нових підходів до освоєння.

Стратегія повоєнної просторової відбудови України формується під впливом кількох ключових географічних орієнтирів. По-перше, відбувається вимушена реконфігурація промислового й логістичного потенціалу на захід від лінії ризику, що стимулює розвиток Вінницької, Львівської, Тернопільської та Хмельницької областей як нових полюсів економічної активності. По-друге, євроінтеграційний курс України зумовлює переорієнтацію транспортних коридорів на захід і північ, трансформуючи традиційну модель «південь—схід як вихід до моря і

ринків». По-третє, сучасна відбудова концептуально спирається на принцип «будувати краще, ніж було»: залучення стандартів ЄС у містобудуванні, енергоефективності та землекористуванні має перетворити відновлення на інструмент якісного стрибка, а не просте повернення до довоєнного стану (Захарченко, 2023).

Водночас відбудова ставить перед географічною наукою нові дослідницькі завдання. Перерозподіл населення між регіонами змінює тяжіння до існуючих центрів і вимагає перегляду ієрархії міст. Нові реалії формують запит на концепцію поліцентричного просторового розвитку, де традиційна домінанта Донецько-Придніпровського регіону замінюється збалансованою мережею середніх міст із розвиненою соціальною інфраструктурою (Mezentsev та ін., 2022). Виклик для регіональної географії полягає у тому, щоб запропонувати науково обґрунтовані моделі такого перерозподілу, уникаючи надмірного стиснення населення у кількох мегаполісах.

Таким чином, геопросторові зміни в Україні внаслідок збройної агресії є комплексним феноменом, що охоплює втрату і трансформацію виробничих територій, безпрецедентні демографічні зрушення та екологічну деградацію. Водночас ці виклики стимулюють якісно нові підходи до просторового планування, регіонального розвитку та інтеграції у європейський географічний і господарський простір. Географічна наука покликана забезпечити концептуальну й аналітичну основу для відповідей на ці виклики.

Список використаних джерел

1. Київська школа економіки (2024). Оцінка збитків та потреб у відновленні України. URL: <https://kse.ua/ukraine-recovery> (дата звернення: 15.03.2025).
2. УВКБ ООН (2025). Ukraine Refugee Situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Дорошенко О. М. (2024). Екологічні наслідки підриву Каховської ГЕС для гідросистеми Нижнього Дніпра. *Фізична географія та геоморфологія*. № 2. С. 12–27.
4. Захарченко П. В. (2023). Просторова реконфігурація економіки України в умовах воєнного стану. *Економічна та соціальна географія*. Вип. 89. С. 34–49.
5. Mezentsev K., Mezentseva N. & Pidgrushnyi G. (2022). Ukrainian cities in wartime: socio-spatial disruptions and reconstruction challenges. *Journal of Urban and Regional Analysis*, 14(2), 115–134.

*Снігир Лариса Петрівна,
к. е. н., вчитель,
Ірпінський академічний ліцей
біоресурсів і природокористування
України (м. Ірпінь, Україна)*

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Моральна культура – це найголовніший компонент духовного життя людини, який характеризує її досягнення в оволодінні основами моралі як сукупності принципів, вимог, норм, правил, які регулюють дії в усіх сферах її життя, у формуванні моральної свідомості, розвитку моральних почуттів, виробленні звичок моральної поведінки особистості.

Моральна культура охоплює всі сфери людини як духовну, так і вольову, всі її поведінкові прояви, перебуваючи інтегральною характеристикою особистості. Вона визначає існування та функціонування людини відповідно до системи моральних цінностей, принципів, норм, ідеалів, потреб і здібностей.

Сучасна дитина старшого шкільного віку, як особистість, що розвивається, знаходиться в складній соціокультурній ситуації, оскільки відчуває вплив нових ідей, цінностей, різноманітних культурних форм, стилів і напрямків. У зв'язку з цим система освіти не може обмежитися лише існуванням соціокультурних норм або вже існуючих наукових пояснень. Тож її призначенням являється виховання особистості, здатної орієнтуватися в складному соціокультурному просторі, яка вміє знайти в ньому власну систему культурних цінностей.

Саме в підлітковому віці відбувається становлення самосвідомості особистості, що висуває особливі вимоги до організації процесу навчання. Педагогічний досвід показує, що в цьому віці проходить формування цінностей та ціннісних орієнтацій, оскільки в підлітків абстрактне мислення відкриває нові можливості (Булах, 2003).

Перед підлітком стоїть проблема самовизначення, тому він формує свої цінності, щоб на практиці реалізувати їх у своєму житті. У підлітків є прагматично-утилітарне уявлення про моральні норми, що йде в розріз із соціальною практикою і свідчить про необхідність етичної освіти в школі (Алексеева, 2006).

Провідними умовами формування моральної культури старшокласників є повноцінний особистісний розвиток, наявність різних інтересів, облік впливу різних факторів на формування моральної культури, взаємозв'язок між отриманими знаннями під час уроків і певною життєвою практикою в позаурочних видах діяльності, тобто диференціація навчання та діяльності, формування мотиваційної сфери.

Складність формування моральної культури старшокласників обумовлюється дією наступних факторів:

- соціальними;
- психологічними;
- віковими;
- факторами формування ціннісних орієнтацій.

Моральна культура підлітка, що є невід'ємною властивістю культури як соціального явища, формується протягом його життя. А особистість підлітка формується на досягненнях моральної культури суспільства.

Інтенсивність поглинання та власне розвиток самої особистості залежить від особистісних показників індивіда:

- вікових;
- психофізіологічних;
- інтелектуальних;
- освітніх тощо.

Результати морального виховання характеризуються такими поняттями: мораль, моральність, моральна свідомість, моральні переконання, моральні почуття, моральні звички і моральна спрямованість (Булах, 2002).

Виховання в підлітків моральної культури – це чи найголовніше завдання школи, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності. Тому навчання в школі стає засобом розвитку творчого потенціалу морально відповідальної, соціально зрілої особистості.

У формуванні ціннісних орієнтації важливу роль має відігравати знову ж таки школа, оскільки орієнтація особистості на цінності сприяє формуванню в неї позитивних якостей, високоморальних потреб і вчинків.

Отже, через моральне виховання формується здатність дітей пристосовуватись у суспільстві, узгоджувати свої бажання та дії в гармонії та злагоді. Опанування нормами моралі формує загальну культуру особистості, що стає важливим компонентом її загального розвитку й компетентностей. Тому першочерговим завданням школи є створення певних соціокультурних умов, які дозволять забезпечити процес набуття учнями моральної культури. При цьому обов'язковим складником є оволодіння педагогами знаннями щодо основних психофізіологічних особливостей підлітків і тільки в цьому випадку вони зможуть допомогти при формуванні моральної культури старшокласників.

Список використаних джерел

1. Алексеева Ю.А. (2006). Становлення моральної самосвідомості підлітків у процесі психологічного консультування. Київ. 230 с.

2. Булах І.С., Алексеєва Ю.А. (2003). Розвиток моральної самосвідомості особистості підлітка. Київ. 72 с.

3. Булах І.С. (2002). Витоки моральної регуляції взаємодій зростаючої особистості підлітка. Київ. 202 с.

*Снігур Лариса Петрівна,
к. е. н., вчителька історії,
Скарбенчук Вікторія Вікторівна,
учениця 11 класу,
Ірпінський академічний лицей
біоресурсів і природокористування
України (м. Ірпінь, Україна)*

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ

Інновації в навчанні – це нові методи навчання, нові способи організації змісту освіти, методи оцінювання освітнього результату. Інновації модернізують навчальний процес, направлений на досягнення гарантованих результатів у рамках його традиційної репродуктивної орієнтації.

Оскільки учні ХХІ століття – це молодь інформаційного століття, в процесі роботи з якими необхідно розвивати їхнє вміння працювати самостійно використовуючи елементи причинно-наслідкового та структурно-функціонального аналізу, визначати сутнісні характеристики об'єкта, що вивчається, самостійно вибирати критерії для порівняння, вміти зіставляти, аналізувати історичні факти та події, критично мислити.

Сучасна освітня методологія навчання в умовах сьогодення повинна швидко реагувати на всі виклики в суспільстві та в світі. Саме інноваційні методи в навчанні спрямовані на підготовку особистості до майбутнього життя. Тому мета вчителя – зацікавити учнів вивчати предмет. Для реалізації цих завдань педагогу необхідно спрямовувати свою діяльність на основі застосування інноваційних освітніх технологій:

- інформаційно-комунікативних;
- технологій інтерактивного навчання;
- технології розвитку критичного мислення;
- проектної технології тощо.

Завдяки інтерактивному навчанню практично всі учні залучаються до процесу пізнання. Вони мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Кожен робить свій особливий індивідуальний внесок у процес вивчення матеріалу (Мокрогуз, 2007).

У сучасному навчанні виділяють пасивні, активні та інтерактивні стратегії. Вміле поєднання даних стратегій забезпечує ефективність диференційованого підходу до кожного, щоб допомогти розвинути особистість із урахуванням її здібностей. Це дозволяє побудувати індивідуальну освітню траєкторію кожного учня окремо, здійснити особистісно-орієнтований підхід до навчання.

Завдяки інтерактивному навчанню практично всі учні залучені до процесу пізнання. Вони мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Кожен робить свій особливий індивідуальний внесок у процес обміну знаннями, ідеями, способами діяльності. Відбувається це в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки, що дозволяє не тільки отримувати нові знання, а й розвивати саму пізнавальну діяльність, переводити її на вищі форми об'єднання та співпраці (Пошетун, 2004).

Однією з важливих сучасних освітніх технологій являється метод розвитку критичного мислення. Критичне мислення є досить складним процесом творчої переробки інформації, пов'язаної з її усвідомленням, переосмисленням такої діяльності.

Критичне мислення формується та розвивається під час опрацювання інформації, розв'язання історичних проблем і задач, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності. Тому на тих уроках, де це постійно відбувається, створюються ідеальні умови для формування та розвитку критичного мислення.

Якщо ж планувати уроки історії з використанням відповідних специфічних форм і методів, то результат буде ще більш високим. Тобто мислення, що спростовує усталені уявлення, які спираються на власний досвід, проектування нових ідей. В основі даного методу є:

- постановка проблеми (учні актуалізують свої знання, тобто учнів інтригують якоюсь ситуацією та підводять до стану зацікавленості щодо отримання нової інформації);
- здійснення проблеми (учні отримують нову інформацію, зіставляють її зі старою);
- рефлексія (закріплюють нові знання, змінюють початкові уявлення про досліджуваний раніше матеріал, що дає можливість переосмислити уявлення) (Яковенко, 2017).

Результатами застосування методу розвитку критичного мислення можна назвати:

- високу мотивацію учнів до навчання;
- вдосконалення розумового процесу та гнучкості мислення;
- оперування самостійно здобутими поняттями;
- підтвердження чи спростування погляду іншої людини;
- аналіз отриманої інформації.

Одним із методів, що забезпечує особистісно-орієнтовне навчання, є метод проєктів, як спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності. Проєктна та дослідницька діяльність учнів щодо оволодіння оперативними знаннями в процесі соціалізації є доволі перспективною. Створюючи проєкт, діти занурюються в пошук, синтезують знання під час пошуку, інтегрують інформацію, яка стосується взаємозв'язку з іншими предметами та вже набутими раніше знаннями, шукають найефективніші шляхи вирішення завдань у межах свого проєкту, спілкуються та радяться один із одним.

Така спільна діяльність вчить працювати не одноосібно, а в команді, що реально демонструє широкі можливості співпраці, в ході якої учні ставлять цілі, визначають оптимальні засоби їх досягнення, розподіляють обов'язки, всебічно виявляють компетентність особистості (уміння працювати в колективі, відчувати себе членом команди, брати відповідальність за вибір рішення на себе, поділяти відповідальність із іншими, аналізувати результати діяльності тощо).

При організації проєктної діяльності учні широко застосовують метод роботи в парах, групах. Для розвитку самостійності та творчої активності учнів при вивченні історії, а також формуванні навичок групової роботи педагог застосовує різний навчальний матеріал із подальшою його презентацією та обговоренням. У межах кожної групи відбувається розподіл діяльності між учасниками проєкту відповідно до можливостей та уподобань кожного.

З урахуванням складності матеріалу, що вивчається, іноді застосовуються елементи модульного методу який заснований на тому, що кожен урок повинен сприяти засвоєнню нової інформації, формуванню умінь і навичок та обробки певної інформації. Вчителем проводяться уроки з вивчення нового матеріалу, практичні та проєктні роботи, уроки з оцінювання знань і вмінь учнів.

Під час уроків з вивчення історії, що проводяться вчителем із використанням інноваційних методів доцільно застосовувати диференційований підхід до кожного учня, прагнучи допомогти розвинути особистість із урахуванням здібностей дитини. Це дозволяє побудувати індивідуальну освітню траєкторію окремо кожного учня, здійснити особистісно-орієнтований підхід до навчання.

Отже, застосування інноваційних методів у вивченні історії перетворюють традиційний навчальний процес, що стає спрямованим на забезпечення його дослідницького характеру, організацію пошукової навчально-пізнавальної діяльності. Відповідний пошуковий підхід до навчання зорієнтовано, насамперед, на формування в учнів досвіду самостійного пошуку нових знань, їхнє застосування в нових умовах, формування досвіду творчої діяльності в сполученні з виробленням ціннісних орієнтацій.

Список використаних джерел

1. Мокрогуз О.П. (2007). Інноваційні технології на уроках історії. Харків. Основа. 208 с.
2. Пометун О.В., Пироженко Л. (2004). Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ. 320 с.
3. Яковенко Г. Г. (2017). Методика навчання історії: Навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ. 324 с.

*Соломко Надія Миколаївна,
студентка спеціальності*

Педагогіка вищої школи

Єресько Олег Вікторович,

к.пед.н., доцент кафедри педагогіки

Національний університет біоресурсів і

природокористування України (м. Київ, Україна)

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ КАМПАНІЙ ПРОТИ ЗАБРУДНЕННЯ РІЧОК У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Стан річок в Україні – це фундаментальна екологічна проблема, яка має глибокі соціальні, економічні й гуманітарні наслідки. Українські річки піддаються високому антропогенному навантаженню. Кожного дня до них потрапляють стічні води промислових підприємств, сільськогосподарські добрива, побутове сміття та пластик тощо. За даними Державної екологічної інспекції України, великі й малі річки несуть до морів величезну кількість сміття, зокрема пластику, що створює погіршення якості води та втрату біорізноманіття (Державна екологічна інспекція України).

Багато прісних водойм в Україні (особливо в малих річках) класифікуються як сильно забруднені. Органічне забруднення, надлишок біогенних речовин (азоту, фосфору), а також небезпечні хімічні сполуки становлять серйозну загрозу для гідроекосистем. Посилює ситуацію й російсько-українська війна. Ведуться інтенсивні бойові дії, спричиняються руйнування інфраструктури, зокрема дамб і водогосподарських об'єктів. Такі події спричиняють викиди токсичних речовин та змінюють природний режим річок.

Річкам завдаються дуже великі екологічні збитки, а населенню – загроза здоров'ю. Якість питної води погіршується, водні ресурси стають дефіцитними або небезпечними для використання. У соціологічному дослідженні, проведеному РАЦ «Суспільство і довкілля», 67,7% респондентів визначили забруднення річок, озер та ґрунтових вод як найважливішу екологічну проблему (РАЦ «Суспільство і довкілля»).

У такій ситуації формування екологічного мислення серед громадян стає критичною задачею. Екологічне мислення – це здатність сприймати явища та приймати рішення з урахуванням взаємодії людини з природним середовищем, що базується на розумінні, що безпечне існування людства можливе лише за умови гармонії з природою. Це розуміння включає в себе усвідомлення власного місця у світі, розуміння екологічних зв'язків, а також формування екологічних цінностей та поведінки, що базується на відповідальному ставленні до довкілля (Охріменко Д. та інші, с. 130).

Ключовими аспектами екологічного мислення є:

1. Усвідомлення взаємодії з природою. Людина розуміє, що її діяльність впливає на природу, і навпаки.

2. Розуміння екологічних зв'язків. Наявність цілісної природничо-наукової картини світу, що дозволяє зрозуміти, як різні компоненти природи взаємопов'язані.

3. Свідоме дотримання принципів раціонального природокористування, боротьба із забрудненням та руйнуванням довкілля.

4. Прагнення до гармонійного співіснування з природою, а не до її пасивного використання.

5. Здатність критично сприймати інформацію, пов'язану з екологією, та приймати адекватні рішення.

Без цього мислення навіть найкращі державні програми можуть лишатися неефективними, оскільки без підтримки громадськості бракує справжньої суспільної волі до змін.

Громадські кампанії проти забруднення річок виконують саме цю функцію. Вони піднімають проблему на рівень усвідомлення, залучають людей до дій, показують, що екологія – це не абстрактна тема, а щось, що безпосередньо стосується кожного. Через активне просвітництво, волонтерські акції, освітні ініціативи та адвокацію вони стимулюють зміну свідомості й поведінки.

Громадські кампанії проти забруднення річок діють на кількох рівнях, що взаємодоповнюють один одного і створюють синергію:

1. Освітньо-інформаційна діяльність. Завдяки лекціям, семінарам, соціальним мережам та медіа кампанії інформують громадськість про причини й наслідки забруднення. Вони пояснюють, як пластик, хімікати чи надлишок поживних речовин впливають на природу та здоров'я людини.

2. Волонтерські акції (прибирання прибережних зон, моніторинг води, екологічні челенджі) – це практичні дії, у яких люди безпосередньо долучаються до змін.

3. Адвокація та вплив на політику. Через екологічні організації громадськість може тиснути на владу, добиваючись встановлення жорсткіших еконорм, покращення систем очищення стоків або прозорості екологічного моніторингу. Екокампанії також можуть залучати міжнародні структури для підтримки законодавчих змін.

4. Партнерство з бізнесом і міжнародними організаціями. Спільна робота з бізнесом, який зацікавлений у сталому розвитку, або з глобальними рухами, підсилює ресурси кампаній та їхній вплив. Такі партнерства дають змогу реалізовувати масштабні проєкти або мати вагу в комунікації з владою.

Серед українських ініціатив особливо вирізняється діяльність громадської організації «Ю-Терра» у рамках проєкту «Clean Rivers – Clean Future». Організація проводить екоаудити та аналіз проб води, активно долучається до законодавчих ініціатив щодо захисту річок. Через освітні заходи та екологічні перевірки «Ю-Терра» підвищує обізнаність громадян щодо стану водних ресурсів і формує культуру відповідального ставлення до води (Ю-Терра).

В умовах війни в Україні важливою стала програма WASH in WAR, яку реалізує Caritas Ukraine. Ініціатива реагує на руйнівні наслідки бойових дій для водних ресурсів: відновлює джерела водопостачання, встановлює системи очищення води, навчає громади основам гігієни та висвітлює екологічні проблеми, пов'язані із зруйнованою інфраструктурою. Цей проєкт демонструє, що питання захисту водних ресурсів нерозривно пов'язані з гуманітарними потребами населення та формує розуміння води як цінного ресурсу (WASH in WAR. Caritas Ukraine).

Локальні ініціативи також активно діють у великих містах. Наприклад, у Києві громадська організація «Києве, мий» організовує суботники на берегах річки Либідь, прибираючи прибережні зони та русло. Як бачимо, навіть у міських умовах люди можуть брати відповідальність за водні ресурси, навіть якщо річка здається забутою або непомітною.

Важливу роль у консолідації громадських зусиль відіграє Українська річкова мережа (УРМ). Ця платформа об'єднує понад сотню неурядових організацій і незалежних екологів. УРМ здійснює просвітницьку діяльність, проводить еколого-освітні кампанії, адвокує законодавчі зміни та мобілізує громадськість до захисту річок. Завдяки такій системній діяльності екологічне мислення громадян не залишається епізодичним, а поступово стає частиною повсякденного життя та суспільної культури.

Отже, громадські кампанії проти забруднення річок – це потужний механізм формування екологічного мислення населення. Вони поєднують освіту, практику, волонтерство та адвокацію, і через це змінюють ставлення людей до природи. Якщо екологічне мислення пошириться масово, воно може стати фундаментом для сталого розвитку – і це не просто мрія, а реальний шлях до збереження наших річок.

Список використаних джерел

1. Державна екологічна інспекція України: офіційний сайт. URL: <https://www.dei.gov.ua/> (дата звернення: 17.11.2025).

2. РАЦ «Суспільство і довкілля»: офіційний сайт. URL: <https://rac.org.ua/> (18.11.2025).

3. Охріменко Д., Прокопенко С. Екологічне мислення та екологічна свідомість. *Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників*. 2023. С. 130.

4. «Ю-Терра»: офіційний сайт. URL: <https://uterra.org.ua/en/> (дата звернення: 18.11.2025).

5. WASH in WAR. Caritas Ukraine. URL: <https://washinwar.caritas.ua/en/> (дата звернення: 18.11.2025).

Сумцова Лілія Сергіївна
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Дукова Наталія Михайлівна
викладач природничих дисциплін
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно – педагогічний фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ”

Креативність у сучасному освітньому середовищі є однією з ключових компетентностей особистості, що визначає її здатність ефективно діяти в умовах швидких соціальних змін, інформаційного перевантаження та необхідності прийняття нестандартних рішень. У наукових дослідженнях креативність виділяють як важливу рису. Вона поєднує кілька здібностей: здатність створювати нові ідеї, гнучкість мислення та розвинена уява. Крім цього, креативність включає вміння знаходити нестандартні способи вирішення різних завдань. Ось чому, створення умов для розвитку креативності та творчого потенціалу кожного учня є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти.

Проблема розвитку креативності особливо актуальна саме в початковій школі, адже в цей період інтенсивно розвиваються мислення, уява, пам'ять і увага, а також закладаються перші навчальні навички. У молодшому шкільному віці спостерігається найбільша пізнавальна активність: посилюється допитливість, діти відкриті емоційно та охоче експериментують. Такі вікові особливості створюють сприятливі умови для розвитку креативності, якщо освітній процес організований належним чином.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» має найбільший потенціал для розвитку креативності молодших школярів. Він об'єднує природничу, соціальну та громадянську освітні галузі, сприяє формуванню цілісного уявлення про навколишній світ, розвиває дослідницькі вміння та вчить застосовувати знання в повсякденному житті. Особливістю навчального предмету є діяльнісний підхід. Він передбачає активну участь учнів у навчанні через спостереження, дослідження, проєктну діяльність та проблемні завдання.

Організація навчального процесу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» надає широкі можливості для розвитку творчого мислення.

Навчання характеризується не тільки засвоєнням матеріалу, але й передбачає аналізування явищ, причинно-наслідкових зв'язків, формуванням припущень та перевіркою їх на практиці. Така робота сприяє розвитку творчого, самостійного мислення та розширення уяви.

Важливою умовою розвитку креативності в початковій школі є створення комфортного середовища, у якому учні почуваються в безпеці, отримують необхідну підтримку та відчують психологічний комфорт.

Урок, на якому вчитель створив позитивну атмосферу, заохочує учнів активно висловлювати свої думки, діти не бояться зробити помилку або щось запитати. Така діяльність передбачає не лише суху передачу знань вчителем, а й поле для самореалізації, стимулювання творчості та підтримку ініціатив.

Серед ключових педагогічних умов розвитку креативності молодших школярів доцільно виокремити створення проблемного навчального середовища. Проблемне навчання передбачає постановку перед учнями завдань, які не мають однозначного розв'язку і потребують самостійного пошуку відповіді. Це допомагає розвивати логічне, творче мислення, формує інтерес до навчання та внутрішнє бажання вчитися.

Використання інтерактивних методів навчання забезпечує активну взаємодію учнів між собою. Робота в парах, групах, дискусії, мозкові штурми, все це сприяє розширенню творчого потенціалу та розвиває комунікативні навички молодших школярів. Такі уроки допомагають учням відчувати себе важливим, залученими до спільної діяльності.

Врахування індивідуальних особливостей учнів, індивідуалізація навчання, розробка різнорівневих завдань, врахування інтересів учнів їх здібностей та темпів навчання суттєво покращить результати та допоможе досягти мети кожному здобувачеві освіти. Можливість вибору завдань, тем проєктів або способів роботи підвищує мотивацію та сприяє розвитку творчої самостійності.

Розвивати креативність на уроках курсу «Я досліджую світ» можна ефективно. Для цього використовують різні методи і прийоми навчання, саме вони роблять уроки цікавішими та кориснішими. Одним із важливих та доступним є дослідницький метод навчання. Він включає спостереження за природними явищами, проведення простих експериментів, особливістю є те, що він передбачає формулювання і перевірку гіпотез. Така діяльність сприяє розвитку аналітичного мислення та формуванню наукового світогляду.

Особливої уваги потребують ігрові технології та методи навчання, які займають важливу нішу в житті кожної дитини. Рольові ігри, навчальні квести, моделювання життєвих ситуацій розвивають уяву та розвивають емоційну сферу дитини, внаслідок чого вона проєктує більшу активність та залученість до навчальної діяльності.

Проектна діяльність є ще одним ефективним засобом розвитку креативності. Вона передбачає, що учні створять власний продукт. Це може бути плакат, модель, презентація або щоденник спостережень, подібна діяльність сприяє розвитку відповідальності, планування та системного мислення. У процесі виконання проєктів учні вчаться працювати самостійно та в команді, розподіляти обов'язки та презентувати результати своєї діяльності.

Використання творчих вправ є не менш важливим прийомом навчання, така діяльність сприяє розвитку креативного мислення. Наприклад, завдання на встановлення асоціативних зв'язків, пошук нестандартних способів використання предметів, створення власних історій або пояснень явищ стимулюють уяву та допомагають формувати оригінальність мислення.

Отже, розвиток креативності молодших школярів – це складний і багатогранний процес, який потребує цілеспрямованої педагогічної діяльності. Інтегрований курс «Я досліджую світ» створює сприятливі умови для цього завдяки поєднанню різних видів діяльності, практичній спрямованості навчання та можливості реалізації дослідницького підходу.

Систематичне використання проблемного навчання, інтерактивних методів, ігрових технологій, проектної діяльності та творчих вправ сприяє формуванню в учнів здатності до самостійного мислення, генерації нових ідей і розв'язання нестандартних завдань. У результаті формується активна і творча особистість, яка готова до подальшого навчання та ефективної життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja. Київ : Літера ЛТД, 2021. 160 с.

2. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87 (у ред. 2022 р.). Київ, 2022. 24 с.

Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти в умовах Нової української школи : навч. посіб. Київ : Освіта, 2021. 368 с.

*Суханов Максим Геннадійович,
учень 11 класу
Нікітенко Альона Сергіївна,
учитель інформатики
Лицей інформаційних технологій №79
імені Бориса Патона
Печерського району міста Києва
(м. Київ, Україна)*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЛАТФОРМ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТОТЕХНІКИ

Одним із перспективних напрямків розвитку сучасної техніки є робототехніка. Саме їй приділяється не аби яка увага в сучасній освіті як в закладах загальної середньої освіти, так і при підготовці фахових молодших бакалаврів. Основна ідея освітньої робототехніки – це ідея навчання сучасним технологіям, які стають невід’ємною частиною нашого повсякденного життя, та технологіям майбутнього (Кривонос, 2024).

Робототехнічні платформи, що використовуються при вивченні робототехніки, дозволяють здобувачам освіти експериментувати з датчиками, моторами, електронними компонентами, а також створювати різноманітні проєкти – від простих моделей до складних автономних систем. Платформи навчальної робототехніки поєднують апаратну частину та програмне забезпечення, що робить процес навчання доступним, зрозумілим та наочним.

На сьогоднішній день у світі існує значна кількість навчальних робототехнічних платформ, що відрізняються рівнем складності, архітектурою, принципами програмування, відкритістю системи та призначенням (Баранов, 2018). Тому важливим аспектом вивчення робототехніки є вдалий вибір платформи, яка може оптимально поєднувати апаратну та програмну складові.

Найбільш поширеними платформами для вивчення робототехніки в закладах загальної середньої освіти, закладах фахової передвищої освіти та вищих навчальних закладах України є: Micro:bit, Arduino, Raspberry Pi.

Micro:bit – це потужний портативний, повністю програмований контролер. Плата micro:bit оснащена 25 світлодіодами, кнопками,

датчиками (акселерометр, магнітометр, мікрофон), Bluetooth-модулем і може використовуватися для створення великої кількості різноманітних проєктів. Навчитися програмувати цей контролер можна за допомогою візуальних середовищ, як-от Microsoft MakeCode, або за допомогою мов програмування, таких як JavaScript та MicroPython. (Сокол, Ченцов, 2022). Це досить проста і доступна платформа для новачків. Підходить для швидкого старту в робототехніці.

Arduino – відкрита зручна платформа для реалізації проєктів різної складності. Вона прийнятна як початківцям, які ще не мають навичок у сфері робототехніки, так і досвідченим користувачам. Платформа Arduino за технічним оснащенням максимально підходить для навчального процесу з проєктування різноманітних автоматизованих технічних систем та роботів, завдяки сприйнятливому середовищу програмування, можливості спостереження фізичних процесів у реальному часі. Для платформи Arduino наявна велика кількість матеріалів для розробки, починаючи від бібліотек, які можна використовувати для спрощення програмування, закінчуючи використанням уже готових проєктів, що можуть надихнути на створення нових. (Саліхов, 2023)

До переваг платформи Arduino можна віднести доступну вартість компонентів, велику спільноту підтримки та безліч проєктів, можливість роботи з широким спектром датчиків.

Дослідження цих платформ дає можливість визначити їх ефективність при вирішенні практичних завдань, роботі над навчальними проєктами. Крім того, важливим є вивчення функціоналу симуляторів робототехнічних платформ, що дозволяє промодельювати і перевірити працездатність певної схеми та програмного коду перш, ніж збирати фізичну схему.

Порівняння зазначених платформ можна здійснити за наступними критеріями: технічними характеристиками, середовищем програмування, їх поведінкою у реальному проєкті.

За технічними характеристиками платформа micro:bit v2 має значно більший обсяг flash-пам'яті та оперативної пам'яті, містить вбудовані сенсори і дисплей та підтримує можливість радіозв'язку і Bluetooth LE-з'єднання без додаткових зовнішніх модулів. Проте, платформа Arduino UNO надає більш гнучкі можливості проєктування із використанням додаткових зовнішніх модулів. Крім того, слід зазначити, що більш нові версії платформи мають близькі до micro:bit характеристики.

Після розглядання програмного забезпечення для обох платформ та аналізу їх можливостей, можна зробити наступні висновки: середовище Microsoft makescode для платформи micro:bit є більш зручним та інтуїтивно зрозумілим для учнів, які тільки починають робити свої перші кроки у вивченні робототехніки, тоді, як Arduino IDE – це вже більш професійне середовище з великою кількістю вбудованих бібліотек, яке станеться в

нагоді тим здобувачам освіти, які вже мають певний досвід програмування.

Для вивчення поведінки обох платформ в реальному проєкті було реалізовано підключення до них датчика температури та вологості DHT11. Збирання схеми проєкту на обох платформах є однаково простим і зручним, але слід відзначити, що для плати `micro:bit`, з метою уникнення пайкових з'єднань, потрібен спеціальний шилд розширення, що дозволяє підключати різноманітні пристрої до плати та потребує певних матеріальних витрат (220-450 грн).

Після складання програмних кодів для функціонування схем в різних середовищах програмування можна зробити наступні висновки: написання програми в середовищі Arduino IDE може потребувати більших витрати часу, з урахуванням пошуку та встановлення бібліотек, необхідних для роботи з додатковими сенсорами, та певних навичок програмування мовою C/C++, що під силу переважно здобувачам освіти старшої школи; `makecode` надає можливість візуального блочного програмування, що є більш зручним і зрозумілим для молодших учнів, та, для реалізації даного проєкту, не потребує встановлення додаткових бібліотек із зовнішніх ресурсів, хоча така можливість існує.

Слід зазначити, що під час експерименту в роботі схеми на базі `micro:bit` траплялися певні паузи вимірювання, тобто значення основних параметрів клімату кімнати зникали з екрану рідиннокристалічного індикатора. Можу зробити припущення, що така поведінка схеми пов'язана: по-перше, з тим, що платформа має більшу чутливість до довжини дротів при I2C з'єднанні; по-друге, наявність вбудованих сенсорів та їх обробка можуть спричиняти певні конфлікти при передачі даних.

Проведені дослідження та ретельний аналіз двох платформ навчальної робототехніки Arduino UNO та `micro:bit` дозволяє зробити наступні висновки: обидві платформи є досить зручними і ефективними при вивченні робототехніки в закладах загальної середньої освіти. Але слід зазначити, що кожна з цих платформ може бути ефективною для певної вікової категорії здобувачів освіти.

На мою думку, робота з `micro:bit` може бути цікавою і зрозумілою для учнів 5-7 класів, оскільки не вимагає глибоких знань з програмування та схемотехніки – можливість блочного програмування значно спрощує сприйняття програмного коду, бо учні вже мають певний досвід роботи з подібними середовищами (наприклад, Scratch) і в більшості з них це не викликає труднощів.

Щодо плати Arduino UNO, то це вже, можна сказати, більш професійний інструмент робототехніки і може бути корисним для учнів старших класів. Ця платформа є досить гнучкою і ефективною при роботі з проєктами різної складності від любительських до професійних.

Робототехніка відкриває широкі можливості для всебічного розвитку здобувачів освіти, сприяє глибшому розумінню сучасних технологій, що є надзвичайно актуальним в умовах цифрового суспільства.

Список використаних джерел

1. Баранов С.С. Робототехніка як складова парадигми навчання stream. URL: <https://www.e-journals.npu.edu.ua/index.php/ikt/article/download/164/167>
2. Кривонос М.О. Методика вивчення елементів робототехніки в шкільному курсі інформатики. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/42008>
3. Робототехніка на основі micro:bit. 5 кл. : міжгалузевий інтегрований курс / І. М. Сокол, О. М. Ченцов. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2022. — 64 с.
4. Саліхов М. М. Arduino – перспективний інструмент протитопування у робототехніці // Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 червня 2023 року. Львів: Львівський науковий форум, 2023. с. 73–79

Сухарська Ангеліна Володимирівна

Здобувач освіти 3 курсу спеціальності 231 «Соціальна робота»

Макух Ольга Іванівна

к. псих. н., доцент

ВСП Бережанський фаховий коледж НУБІП України

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Проблема соціальної підтримки людей похилого віку є однією з актуальних у сучасному суспільстві. Зі збільшенням тривалості життя та старінням населення зростає потреба у впровадженні ефективних технологій соціальної роботи, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя цієї категорії громадян. Люди похилого віку часто стикаються з низкою труднощів, серед яких погіршення здоров'я, самотність, зниження матеріального забезпечення та обмеження соціальної активності. Це зумовлює необхідність комплексного підходу до організації соціальної допомоги.

Соціальна робота з людьми похилого віку передбачає застосування спеціальних технологій, спрямованих на підтримку їх фізичного, психологічного та соціального благополуччя. Технології соціальної роботи — це система методів, форм і засобів професійної діяльності соціального

працівника, спрямованих на вирішення проблем клієнтів та покращення їх якості життя. У випадку людей похилого віку ці технології мають враховувати вікові особливості, стан здоров'я та соціальний статус.

Однією з основних технологій є соціальне обслуговування вдома. Воно передбачає надання допомоги людям похилого віку безпосередньо за місцем їх проживання. Соціальні працівники допомагають у веденні домашнього господарства, придбанні продуктів, оплаті комунальних послуг, а також забезпечують емоційну підтримку. Ця форма роботи є особливо важливою для осіб, які мають обмежену мобільність або не можуть самостійно забезпечити свої потреби.

Іншою важливою технологією є соціально-психологічна підтримка. Люди похилого віку часто переживають почуття самотності, втрату близьких, зниження соціальної ролі. Психологічні консультації, групи підтримки та спілкування допомагають їм подолати ці труднощі, підвищити самооцінку та зберегти емоційну рівновагу. Важливу роль відіграють також клуби за інтересами, які сприяють активному способу життя та соціалізації.

Технологія соціальної реабілітації спрямована на відновлення або підтримання фізичних і соціальних функцій людини. Вона включає організацію лікувальної фізкультури, оздоровчих заходів, а також навчання навичкам самообслуговування. Це дозволяє людям похилого віку довше залишатися незалежними та активними.

Значну роль відіграє інформаційно-консультаційна технологія. Вона полягає у наданні людям похилого віку інформації щодо їх прав, соціальних гарантій, пільг та можливостей отримання допомоги. Багато з них не знають про доступні соціальні послуги, тому консультації допомагають підвищити їх правову обізнаність та забезпечити доступ до необхідної підтримки.

Окрему увагу слід приділити технології соціального супроводу. Вона передбачає тривалу підтримку людини похилого віку з боку соціального працівника. Такий супровід включає оцінку потреб клієнта, розробку індивідуального плану допомоги та координацію різних видів соціальних послуг. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем.

Важливим напрямом є також використання інноваційних технологій у соціальній роботі. Наприклад, впровадження цифрових сервісів дозволяє людям похилого віку отримувати консультації онлайн, спілкуватися з родичами та брати участь у соціальному житті. Навчання користуванню сучасними технологіями сприяє їхній інтеграції у сучасне інформаційне суспільство.

Не менш важливою є робота з родиною людини похилого віку. Підтримка з боку близьких значно покращує якість життя літньої людини.

Соціальні працівники можуть проводити консультації для родичів, допомагаючи їм правильно організувати догляд та налагодити взаємини.

Для підвищення ефективності соціальної роботи необхідна співпраця між різними установами: медичними закладами, органами соціального захисту, громадськими організаціями та волонтерами. Така взаємодія дозволяє забезпечити комплексний підхід до надання допомоги людям похилого віку.

Отже, технології соціальної роботи з людьми похилого віку є важливим інструментом забезпечення їхнього добробуту та соціальної інтеграції. Використання різноманітних форм і методів роботи дозволяє ефективно вирішувати проблеми цієї категорії населення. Комплексний підхід, який включає соціальне обслуговування, психологічну підтримку, реабілітацію та інформаційне забезпечення, сприяє підвищенню якості життя людей похилого віку та їх активній участі у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р.
2. Закон України «Про соціальні послуги». Київ, 2019.
3. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні».
4. Капська А. Й. Соціальна робота : теорія і практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2017.
5. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав, 2014.
6. Бандурка О. М., Бочарова Н. П. Соціальна робота з різними групами клієнтів. Харків : ХНУВС, 2016.
7. Палько В. І. Технології соціальної роботи. Київ : Наукова думка, 2015.
8. Холостова Є. І. Соціальна робота : теорія і практика. Москва, 2012.
9. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення 02.04.2025)
10. Державна служба статистики України. Офіційний сайт: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 03.04.2025)
11. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: <https://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення 03.04.2025)

*Татоян Крістіна Варданівна,
студентка спеціальності «Облік і оподаткування»
Греков Іван Олександрович,
викладач історії,
Ірпінський фаховий коледж Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Ірпінь, Україна)*

СТРАТЕГІЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасні умови розвитку України, що спричинені повномасштабною збройною агресією, полягають в актуальності питання відновлення національної економіки та стабілізації суспільних процесів. Процес відродження країни передбачає комплексну відбудову зруйнованої інфраструктури та водночас формування абсолютно нової моделі розвитку держави. Ця модель має бути орієнтована на високі стандарти безпеки, соціальну стійкість та повну інтеграцію в європейське співтовариство. Нинішні виклики вимагають від нас чіткої та прозорої стратегії того, яким саме чином Україна буде відновлюватися після завершення активних бойових дій. Це завдання є одним із визначальних для майбутніх поколінь.

Сутність зумовлена потребою в масштабному будівництві транспортних артерій, житлового фонду та промислових об'єктів. Проте важливо розуміти, яку саме державу ми прагнемо отримати в результаті цих трансформацій. Війна принесла багато горя та руйнувань, але водночас вона дає нам шанс виправити старі помилки і побудувати державу за новими стандартами. Зараз багато експертів, серед яких Елла Лібанова та Ярослав Жаліло, говорять про те, що відбудова має починатися вже сьогодні, не чекаючи остаточного миру (Лібанова, 2023). Лібанова у своїй фундаментальній статті акцентує увагу на тому, що людський капітал є фундаментом будь-якої реконструкції. Головна ідея — відновити знищене майно, зробити його якіснішим, енергоефективнішим та надійнішим. Такий підхід є критично важливим для зміцнення національної безпеки та створення умов, за яких мільйони громадян, які виїхали за межі України, побачать реальні перспективи для повернення та розвитку на Батьківщині.

Якщо розглядати основні напрямки відновлення, то на першому місці стоїть інфраструктура. Проте ми не маємо відбудовувати старі радянські заводи чи будинки. Нам потрібні енергоефективні технології, нові екологічні рішення та «розумні» мережі. Особливої ваги набуває енергетична незалежність, де Україна володіє значним потенціалом для того, щоб стати одним із лідерів європейського ринку «зеленої» енергетики. Використання сонячної, вітрової та біоенергетики дозволить зменшити навантаження на довкілля та створити децентралізовану

енергосистему, яка є значно стійкішою до зовнішніх загроз (Esoaction, 2023).

Не менш значущим фактором є подальша цифровізація країни. Успішне функціонування екосистеми «Дія» в умовах воєнного стану довело, що цифрові інструменти забезпечують безперервність надання державних послуг та високий рівень взаємодії між владою та громадянами. Впровадження цифрових платформ для моніторингу відбудови дозволить зробити використання міжнародної допомоги та бюджетних коштів абсолютно прозорим. Це обов'язкова умова для мінімізації корупційних ризиків та підвищення рівня довіри з боку іноземних інвесторів. Детальніше про цифрову трансформацію держави можна дізнатися на порталі (Hromada, 2023). Найскладнішим завданням залишається збереження людського ресурсу. Війна призвела до значних демографічних втрат та вимушеної міграції. Стратегія відновлення повинна включати створення гідних робочих місць, доступну іпотеку для молодих сімей та реформування системи освіти. Ми маємо запропонувати людям якісно нове середовище для життя.

Окремий блок питань стосується соціальної та медичної реабілітації ветеранів. Після завершення бойових дій держава зіткнеться з необхідністю адаптації великої кількості людей до мирного життя. Це передбачає створення професійних центрів психологічної підтримки, програм перекваліфікації та підтримки ветеранського бізнесу. Ветерани мають стати активною частиною процесу відбудови, використовуючи свій досвід та лідерські якості (VoxUkraine, 2023).

Паралельно з соціальною адаптацією критичного значення набувають інституційні та антикорупційні реформи. Прозорість державного управління та верховенство права є базовими передумовами для залучення прямих іноземних інвестицій, необхідних для економічного стрибка. Це передбачає завершення судової реформи, зміцнення незалежності антикорупційних органів та реформування митної служби. Впровадження системи електронних закупівель та відкритих реєстрів власності забезпечить контроль громадськості за кожним етапом фінансування проектів відновлення. Пріоритети інституційної стійкості та боротьби з корупцією в умовах відбудови розглянуті у звітах антикорупційних організацій (OECD, 2023).

Також слід враховувати духовний та культурний аспекти відродження. Повномасштабна війна спричинила безпрецедентну консолідацію українського суспільства. Післявоєнна стратегія має бути спрямована на закріплення цієї єдності та розвиток національної ідентичності. Культурні проекти, відновлення історичних пам'яток та підтримка українського книговидавництва мають стати частиною загального плану реконструкції, оскільки без гуманітарного фундаменту економічне зростання не буде сталим.

Отже, проведене дослідження допомогло зрозуміти, що успішна стратегія післявоєнного відновлення України неможлива без синергії інноваційного підходу та збереження людського потенціалу. Аналіз праць провідних науковців та сучасних інфраструктурних викликів свідчить: ми маємо унікальний шанс на повне переформатування держави. Головними перешкодами залишаються дефіцит ресурсів та замінування територій, проте потужна підтримка міжнародних партнерів і цифрова трансформація відкривають шлях до прозорої відбудови. Майбутнє України залежить від нашої здатності впроваджувати зміни вже зараз, будуючи не просто копію минулого, а сучасну, енергонезалежну та безпечну європейську державу.

Список використаних джерел

1. Лібанова Е. Демографічна криза в Україні: чому вона поглиблюється і що чекає нас після війни. Explainer. URL: <https://explainer.ua/demografichna-kryza-v-ukrayini-chomu-vona-poglyblyuyetsya-i-shho-chekaye-nas-pislya-vijny-poyasnyuye-ella-libanova/>
2. Ecoaction. Відновлення України. URL: <https://ecoaction.org.ua/diyalnist/vidnovlennia>
3. Hromada.gov.ua. Офіційний портал територіальних громад України. URL: <https://hromada.gov.ua>
4. OECD. Strengthening the Anti-Corruption and Public Integrity Framework in Ukraine. URL: https://www.oecd.org/uk/publications/5f7daca7-uk/full-report/strengthening-the-anti-corruption-and-public-integrity-framework-in-ukraine_8e7ced57.html
5. VoxUkraine. Розвиток системи психологічної допомоги ветеранам. URL: <https://voxukraine.org/rozvytok-systemy-psyhologichnoyi-dopomogy-veteranam>

Терешонок Тетяна Сергіївна
методист

*Будинок творчості дітей та юнацтва
Інгульського району м. Миколаєва*

ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО НАРОДНОЇ МУЗИКИ

Спілкування з музичним мистецтвом подає значний вплив на пізнавальні процеси, забезпечує розвиток духовної сфери дитини, його почуттів, мислення, волі. Вплив мистецтва на внутрішній світ особистості та на її мислення завжди великий, але в кожному епоху він набуває своєрідної значущості. В сучасному світі, насиченому комп'ютерно-інформаційними технологіями, товарно-ринковими відносинами, засиллям реклами,

мистецтво допомагає подолати відставання духовно-морального розвитку людства від науково-технічного прогресу, протистоїть тиску прагматичної ідеології виробництва й ринкових потреб, споживчо-матеріалізованого ставлення до життя, дає надію досягти ідеалу гармонійної людини, спонукає її до істинної, некон'юнктурної творчості.

Дослідження інтересу підлітків включає до себе звернення до їх життєдіяльності та відмінностям особистісного розвитку. В педагогіці проблема формування інтересів у підлітків завжди була і залишається актуальною. У підлітковому віці досягнення успіхів у будь якої діяльності залежить від інтересу до цієї діяльності, який і характеризує направленість особистості, стимулює емоціональне та інтелектуальне її відношення.

Серед інших різновидів мистецтва музика займає особливе місце. Вона спроможна розкривати складні духовні процеси часу, виконуючи роль найтоншого емоційно-психологічного барометра суспільства. Глибоке занурення у внутрішній світ людини можливе завдяки здатності музики акумулювати людські психологічні якості у необмеженому діапазоні: від народження розрізаних підсвідомих відчуттів до утворення узагальнених трансцендентних символів. Музичні образи, позбавлені зображальної предметності і, завдяки цьому, прямолінійного дидактизму, приваблюють і захоплюють слухачів своєю щирістю, невимушеністю, емоційністю, ідеальністю, свободою. Отож не дивно, що вплив музики на становлення особистості, перш за все молоді, величезний, а тому й проблеми формування інтересу до неї завжди актуальні.

Тривожною ознакою сьогодення є руйнація єдиного середовища функціонування музичного мистецтва: різке розмежування його на прикладну сферу шоу-бізнесу. Мас-медіа, які безперервно нарощують свої комунікативні можливості, створюють власну реальність, все більше віддаляючись від завдань художньо-естетичного виховання суспільства. Упродовж останнього часу спостерігається процес неухильного й послідовного витіснення серйозної музики з масового ефіру, таким чином, розриваючи традиції класичної гуманітарної культури, відлучаючи від неї молодь, формуючи «сучасну людину» з невибагливим смаком та світоглядом, переповненим стереотипами й штампами. Також спостерігаються інші соціокультурні зміни: зникають традиції домашнього музикування, колективного співу, закриваються спеціалізовані нотні магазини, скорочуються обсяги видавання академічної музичної літератури.

За таких умов зниження загальної музичної культури українського суспільства стає закономірним. Тому формування інтересу підлітків до народної музики набуває ідеологічного й політичного значення. Ці питання мають соціальний, методологічний, пізнавальний, виховний, творчий аспекти.

У художньому вихованні народна музика грає особливу роль, тому, що вона доступна і близька кожному, починаючи із самого раннього дитинства. Крім цього, народна музика розвиває всі види художнього інтересу засобами імпровізаційності, творчого характеру, різноманітності колективного виконавства, використання фольклорного матеріалу, який зрозумілий та доступний дітям, тим самим закріплюючи в свідомості дитини відношення до художньої діяльності.

Ефективність впливу музики на дитину залежить від певного рівня музичної освіченості дитини, музично-слухового досвіду, що досягається як у процесі шкільного навчання, так і шляхом сімейного виховання, залучення дітей до гуртків, студій тощо. Але підлітки – це “благодатний ґрунт” для засвоєння духовних надбань суспільства. Чому саме підлітки? Підлітковий вік характеризується різким піднесенням життєдіяльності і глибокою перебудовою організму. У підлітковому віці формуються перші переконання особистості, в цей час відбувається інтенсивне її формування. Врахування психологічних закономірностей розвитку підлітка – важлива передумова успішного навчання й виховання дітей.

Музична культура – інструмент у формуванні естетичних ідеалів і цінностей майбутніх громадян суспільства, їхнього художнього мислення, системи спеціальних знань і поглядів. Саме у підлітковому віці потрібно формувати світоглядні принципи особистості й визначати її культурний рівень.

Спілкування із народною музикою допомагає підліткам адаптуватися в культурному середовищі й осягати нові реалії суспільного життя. Соціальна значущість такого контакту визначається художньою глибиною музичних образів, якістю відображення в них духовного досвіду людини, здатної усвідомлювати трансформаційні процеси дійсності, готової до вирішення проблем сьогодення. Формування інтересу до народної музики є важливою психолого-педагогічною умовою, що стимулює розвиток духовного світу підлітків, розширює їхній естетичний світогляд.

Народно-музичне мистецтво як компонент сучасної світової культури в специфічних для нього формах сприяє становленню громадського суспільства, створює інтеркультурний простір, в якому загальні закономірності розвитку людства відображаються крізь призму національних традицій.

Проблеми формування інтересу до народної музики є частиною більш загальної проблеми розвитку духовності особистості й суспільства. Посилення культурної домінанти серед підлітків сприятиме розвитку їхнього мислення, підвищенню загального духовного рівня суспільства, що надасть змогу нашій країні посісти належне місце серед європейських держав.

*Тимченко Андрій Олексійович,
здобувач освіти 10 класу
Маркова Людмила Іванівна,
учитель історії
Лицею «Школа гуманітарної праці»
Херсонської обласної ради*

КРИЗОВЕ ЛІДЕРСТВО ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ (1940-1941 рр.): СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ТА УРОКИ ДЛЯ ХХІ ст.

У ХХІ ст. світ переживає часи великих потрясінь, коли стара система безпеки руйнується. Це змушує нас шукати приклади ефективного лідерства для подолання сучасних криз. Нинішні виклики доводять, що життєздатність держави в умовах агресії залежить не тільки від її матеріальних ресурсів, а й від здатності лідера консолідувати суспільство та мобілізувати міжнародну підтримку. Досвід Вінстона Черчилля в період 1940-1941 рр. є прикладом кризового управління, коли особисті якості керівника та його стратегічні рішення змінили хід історії, перетворивши загрозу національної катастрофи на передумову для майбутньої перемоги. Як зазначав Борис Джонсон у книзі «Фактор Черчилля, як одна людина змінила історію», саме непохитна позиція політика стала визначальним фактором, що унеможливив перемогу нацизму (Б. Джонсон, 2019).

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення історичного досвіду ефективного управління державою в моменти критичних випробувань. Приклад Вінстона Черчилля свідчить, що сильний лідер здатний згуртувати суспільство навколо ідеї опору та перемоги навіть у безнадійних обставинах, що є надзвичайно важливим для сучасної України, світової спільноти у ХХІ ст. В основі роботи лежать праці Т. Батлера-Боудона та М. Германн, які дозволяють розкрити природу кризового лідерства. Важливе значення мають ідеї Т. Олійник про лідера як гаранта соціальної стабільності. Методи діяльності Вінстона Черчилля проаналізовано крізь призму мемуарів його особистої секретарки Е. Лейтон, а також біографій від Е. Ларсона, М. Гілберта і Б. Джонсона, Такий комплексний підхід дав змогу поєднати аналіз особистих рис політика з його стратегічними державними рішеннями.

Поняття кризового лідерства пройшло тривалий шлях трансформації: якщо в античності воно обмежувалося переважно військовим командуванням, то у ХХ ст. це постать державного діяча, який поєднував у собі таланти воєначальника та стратега, здатного консолідувати суспільство навколо спільної мети (Олійник Т., 2016). Яскравим втіленням такої моделі лідерства стало призначення Вінстона Черчилля на посаду прем'єр-міністра 10 травня 1940 року. Цей урок був зумовлений провалом стратегії «умиротворення» Невілла Чемберлена та

масштабним наступом нацистів на Західну Європу, які довели неможливість подальших мирних переговорів з агресором. Багаторічна служба Вінстона Черчилля в армії та на високих державних посадах забезпечила його необхідним досвідом для переведення Британії в режим тотальної війни. Зрештою, він виявився єдиним лідером, чії багаторічні прогнози щодо загрози нацизму справдилися, що забезпечило йому високу довіру суспільства в момент найгострішої кризи.

Аналіз практичних стратегій кризового лідерства Вінстона Черчилля в період 1940-1941 рр. дає змогу стверджувати, що він сформував модель управління, яка залишається ефективною для подолання політичних викликів сьогодення. Ухвалення Закону про надзвичайні повноваження дозволило об'єднати всі гілки влади та консолідувати суспільство Британії. Важливими кроками стали трудова мобілізація жінок, створення добровольчих формувань та розбудова мережі «Британських ресторанів» – соціальних закладів харчування, що підтримували населення в умовах продовольчих обмежень. Навіть приватні маєтки та цивільні підприємства були перепрофільовані на шпиталі та оборонні об'єкти, що стало запорукою виживання нації. Його радіозвернення слухали в кожному бомбосховищі. Вінстон Черчилль не заспокоював людей фальшивими обіцянками, а мобілізував їхню лютю. Е. Робертс описував, як під час візиту до Ковентрі та лондонського Іст-Енду прем'єр-міністр ішов крізь дим і бите скло. Він тиснув руки пожежникам і звичайним робітникам, повторюючи своє незмінне «Ми ніколи не здамося» (Е.Робертс, 2021) .

Досвід Британії доводить: тільки довіра до національного лідера може перетворити загальний страх і зневіру на спільну готовність суспільства боротися. Це ми бачимо й сьогодні на прикладі України, коли звернення лідера допомагають людям триматися і не здаватися. Крім того, здатність Вінстона Черчилля залучати ресурси союзників через програму ленд-лізу та підписання Атлантичної хартії вможливила перетворення Британії з ізольованого острова на центр світового демократичного спротиву.

Сьогодні можна виділити універсальні уроки такого кризового лідерства, що не втратили актуальності; стратегічна відвертість із суспільством, швидкість державного управління, внутрішньополітична єдність та ставка на технологічну перевагу.

Отже, хоча єдиного визначення «кризового лідерства» не існує, очевидно, що воно тримається на стратегічному мисленні, сильній волі та вмінні швидко згуртувати народ. Прихід до влади Вінстона Черчилля став логічним наслідком провалу мирних переговорів із ворогом, а його досвід та непохитна позиція щодо нацизму стали саме тим, чого потребувала країна. Успіх Черчилля в часи найбільшої небезпеки тримався на нерозривній єдності непохитних принципів та гнучких стратегій управління. Його дипломатичні зусилля дозволили залучити допомогу

США та змінити хід війни. Сьогодні найважливішими уроками цього історичного періоду для нас залишаються консолідація суспільства, стійкість державних інститутів та рішучий опір агресорові.

Список використаних джерел

1. Батлер-Боудон Т. 50 видатних творів. Політика / пер. з англ. Р. Клочка. Київ: Наш формат, 2019. С. 453.

2. Германн М. Стилі політичного лідерства [Електронний ресурс]. *Антологія для лінивих*. URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/1/margaret-german-stili-politichnogo-liderstva/>

3. Гілберт М. Черчилль. Біографія / пер. з англ. Київ : КМ-БУКС, 2019. 900 с.

4. Джонсон Б. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію. / пер. з англ. Ю. Гірича. Київ : Vivat, 2019. 400 с

5. Олійник Т. М. Політичний лідер як стабілізуючий фактор сучасного суспільства. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2016. № 1. С. 99–107

6. Ларсон Е. Велич і нищість. Історія про Черчилля, його родину та спротив під час Лондонського бліцу / пер. з англ. А. Марховської. 3-тє вид. Київ : Наш Формат, 2024. 544 с.

7. Лейтон (Нел) Е. Секретар містера Черчилля (Mr. Churchill's Secretary). Лондон : Hodder & Stoughton, 1958. 185 с. URL: <https://archive.org/details/mrchurchillssecre00nele/page/n205/mode/2up>

6. Робертс Е. Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії / пер. з англ. К. Завадська. Київ : Vivat, 2021. 288 с.

*Тихонюк Вікторія Олександрівна,
Студентка спеціальності «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок
Пушкар Тетяна Олексіївна,
викладач, ВСП «Боярський фаховий коледж Національного
університету біоресурсів
і природокористування
України» (м. Боярка, Україна)*

СТРАТЕГІЇ ЛІДЕРСТВА ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАДИ

Повоєнне відновлення територіальних громад є надзвичайно складним і багатовекторним процесом, що охоплює економічні, соціальні, інституційні та інфраструктурні аспекти розвитку. В умовах, коли значна частина ресурсів втрачена або обмежена, ключовим чинником ефективного відновлення стає якісне лідерство. Саме воно визначає здатність громади не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й адаптуватися до нових умов, забезпечити стійкість економіки та підвищити рівень життя населення.

У сучасних умовах лідерство розглядається не лише як функція управління, а як стратегічний ресурс розвитку. Ефективний лідер громади повинен поєднувати в собі навички стратегічного мислення, комунікації, управління ризиками та здатність до інновацій. Водночас він має виступати координатором між різними групами інтересів, забезпечуючи баланс між економічною доцільністю та соціальною справедливістю. У цьому контексті особливого значення набувають три ключові стратегії лідерства: інклюзивне та партнерське, стратегічне та інноваційне, а також адаптивне та кризове (Ткачук, 2023).

Важливою стратегією є інклюзивне та партнерське лідерство. Його основою є активна участь усіх зацікавлених сторін у процесах прийняття рішень та реалізації відновлювальних заходів. Такий підхід дозволяє врахувати різноманітні потреби та інтереси, що існують у громаді, а також підвищити ефективність використання ресурсів. У повоєнний період особливо важливо забезпечити соціальну згуртованість, адже громади часто стикаються з внутрішніми суперечностями, викликаними міграційними процесами, нерівномірним розподілом ресурсів та психологічними наслідками війни (Адізес, 2022).

Інклюзивне лідерство передбачає створення умов для участі громадян у прийнятті рішень, розвиток місцевої демократії та підтримку громадських ініціатив. Важливим інструментом є проведення громадських слухань, консультацій, опитувань, а також використання цифрових платформ для залучення населення до управління. Особливу увагу слід

приділяти інтеграції внутрішньо переміщених осіб у життя громади, адже їх активна участь сприяє економічному розвитку та збагачує соціальний капітал.

Партнерський підхід також передбачає активну співпрацю з бізнесом, який відіграє ключову роль у створенні робочих місць та формуванні доходної бази місцевих бюджетів. Умови післявоєнного відновлення потребують стимулювання підприємницької активності, створення сприятливого інвестиційного клімату та розвитку публічно-приватного партнерства. Важливим є також залучення міжнародної допомоги, зокрема від таких організацій, як Світовий банк, Організація Об'єднаних Націй та OECD, які надають фінансову підтримку, експертні рекомендації та технічну допомогу.

Стратегічне лідерство передбачає розробку довгострокових планів розвитку, визначення пріоритетних напрямів інвестування та формування системи показників ефективності. У цьому контексті важливим є впровадження принципів сталого розвитку, які включають економічну ефективність, соціальну справедливість та екологічну безпеку. Відбудова інфраструктури має здійснюватися з урахуванням сучасних стандартів енергоефективності, екологічності та технологічності.

Інноваційне лідерство передбачає активне впровадження нових технологій та управлінських підходів. Зокрема, важливим є розвиток цифрового врядування, що дозволяє підвищити прозорість діяльності органів влади, зменшити корупційні ризики та покращити якість публічних послуг (Кові, 2022).

Кризове лідерство передбачає здатність діяти в умовах надзвичайних ситуацій, координувати діяльність різних інституцій та забезпечувати безперервність функціонування ключових сфер життєдіяльності громади. Особливу роль відіграє ефективна комунікація, яка дозволяє оперативно інформувати населення, зменшувати рівень паніки та забезпечувати підтримку прийнятих рішень.

Важливим аспектом адаптивного лідерства є також психологічна підтримка населення, адже наслідки війни мають значний вплив на психоемоційний стан людей. Лідери повинні сприяти розвитку соціальних програм, спрямованих на реабілітацію, інтеграцію та підтримку громадян.

Отже, повоєнне відновлення територіальних громад є складним і тривалим процесом, який вимагає не лише фінансових ресурсів, а й ефективного управління. Ключову роль у цьому процесі відіграє лідерство, яке визначає напрям розвитку громади, ефективність використання ресурсів та рівень соціальної стабільності.

Список використаних джерел

1. Адізес І. К. Управління в умовах кризи. Як вижити та стати сильнішим. Київ: Наш Формат, 2022. 248 с.

2. Кові С. Лідерство, засноване на принципах. Київ: BookChef, 2022. 384 с.

3. Ткачук А. Відбудова місцевого самоврядування в Україні в післявоєнний період: орієнтири та пріоритети. Київ: ІКЦ «Легатус», 2023. 112 с.

*Ткаченко Кіра Ігорівна,
учениця 10-А класу
Ліцею інформаційних технологій №79
імені Бориса Патона
Науковий керівник
Колодна Юля Сергіївна,
практичний психолог*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У сучасному суспільстві проблема формування самооцінки підлітків набуває особливої актуальності. Період підліткового віку є одним із найскладніших та найвідповідальніших етапів у становленні особистості. Він відзначається інтенсивними фізіологічними змінами, формуванням нового рівня самосвідомості, переосмисленням власного місця у світі, пошуком індивідуальної ідентичності та прагненням до самоствердження. У цей період формується уявлення людини про себе, свої можливості, зовнішність, поведінку та місце в суспільстві. Самооцінка впливає на емоційний стан, навчальну діяльність, взаємини з іншими людьми та загальний розвиток особистості.

Саме тому ключовим вектором нашого дослідження став всебічний аналіз особливостей формування самооцінки в підлітковому віці, виявлення чинників, що впливають на її рівень та якість, а також обґрунтування педагогічних і психологічних умов, які сприяють становленню адекватної та стабільної самооцінки підлітків.

Новизна даного дослідження полягає в тому, що було проведено власне опитування серед підлітків та визначено реальний рівень їхньої самооцінки в сучасних умовах. Отримані результати дозволили не лише узагальнити теоретичні знання, а й показати практичний стан проблеми серед учнів.

Самооцінка — це оцінювання людиною самої себе, своїх якостей, можливостей і вчинків. У підлітковому віці вона є нестійкою та залежить від багатьох факторів. Одними з найважливіших є сім'я, однолітки, самосприйняття, медіавплив, а також соціальні події, зокрема війна, яка значно впливає на психоемоційний стан підлітків.

Виділяють кілька видів самооцінки: завищену, адекватну та занижену. Завищена самооцінка проявляється у переоцінюванні власних можливостей, ігноруванні зауважень. Занижена — у невпевненості, страху помилок, залежності від думки інших. Найбільш сприятливою для розвитку особистості є адекватна самооцінка, яка дозволяє реально оцінювати свої сильні та слабкі сторони.

Великий вплив на формування самооцінки мають батьки. Їхня підтримка, увага та ставлення до дитини можуть сприяти формуванню адекватної самооцінки. Якщо підлітка часто критикують або порівнюють з іншими, це може призвести до заниженої самооцінки. Навпаки, надмірне захвалювання без об'єктивного зворотного зв'язку може сформувати завищену самооцінку.

Не менш важливу роль відіграє середовище однолітків. Соціальна взаємодія дає підлітку зворотний зв'язок — не лише через слова, але через реакції, ставлення, позицію в групі. У підлітковому віці значення думки друзів і знайомих різко зростає. Порівняння себе з іншими, бажання бути прийнятним у колективі можуть як підвищувати, так і знижувати самооцінку.

Сучасні умови життя породжують додаткові чинники, що впливають на становлення самооцінки. Серед них — цифровізація суспільства, стрімкий розвиток соціальних мереж, медіакультура та глобалізація інформаційного простору. Підліток постійно перебуває під тиском численних зовнішніх оцінок, порівнянь і соціальних очікувань, що може як стимулювати його саморозвиток, так і провокувати емоційні труднощі. Адже підлітки часто орієнтуються на ідеалізовані образи, що може викликати невпевненість у собі. У ході дослідження було виявлено, що активне користування соціальними мережами може як мотивувати підлітків до розвитку, так і викликати зниження рівня самоприйняття через постійне порівняння себе з іншими.

Важливим фактором є також рівень самоприйняття підлітка — здатність приймати себе таким, яким він є. У підлітковому віці відбуваються значні фізичні зміни — ріст, гормональні зміни, зміна зовнішності. Підлітки дуже чутливі до власної зовнішності та до того, як вони «вписуються» в соціальні стандарти краси. Це може стати джерелом комплексу, незадоволення собою, заниженої самооцінки. Низький рівень самоприйняття часто пов'язаний із заниженою самооцінкою, тоді як позитивне ставлення до себе сприяє формуванню впевненості та психологічної стійкості.

Окремо варто зазначити значення самореалізації. Можливість проявляти свої здібності, досягати цілей і відчувати власну значущість позитивно впливає на формування адекватної самооцінки. У дослідженні було помічено, що підлітки, які мають можливість розвиватися у навчанні, творчості чи хобі, частіше демонструють вищий рівень впевненості в собі.

Вагомим фактором також є вплив складних соціальних умов, зокрема війни. Постійний стрес, тривога, зміна звичного способу життя можуть негативно позначатися на самооцінці підлітків, викликати невпевненість, страх та емоційну нестабільність.

За результатами проведеного дослідження було встановлено, що більшість підлітків мають адекватну або завищену самооцінку, що свідчить про позитивне сприйняття себе та власних можливостей. Водночас значна частина підлітків демонструє занижену самооцінку, що може негативно впливати на їхню впевненість, мотивацію та соціальну взаємодію.

Також в ході нашого дослідження серед підлітків віком 14-17 років було проаналізовано, як різні фактори впливають на їхній рівень самооцінки. Опитування показало, що для підлітків з низькою самооцінкою найбільше значення має вплив сім'ї та прийняття себе, а для підлітків з високою самооцінкою важливіше самосприйняття і взаємини з однолітками. Вплив соціальних мереж та зовнішніх стресів, таких як війна, хоча й відчутний, але не має такого сильного впливу на підлітків з високою самооцінкою.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемі самооцінки, існує низка аспектів, які потребують подальшого вивчення. Наприклад, недостатньо дослідженим залишається питання психолого-педагогічної підтримки підлітків з неадекватною самооцінкою, зокрема добір ефективних засобів і методів корекційної роботи, саме в контексті викликів сьогодення.

Таким чином, зазначена в роботі проблема є надзвичайно актуальною. Формування самооцінки підлітків є складним і багатофакторним процесом. Отримані результати дослідження підкреслюють важливість психологічної та педагогічної підтримки для формування стабільної та адекватної самооцінки підлітків.

*Труфаненко Діана Володимирівна,
учениця 10-Б класу Іванівського ліцею №1
Іванівської селищної ради
Херсонської області
Пантелей Ганна Григорівна,
учитель хімії, учитель-методист
Іванівського ліцею №1
Іванівської селищної ради
Херсонської області*

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИСТАЛІЗАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ

В умовах воєнного стану освітній процес зазнає суттєвих трансформацій, що потребує пошуку нових методик організації безпечного та доступного навчання. У цих умовах особливої актуальності набуває дистанційний формат, який вимагає використання інноваційних підходів до проведення навчальних досліджень.

Одним із ефективних рішень стає використання домашньої лабораторії як альтернативи традиційним освітнім практикумам. Такий формат сприяє збереженню дослідницької активності здобувачів освіти, підтримує їхню мотивацію та забезпечує можливість виконання експериментальних робіт у безпечному середовищі. Організація простих хімічних дослідів у домашніх умовах, зокрема вирощування кристалів із доступних речовин, дозволяє розвивати STEM - компетентності, критичне мислення й уміння планувати власну діяльність. Крім того, творчий характер дослідження сприяє емоційному розвантаженню та формує позитивний досвід навчання у стресових ситуаціях.

У даному дослідженні представлено методику вирощування кристалів у домашній лабораторії, аналіз умов їх росту та освітню цінність такого формату роботи для юних дослідників. Актуальність теми полягає в тому, що процес кристалізації є основою формування фізико - хімічних властивостей кристалічних речовин. В умовах навчальної та домашньої лабораторії експериментальне вивчення кристалізації часто обмежується спостереженням кінцевого результату, що зумовлює потребу в розробці власних методик, які поєднують реальний хімічний експеримент із цифровими засобами фіксації та аналізу даних. Проведення експерименту в доступних умовах сприяє розвитку дослідницьких компетентностей і професійному самовизначенню у сфері природничих наук і технологій (3).

Метою дослідження є експериментальне вивчення процесу кристалізації алюмокалієвого сульфату та оцінка ефективності застосування цифрових методів аналізу експериментальних результатів.

Об'єкт дослідження - процес кристалізації алюмокалієвого сульфату.

Предмет дослідження - умови та закономірності росту кристалів алюмокалієвого сульфату.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, хімічний експеримент, спостереження та вимірювання, порівняльний аналіз, узагальнення результатів, цифрова обробка експериментальних даних. У межах дослідження шляхом проведення досліду встановлено закономірності кристалізації алюмокалієвого сульфату залежно від концентрації розчину, температури та швидкості випаровування. Показано, що повільне охолодження перенасиченого розчину сприяє утворенню більших і більш правильно сформованих кристалів. Вибір алюмокалієвого сульфату зумовлений його доброю розчинністю у воді, здатністю утворювати великі правильно сформовані кристали та чіткою залежністю процесу кристалізації від температури, що забезпечує зручність експериментального й цифрового аналізу (2). Підвищена концентрація розчину забезпечила утворення перенасиченого середовища та відтворюваність росту кристалів (1). Цифровий аналіз результатів підтвердив подібність закономірностей росту кристалів алюмокалієвого сульфату у реальному та віртуальному експериментах. Наукова новизна полягає у поєднанні класичного хімічного експерименту з власною методикою цифрової фіксації та аналізу росту кристалів алюмокалієвого сульфату в умовах навчальної лабораторії (4). 3D-модель кристалу було створено за допомогою платформи meshy.ai, використовуючи фото реального зразка. Поєднання реального експерименту з цифровими методами аналізу експериментальних даних (таблиці, діаграми, графіки) дозволяє підвищити наочність і точність отриманих спостережувальних величин (4). Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані під час вивчення процесів кристалізації на уроках природничих дисциплін і в позакласній дослідницькій діяльності юних науковців.

Результати дослідження узагальнено та апробовано в закладі освіти. Матеріали роботи представлено на засіданні секції хімії наукового товариства старшокласників «Ерудит» Іванівського ліцею № 1 Іванівської селищної ради Херсонської області та рекомендовано для участі у Всеукраїнському конкурсі «Кристал» 2026 року та у Всеукраїнській студентсько-учнівській науково-практичній онлайн-конференції «Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників».

Список використаних джерел

1. <https://doslidnyky.com/node/1384>
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. <https://doslidnyky.com/node/1209>

4.https://udhtu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/08/Paht_1625.pdf

*Фартушок Анджеліна Ярославівна,
учениця 11-В класу, президент ліцея
Ченаш Олена Павлівна,
педагог-організатор КЗЗСО “Ліцей №16 ім.Володимира
Козубняка Хмельницької міської ради (м.Хмельницький, Україна)*

ОСВІТНІЙ ФРОНТ, АБО ВІД КОЛЕКТИВНОЇ ТРАВМИ ДО КОЛЕКТИВНОГО СПРОТИВУ

Освітній фронт став як ніколи актуальним, коли чотири роки тому почалося повномасштабне вторгнення РФ в Україну, і наше життя кардинально змінилося. Ми йшли поступово від розгубленості та моральної травмованості перших днів війни до усвідомлення необхідності переборювати страх та розпач і йти далі. (Безлюдна Н., 2022)

Школа, коли лунали тривоги, почала проводити уроки в укритті, а іноді й дистанційно. Найбільше змінилася виховна робота, а особливо напрямок національно-патріотичного виховання. Формувався справжній колективний спротив, і ми ставали не тільки свідками, але й активними учасниками цього процесу. Шкільна громада, а це учні, вчителі та батьки, вчилася протистояти агресору щодня: плести сітки для армії, збирати продукти, варити їжу для переселенців, збирати та сортувати одяг та взуття, зігрівати опікою та теплом учнів-переселенців у класах.(За ред. І.Беха, 2023)

Колективна травма могла бути подолана тільки у діяльнісному підході. Ми теж задавалися питанням: як учнівське самоврядування закладу може згуртувати активістів школи для допомоги країні у період викликів; як зробити освітній процес якісним в умовах війни; як шкільне волонтерство та участь у національно-патріотичній роботі формують тих, кому в майбутньому відбудувувати Україну. Де віднаходити ресурси для колективного спротиву? (Городинська І.О., 2023)

На благочинних ярмарках у школі підняти настрій та бойовий дух можуть “козацькі бутерброди” та “сендвічі по-українські”, які розкуповуються у першу чергу. Ці ярмарки приносили по 300 тисяч гривень, які йшли на закупівлю дронів. Колективна згуртованість виникала поступово та у співпраці. Особистість юних українців формувалася Єдиними загальнодержавними уроками: до Дня захисників та захисниць України, до роковин російсько-української війни, Дня Гідності та Свободи України тощо. Найбільше дітей зацікавлює пошукова робота, коли вони дізнаються нове про 16 загиблих на війні випускників школи, вивчаючи біографії, збираючи фотографії воїнів. Вихованці

вчать розуміти, що у важкі для країни часи треба думати не про себе, а про народ та колективну ідею стійкості. (Когут У., 2022)

Відвідування поранених воїнів у шпиталях, вечори вшанування пам'яті загиблих випускників-героїв школи, покладання квітів до банерів з фотографіями загиблих на Алеї Слави у місті, відвідування батьків загиблих випускників, зустрічі з волонтерами, листи та малюнки воїнам, а також збір гостинців бійцям ЗСУ на 6 грудня, “Великодній кошик”, збір книжок для лікарень та білизни для шпиталів - ці речі навчають більше, ніж слова. Щоденна загальнонаціональна хвилина мовчання, свято джур у ліцеї (5-11 кл.), урочиста лінійка на День Героїв України, акція “Біжу за Героя” (крос 2 км з іменами Героїв на футболках), конкурс муралів “Україна переможе” на стінах укриття, соціальні відеоролики на тему “Україна у війні”, челенджі та флешмоби зі збором коштів на еко-фло, генератори для вояків, аукціони картин та акція “Гроші на дрони, а не на квіти” - найдієвіші форми спротиву. Традиційне свято Першого дзвоника стає теж актом протистояння, бо учні свій флешмоб присвячують незламності України. Навіть 100-днівка 11-класників проходить під гаслом “Допоможи армії”. Звичне свято до Дня святого Валентина тепер тематичне: “Війна та Любов”, де учні показують історії закоханих на війні. А якщо лунають тривоги під час заходів, то конкурси чи виступи святого Миколая переносяться в укриття. Діти додому йти не хочуть! Свято козаків у 9 та “Нумо, вояки” в 10 класах проходять під гаслом “Україна на війні”. Конкурс “Слово нації” - це не тільки про гарну декламацію, а й про вибір вірша, який стане зброєю. Кіно та вистави, які зараз колективно переглядаються ліцеїстами, можуть допомогти згуртувати колектив і зрозуміти, хто ми є. Вистава “Енеїда” за однойменною поемою І.П.Котляревського, “Назар Стодоля” за п'єсою Т. Шевченка у театрі імені М. Старицького; фільми “Вічник”, “Будинок “Слово”: Нескінчений роман” - це гарний виховний матеріал для подальшого обговорення та формування активної громадянської позиції вихованців. Лекторські групи ліцею до Дня Битви під Крутами, Дня Соборності України, Дня Героїв Небесної Сотні, Дня Єднання - це ресурс, який формує справжнього українця. Квести “Майдан та ми”, до Дня рідної мови, євроквест - фестиваль культури країн ЄЕС, Шевченківський квест - змістовні патріотичні заходи, які не залишають дітей байдужими. Навіть щорічний фестиваль “Унікум”, на якому нагороджують переможців МАН, олімпіад, конкурсів, змагань, проходить під знаком “Ми незламні, ми готові до викликів”. Святкові концерти до Дня вчителя мають лейт-мотив “Війни виграють не генерали, а шкільні вчителі!” і теж стають благочинними. Навіть свято Миколая у школі може стати важливим моментом формування патріотизму, коли у ньому беруть участь персонажі Пес Патрон та Вогники серця. Ми навіть колядуємо на Різдво у шкільному колективі з думкою про Перемогу. (Локшина О., 2022)

Драматична студія ліцею з великим успіхом поставила фрагменти актуальної вистави Б.Брехта “Матінка Кураж та її діти”. Вона формує громадянську позицію кожного здобувача освіти та виставлена на ютубі “Виховний путівник” школи та Фейсбучі ліцею 16, як і фотографії інших заходів незламності.

Отже, обов’язок і честь школи – тримати освітній фронт і забезпечувати культурну безпеку України під час війни, долаючи колективну травму та організовуючи колективний спротив силами шкільної громади.

Взаємодія учнів, вчителів і батьків є архіважливою у часи воєнних випробувань. Національно-патріотичне виховання і робота самоврядування школи мають бути націлені на те, щоб у вихованців формувалися громадянська і соціальна компетентності, вміння критично та системно мислити, виявляти ініціативу та керувати емоціями, оцінюючи ризики.

Ми сила, коли працюємо в команді, підтримуємо та допомагаємо один одному. Криза – це каталізатор для розвитку в складні часи викликів. Безнадію необхідно долати добрими справами та вчинками: від патріотичних почуттів до патріотичних вчинків.

Війна не може зупинити наші маленькі інновації та забрати дитинство у дітей та право на якісний розвиток. Важливо створити гідний простір для виховання в умовах війни.

Війна мотивує дітей до гарного навчання та активної життєвої позиції, бо у багатьох учнів батьки на фронті, тому вони не можуть їх підвести.

Справжні цінності під час війни – це співпереживання, подяка щодня нашим воїнам за захист України, подолання стресів та формування витривалості у школярів – ось шлях, який приведе до Перемоги та згуртування нації в умовах невизначеності. Ми ростемо, коли йдемо у бік своїх страхів. Освіта має залишатися відкритою та творчою системою, а в умовах війни ще й архіефективною.

Список використаних джерел:

1.Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. Збірник праць. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 2(8), 2022.

2.Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / за ред. І. Д. Бега, Р. В. Малиношевського. – Івано-Франківськ: НАІР, 2023. – 32 с.

3. Городинська І. О. Психологічні особливості мотивації до навчання підлітків в умовах воєнного стану. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 59 с.

4. Когут У., Сікора О., Вдовичин Т. Виклики навчання та викладання в умовах війни. Молодь і ринок. № 6 (204). (2022). С. 83–88.

5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 06 черв. 2022 р. № 527. Законодавство України / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення: 15.03.2024).

6. Локшина О., Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., Шпарик, О. Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. Український педагогічний журнал. 2022. № 2. С. 5–18.

*Фертак Ксенія Анатоліївна, учениця 11 класу,
Херсонського наукового ліцею Херсонської обласної ради,
вихованка комунального закладу
«Мала академія наук» учнівської молоді Херсонської обласної ради*

*Черкашина Тетяна Олександрівна, доцентка Херсонського державного
університету, кандидатка соціологічних наук;
Плакида Ніна Петрівна, учитель української мови та
літератури, Херсонського наукового ліцею Херсонської обласної ради,
керівник наукової секції комунального закладу «Мала академія наук»
учнівської молоді Херсонської обласної ради*

МУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початком повномасштабного вторгнення рф в Україну значно змінилися умови життя молоді. Війна вплинула не лише на безпеку та освітній процес, а й на світогляд, цінності та самоідентифікацію підлітків. Частина молоді була змушена змінити місце проживання, навчатися дистанційно, жити в умовах постійної тривоги й невизначеності. За таких обставин особливо важливим стає питання становлення національно-патріотичної ідентичності, почуття приналежності до української нації та відповідальності за майбутнє держави. Саме учнівське самоврядування є одним із найефективніших інструментів формування ціннісних орієнтирів молоді в умовах війни. Через участь у волонтерських ініціативах, громадських акціях, діалогах із владою, реалізацію соціальних і

патріотичних проєктів молоді люди вчаться ухвалювати рішення, працювати в команді, відстоювати свою позицію та усвідомлювати значення активної громадянської участі.

Власне питання впливу учнівського самоврядування на розуміння учнями своїх прав та обов'язків висвітлені в працях: Івана Беха (Бех І., 2023), Світлани Бойко (Бойко С., 2022), Олени Квас (Квас О., 2024) та ін.

Актуальність обраної теми зумовлена суспільною потребою у вихованні свідомих, національно - орієнтованих громадян, здатних до консолідації, самоорганізації та ефективної діяльності в критичних умовах війни та повоєнної відбудови, де учнівське самоврядування розглядається як ключовий, практично зорієнтований механізм для досягнення цієї мети.

З початком повномасштабного вторгнення діяльність учнівського самоврядування зазнала докорінної трансформації. Сьогодні вона виходить за межі шкільного життя, охоплюючи стратегічно важливі напрями: волонтерську діяльність, підтримку громади та збереження культурної спадщини. Ми спостерігаємо перехід від «декларативного патріотизму» (формального знання символіки) до дієвого патріотизму — свідомої участі у зміцненні держави та розвитку демократичних цінностей.

Ці процеси безпосередньо впливають на становлення національно-патріотичної ідентичності молоді, яка в умовах війни стає своєрідним «внутрішнім блокпостом» особистості. У межах нашого соціологічного дослідження ми проаналізували: механізми формування ціннісних орієнтирів учнів через практичну діяльність органів самоврядування, шкільне самоврядування як соціальний інститут, що забезпечує розвиток громадянських якостей та лідерського потенціалу.

Діяльність самоврядування в сучасній херсонській школі є критично важливим елементом цивільного захисту та психологічної стійкості. Воно успішно виконує роль «горизонтального вчителя», допомагаючи молоді не загубитися в інформаційному просторі війни. Самоврядування сприймається як надійне джерело, що заслуговує на високу довіру серед учнів.

В умовах повномасштабної агресії рф питання національної ідентичності перестало бути суто теоретичним — воно стало питанням національної безпеки — війна довела, що саме усвідомлена приналежність до української нації є головним чинником спротиву, учнівське самоврядування дозволяє патріотизму вийти за межі підручників, це перехід від «слухати про патріотизм» до «діяти як патріот» (через волонтерство, проєкти, допомогу громаді), самоврядування виховує не пасивного виконавця, а активного громадянина, який бере на себе відповідальність за ухвалення рішень у складні часи. Через

самоврядування молодь освоює принципи демократії, рівності та свободи, за які зараз бореться Україна, виховується культура служіння своїй спільноті (школі, місту, країні) як вищий прояв патріотизму.

Учнівське самоврядування на Херсонщині успішно виконує функцію громадянського виховання, транслуючи патріотичні цінності в зрозумілій та прийнятній для молоді формі. Найбільший виховний потенціал мають заходи, що поєднують у собі активну дію (допомогу армії) та емоційне співпереживання (пам'ятні дати). Для молоді патріотизм сьогодні — це передусім солідарність із захисниками та активна громадянська позиція.

Реалізація учнівських ініціатив сьогодні відбувається в умовах, де зовнішні загрози, брак ресурсів та психологічний тиск мають однаковий вплив. Проте низький рівень бюрократичних скарг та мінімальний відсоток повних невдач свідчать про те, що самоврядування навчилося ефективно працювати в кризових ситуаціях.

Окрема особливість полягає в тому, що значна частина школярів Херсонщини сьогодні навчається в інших регіонах. Тому волонтерські практики та будь-які інші ініціативи перейшли в онлайн-формат або локальні ініціативи в місцевих громадах, але при цьому координуються через учнівські ради. Це все стало можливим саме через розпорошеність школярів та неможливість працювати в одному фізичному просторі, бо учні, які зараз живуть у Львові, Одесі, Полтаві, Києві та інших містах, долучаються до волонтерства у своїх тимчасових громадах. Але ключовий момент - вони роблять це як представники учнівського самоврядування Херсонщини.

Регулярні онлайн-зустрічі, спільні ініціативи та обговорення ідей створюють відчуття, що учнівське самоврядування продовжує працювати як єдина команда, попри відстань. У складних умовах війни можливість допомагати іншим стає способом зменшити власну тривогу та знайти сенс у повсякденних діях. Це стало новою нормою, яка дозволяє продовжувати роботу навіть у ситуації, коли фізичний доступ до школи обмежений або неможливий.

Аналіз того, як саме зараз гартуються цінності нового покоління, дозволяє спрогнозувати вектор розвитку нашої держави. Адже молоді лідери, які сьогодні здобувають досвід управління на шкільному рівні, у майбутньому стануть архітекторами відновлення та розбудови нової, демократичної України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Духовна сила патріотизму особистості, 2023. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719407/1/Духовна_сила_патріотизму_особистості.pdf (дата звернення 16.09.2025)
2. Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни // Українознавчий альманах. Випуск 30. С.17-22, 2022. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/download/448/434> (дата звернення 12.12.2025)
3. Квас О. Особливості національно-патріотичного виховання студентської молоді засобами музейної педагогіки в умовах глобальних викликів сучасності // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 8, том 1, 2024. URL: https://www.apfn-journal.in.ua/archive/81_2024/part_1/44.pdf (дата звернення 15.09.2025)

Філінюк Нікіта Сергійович,
учень 9-В класу Крюківщинського ліцею «Лідер»
Вишневої міської ради Бучанського району Київської області
Онищик Світлана Олексіївна,
вчитель історії Крюківщинського ліцею «Лідер»
Вишневої міської ради
Бучанського району Київської області

«ТОПОНІМІЧНИЙ ФРОНТ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИМ СПІВТОВАРИСТВОМ

Після початку повномасштабного російського вторгнення відбуваються докорінні зміни у сприйнятті України на міжнародній арені, адже у сучасному світі боротьба за державний суверенітет розгортається не лише на полі бою, а й у культурному просторі.

Топоніміка — назви міст, вулиць та площ наразі є потужним інструментом маркування української ідентичності. Протягом століть українські назви подавалися світу крізь призму російської транслітерації (Kiev, Odessa), що закріплювало колоніальний статус України. Сьогодні «топонімічний фронт» став невід’ємною частиною культурної дипломатії, інструментом міжнародної солідарності з українським народом (Бондаренко, 2024).

Процес появи «українських адрес» у світових столицях є унікальним історичним прецедентом «топонімічної солідарності». Вивчення цього явища дозволяє проаналізувати ефективність української культурної дипломатії та зрозуміти, як зміна топонімів впливає на формування нової

світової історичної пам'яті, де Україна посідає чільне місце як символ боротьби за демократичні цінності. Саме тому дослідження даної теми є досить важливим, адже сьогодні війна триває не лише за території, а й за ідентичність, мову та історичну пам'ять.

У сучасних міжнародних відносинах дедалі більшого значення набуває концепція «м'якої сили» (soft power), розроблена американським політологом Джозефом Наєм. Вона передбачає здатність держави отримувати бажані результати через привабливість власної культури, політичних цінностей та зовнішньої політики, а не через примус чи силу (Най Дж., 2021). У цьому контексті «топонімічний фронт» стає ефективним інструментом культурної дипломатії України.

Топонімічний фронт можна визначити як системну діяльність держави та громадянського суспільства, спрямовану на суверенізацію національного простору, а також заміну імперських назв-маркерів на власні, що підкреслюють незалежність.

Процес надання назв вулицям завжди мав політичне забарвлення. Через топоніміку держава маркує свій культурний та ідеологічний простір. В українській історичній традиції тривалий час домінувала імперська та радянська топонімія, яка мала на меті стерти місцеву ідентичність і нав'язати чужі сенси. Саме тому сучасна деколонізація топонімічного простору є закономірною відповіддю на загрози національній безпеці та частиною боротьби за відновлення історичної справедливості.

На законодавчому рівні цей процес в Україні закріплений низкою нормативних актів, зокрема Законом України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики...».

Проте сьогодні ми спостерігаємо унікальне явище: деколонізація топоніміки виходить за межі України. Повномасштабна агресія РФ 2022 року спричинила хвилю перейменувань у країнах Європи та світу. Це свідчить про те, що топоніміка стала інструментом «м'якої сили» (soft power) та засобом вираження міжнародної солідарності.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року спровокувало небачену досі хвилю «топонімічної солідарності» демократичних країн світу з Україною. Кампанія «Ukraine Street» стала відповіддю на запит світової спільноти продемонструвати свою підтримку українському народу. Це явище можна назвати «географічною окупацією навпаки»: замість захоплення територій, Україна символічно «захоплює» назви у найпрестижніших столицях світу, витісняючи старі наративи та маркуючи простір як зону демократичних цінностей. Муніципалітети іноземних міст почали використовувати назви вулиць як засіб висловлення політичної підтримки та вшанування пам'яті жертв агресії.

Наразі можна виокремити три основні типи таких топонімічних акцій:

1. Політичний тиск (дипломатичний тролінг): перейменування

ділянок доріг перед посольствами рф. У Вільнюсі з'явилася вулиця Героїв України, у Ризі — вулиця Незалежності України, у Празі — вулиця Українських героїв.

2. Меморіалізація міст-героїв: вшанування міст, що постраждали від окупації.

У Гданську (Польща) з'явилася площа Героїчного Маріуполя, у Каннах (Франція) — площа України. У Мадриді та Лондоні було створено «українські маршрути», що підкреслюють європейську ідентичність цих міст.

3. Символічна присутність: поява «Київських скверів» та «Українських площ» у містах, які стали прихистком для українських біженців. Це допомагає українцям почуватися «вдома» та нагадує місцевим мешканцям про війну, що триває.

Географія перейменувань чітко відображає геополітичну архітектуру підтримки України. Проаналізувавши дані сайту <https://www.uastreet.world/>, можна виділити кілька ключових кластерів, де інтенсивність змін була найвищою:

1. Балтійський форпост: Литва, Латвія, Естонія. Для країн Балтії, саме тут перейменування відбувалися найшвидше, часто протягом першого тижня війни.

- Вільнюс (Литва)- міська влада не просто перейменувала вулицю, а змінила назву під'їзної дороги до посольства рф на вулицю Героїв України.
- Рига (Латвія)- рішення про створення вулиці Незалежності України (Ukrainas neatkarības iela) супроводжувалося широкими громадськими обговореннями. Це стало актом деколонізації власного простору, адже Рига тривалий час була насичена радянською топонімікою, і цей крок став логічним продовженням розриву з імперським минулим.
- Таллінн (Естонія)- створення площі України в історичному центрі міста.

2. Польща - простір братерства та стратегічного союзу. Польща продемонструвала найбільшу кількість перейменувань, це зумовлено не лише політичною волею, а й величезною кількістю українців, які знайшли там прихисток.

- Гданськ- це місто стало одним із перших, де з'явилася площа Героїчного Маріуполя. Гданськ, який сам пережив жахи руйнування під час Другої світової війни, провів пряму історичну паралель між своєю долею та долею Маріуполя.
- Варшава- створення скверу Героїв Маріуполя біля посольства рф стало місцем постійних протестів на знак протипроти агресії рф.
- Краків- перейменування площі перед консульством рф на площу Вільної України стало виявом культурної дипломатії в одному з

найбільш історично значущих міст Польщі.

3. Велика Британія та англосаксонський світ.

- Лондон- район Вестмінстер офіційно відкрив Kyiv Way. Це надзвичайно престижна локація, де назва «Kyiv» (в українській транслітерації, а не російській «Kiev») утворює мовну деколонізацію на світовому рівні.
- Единбург (Шотландія)- перейменування площі поруч із російським консульством стало виявом солідарності шотландців, які часто проводять паралелі між своєю боротьбою за ідентичність та українським спротивом.

4. У столиці та найбільшому місті Чехії - Празі міська влада не обмежилася однією назвою: ділянка вулиці Коронаційної, де розташоване посольство рф, була перейменована на вулицю Героїв України. Залізничний міст неподалік отримав ім'я Віталія Скакуна, українського морпіха, який ціною власного життя підірвав Генічеський міст. Це створює потужний емоційний ландшафт: російські дипломати оточені пам'яттю про людей, які зупинили їхню армію.

5. Країни Скандинавії. У Скандинавії, де традиційно цінують нейтралітет і спокій, перейменування стали актом виходу з зони комфорту.

- В Осло (Норвегія) територію перед посольством рф назвали «площею України». Це було зроблено попри спроби російського посольства заблокувати рішення через дипломатичні ноти.
- У Стокгольмі (Швеція) частину парку біля посольства назвали «Місцем Вільної України».

За висновками аналітичного центру «Українська призма», така топонімічна дипломатія є безпрецедентною. Ніколи раніше в сучасній історії стільки іноземних міст не змінювали свої назви на знак солідарності з іншою державою. Це доводить, що Україна успішно інтегрується у світовий культурний контекст, замінюючи радянську спадщину новою, героїчною сторінкою своєї історії.

Отже, в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, одним з важливих елементів боротьби з агресором, є культурна дипломатія, одним з напрямків якої є - «топонімічний фронт».

У сучасному світі назви міських об'єктів - вулиць, площ, скверів - давно перестали бути лише навігаційними орієнтирами, наразі вони формують історичну пам'ять та позначають вектори політичного розвитку держави. Після 24 лютого 2022 року, коли російська федерація розпочала повномасштабну загарбницьку війну проти України, топоніміка набула значення «другого фронту» - символічного. У відповідь на агресію світова спільнота застосувала не лише економічні санкції та військову допомогу, а й інструменти символічної солідарності з українським народом. Масове перейменування топонімів на честь України у столицях та великих містах Європи та Америки стало безпрецедентним

явищем. Цей акт публічної дипломатії має важливе значення, адже він спрямований на підтримку українського суверенітету та чинення морального тиску на агресора.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г. *Топоніміка як маркер національної ідентичності*. — К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАНУ, 2024.
2. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21.03.2023 № 3005-IX. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Най Дж. М'яка сила. Засоби успіху в світовій політиці / пер. з англ. — К. : Дух і Літера, 2021. — 288 с.
4. Ukraine Street Global Initiative. Official Map of Street Renaming. [Online resource]. — URL: <https://uastreet.world/>

*Халимон Поліна Юріївна,
студентка спеціальності «Транспортні технології»
Сидоренко Юлія Олександрівна,
д. філософ., викладач
ВСП " Ніжинський фаховий коледж НУБіП України"
(м. Ніжин, Україна)*

ЕТИКЕТНІ ЖАНРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасному мовознавстві дедалі більше уваги приділяють не просто граматичній правильності, а тому, як слова впливають на стосунки між людьми. Етикетні жанри української мови – це частина повсякденного спілкування, що безпосередньо впливає на встановлення комунікативних зв'язків. Ці жанри формують соціальну дистанцію, виражають повагу чи зневагу, тому головне – навчитися правильно їх використовувати.

До основних етикетних жанрів належать привітання й вибачення.

Привітання – це слова або жести, звернені до кого-небудь під час зустрічі на знак прихильного ставлення, доброзичливості. Вітання відіграє важливу роль: з нього починається спілкування, а часто ним же й обмежується як доброзвичаєвим правилом. Перше враження про людину складається від того, наскільки щиро вона вітається.

До найпоширеніших етикетних форм вітання належать такі: *Доброго ранку! Добрий день! Добридень! Добрий вечір! Добри вечір! Вітаю! Привіт! Моє шанування! Доброго здоров'я!* Вибираючи форму вітання,

зважають на вік людини й ситуацію мовлення. Наприклад, форму *Привіт!* здебільшого використовують люди, які мають товариські стосунки.

Оскільки етикетні форми є стійкими сполуками слів (фразеологізмами), то не можна їх змінювати. Форми *Добрый ранок! Доброго дня! Доброго вечора!* – не бажані, хоча вживання їх не є грубим порушенням.

Відомі також вітання «*Дай, Боже!*» або «*Слава Ісусу Христу!*», відповіддю на яке буде «*Навіки слава!*». Ці релігійні формули поступово витісняються світськими, але війна повернула їх до активного вжитку, замінивши формулою «*Слава Україні!*», яка сьогодні виконує не тільки патріотичну, а й суто етикетну функцію, як універсальне вітання серед військових і волонтерів.

Окремої уваги при вітанні заслуговують звертання. Тут ключову роль відіграє кличний відмінок. Використання імені співрозмовника під час вітання, як-от: «*Іване*», «*Маріє*», «*друзе*», «*тату*», миттєво створює атмосферу близькості або поваги.

Прощання – теж важливий етикетний жанр. Слова прощання вживають відповідно до стилю спілкування, що надає їм відповідного тактовного відтінку: «*До побачення*» – офіційно-ділового, «*Бувай*» – розмовного, «*На все добре*» – доброзичливого, часто з надією на наступну зустріч. Молодь запозичує англійське «*бай-бай*». Цікаво, що під час війни з'явилися нові форми прощання, як «*Все буде добре*» або «*Бережи себе*». Такі мовні конструкції несуть не просто етикет, а й реальну емоційну підтримку.

Вибачення – слова, які використовують, щоб виявити поблажливість за дрібну або велику провину. До етикетних форм вибачення належать такі: *Вибачте! Прошу вибачення! Пробачте! Прошу пробачення! Перепрошую! Даруйте!*

Форми *Вибачаюсь! Пробачаюсь! Я хочу вибачитись!* є некоректними й не можуть бути рекомендовані як вислови вибачення, оскільки за своєю граматичною формою означають дію, спрямовану на себе, а не на того, у кого просять вибачення. Тобто, вживаючи форми на *-сь, -ся*, людина сама себе вибачає.

Особливої уваги заслуговують звертання на «ви» та «ти». В українській мові ця опозиція надзвичайно важлива. «Ви» – звертання до старших, незнайомих, викладачів, лікарів, а «ти» – до друзів, дітей, родини. Порушення цього правила може сприйматися як образа.

Сучасні соціальні виклики змінюють етикетні жанри, особливо в цифровому спілкуванні. У соціальних мережах у коментарях до постів формула «*вибачте, що не в тему*» стала стандартним ввічливим кліше. Цифрова комунікація спрощує форми: у чатах ми вітаємося словом «*Привіт*» або навіть смайликом, прощання замінює крапка або звичайне «*на зв'язку*». Емодзі стали повноцінними заміниками етикетних формул.

Наприклад, «🙏» може означати і «дякую», і «вибачте», і «будь ласка». Це зручно, але збіднює мовлення.

Останніми роками з'явилися й зовсім нові етикетні жанри – стікери чи картинки. Скажімо, у месенджерах прийнято починати розмову не з вітання, а з надсилання привітання у вигляді картинки чи стікера.

Отже, етикетні жанри української мови – це не застигла норма, а живий механізм. Вони реагують на війну, цифрову еру, молодіжні тенденції та мовні контакти. Етикетні форми вітання й вибачення формувалися впродовж століть, вони відтворюють культурні традиції української нації й відповідають її духовним засадам: любов, лагідність, шанобливість, привітність, увічливість, чемність, вихованість, тактовність, коректність, делікатність, приязність.

Список використаних джерел

1. Авраменко О. М. (2019). Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу. Київ: Грамота. 208 с.
2. Бабій І. В. (2023). Сучасний мовленнєвий етикет українців. *Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мова – кордон національної безпеки»*, 3 – 6.
3. Пилинський М. М. (1991). Український мовний етикет. Київ: Освіта.
4. Попадинець М. В. Динаміка мовленнєвого етикету українців: від традиційних формул до сучасних комунікативних стратегій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 74, 144–148. doi.org/10.32782/2409-1154.2025.74.1.32

Харченко Уляна
студентка II курсу
спеціальності Початкова освіта
Горlach Анастасія викладач
Дніпровський фаховий педагогічний коледж
комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЇХ ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА

Сучасні соціальні виклики, зумовлені воєнними подіями в Україні, суттєво впливають на психоемоційний стан дітей, зокрема молодшого шкільного віку. Переживання небезпеки, вимушене переміщення, зміна звичного способу життя та освітнього середовища спричиняють підвищення рівня тривожності, емоційної нестабільності та

психологічного напруження. У таких умовах школа виконує не лише освітню, а й важливу підтримувальну функцію, стаючи простором психологічної безпеки для дитини.

Особливої актуальності набуває проблема педагогічної підтримки молодших школярів, яка передбачає створення умов для стабілізації їхнього емоційного стану, розвитку здатності до саморегуляції та формування відчуття захищеності. У сучасних наукових дослідженнях (зокрема у працях Л. Відіщук, О. Галілейської, Д. Кахнич, Т. Севастьянкової, В. Севастьянова та інш.) наголошено, що воєнний стан є комплексним стресовим фактором, що поєднує загрозу життю, інформаційне перенавантаження, соціальні втрати та тривалу невизначеність. Для дітей особливо травмуючими є повітряні тривоги, вибухи, сцени руйнувань, змін місця проживання, а також емоційний стан дорослих, який дитина легко зчитує і інтерналізує (Севастьянова та інш., 2026).

У дітей молодшого шкільного віку психоемоційні порушення часто проявляються у вигляді регресивної поведінки, порушень сну, нічних страхів, енурезу, соматизованих скарг. Саме у дітей та підлітків частіше відзначаються поведінкові розлади, агресивність, соціальна ізоляція, зниження навчальної мотивації та симптоми депресії.

Приклади проявів емоційного розладу в дітей в умовах війни:

1. Учень початкових класів після переїзду до іншого міста став уникати спілкування з однокласниками, рідко відповідає на уроках і часто виглядає напруженим, особливо під час різких звуків.
2. Дівчинка молодшого шкільного віку почала боятися залишатися сама в кімнаті, часто перевіряє, чи поруч батьки, і важко засинає без світла.
3. Учень початкових класів, який раніше активно навчався, втратив інтерес до уроків, не виконує домашні завдання та швидко втомлюється під час навчання.
4. Дитина під час повітряної тривоги відмовляється продовжувати навчальну діяльність навіть після її завершення довго не може заспокоїтися та зосередитися.

Ще однією серйозною проблемою є страхи. У мирний час страхи у дітей часто пов'язані з вигаданими речами, але під час війни вони стають реальними. Діти можуть боятися гучних звуків, сирен, вибухів, темряви або втрати близьких. Такі страхи можуть переслідувати дитину постійно, навіть коли вона перебуває у відносно безпечному місці. Через це їй важко зосередитися, вона може погано спати, часто прокидатися або бачити тривожні сни.

Окрім цього, у багатьох дітей знижується мотивація до навчання. Це цілком зрозуміло, адже коли дитина переживає стрес, її головне

бажання - відчутти себе в безпеці. Навчання в такому стані відходить на другий план. Учням стає важко концентруватися, запам'ятовувати інформацію, виконувати завдання. Вони швидко втомлюються і втрачають інтерес до уроків (Замазій. 2022).

У таких ситуаціях дуже важливу роль відіграє педагог. Учитель має бути не лише джерелом знань, а й людиною, яка підтримує і розуміє. Дуже важливо створити на уроці атмосферу безпеки та довіри, щоб дитина не боялася висловлювати свої емоції. Іноді навіть проста розмова може допомогти учневі відчутти полегшення (Верголяс та інш., 2025).

Педагогічна підтримка повинна бути гнучкою. Це означає, що вчитель має враховувати стан дітей і, за потреби, змінювати підхід до навчання. Наприклад, можна зменшити обсяг завдань, більше уваги приділяти творчим видам діяльності, використовувати ігрові методи. Це допомагає дітям легше включатися в роботу і хоча б частково відволікатися від негативних думок.

Також важливо навчати дітей простих способів заспокоєння: глибоке дихання, переключення уваги, обговорення своїх почуттів. Такі навички допомагають їм краще справлятися зі стресом. Якщо дитина розуміє, що з нею відбувається і як можна собі допомогти, вона почувається більш впевнено.

Не менш важливою є співпраця школи з батьками. Якщо дорослі діють разом, дитині легше адаптуватися до складних умов. Підтримка вдома і в школі повинна бути узгодженою, щоб не виникало додаткового напруження.

Отже, емоційний стан дітей молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану характеризується підвищеною вразливістю, нестабільністю та потребою у підтримці з боку дорослих. Негативні психоемоційні прояви можуть впливати на навчальну діяльність, поведінку та загальний розвиток дитини, що зумовлює необхідність своєчасного педагогічного реагування.

Педагогічна підтримка в таких умовах має бути системною, цілеспрямованою та особистісно орієнтованою. Вона передбачає створення безпечного освітнього середовища, використання методів емоційної підтримки, розвиток довірливих взаємин між учителем і учнями, а також співпрацю з батьками. Важливого значення набуває здатність педагога до емпатії, розуміння емоційного стану дитини та гнучкого реагування на її потреби.

Таким чином, ефективна педагогічна підтримка є необхідною умовою збереження психологічного благополуччя молодших школярів, їхньої адаптації до складних життєвих обставин і забезпечення повноцінного розвитку навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Верголяс М. Р., Предместніков О. Г., Верголяс О. О., Верголяс О. І. Психолого-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах воєнного конфлікту. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2015. № 21. Режим доступу: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1222>
2. Замазій Ю. О. Порухення соціального здоров'я дітей під час воєнних дій в Україні. *Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення: матеріали Регіон. наук.- практ. конф.* (26 травня 2022 р., м. Харків). Харків, 2022. С. 105 -108.
3. Севастьянова Т.В., Севастьянов В.О. Воєнний стан як чинник психоемоційного ризику для дитини: огляд підтримувальних практик. *Охорона ментального здоров'я населення*. 2026. № 1(1178). С. 48-57.

Харчук Ольга Володимирівна,

студентка спеціальності «Освітні науки»

(«Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»)

Васюк Оксана Вікторівна,

д-р пед. н., проф.,

Національний університет

біоресурсів і природокористування

України (м. Київ, Україна)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Динамічність сучасного етапу розвитку людства суттєво впливає на громадське та індивідуальне існування особистості, обумовлюючи для університетів новий погляд на формування фахівця. Надзвичайної ваги у такій ситуації набуває цифрова компетентність. Це пояснюється тим, що новітні інформаційні засоби вийшли за межі організації спілкувального акту й претендують на функцію домінантного інструменту соціального, культурного та фінансового впливу. Головним чинником, що сприяє успіху в навчанні й науці стає здатність оперативно здобувати відомості, розбирати, визначати їх важливість та можливу вигоду, а також доцільно застосовувати їх у своїх потребах. Вирішити це завдання можливо лише за умови формування цифрової компетентності здобувачів закладів вищої освіти.

Проблеми формування цифрової компетентності студентів відображено в численних дослідженнях таких науковців: І. Данченко, Т. Ткаченко та В. Тюріна; О. Ступак, Л. Кононенко, О. Оришака та

Є. Селіщева; О. Наливайко, А. Прокопенко, Н. Кабусь, С. Хатунцева, О. Жукова та Н. Наливайко; Х. Кохалик та ін.

Метою роботи є аналіз наукових публікацій щодо цифрової компетентності та окреслення можливих методичних аспектів її формування.

І. Данченко, Т. Ткаченко та В. Тюріна визначають цифрову компетентність здобувачів вищої освіти «як специфічну здатність особистості, яка складається з знань про інформаційні та цифрові технології, правові та етичні принципи їх застосування та необхідність впевненого, критичного, відповідального використання та взаємодії з ними для навчання, професійної діяльності та участі у суспільному житті; цілеспрямовано формується в освітньому процесі закладів вищої освіти; проявляється через правильне ставлення до інформаційних і цифрових технологій, яке включає в себе уявлення про можливості та обмеження технологій, процеси їх створення і застосування; усвідомлення необхідності оволодіння інформаційними та цифровими технологіями, уміння передбачити наслідки їх використання, здатність захищати інформацію, зміст, особисті дані, ефективно взаємодіяти з програмним забезпеченням, пристроями, штучним інтелектом або роботами, а також готовність до етичного, безпечного та відповідального їх застосування в тих чи інших життєвих та професійних ситуаціях» (Данченко, Ткаченко та ін., 2020, с. 103).

Успішне формування цифрової компетентності студентів потребує застосування особливих форм організації і методів навчання з використанням змістових аспектів освітніх компонентів.

Т. Собченко стверджує, що аудиторна та позааудиторна діяльності, які включають вивчення студентами дисциплін загальної та фахової підготовки, а також освітніх компонентів вільного вибору, сприяють формуванню їхньої цифрової компетентності. Серед якісних аудиторних форм організації освітньої діяльності щодо формування цифрової компетентності називаються практичні заняття, лекції, тестування в онлайн форматі, підготовку студентів до презентацій, участь у вебінарах, конкурсах, конференціях тощо (Собченко, 2021).

На думку О. Ступак формування цифрової компетентності студентів дизайнерських спеціальностей у закладах вищої освіти передбачає інтеграцію цифрових технологій у фахові освітні компоненти дизайнерського спрямування та включає такі змістові складники: основи цифрової культури та безпеки; інструменти цифрового дизайну (3D-моделювання, графічні редактори, UX/UI); цифрові засоби презентації та візуалізації проєктів; платформи для командної роботи та комунікації; застосування цифрових технологій у креативних індустріях. Дослідник визначає форми, методи та засоби формування цифрової компетентності: проєктна діяльність, майстер-класи, воркшопи,

онлайн-курси, змішане навчання, проблемно-пошукові методи, портфоліо, кейс-метод, дизайн-мислення, спеціалізоване програмне забезпечення, цифрові платформи, хмарні сервіси, онлайн-дошки (Ступак, 2026, с. 2781).

Важливим способом формування цифрової компетентності студентів є залучення їх до розроблення відповідного освітнього контенту в цифровому форматі, представлення його в соціальних мережах, зокрема, Viber, Facebook, Instagram тощо. Особливого значення має участь здобувачів освіти в розробленні проєктів на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій (Кононенко, Оришака та ін., 2022).

Дослідники І. Данченко, Т. Ткаченко та В. Тюріна переконані, що значним потенціалом у процесі формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти має спецкурс «Формування цифрової компетентності студентів закладів вищої освіти». Саме він створює оптимальні умови для засвоєння системи теоретичних знань та способів практичної діяльності; формує позитивне ставлення до цифрових технологій; виробляє мотиви та потреби щодо застосування цифрових технологій, розуміння їхніх економічних та соціальних можливостей і викликів; здатність активно застосовувати ці технології у майбутній фаховій діяльності (Данченко, Ткаченко та ін., 2020, с. 106).

Дослідники наголошують, що залучення здобувачів освіти до проєктно-цифрової діяльності, мета якої є створення цифрового проєкту, забезпечує якісне формування цифрової компетентності. Проєктно-цифрова діяльність, яка «... синтезує елементи ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворювальної, навчальної, комунікативної, творчо-цифрової діяльності, надає можливість здобувачам освіти самостійно виконувати різноманітні завдання у віртуальному просторі з вирішення проблеми в групі або індивідуально, максимально використовуючи свій навчально-пізнавальний і життєвий досвід» (Наливайко, Прокопенко та ін., 2022, с. 226).

Досить ефективними в аспекті формування цифрової компетентності є онлайн-сервіси ([LearningApps.org](https://learningapps.org), Wordwall, Mentimeter, ThingLink); інтелектуальна карта (Mind map); хмарні сервіси Wakelet та Kahoot; інтерактивні дошки (Miro, Jamboard, Lucidspark, Twiddla); онлайн-конструктори (Quizizz) тощо (Кохалик, 2025).

Отже, формування цифрової компетентності студентів забезпечується змістом освітніх компонентів та спецкурсів під час аудиторних занять. Ефективними є розроблення відповідного освітнього контенту в цифровому форматі, представлення його в соціальних мережах; участь студентів у проєктах, вебінарах, конкурсах, конференціях, майстер-класах, воркшопах, онлайн-курсах; підготовка презентацій; використання кейс-методу, дизайн-мислення тощо. Досить ефективними в аспекті формування цифрової компетентності є онлайн-ві

сервіси, інтелектуальні карти, хмарні сервіси, інтерактивні дошки, онлайн-конструктори тощо.

Список використаних джерел

1. Данченко І., Ткаченко Т., Тюріна В. Формування цифрової компетентності студентів закладів вищої освіти. *Europejskie studia humanistyczne: Państwo i Społeczeństwo* Issue. 2020. 3(I). С. 100–112.

2. Собченко Т. Реалізація функційно-структурної системи змішаного навчання студентів-філологів. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 11(21). [https://doi.org/10.33296/2707-0255-11\(21\)-12](https://doi.org/10.33296/2707-0255-11(21)-12)

3. Ступак О. Т. Експериментальна перевірка формування цифрової компетентності студентів дизайнерських спеціальностей у закладах вищої освіти. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка»*. 2026. № 1(43). С. 2777–2786.

4. Кононенко Л. В., Оришака О. В., Селіщева Є. В. Формування цифрової компетентності як основа трансформації вищої освіти в умовах глобалізаційних процесів. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка»*. 2022. №1(1). С. 169–180.

5. Наливайко О. О., Прокопенко А. І., Кабусь Н. Д., Хатунцева С. М., Жукова О. А., Наливайко Н. А. Проектно-цифрова діяльність як засіб формування цифрової компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Т. 87. № 1. С. 218–235.

6. Кохалик Х. М. Цифрова компетентність викладача іноземних мов закладу вищої освіти. *Вісник науки і освіти*. 2025. № 5 (35). С. 1594–1600.

*Хітькова Ксенія Данилівна,
учениця 9 класу,
Світлана Вікторівна Олексієнко,
директор
Дніпровська гімназія № 38 Дніпровської міської ради*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСНОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасні трансформації освітнього простору України зумовлюють переосмислення підходів до організації навчально-виховного процесу, зокрема в аспекті взаємодії його учасників. Однією з ключових ідей Нової української школи є утвердження педагогіки партнерства, яка передбачає побудову взаємин між учителем, учнем і батьками на засадах довіри,

взаємоповаги та співпраці. Такий підхід змінює традиційну модель освітнього процесу, переводячи її з авторитарної у суб'єкт-суб'єктну площину.

У сучасних наукових дослідженнях (зокрема, у працях В. Кременя, О. Савченко, І. Бега та інш.) підкреслюється, що ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від характеру взаємодії між його учасниками. Саме партнерські відносини сприяють формуванню сприятливого освітнього середовища, розвитку особистості здобувача освіти та підвищенню якості навчання.

Педагогіка партнерства розглядається як концептуальна основа організації освітнього процесу, що забезпечує активну взаємодію всіх його учасників і сприяє формуванню особистості здобувач освіти. Її сутність полягає у визнанні рівноправності суб'єктів освітнього процесу, їхньої відповідальності за спільний результат та орієнтації на діалог і співпрацю.

Як зазначає І. Бех (2003), ефективне виховання можливе лише за умов суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де кожен учасник освітнього процесу є активним носієм цінностей і досвіду. У такій взаємодії відбувається не лише передача знань, а й формування ціннісних орієнтацій, соціальних навичок і відповідального ставлення до діяльності.

Поряд з цим, у напрацюваннях О. Ткачук, І. Коновальчук (2023) акцентовано увагу на тому, що педагогіка партнерства передбачає створення освітнього середовища, у якому панує атмосфера довіри, підтримки та взаєморозуміння. Це сприяє розвитку навчальної мотивації, підвищенню активності учнів і формуванню позитивного ставлення до навчання.

Важливим аспектом є також ідея людиноцентризму, обґрунтована у напрацюваннях В. Матвієнко (2025), яка визначає необхідність орієнтації освітнього процесу на особистість здобувача освіти, його потреби, інтереси та можливості. У межах педагогіки партнерства це реалізується через індивідуалізацію навчання, підтримку самовираження та розвиток творчого потенціалу.

Ключовими характеристиками педагогіки партнерства є:

- взаємоповага і довіра між учасниками освітнього процесу;
- відкритість до діалогу та співпраці;
- спільна відповідальність за результати навчання;
- орієнтація на розвиток особистості;
- урахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Реалізація педагогіки партнерства в освітньому процесі передбачає використання інтерактивних методів навчання, організацію спільної

діяльності, залучення батьків до освітнього процесу, створення безпечного і підтримувального середовища (табл.1).

Таблиця 1

Компонент	Зміст	Прояв в освітньому процесі
Мета	Формування гармонійно розвинутої особистості	Розвиток компетентностей, цінностей, соціальних навичок
Суб'єкти взаємодії	Учитель, учень, батьки	Співпраця, спільна діяльність, комунікація
Принципи	Довіра, повага, рівноправність, діалог	Побудова партнерських відносин
Методи	Інтерактивні, діяльнісні, комунікативні	Робота в групах, дискусії, проекти
Результат	Активна, відповідальна особистість	Готовність до співпраці, самореалізації

Отже, педагогіка партнерства в умовах Нової української школи постає не лише як окремий підхід до організації освітнього процесу, а як цілісна концепція, що визначає характер взаємодії між усіма його учасниками. Її сутність полягає у переході від традиційної авторитарної моделі навчання до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, заснованої на довірі, взаємоповазі, діалозі та співпраці. Реалізація педагогіки партнерства сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, у якому кожен учасник освітнього процесу має можливість для самовираження, розвитку та активної участі у спільній діяльності. Водночас особливого значення набуває інтеграція зусиль учителя, учня і батьків, що забезпечує цілісність виховного впливу та узгодженість освітніх цілей.

Важливо підкреслити, що педагогіка партнерства виступає ефективним механізмом реалізації компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів, оскільки створює умови для набуття здобувачами освіти практичного досвіду взаємодії, прийняття рішень і відповідальності за результати діяльності. Вона також сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, які визначають поведінку особистості в соціумі.

Таким чином, педагогіка партнерства є ключовою умовою підвищення якості освіти, оскільки забезпечує гармонійне поєднання навчальної та виховної складових, розвиток особистості здобувача освіти та його підготовку до ефективної життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Її впровадження потребує системних змін у підходах до організації освітнього процесу, професійної підготовки педагогів і розвитку культури взаємодії в освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. видання. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Матвієнко В.О. Педагогічне партнерство як складова професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип.85. Т.1. С. 160-165. Режим доступу: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/85/part_1/34.pdf
3. Ткачук О. Р., Коновальчук І.М. Педагогіка партнерства як основа гуманізації відносин учасників освітнього процесу в початковій школі. *Актуальні проблеми початкової освіти : теорія і практика : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науковопрактичної конференції (24 жовтня 2023 року) / за заг. ред. О. Гордієнко*. Житомир, 2023. С. 27-30.

*Ходань Максим Сергійович,
учень 11 класу Іванівського ліцею №1
Мельниченко Тетяна Василівна,
вчитель-методист
Іванівського ліцею №1
(с. Іванівка Генічеського району
Херсонської області, Україна))*

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ТОЧНИХ НАУК У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Війна змінила стиль мислення та наукові підходи в розумінні того, яким має бути лідер у повоєнній відбудові країни. Завдання, які стають перед Україною, вимагають появи лідера-технократа, який базує своє управління на глибоких професійних знаннях, прагне ефективності, раціональності та швидких результатів. Мова йде про запит часу на лідерів нового формату. На наше глибоке переконання, лідерство слід розглядати як точну дисципліну і розпочинати процес формування лідерства варто у шкільні роки, адже саме в підлітковому віці найактивніше розвивається логіка, критичне мислення та здатність до аналізу.

Встановлено, що когнітивні переваги точних наук полягають у тому, що ці науки розвивають гнучкість абстрактного мислення, вміння

працювати з моделями та складними системами. Тип мислення, сформований точними науками, здатний сприймати помилки як індикатор напрямку пошуку, а не як приреченість на поразку. Підприємець у сфері технологій Ілон Маск ділиться важливим посланням через свою цитату: «Невдача — це варіант. Якщо справи не йдуть невдало, значить ви недостатньо інноваційні». Невдача є природним кроком до творчості. Математика у випадку, коли розв'язок не сходиться з відповіддю, спрямовує зусилля на пошуки місця, де відбувся логічний збій, шукає інші шляхи розв'язку. Фізика, оцінюючи похибки експериментів, вчить бачити глибинну суть явищ і процесів. Експериментальні дослідження у фізиці потребують наполегливості, системності, аналізу. Точні науки вчать проходити через усі ці випробовування на шляху до правильного рішення. Це важливі якості для лідера, бо якщо у лідерстві певне рішення не спрацює, то у технократа природно виникає потреба шукати помилки, а не звинувачення.

Аргументовано, що відбудова країни після війни буде потребувати об'єктивного аналізу, який базуватиметься на цифрах, моделях, прогнозах. Ефективний розподіл фінансів, ресурсів, прозорість і підзвітність, стійкість до невизначеності, інноваційність – усе це можуть забезпечити лише технократичні лідери, бо чіткість і раціональність їх дій формується вивченням точних наук у школі. Робота з графіками, цифрами, закономірностями, формулювання висновків на основі фактів, перевірка гіпотез – це кроки школи по формуванню аналітичного мислення лідерів. Вміння ухвалювати обґрунтовані рішення, оцінювати наслідки своїх дій, передбачати результати – це здобуток лабораторних робіт і лабораторних досліджень. Не існує теорії технократичних навичок, бо це не набір рекомендацій, а спосіб мислення, практика прийняття рішень на основі фактів. Теорія сама по собі не змушує оцінювати факти об'єктивно чи породжувати сумніви. Тільки досвід породжує критичне мислення. Саме такі завдання має ставити перед собою вивчення точних наук у школі.

У відповідь на технологічні і економічні виклики у світ прийшла STEM –освіта. Головна мета — розвивати критичне мислення, аналітичні навички та інноваційний підхід у школярів, готуючи їх до лідерських професій, де потрібна здатність вирішувати складні практичні завдання і адаптуватися до швидкозмінного світу. STEM-освіта дає учням доступ до участі в проєктах, що змінюють суспільство, а командна робота та інноваційний підхід формують затребуваного лідера сьогодення.

Визначено, що лідерство не варто розглядати як вроджений талант. Лідерство – точна дисципліна, яка включає математичну логіку (уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки), критичний аналіз (фокусування на фактах та відсіювання маніпуляцій), оптимізацію ресурсів (Бех, 2008).

Психологічні дослідження стверджують, що процес формування лідерського мислення має розпочинатися саме у шкільні роки (Мафтин, 2021). Кора головного мозку, відповідальна за абстрактне і логічне мислення, активного розвитку зазнає у підлітковому віці. І фундамент для формування лідерського мислення закладається саме через точні науки.

Час виставляє запит на лідерів-технократів і очевидним стає факт, що виховання майбутньої еліти потребує системних змін. Точні науки мають бути повною мірою залучені до формування лідерського потенціалу. І сам процес формування лідера має розпочинатися за шкільною партою. Мудрість сьогоднішніх рішень має полягати в тому, щоб фізики і математики до своїх класичних завдань абсолютно відповідально додали завдання формування лідера. Майбутнє України залежить від того, чи зможемо ми сьогодні навчити учнів у школі думати категоріями ефективності та аналізу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. (2008). Виховання особистості : підручник для студентів вузів. Київ : Либідь. 848 с.
2. Укл. Мафтин Л.В. (2021). Психологія освітнього менеджменту : навч.-метод. посібник – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. 296 с.

*Хрустіцький Віктор Сергійович,
студент ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
Павлова Алла Казимирівна,
д. філол. н., доцент,
ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
(м. Ірпінь, Україна)*

ВІРТУАЛЬНІ СВІТИ ТА НОВА РЕАЛЬНІСТЬ: МИСТЕЦТВО, У ЯКОМУ МОЖНА ЖИТИ

Сучасне мистецтво давно перейшло межі картинних рам, перетворившись на інтерактивний простір, де кожен може стати співавтором власної реальності. Сьогодні ми спостерігаємо унікальний синтез технологій та творчості, коли відеоігри та VR-інсталяції стають новими майданчиками для самовираження людини. У центрі цього процесу стоїть особистість, яка через екран смартфона чи віртуальні

окуляри конструює власну естетику та шукає нові сенси. Розуміння таких трансформацій дозволяє побачити, як цифрова епоха відкриває безмежні можливості для розвитку індивідуальності та збереження культурних цінностей (Берегова, 2020).

Медіатизація культури докорінно змінює характер взаємодії індивіда з художнім твором, перетворюючи мистецтво на динамічну екосистему. Цей процес інтегрує інноваційні інструменти в усі рівні нашого сприйняття, роблячи віртуальний досвід невід'ємною частиною повсякдення. Завдяки такому впливу кордони між фізичним та діджитал-світами розмиваються, що дозволяє кожному стати повноправним учасником глобального інтелектуального діалогу (Ривліна, 2018).

Відмова від пасивної ролі глядача на користь активної участі у VR-проєктах суттєво трансформує природу людських відчуттів. У подібному форматі мистецтво перестає бути дистанційним об'єктом і стає імерсивним простором, що миттєво реагує на присутність людини. Це принципово важливо, адже мозок ідентифікує події у віртуальності не як суху інформацію, а як реальний життєвий досвід. Інтерактивність дає змогу самостійно обирати ракурс і шлях дослідження, що робить кожен візит унікальним та глибоко індивідуальним. Такий підхід руйнує бар'єр між митцем і аудиторією, перетворюючи останню на творців, які доповнюють сенси твору власними діями. Для сучасного покоління, звиклого до постійного цифрового відгуку, можливість впливати на оточення є найбільш природним способом комунікації зі світом.

Інтерактивні інсталяції стимулюють не лише зір, а й відчуття простору та координації, залучаючи всі рівні нашої сприйнятливості. Бути учасником означає отримати емоційний імпульс, який набагато сильніший за просте читання описів чи перегляд статичних кадрів. Це допомагає краще зрозуміти складні концепції, оскільки знання здобуваються через власну дію та експеримент у віртуальному просторі. Зрештою, такий формат мистецтва вчить нас відповідальності за свій вибір, демонструючи, як маленька дія людини змінює велику цифрову екосистему навколо неї (Сяоцзюань, 2023).

Яскравим прикладом мультимедійного мистецтва в Канаді є проєкти монреальської студії Moment Factory, зокрема їхня серія імерсивних прогулянок «Lumina». У цих проєктах ліси та парки перетворюються на магичні світи за допомогою світлових інсталяцій, відеопроєкцій та звукових ландшафтів, які реагують на рухи відвідувачів. Людина стає частиною цифрової казки, де її кроки можуть викликати сяйво на деревах або змінити мелодію лісу, що стимулює відчуття єдності з технологічною природою. Такий підхід демонструє, як мультимедіа розширює межі звичайного простору, перетворюючи прогулянку на глибоку емоційну подорож. Глядач у «Lumina» не просто спостерігає за ефектами, а

фактично керує драматургією світла, відчуючи себе головним героєм інтерактивної історії.

В Україні потужним прикладом є мультимедійна виставка «Україна: Земля Хоробрих», створена за підтримки Міністерства культури та команди «Ukrainer». Цей проєкт використовує техніку 360-градусних проєкцій, що повністю оточують глядача, дозволяючи йому «зайти» всередину кадрів, знятих у найгарячіших точках та найкрасивіших куточках країни. Завдяки панорамному звуку та масштабному візуалу, відвідувач відчуває ефект присутності, що перетворює перегляд на особистий акт співпереживання та пам'яті. Проєкт реконструює українську реальність через сучасну естетику, показуючи силу духу людей та красу архітектури, яка перебуває під загрозою. Це не просто хроніка подій, а живий медіапростір, де кожен учасник через власне сприйняття стає свідком та хранителем національної історії.

Отже, медіатизація сучасної культури докорінно змінила статус глядача, перетворивши його з пасивного спостерігача на активного учасника та співавтора цифрового мистецтва. Віртуальні світи та інтерактивні інсталяції, розглянуті на прикладах Канади й України, доводять, що технології здатні створювати глибокий емоційний досвід, який мозок сприймає як реальну подію. Мультимедійні проєкти не лише розширюють кругозір людини, дозволяючи подорожувати світом без кордонів, а й стають інструментом збереження національної ідентичності в умовах глобальних викликів.

Список використаних джерел:

1. Берегова О. М. (2020). Діалог культур: образ Іншого в музичному універсумі. Київ: Ін-т культурології НАМ України. 304 с.
2. Ривліна В. М. (2018). Медіатизація культури: термінологічний аналіз. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*, 3, 22–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2018_3_6
3. Xiaojuan, J. (2023). Technology and culture in the digital era. *Social Sciences in China*, 44(1), 4–24. doi:10.1080/02529203.2023.2166512

Циганчук Юлія Геннадіївна
студентка спеціальності «Музичне мистецтво»
Фахового коледжу «Універсум»
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
Кифенко Анна Миколаївна,
к. пед. н.,
Фаховий коледжі «Універсум»
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
України (м. Київ, Україна)

Вплив занять музикою на формування професійних навичок хірурга

*Музика – одкровення більш
високе, ніж мудрість та філософія.
Музика є одним із духовних шляхів у
вищі світи пізнання, які розуміють
людство, але які саме людство не в
зможі осягнути.
(Л.Ван Бетховен)*

Сучасна наука все частіше звертає увагу на взаємозв'язок різних сфер діяльності людини. Особливо цікавими є випадки, коли навички, здобуті в одній галузі, несподівано стають важливими у зовсім іншій професії. Одним із таких прикладів є вплив музичної освіти на розвиток здібностей, які можуть бути корисними в медицині, зокрема в хірургії.

Ця тема стала для мене цікавою не лише з теоретичної точки зору, а й через власний життєвий досвід. Під час перебування в лікарні я познайомилася з лікаркою, яка займалася моїм лікуванням. Вона працює дитячим хірургом і справила на мене дуже сильне враження своєю уважністю, спокоєм і впевненістю у роботі. Під час однієї з розмов я дізналася, що в дитинстві вона багато років навчалася в музичній школі та грала на фортепіано. Спочатку цей факт здався мені просто цікавим збігом. Проте, коли ми продовжили розмову, лікарка сама зазначила, що заняття музикою, ймовірно, значною мірою допомогли їй у професійному становленні. Вона розповідала, що під час навчання у музичній школі розвивала витримку, терпіння та здатність довго працювати над складними завданнями. Саме ці якості, за її словами, дуже знадобилися їй уже під час навчання в медичному університеті, а згодом — і в роботі хірурга. Особливо важливою виявилася дрібна моторика рук. Гра на фортепіано вимагає точних, скоординованих рухів пальців, швидкої реакції та контролю над кожним рухом руки. Під час виконання музичного твору піаніст повинен одночасно контролювати ритм, динаміку, артикуляцію та координацію обох рук. Усе це формує дуже точні моторні

навички.

У хірургії ці здібності мають надзвичайно велике значення. Робота хірурга потребує максимальної точності рухів, адже навіть найменша помилка може мати серйозні наслідки. Особливо це стосується дитячої хірургії, де всі анатомічні структури значно менші й потребують ще більшої обережності та точності під час операцій. Коли я почала більше міркувати, то зрозуміла, що між заняттями музикою та роботою хірурга справді існує багато спільного. І музикант, і хірург повинні мати добре розвинену координацію рухів, вміти довго концентруватися на складному процесі та зберігати спокій у відповідальні моменти. Крім того, музична освіта формує ще одну дуже важливу рису — дисципліну. Кожен, хто навчався у музичній школі, знає, що для досягнення результату необхідні регулярні заняття, постійне повторення матеріалу та поступове вдосконалення техніки. Іноді один складний музичний фрагмент доводиться повторювати десятки разів, поки він почне звучати правильно. Така практика формує терпіння та здатність не здаватися перед труднощами. Ці якості дуже схожі на ті, які потрібні під час навчання та роботи лікаря. Медична освіта також потребує великої витримки, довготривалої концентрації та постійного вдосконалення своїх навичок. У хірургії особливо важливо постійно тренувати рухи рук, відточувати точність та швидкість виконання маніпуляцій.

Вітчизняні науковці К. Завалко та К. Балюра [1], вважають, що піаністичні вміння дітей є ефективним способом активізації нейронних зв'язків, зауважуючи, що музичне навчання, зокрема гра на фортепіано, сприяє розвитку моторної координації, сенсомоторної інтеграції та когнітивної гнучкості. Значення ритмічних складників у музичному розвитку досліджують О. Половіна та К. Соломнікова [4], акцентуючи на тому, що відчуття ритму відіграє ключову роль у формуванні когнітивних здібностей, а саме: логічного мислення, уваги, здатності до структурованого сприйняття інформації. Н. Подолян [5] наголошує на важливості музики як засобу гармонізації психоемоційного стану дітей, указуючи, що музичні практики здатні знижувати рівень тривожності, підвищувати емоційну стабільність і створювати позитивний емоційний фон для розвитку особистості [4].

Під час гри на музичних інструментах активізуються різні ділянки мозку, які відповідають за рухи, слухове сприйняття, пам'ять та координацію. Це сприяє формуванню нових нейронних зв'язків і покращує здатність до складних моторних дій. Особливо цікаво, що музиканти часто мають краще розвинену координацію рук і швидкість реакції. Деякі дослідники навіть відзначають, що люди з музичною підготовкою швидше опановують складні мануальні навички. Саме тому іноді проводяться дослідження, які порівнюють моторні здібності музикантів і людей інших професій. Також музика розвиває уважність до

деталей. Під час виконання музичного твору потрібно контролювати безліч дрібних елементів: темп, ритм, силу звучання, фразування. Ця здатність помічати дрібні деталі може бути дуже корисною і в медичній практиці. Ще одним важливим аспектом є психологічна стійкість. Музиканти часто виступають перед аудиторією, що вимагає вміння контролювати хвилювання та зберігати концентрацію навіть у стресових ситуаціях. Подібна здатність зберігати спокій і зосередженість є надзвичайно важливою і для лікарів, особливо для хірургів, які працюють у відповідальних і складних умовах.

Я почала наукові пошуки. Було з'ясовано, що про перші витoki музичного мистецтва йдеться у Святому Письмі: «І взяла пророчиця Маріям, Ааронова сестра, бубон до своєї руки. І вийшли всі жінки за нею з бубнами та з танцями» (Вих. 15:20); «Давид брав гусла, та й грав своєю рукою...» (1 Цар. 16:23); «Співайте для Господа пісню нову, уся земле, співайте для Господа!» (Пс.95); «...І враз з'явилась з Ангелом сила воїнства небесного, що славило Бога і взивало: «Слава во Вишніх Богу, і на землі мир, між людьми благовоління» (Лук. 2:14) [3]. Древній китайський мислитель та філософ Конфуцій вважав, що: «Залучення до музики – це виховання внутрішньої гармонії». Святому Августину належить відомий трактат «6 книг про музику». Поняття про музику, за словами Св. Августина виходить із античного вчення про числовий устрій космосу: закони чисел проєктуються на закони музики. Автор розбирає складні питання метрики, просодії, ритму, говорить про те, що музика та поезія піднімають дух людини до Бога. Крилатий вислів Св. Августина: «*Musica est scientia bene modulandi*». У середньовічній Європі мистецтво музики трактувалося, перш за все, як засіб морально-релігійного виховання. Фома Аквінський стверджував, що суть специфіки прекрасного полягає в «заспокоєнні бажань при його спогляданні або осягненні», бо «прекрасне – завершене, воно має числову гармонію» [1].

За Н. Савельєва-Кулик, музика як вид мистецтва та медицина як галузь науки за своєю магічною силою тяжіння являють собою нерозривну єдність. Спільність ця з прадавніх часів спливає в історії людства та пробуджує незмінне питання, чому саме лікарям властива така особлива любов та схильність до музики [4].

В античні часи Клавдій Гален (129-199 р.р.) ідеал лікаря бачив у всебічній освіті, в межах якої музиці відводилось особливе місце. У ранньому Середньовіччі Кассіодор (487-583 р.р.) дотримувався цієї концепції. Алькуїн (730-804 р.р.) із оточення Карла Великого підняв її на належну висоту: медицина була прирівняна до музики у так званих семи «*Artes liberales*». Вже в X столітті передумовою для вивчення медицини вважалось опанування мистецтвом. З 1426 р. на медичному факультеті в Парижі обов'язковою умовою отримання звання доктора було попереднє проходження атестації з різних видів мистецтв, в тому числі з теорії

музики [1].

В історії чимало відомих випадків, коли любов до музики проклала шлях до медицини. Наприклад, видатний австрійський хірург *Теодор Більтрот*, один із засновників сучасної абдомінальної хірургії, у 1873 році, видаливши хворому гортань разом з голосовими зв'язками, встановив штучний язичок – рішення, яке він запозичив у духових інструментів. Пацієнт після цього міг чітко і досить голосно говорити. За цей «музичний доробок» Йоганнес Брамс присвятив хірургові два струнних квартети. У 1871 році він замінив уражену раком частину стравоходу трубкою, а у 1881 р. професор вперше успішно виконав резекцію шлунка та езофагектомію. Вже будучи відомим хірургом, Теодор Більтрот не полишав свого захоплення – гри на фортепіано і скрипці. У складі струнного квартету професор Більтрот концертував на сцені Віденської консерваторії і навіть диригував симфонічним оркестром. Тісні стосунки пов'язували його з кумиром віденської музичної сцени другої половини ХІХ ст. Йоганнесом Брамсом, який нерідко свої нові музичні твори презентував у гостинному будинку Більтротів, а рукописи творів ще до публікації надсилав для ознайомлення шанованому другові. Професор Більтрот першим спробував застосувати науковий метод для виявлення музичного таланту [2].

Відомий лікар Марсіліо Фічіно (1433-1499 р.р.), ректор академії у Флоренції, розповідає, що після занять медициною часто звертався до музики, щоб позбавитися «тягаря душі і тіла та звеличити дух для більш високих занять» [1].

Повертаючись до власного досвіду, я ще раз переконалася, що іноді життєві історії можуть дуже наочно показати те, про що свідчать наукові дослідження. Приклад лікарки, яка колись займалася музикою, а згодом стала дитячим хірургом, демонструє, що навички, отримані в мистецькій освіті, можуть бути корисними і в зовсім іншій професійній сфері. Це змушує замислитися над тим, наскільки важливим може бути різносторонній розвиток людини. Навіть якщо певна діяльність у майбутньому не стає основною професією, вона може сформувати якості та навички, які будуть корисними протягом усього життя.

Отже, можна зробити висновок, що заняття музикою здатні сприяти розвитку ряду важливих здібностей, таких як дрібна моторика, координація рухів, концентрація уваги, витримка та дисципліна. Усі ці якості є надзвичайно важливими для професії хірурга. Особисте спостереження, яке згенерувало тему даної роботи, ще раз свідчить про те, що мистецтво і наука не існують окремо одне від одного. Навпаки, вони можуть взаємодіяти та синергетично доповнювати одне одного, допомагаючи людині розвиватися як професійно, так і особистісно. Таким чином, досвід поєднання музичної освіти та медичної професії є цікавим прикладом того, як навички, сформовані в мистецькій сфері, можуть

відігравати важливу роль у розвитку фахівців у галузі медицини.

Список використаних джерел

1. Драганчук В. Музична терапія: теорія та історія. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – 225 с
2. Історія медицини. Видатні постаті. Теодор Більрот – гігант хірургії № 6 (283). Березень 2012 р.
3. Кифенко, А. (2025). Педагогічний потенціал духовної хорової музики в репертуарі дитячого хорового колективу мистецької школи. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія, (10).
4. Савельєва-Кулик Н. О. Музична терапія в інтегративній медицині: навч. посіб. для лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / Савельєва-Кулик Н. О. – К.: Інтерсервіс, 2014. – 138 с.

***Чорна Валерія Андріївна,**
студентка спеціальності 013 «Початкова освіта»
Товт Ірина Семенівна,
к.іст.н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», (м. Біла Церква, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна радикально змінила умови функціонування освіти, змусивши педагогічну науку і практику переглянути звичні підходи до організації освітнього процесу. Теоретичні положення, які тривалий час розглядалися як універсальні й відносно стабільні, опинилися перед необхідністю адаптації до реальності, у якій безпека, мобільність, психоемоційний стан учасників освітньої взаємодії та технічні можливості стали визначальними чинниками навчання. Освітній процес у воєнний час уже не може будуватися лише навколо передачі знань і контролю результатів, оскільки на перший план виходить здатність системи освіти зберігати безперервність, підтримувати дитину, забезпечувати доступність навчання та створювати простір стабільності в умовах постійної загрози. (Шевчук, Шевчук, 2022).

Однією з важливих проблем стало переосмислення освітнього середовища. Якщо раніше школа сприймалася як постійне та безпечне місце навчання, то сьогодні це не завжди можливо. Навчання може відбуватися дистанційно, у змішаній формі або в

тимчасових умовах. Тому головним стає не місце, а можливість організувати освітній процес у будь-якій ситуації (Биков, 2018). У центрі вже перебуває не стільки приміщення, скільки можливість забезпечити навчання в будь-яких доступних умовах (Локшина, 2022).

Особливу увагу сьогодні приділяють безпеці. Під час планування уроків учитель змушений враховувати повітряні тривоги, можливі перерви та зміну умов навчання. Це вплинуло і на методику: матеріал подається невеликими частинами, щоб учні могли швидко його засвоїти та повернутися до нього після перерви. Такий підхід допомагає зберегти якість навчання навіть у нестабільних умовах (Шевчук, 2022). Те, що раніше вважалося допоміжним, нині стало необхідною умовою збереження якості навчання (Савченко, 2019).

Серйозний виклик пов'язаний із психоемоційним станом учнів, студентів і педагогів. Війна породжує тривожність, втрату мотивації, порушення концентрації уваги, страх, переживання травматичних подій, вимушене переселення, розлуку з близькими. Освітній процес за таких умов не може залишатися лише інтелектуально орієнтованим. Теорія навчання має враховувати, що засвоєння знань безпосередньо залежить від емоційного стану дитини. Методика, своєю чергою, повинна включати елементи психологічної підтримки, педагогіки партнерства, уважного ставлення до темпу роботи, рівня навантаження та індивідуальних можливостей здобувача освіти. Педагог у воєнний час виконує не лише навчальну, а й стабілізаційну функцію, допомагаючи дитині відчувати впорядкованість, передбачуваність і підтримку.

Відсутних змін зазнала і проблема доступності освіти. Воєнні дії спричинили масове переміщення населення, тимчасову міграцію, зміну місця проживання, втрату технічних засобів і нерівний доступ до інтернету. Через це одна з головних проблем методики полягає в тому, щоб забезпечити реальну, а не формальну участь усіх здобувачів освіти в навчальному процесі. Теоретичне осмислення рівного доступу в умовах війни вже не обмежується правом на навчання. Воно включає наявність пристроїв, стабільного зв'язку, електроенергії, цифрових навичок, адаптованих матеріалів і зрозумілих інструкцій. Організація освітнього процесу вимагає таких методичних рішень, які враховують різні стартові умови учнів і студентів та не допускають їх поступового випадіння з освітнього простору (Локшина та ін., 2022).

Значного переосмислення потребує і питання результативності навчання. У мирний час ефективність освітнього процесу часто оцінювали через повноту виконання програми, темпи вивчення тем, кількість проведених занять і рівень академічних досягнень. В умовах війни ці критерії вже не можуть бути єдиними. Освітня теорія змушена шукати баланс між академічною вимогливістю та людяністю. На перший план виходить не лише обсяг засвоєного матеріалу, а й здатність учня не

втратити зв'язок із навчанням, зберегти пізнавальний інтерес, набути практичних умінь, розвинути критичне мислення та відчуття особистої стійкості. У зв'язку з цим методика дедалі активніше спирається на компетентнісний підхід, що дозволяє зосереджуватися на головному й уникати перевантаження другорядними елементами.

Воєнний контекст поставив перед освітою і виховний виклик. Школа та університет сьогодні мають не лише передавати знання, а й формувати громадянську стійкість, повагу до людської гідності, відповідальність, навички взаємодопомоги, критичне сприйняття інформації, здатність протистояти маніпуляціям. Це змінює методичні акценти в роботі з навчальним змістом. Освітній процес стає тісніше пов'язаним із реальним життям, національною пам'яттю, моральним вибором, медіаграмотністю та культурою безпеки. У таких умовах методика вже не може бути нейтральною щодо суспільного контексту, оскільки сама реальність вимагає виховання свідомої, стійкої й соціально відповідальної особистості (Розлуцька, Русин, 2022).

Професійна роль педагога у воєнний час також зазнала суттєвого розширення. Від нього очікують не лише фахової підготовки і володіння методикою, а й емоційної витривалості, комунікаційної гнучкості, цифрової компетентності, здатності швидко перебудовувати навчальний процес, підтримувати контакт з учнями та батьками, діяти в кризових обставинах. Це означає, що теорія педагогічної діяльності має переосмислити професійну компетентність вчителя з урахуванням кризового виміру, а система підготовки педагогічних кадрів повинна включати питання безпечного освітнього середовища, психологічної підтримки, кризової комунікації та організації навчання в нестабільних умовах. (Пометун, 2020).

Підсумовуючи, слід зазначити, що актуальні проблеми теорії і методики організації освітнього процесу в умовах війни пов'язані не лише з технічними труднощами чи зміною форм навчання. Йдеться про глибоку трансформацію самого розуміння освіти, її цілей, засобів і критеріїв якості. Освіта в таких умовах повинна бути гнучкою, безпечною, психологічно чутливою, доступною і водночас змістовною. Її організація вимагає поєднання педагогічної майстерності, наукової обґрунтованості та людяного ставлення до кожного учасника освітнього процесу. Саме здатність освіти зберігати свою цілісність і підтримувати людину в період суспільних потрясінь є сьогодні одним із головних показників її справжньої сили.

Список використаних джерел

1. Шевчук, І., Шевчук, А. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. №39, с. 1–11.

2. Локшина, О., Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., Шпарик, О. Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український педагогічний журнал*. Київ: Інститут педагогіки України, 2022, № 2, с. 5–18.

3. Савченко, О. Я. (2019). Дидактика початкової освіти. Київ, 2019. с.504.

4. Розлуцька, Г., Русин, Г. Організація науково-дослідницької діяльності здобувачів магістерських програм в умовах війни. *Освітні обрії*, 2022. № 54(1), с.137–140.

5. Пометун, О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ, 2020. с.192.

Шишков Петро Ігорович,
магістрант спеціальності «Фізична культура і спорт»
Терентьєва Наталія Олександрівна,
д. пед. н., професор,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СПОРТИВНОГО ПЕДАГОГА НА ЕТАПАХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Процес професіоналізації особистості разом із набуттям професійного досвіду, професійної ідентичності наповнюється особистим психологічним змістом. Основними характеристиками професіонала як суб'єкта діяльності є особистісні мотиви й цілі, які утворюють внутрішню детермінацію професійної поведінки та діяльності, спрямовуючи в такий спосіб активність суб'єкта щодо специфіки змісту конкретної професійної діяльності.

У процесі професійного становлення суб'єкта професійної діяльності загострюються суперечності між потребами у творчому вдосконалюванні діяльності й нормативними операційно-технічними способами її здійснення. Це протиріччя вирішується формуванням індивідуального стилю діяльності, тобто в міру освоєння професії особистість усе більше поринає в професійне середовище, а професійна діяльність починає характеризуватись індивідуальними, особистісними стилями виконання – володіння професією у формі майстерності (Плотнікова, 2019).

Самі поняття професіоналізм, майстерність наділяються ознаками найвищого прояву творчості та найменшого – нормативності. Отже, за

показниками факторів творчість діяльності – нормативність діяльності та потребомотиваційна детермінація діяльності – операційно-технічна детермінація діяльності процес професійного становлення відбувається в міру підвищення змісту творчості й мотиваційного складника в діяльності за такою послідовністю оволодіння професійними здатностями: кваліфікація, компетенція, компетентність, професійний досвід, професіоналізм, майстерність.

Застосовуючи цю модель для оцінки критеріїв педагогічної майстерності спортивного педагога, бачимо, що поняття професійний досвід, професіоналізм, майстерність більш точно відбивають соціально-психологічну сутність педагогічної й тренерської діяльності (Шупта, 2022).

Проблема професійного становлення особистості безпосередньо пов'язана з питаннями освоєння професійної діяльності, розвитку й реалізації особистості на різних етапах її професійного шляху. У процесі професійного становлення в міру зростання професіоналізму змінюється й професійна самосвідомість. Формування фахівця відбувається поступово на різних етапах професійного становлення, до яких відносять певні стадії.

Стадія оптації (від 11–12 до 14–18 років) – це стадія підготовки до життя, праці, свідомого й відповідального планування та вибору професійного шляху; відповідно, людина, котра перебуває в ситуації професійного самовизначення, називається оптантом. На цьому етапі в процесі профорієнтації дорослі повинні визначити схильність до діяльності у сфері людина-людина, якщо йдеться про педагогічну діяльність. У статусі оптанта цілком може опинитися й доросла людина, наприклад безробітний або в ситуації перепідготовки (Петрова, 2012).

Стадія професійної освіти, або адепта, – це професійна підготовка, яку проходить більшість випускників шкіл у вищих або середніх спеціальних навчальних закладах, а так само у випадку післядипломної освіти. На цьому етапі формується формальна кваліфікація фахівця. Під категорією кваліфікація фахівця маємо на увазі формальну кваліфікацію як нормативно схвалювану діяльність, способи виконання якої вже склалися, відбиті в посадових інструкціях, кваліфікаційних характеристиках.

В умовах відсутності професійного досвіду спортивного педагога саме вона виконує функцію регламентації діяльності фахівця нормативно схвалюваним способом. Стадія адаптанта – це входження в професію після завершення професійного навчання, що триває від декількох місяців до 2–3 років, або, на нашу думку, може реалізуватись у процесі проходження професійної практики й завершувати професійну освіту (Орбан-Лембрик, 2013). Особа адаптується до професії на соціальному, психологічному та психофізіологічному рівнях. На цьому етапі професійного становлення особа, котра отримала на етапі професійної освіти певну кваліфікацію,

виконує професійну діяльність у межах компетенції (кола повноважень) та демонструє рівень компетентності.

Стадія інтернала (у середині професії) – входження в професію в якості повноцінного колеги, спроможного стабільно працювати на достатньому професійному рівні. Це стадія, на якій працівника колеги сприймають як «свого серед своїх», тобто він уже ввійшов у професійне співтовариство як повноцінний член. На цих етапах формується професійна компетентність. Компетентність виступає як сформована якість, професійна або особистісна характеристика фахівця, яка дає їй змогу (або навіть право) не лише виконувати певні завдання в межах компетенції, а й приймати рішення, виносити судження в складній або варіативній ситуації. Основа цієї якості – знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини (Павлюк, 2017).

Набуттям кваліфікації та формуванням компетентності повинен завершуватись етап професійного навчання. Наступні етапи професійного становлення формуються в процесі набуття професійного досвіду.

Стадія майстра означає, що про працівника можна сказати, що він кращий серед нормальних, серед гарних. Працівник помітно виділяється на загальному тлі. Особистість усе більше поринає в професійне середовище, діяльність усе більше насичується власним сенсом і творчим, особистісним стилем виконання. Професійний досвід дає змогу оптимізувати професійну діяльність завдяки вдосконаленню та розвитку мотиваційного, поведінкового, емоційного, когнітивного компонентів структури особистості. Формується власний когнітивний стиль як система засобів й індивідуальних прийомів для організації власної діяльності. Та власна система стильової саморегуляції як прийоми енергетичного та емоційного забезпечення підтримки організму й психіки.

Стадія авторитету означає, що працівник став «кращим серед майстрів», характеризується активністю, творчістю, індивідуальним стилем. Проявляє надситуативну професійну активність, феномен якої полягає в тому, що працівник самостійно ставить перед собою завищену мету, ніж того вимагає від нього ситуація. Саме це й дає відчуття справжнього суб'єкта професійної діяльності.

Удосконалення професійного досвіду формує найвищий рівень оволодіння професією у формі високого професіоналізму та майстерності. Формується професіоналізм, діяльність виходить за межі нормативності, усе більше керується мотиваційно-потребовою сферою особистості.

Професіоналізм як інтегративна характеристика професійно зрілої особистості, яка володіє нормами професії як у мотиваційному, так і в інструментальному планах, із високою продуктивністю та якістю виконує свою трудову діяльність, відзначається розвинутими професійними перспективами, самостійно будує сценарій свого професійного життя, розвиває свою особистість й індивідуальність засобами професії, збагачує

досвід професії оригінальним творчим внеском, сприяє підвищенню престижу своєї професії в суспільстві та суспільного інтересу до неї (Скібіцька, 2018).

Стадія наставника – вищий рівень роботи будь-якого фахівця. Ця стадія цікава тим, що працівник показує себе не просто чудовим фахівцем у своїй галузі, але й перетворюється у Вчителя, спроможного передати кращий досвід. Вищий рівень розвитку будь якого фахівця – це педагогічний рівень. Зауважимо, що саме педагогіка й освіта є стрижнем людської культури, оскільки забезпечують спадкоємність і збереження кращого досвіду людства. Очевидно, що етапи професійного становлення на рівнях майстра, авторитету, наставника характеризуються таким рівнем розвитку професійної самосвідомості, при якому конкретна трудова діяльність є основним засобом професійної та особистісної самореалізації.

Отже, процес професійного становлення повинен відбуватися такою послідовністю оволодіння професійними здатностями на різних етапах підготовки: кваліфікація, компетенція, компетентність, професійний досвід, професіоналізм, майстерність.

*Шоня Єлизавета Дмитрівна,
студентка спеціальності «Агрономія»
Литовченко Віктор Петрович,
к. філос. н., доцент,
ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут»
(м. Ніжин, Україна)*

ГНУЧКІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВОЄННІ ВИКЛИКИ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні проходить через випробування, які не мають аналогів у світовій практиці. Повномасштабна війна докорінно змінила підходи до організації навчального процесу, змусивши освітян відмовитися від звичних усталених форм.

Мусимо констатувати, що традиційна модель навчання з жорстким розкладом «з 8:00 до 14:00» у режимі реального часу фактично втратила свою ефективність та життєздатність. Це зумовлено низкою критичних чинників:

- **Безпекові виклики.** Часті та тривалі повітряні тривоги переривають заняття, змушуючи студентів і викладачів перебувати в укриттях, де не завжди є умови для продовження навчального процесу.

- енергетична нестабільність. Раптові відключення електроенергії роблять неможливим одночасне підключення всіх учасників до онлайн-платформ у визначений час.

- Технічні перепони. Проблеми зі стабільним інтернет-зв'язком та перебування частини здобувачів освіти у різних регіонах створюють нерівні умови для доступу до знань у прямому ефірі.

У таких умовах єдиною дієвою відповіддю стало впровадження гнучкого навчання. Останнє надає студенту можливість обирати час, місце та темп опрацювання матеріалу, зміщуючи акцент із фізичної присутності на «парі» на оптимальний результат засвоєння знань. Це дозволяє не «ставити освіту на паузу», а продовжувати професійне становлення навіть у найскладніших обставинах. Ключовим інструментом забезпечення неперервності навчання став асинхронний формат. Головна перевага асинхронності полягає у розірванні часового зв'язку між викладанням та засвоєнням матеріалу: викладач надає контент, а студент опрацьовує його тоді, коли має для цього безпечні умови, електроенергію та стабільний інтернет.

Важливу роль у цьому процесі відіграють хмарні сховища та спеціалізовані платформи, як-от E-learn та Moodle. Вони виконують роль «цифрового архіву» знань, що має низку переваг:

- доступність 24/7. Дидактичний матеріал дозволяє студенту «відвідати» заняття у будь-який зручний для нього час.

- Багаторазове повернення до складних тем. Можливість засвоювати матеріал у власному темпі, що особливо важливо в умовах підвищеного стресу.

- спільна робота. Хмарні сервіси дозволяють виконувати групові проєкти дистанційно, не потребуючи одночасної присутності всіх учасників у мережі.

Паралельно з офіційними платформами, критично важливого значення набули мобільні месенджери (Telegram, Viber). Вони стали «модераторами» освітнього процесу завдяки своїй енергоефективності та низьким вимогам до швидкості інтернету. У свою чергу використання месенджерів дозволяє:

- оперативність комунікації. Швидке отримання завдань та оповіщень навіть за слабого сигналу інтернету».

- підтримувати «живий» зв'язок. Можливість комунікації в системі студент-студент / студент-викладач, яка знімає відчуття ізольованості.

Окремим важливим аспектом є забезпечення рівного доступу до освіти. Змішаний формат враховує, що студенти зараз перебувають у різних умовах: хтось в укритті зі слабким мобільним інтернетом, хтось у відносно безпечному регіоні, а хтось за кордоном у іншому часовому поясі. Можливість комбінувати різні форми активності дозволяє кожному

вбудувати власну, найбільш продуктивну траєкторію навчання, що відповідає його поточним можливостям та рівню безпеки.

Зрозуміло, що практична реалізація гнучкого навчання вимагає від студента не лише дисципліни, а й майстерного володіння цифровим інструментарієм. Критично важливою навичкою став офлайн-доступ: попереднє завантаження лекцій у PDF або Google-документи дозволяє вчитися в укриттях навіть під час тривалих відключень світла. Такий підхід робить освіту стійкою до зовнішніх загроз та навчає студентів оперативно вирішувати складні завдання в умовах невизначеності.

Таким чином, гнучке навчання стало фундаментом стійкості української освіти, продемонструвавши здатність системи адаптуватися до будь-яких криз. Отриманий досвід використання цифрових інструментів та асинхронних форматів залишиться актуальним і в мирний час, роблячи навчання більш персоналізованим, інклюзивним та технологічним.

Список використаних джерел

1. Гурковський В., Семененко Л., Вербовенко О., Ованесян Р., Козлов В., Тристан А. Трансформація системи освіти в умовах війни: виклики, адаптаційні стратегії й перспективи розвитку цивільної та військової освіти в Україні (2022-2025 рр.). Міжнародний науковий журнал «Military Science». 2025. № 3 (1). С. 329-340.

2. Поліщук С., Бесарабчук Г. Трансформація освітнього процесу у закладах освіти в умовах воєнного стану: досвід України та світові практики. Академічні візії. 2025. № 46.

*Шостка Денис Миколайович,
студент спеціальності «Комп'ютерна інженерія»
Кисла Ольга Миколаївна,
викладач циклової комісії
соціально-гуманітарних дисциплін
ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»
(м. Ніжин, Україна)*

МОВНА СТІЙКІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВІД МОДНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ ДО СВІДОМОГО ВИБОРУ

Сьогодні гуманітарна наука в Україні переживає момент «істини». Війна змусила нас переглянути поняття, які раніше здавалися суто теоретичними. Одним із таких є мовна стійкість – здатність індивіда чи спільноти зберігати мовну ідентичність, незважаючи на зовнішній тиск чи зміну обставин. Для студентської молоді – найбільш динамічної та

чутливої до змін верстви суспільства – цей процес став знаковим. Ми є свідками унікального переходу: якщо раніше українська мова в молодіжному середовищі часто була елементом «стилю» або «політичного жесту», то сьогодні вона стала екзистенційним вибором, фундаментом, на якому будуємо свою наукову та професійну діяльність у майбутньому.

Перші місяці повномасштабного вторгнення породили хвилю, яку дослідники називають «вибуховою лояльністю» до української мови. Це був час, коли перехід на державну став популярним у TikTok, Instagram та щоденному побуті.

На першому етапі це справді нагадувало моду: нові патріотичні треки, зміна мови інтерфейсів, використання специфічного воєнного сленгу. Проте мода за своєю природою є мінливою.

Справжня стійкість почала формуватися тоді, коли перша емоційна хвиля вщухла, а виклики залишилися. Студенти почали усвідомлювати, що мова – це не лише засіб комунікації, а й інструмент інформаційної гігієни. Відмова від російськомовного контенту стала першим кроком до формування автономного, самодостатнього українського інтелектуального простору.

У сучасному цифровому освітньому середовищі мовна стійкість проявляється через створення та споживання контенту. Студентське середовище сьогодні демонструє дивовижну толерантність. Ми відійшли від контролю за дотриманням норм, коли за помилку чи суржик могли критикувати. Натомість з'явилася культура мовного волонтерства: підтримка тих, хто тільки починає розмовляти українською. Це робить мовну стійкість не агресивною, а консолідуючою.

Свідомий вибір української в пошукових запитах — це акт цифрового спротиву. Молодь розуміє: підтримуючи український контент переглядами та коментарями, ми виводимо нашу культуру в топ. Це колективна мовна стійкість у дії. Також студенти створюють закриті спільноти, де українська є єдиною мовою спілкування. Це дозволяє сформувати звичку не переходити на іншу мову, навіть якщо в оточенні з'являється подразник.

В умовах постійної небезпеки та стресу повернення до рідного слова виконує терапевтичну функцію. Мова стала нашою психологічною підтримкою. Використання української мови в черзі за кавою чи в бомбосховищі діє як невербальне рукостискання, що знижує рівень тривожності через відчуття спільності.

Найскладнішим і водночас найважливішим показником стійкості є спілкування у неофіційній обстановці. Вибір української в дружніх чатах, у розмовах з рідними, у хвилини емоційного піднесення чи розпачу свідчить про те, що трансформація відбулася на рівні підсвідомості. Коли ми пишемо друзям українською, то створюємо безпечне мікросередовище, де мовна стійкість стає природним станом, а не зусиллям. Ми більше не граємо роль українця – ми ним є.

Хоча ми кажемо, що мова – це більше ніж мода, не варто применшувати роль популярної культури. Сучасні українські бренди одягу, шрифтовий дизайн, неофольклор у музиці створили візуально привабливий образ україномовного середовища. Для молодого людини це стало входом у спільноту успішних, прогресивних та вільних людей.

Також варто зазначити, що студентство сьогодні виступає головним транслятором мовних змін для старшого покоління. Це процес, коли молодь своєю впевненою мовною позицією легітимізує українську мову в очах батьків, дідусів та бабусь, які десятиліттями перебувало під впливом комплексів меншовартості.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що мовна стійкість сучасної молоді пройшла шлях від яскравого спалаху зацікавленості до твердої життєвої позиції. Для молодого покоління українців це означає велику відповідальність: не лише говорити рідною мовою, а й наповнювати її новим змістом, робити її мовою прогресу та перемоги. Наша мовна стійкість – це не лише відповідь на виклики війни, це наше бачення України у поствоєнному світі: вільній, сучасній та цілісній.

Список використаних джерел

1. Зміна мовної самоідентифікації населення України (2022–2024 рр.): Аналітичний звіт Соціологічної групи «Рейтинг». URL: <https://www.ratinggroup.ua/>
2. Марусик Н. Мовна ідентичність як чинник національної безпеки України в умовах російської агресії. *Українознавство*. 2022. № 2(83). С. 45–56.
3. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. 164 с.

*Шпиг Максим Вячеславович,
студент ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
Павлова Алла Казимирівна,
д. філол. н., доцент,
ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
(м. Ірпінь, Україна)*

КНИЖКОВІ БЛОГЕРИ В YOUTUBE ТА ТІКТОК (BOOKТОК): ЯК НОВІ МЕДІА ПОПУЛЯРИЗУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ КНИГУ ТА ЗМІЦНЮЮТЬ ІДЕНТИЧНІСТЬ

У сучасному світі цифрових технологій процес читання зазнав значних змін. Якщо раніше книга асоціювалася з тишею бібліотек і самотнім проведенням часу, то сьогодні вона все частіше стає частиною динамічного онлайн-простору. Соціальні мережі, зокрема YouTube та TikTok, перетворили читання на популярне, модне і навіть естетичне заняття. Молодь почала сприймати книги не лише як джерело знань, а й як елемент стилю життя. Відео з гарно оформленими книгами, атмосферою музикою та емоційними відгуками створюють особливу «естетику читання», яка приваблює нових читачів. Тому читання виходить за межі традиційного уявлення і стає частиною культурного тренду. Важливо й те, що соціальні мережі дозволяють швидко поширювати інформацію про новинки літератури та формувати інтерес до читання навіть у тих, хто раніше не приділяв цьому уваги.

Одним із найяскравіших проявів цього явища є феномен BookTok – спільноти в TikTok, де користувачі діляться враженнями про книги, рекомендаціями та власними інтерпретаціями прочитаного. Паралельно активно розвивається український сегмент таких спільнот, де формується нова мода на інтелект і саморозвиток. Короткі відео, які тривають від кількох секунд до хвилини, здатні настільки зацікавити глядача, що він вирішує прочитати книгу. Емоційна подача, щирість, а також ефект «живої рекомендації» створюють високий рівень довіри. Особливо важливо, що ці рекомендації надходять від однолітків, а не від офіційної реклами, тому сприймаються як більш чесні та переконливі. Зрештою формується новий тип читача – активний, зацікавлений і відкритий до нових ідей (Літакцент, 2025).

Важливу роль відіграє візуалізація сенсів. Книжкові блогери пояснюють складні теми – історію, класику чи філософію – простою і зрозумілою мовою. Вони використовують короткі цитати, символи,

асоціації, іноді навіть сценки або емоційні реакції, щоб передати суть твору. Це допомагає зробити складні тексти більш доступними для сприйняття. Такий підхід знижує страх перед «важкою літературою» і мотивує молодь читати більше. Крім того, візуальний формат сприяє кращому запам'ятовуванню інформації та створює емоційний зв'язок із книгою, що є важливим для формування читацької культури.

Цікавим явищем у розвитку книжкових блогів є вплив алгоритмів соціальних мереж на популярність літератури. Платформи автоматично просувають ті відео, які викликають найбільшу реакцію – лайки, коментарі та поширення. Зрештою книги, які емоційно зачіпають читачів, отримують значно більше уваги. Це змінює сам принцип популярності літератури: тепер вона залежить не лише від критиків чи реклами, а й від реакції звичайних людей. Таким чином, кожен користувач може вплинути на те, яка книга стане відомою (Хто представить Україну, 2026).

Ще однією особливістю є поява нових форматів подачі інформації про книги. Наприклад, це можуть бути короткі перекази сюжету без спойлерів, добірки на певну тему, порівняння книг або навіть відео з реакціями на окремі моменти твору. Такий формат дозволяє швидко зрозуміти, чи варто читати книгу, і економить час. Це особливо важливо для молоді, яка звикла до швидкого споживання інформації.

Книжкова спільнота в соціальних мережах стає важливим елементом духовної безпеки. Вона створює простір, де українська мова, культура і література є не лише природними, а й престижними. Молодь відчуває себе частиною спільноти, де цінуються знання, розвиток і національна ідентичність. Це особливо важливо в сучасних умовах, коли інформаційний простір потребує захисту та підтримки. Такі спільноти сприяють поширенню української мови в повсякденному спілкуванні та роблять її популярною серед молодого покоління. Крім того, вони допомагають відкривати нові імена українських авторів і підтримувати їхню творчість (Yakaboo Vlog, 2026).

Соціальні мережі також суттєво впливають на книжковий ринок. Популярність книг у TikTok або YouTube може значно збільшити їхні продажі. Видавництва уважно стежать за інтересами аудиторії та намагаються швидко реагувати на нові тренди. Якщо певна книга стає популярною серед молоді, її частіше перекладають українською мовою або перевидають. Також зростає кількість сучасної української літератури, орієнтованої саме на молодих читачів. Це сприяє розвитку книжкової індустрії та робить якісну літературу більш доступною.

Варто також зазначити, що книжкові блогери формують не лише інтерес до читання, а й певні цінності. Через книги вони популяризують теми саморозвитку, критичного мислення, історичної пам'яті та культурної спадщини. Таким чином, читання стає не просто хобі, а важливою частиною особистісного розвитку. Молодь починає більше

замислюватися над прочитаним, аналізувати інформацію та формувати власну позицію.

Зауважимо, що смартфон і соціальні мережі стали не лише засобом розваги, а й важливим інструментом культурного впливу. Вони допомагають популяризувати читання, формують нові цінності та сприяють зміцненню національної ідентичності. Завдяки книжковим блогерам молодь не лише читає більше, а й усвідомлює значення культури та мови у власному житті. У майбутньому роль таких медіа лише зростатиме, адже саме вони визначають інформаційне середовище, у якому формується нове покоління.

Важливо й те, що книжкові спільноти формують позитивне ставлення до навчання загалом. Люди, які починають більше читати, частіше цікавляться іншими сферами знань, розширюють свій кругозір і стають більш відкритими до нової інформації. Це має довгостроковий вплив на розвиток особистості та суспільства загалом. І тому книжкові блогери не лише популяризують окремі книги, а й змінюють спосіб взаємодії людей із літературою. Вони роблять читання більш сучасним, доступним і емоційно насиченим, що особливо важливо для залучення молодого покоління до культури читання.

Список використаних джерел

1. ЛітАкцент: світ сучасної літератури: [вебсайт]. URL: <http://litakcent.com/> (дата звернення: 25.03.2026).
2. Хто представить Україну на виставці «Світ книги» у Чехії URL: <https://chytomo.com/khto-predstavyt-ukraina-na-vystavtsi-svit-knyhy-u-chekhii/> (дата звернення: 25.03.2026).
3. Yakaboo Blog: [книжковий блог]. URL: <https://blog.yakaboo.ua/> (дата звернення: 25.03.2026).

*Штрек Каріна Олексіївна,
учениця 10-А класу
Запальська Лариса Пилипівна,
учитель української мови та літератури
Лицею інформаційних технологій № 79
імені Бориса Патона Печерського району
м. Києва*

Історія українського правопису

Українська мова є не лише засобом комунікації, а й важливим маркером національної ідентичності та культурної спадщини. Правопис як системний інструмент мови формує стандарти письма, зберігає традиції та забезпечує сталу мовну норму для всіх сфер життя. Він відображає не

лише природний розвиток української мови, а й історичні, політичні та культурні зміни, що відбувалися в країні.

Процес формування українського правопису поділяють на три основні етапи: давньоукраїнський (X–XIV ст.), староукраїнський (кінець XIV – XVIII ст.) та новоукраїнський (XIX–XXI ст.). Давньоукраїнський період пов'язаний із становленням писемності на основі старослов'янської абетки. Літера «г» виникла наприкінці XVI ст. та стала важливим елементом української графіки, а літера «ї» позначала йотований звук і слугувала ознакою питомої української орфографії (Іваненко, 2020).

Староукраїнський період характеризувався збереженням традицій письма та поступовим розвитком фонетично обґрунтованих норм. Важливим етапом стало видання поеми Івана Котляревського «Енеїда» (1798), що впорядкувала письмові форми української мови та поклала початок формуванню сучасного правописного стандарту. У цей час виникли численні системи правопису (близько 50 концепцій), серед яких помітними були роботи Олексія Павловського, Пантелеймона Куліша, Євгена Желехівського, Михайла Драгоманова, а також внесок Володимира Антоновича, Павла Житецького, Павла Чубинського та Степана Смаль-Стоцького.

На початку XX ст. правопис зазнав значного тиску з боку влади. У 1876 році указом Олександра II було заборонено використання української графіки у друку, дозволено лише російську абетку. Це обмеження тривало до початку XX ст. Попри це, Борис Грінченко у своєму словнику використовував фонетично обґрунтовані норми, а в 1918–1919 рр. професор Іван Огієнко, разом з Агатангелом Кримським та Євгеном Тимченком, підготував перший офіційний проєкт українського правопису «Найголовніші правила українського правопису», який враховував національні, історичні та діалектні особливості.

У вересні 1928 року був ухвалений так званий харківський або скрипниківський правопис. Його автори прагнули поєднати живу народну традицію з науковими нормами та зберегти спадкоємність літературної мови. Цей правопис унормував вживання літер «г» і «ї», правил передачі іншомовних слів та написання топонімів (Маріюпіль → Маріуполь, Мелітопіль → Мелітополь, Конотіп → Конотоп, Кременчук → Кременчук), а також правил написання частки «пів-». Він враховував живу українську вимову, історичні традиції та фонетичний принцип (Іваненко, 2020).

Проте у 1933 році радянська влада провела масштабну правописну реформу, що мала політичний характер. Літера «г» була вилючена, іноземні *h* і *g* передавалися однаково літерою «г», що наблизило українську мову до російської. Багато топонімів і власних назв спрощувалися, а фемінітиви не кодифікувалися, хоча й використовувалися у розмовній мові та літературі (наприклад, мати, сестра, дружина,

учителька, студентка). Основна мета реформи полягала у контролі над культурною сферою та уніфікації мови в межах радянської ідеології.

Сучасна редакція правопису 2019 року відновила багато норм 1928 року та водночас урахувала мовну практику ХХ–ХХІ ст. Вона повернула букву «г», унормувала написання іншомовних слів («Атени», «катедра», «міт», «етер»), кодифікувала фемінітиви за продуктивними суфіксами (-к-, -ин-, -иц-, -ес-), що сприяє відновленню історичної традиції та підтримує мовну рівність (Іваненко, 2020). Наприклад, «дослідник» → «дослідниця» у пісні Doslidnytsya (2019) ілюструє активне використання сучасного правопису.

Порівняльний аналіз топонімів, правил частки «пів-» та іншомовних слів показав, що правописні зміни відображають як природний розвиток мови, так і політичні трансформації. Харківський правопис 1928 року є зразком науково обґрунтованої та природної системи, радянська реформа 1933 року – штучним втручанням, а правопис 2019 року демонструє баланс між історичною традицією та сучасними комунікативними потребами.

Отже, український правопис є динамічною системою, здатною до адаптації, водночас зберігає глибину історії та культурну ідентичність народу. Сучасна редакція сприяє формуванню національної мовної свідомості, розвитку літературної мови та відновленню історично правильних норм, що мають вагоме значення для освіти, медіа та цифрового простору (Іваненко, 2020).

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Українського правопису (2019). <https://mon.gov.ua>
2. Правопис 1929 року. <https://archive.org/details/ukrpravopis1928>
3. Правопис 1933 року. <https://irbis-nbuv.gov.ua>
4. Україна на сторінках атласу 1928 року. <https://uaua.top/12000/>
5. Голоскевич Г. (1929). Правописний словник. <https://diasporiana.org.ua>
6. Лесю Українка. Оргія. <https://www.ukrlib.com.ua>
7. Пісня Doslidnytsya (2019). <https://www.youtube.com/watch?v=r5-jetjLWno>
8. Іваненко О. (2020). Історія українського правопису. Київ.

Шуляк Валентин Вадимович
здобувач фахової передвищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта

КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)

Лобко Таїсія Валеріївна
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач
методики навчання української мови з каліграфією

КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»
(м. Біла Церква, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ЖАНРІВ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

Сьогодні перед початковою ланкою освіти постає проблема захисті національної мовної ідентичності від надмірного впливу іншомовних слів. Саме тому впровадження елементів усної народної творчості в навчання набуває особливого значення. Сучасні освітні програми заохочують використання таких малих фольклорних жанрів, як загадки, прислів'я, приказки та скоромовки, під час опанування дітьми читання і письма. І хоча окремих годин для цього не передбачено, образність фольклору ідеально відповідає віковій психології дітей 6–10 років. Робота з цими текстами не лише покращує техніку читання, але й стимулює абстрактне мислення, готуючи учнів до сприймання об'ємніших літературних творів у базовій та старшій школі [2, с. 5].

На етапі навчання грамоти першокласники проходять складний етап переходу від гри до систематичного навчання. Для них є типовими швидка втомлюваність, мимовільна пам'ять та наочно-образний тип мислення. Тому успішність освітнього процесу напряму залежить від рівня пізнавальної активності дітей — їхнього свідомого та вольового прагнення до здобуття знань. Дослідники виокремлюють кілька рівнів такої активності: від простого наслідування (механічного відтворення) до найвищого — творчого, коли дитина здатна самостійно конструювати нові шляхи для розв'язання нестандартних завдань. Щоб допомогти учням досягти вищих рівнів пізнання, вчителям необхідно застосовувати матеріали, які спонукають до аналітики та дослідницьких дій [3, с. 15].

Малі фольклорні форми мають значний дидактичний потенціал, який розкривається через спеціальні методичні прийоми. Оскільки фольклор є допоміжним матеріалом, його застосування потребує цілеспрямованої роботи. Наприклад, скоромовки допомагають засвоїти орфоепічні норми, розвивають мовленнєвий апарат і правильне дихання. Їхнє опрацювання відбувається за чітким алгоритмом: від мовчазного

ознайомлення та повільного колективного проговорювання з фіксацією артикуляції до максимально швидкого промовляння. Цей прийом є чудовим інструментом для фонетичної розминки на початку уроку [3, с. 17].

Своєю чергою, загадки, які метафорично та приховано описують предмети і явища, дієво розвивають логіку та поетичне бачення світу. Вони є чудовим засобом для створення проблемних ситуацій на занятті. Так, під час актуалізації знань розгадування загадки може допомогти учням самостійно визначити новий звук у слові-відгадці. Крім того, загадки доречно використовувати на етапі рефлексії для узагальнення теми, адже вони вчать школярів аналізувати об'єкти та знаходити міжпредметні зв'язки [1, с. 177].

Важливу роль у розвитку мовлення відіграють також приказки та прислів'я, що акумулюють багатовіковий народний досвід. Робота з ними нагадує розв'язання інтелектуальних завдань. Практика показує, що ці жанри надзвичайно ефективні під час аналізу текстів: учням можна запропонувати підібрати вислів, який найбільш влучно передає головну думку твору. Також корисно заохочувати дітей складати власні історії за мотивами приказок та вивчати їх напам'ять. Це сприяє переходу фольклорної лексики з пасивного словника учня до його активного мовлення [1, с. 180].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що продумане і регулярне залучення народної творчості в період навчання грамоти є не просто доповненням, а ключовим фактором оптимізації освітнього процесу. Інтеграція малих фольклорних жанрів стимулює інтерес до пізнання, формує читацькі навички та сприяє глибокому засвоєнню традиційної культури.

Список використаних джерел

1. Кобилецька Л. Фольклор як чинник формування художньо-мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної та початкової освіти/ Актуальні питання гуманітарних наук . Педагогіка. 2021. Вип. 41. Том 2. С. 177–182.
2. Державний стандарт початкової освіти постанова КМУ № 1810 від 26.12.2025 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#n12>
3. Петрик О. Навчання грамоти дітей шестирічного віку. Запоріжжя :ТОВ ЛПС Лтд, 2021. 96 с.

*Юрійчук Василь Іванович,
студент спеціальності А5.37 «Професійна освіта»*

НУБіП України

*Чередник Лідія Миколаївна,
к.п.н. доцент, доцент кафедри педагогіки*

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У КОЛЕДЖАХ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, особливо в період воєнних викликів, патріотичне виховання молоді набуває особливого значення. Воно виступає важливим чинником формування громадянської свідомості, національної ідентичності та відповідальності за майбутнє держави. Заклади фахової передвищої освіти, зокрема коледжі, відіграють значну роль у цьому процесі, адже саме в цей період відбувається становлення особистості як громадянина і професіонала [1].

Патріотичне виховання у коледжах має свої специфічні особливості, що зумовлені поєднанням освітньої та професійної підготовки студентів. Воно не обмежується формуванням емоційного ставлення до Батьківщини, а передбачає розвиток ціннісних орієнтацій, які визначають готовність здобувачів освіти діяти в інтересах суспільства та держави. У цьому контексті патріотизм виступає як інтегративна якість особистості, що поєднує громадянську свідомість, соціальну активність і професійну відповідальність [2].

Суттєвих змін зміст патріотичного виховання зазнав у зв'язку з сучасними суспільно-політичними подіями. Він орієнтується на формування стійкості, національної єдності, готовності до захисту держави та підтримки її інституцій. Особливого значення набуває розвиток критичного мислення, здатності аналізувати інформацію та протистояти дезінформації, що є важливою складовою сучасного інформаційного простору [1].

У коледжах патріотичне виховання реалізується через поєднання навчальної та позааудиторної діяльності. Освітній процес наповнюється змістом, який сприяє усвідомленню студентами історії, культури та традицій українського народу. Водночас значну роль відіграє участь здобувачів освіти у соціально значущих ініціативах, що формують досвід громадянської активності, відповідальності та взаємодії в суспільстві [3].

Важливою складовою є формування національної ідентичності через засвоєння культурних цінностей, державної мови, символіки та історичної пам'яті. Це сприяє усвідомленню студентами своєї належності до української нації, зміцненню почуття гордості за державу та готовності її розвивати. У цьому процесі значну роль відіграє особистість викладача,

який виступає не лише носієм знань, а й прикладом громадянської позиції та патріотичних цінностей.

Разом із тим, процес патріотичного виховання у коледжах супроводжується певними викликами. Серед них можна виокремити вплив інформаційного середовища, різний рівень сформованості ціннісних орієнтацій студентів, а також психологічні труднощі, пов'язані з воєнними подіями. Це зумовлює необхідність оновлення підходів до виховної роботи, впровадження інноваційних педагогічних технологій та індивідуалізації освітнього процесу.

Отже, патріотичне виховання у коледжах є складним і багатограним процесом, що поєднує освітній, виховний і соціальний компоненти. Його ефективність визначається системністю, актуальністю змісту та активною взаємодією всіх учасників освітнього процесу. У сучасних умовах воно виступає важливим інструментом формування свідомих громадян, здатних до відповідальної діяльності та активної участі у розвитку держави.

Список використаної літератури

1. Бондаренко, Н. В., Косянчук, С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації (для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків). Київ, 2022. 64 с.
2. Газізова О. Національно-патріотичне виховання у контексті утвердження української ідентичності в умовах війни: українознавчий контент. *Українознавство*. 2025. № 3 (96). Режим доступу: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/339615>
3. Кордонська А., Дрючило О., Асмоловська Т., Галушак Л. Національно-патріотичне виховання студентської молоді. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип.52. С.184-187. Режим доступу:

*Юрійчук Назар Іванович,
студент спеціальності F7 «Комп'ютерна інженерія»
ВСП «Заліщицький ФК ім. Є. Храпливого» НУБіП України*
*Юрійчук Марія Василівна,
старший вчитель
КУ Гімназія с. Новосілка*

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується глибокими трансформаційними процесами, що охоплюють усі сфери життєдіяльності людини, зокрема освіту. Цифровізація, глобалізація, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, а також соціальні виклики зумовлюють зміну традиційних підходів до організації освітнього процесу. У цих умовах суттєво трансформується роль викладача, який із носія знань перетворюється на фасилітатора, наставника та організатора навчального середовища [1].

Традиційна модель освіти передбачала домінування викладача як основного джерела інформації. Однак у сучасному інформаційному суспільстві доступ до знань значно розширився завдяки цифровим ресурсам. Це сприяє зміні акцентів у навчанні: від передачі знань до формування компетентностей, зокрема критичного мислення, здатності до самоосвіти та адаптації до змін [2]. У такому контексті викладач виконує роль провідника у світі інформації, допомагаючи студентам орієнтуватися в інформаційних потоках та формувати власну освітню траєкторію.

Одним із ключових аспектів трансформації освітнього середовища є цифровізація. Використання онлайн-платформ, дистанційних курсів, інтерактивних технологій змінює формат взаємодії між викладачем і здобувачем освіти. Викладач повинен володіти цифровою компетентністю, уміти ефективно використовувати технології для організації навчального процесу, забезпечення зворотного зв'язку та оцінювання результатів навчання [3]. Водночас важливо зберігати баланс між технологічністю та гуманістичними засадами освіти.

Значна увага у сучасній педагогіці приділяється особистісно орієнтованому підходу. У цьому контексті роль викладача полягає у створенні сприятливого освітнього середовища, що враховує індивідуальні особливості, потреби та інтереси здобувачів освіти. Викладач виступає не лише як транслятор знань, а й як ментор, який підтримує розвиток особистості, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій та соціальних навичок [4].

Окремо варто відзначити важливість розвитку комунікативних компетентностей викладача. Ефективна взаємодія зі студентами, уміння вести діалог, мотивувати та підтримувати інтерес до навчання є невід'ємними складовими професійної діяльності сучасного педагога. Умови змішаного та дистанційного навчання вимагають нових підходів до комунікації, що передбачає використання різних каналів та форматів взаємодії.

Крім того, сучасний викладач має бути готовим до безперервного професійного розвитку. Швидкі зміни у сфері освіти потребують постійного оновлення знань, підвищення кваліфікації, освоєння нових методик і технологій навчання. Самоосвіта стає невід'ємною частиною професійної діяльності викладача, що дозволяє йому залишатися конкурентоспроможним і ефективним у своїй роботі [5].

У сучасних умовах, зокрема в Україні, трансформація освітнього середовища відбувається також під впливом соціально-політичних факторів. Викладач виконує важливу місію формування громадянської свідомості, патріотизму, відповідальності та стійкості до викликів. Освіта стає не лише засобом передачі знань, а й інструментом соціальної консолідації та розвитку суспільства.

Таким чином, роль викладача в умовах трансформації освітнього середовища зазнає суттєвих змін. Він виступає як фасилітатор, наставник, організатор освітнього процесу та носій цінностей. Ефективність його діяльності залежить від здатності адаптуватися до нових умов, використовувати сучасні технології та забезпечувати розвиток особистості здобувача освіти. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на пошук оптимальних моделей педагогічної діяльності, що відповідають викликам сучасності.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Філософія освіти: навч. посіб. Київ: Грамота, 2008.
2. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004.
3. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки. Київ: ПТЗН НАПН України, 2019.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ: Грамота, 2012.
5. Ничкало Н. Г. Професійна освіта в умовах глобалізаційних змін. Київ: Педагогічна думка, 2015.

*Явон Олександр, здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Чередник Лідія Миколаївна, канд.пед.наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(Київ, Україна)*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

У сучасних умовах цифровізації освіти та стрімкого розвитку інформаційного простору особливої актуальності набуває проблема формування медіаграмотності як невід'ємного компонента професійної компетентності майбутніх викладачів. Зростання обсягів інформації, поширення цифрових технологій і медіаконтенту зумовлюють необхідність підготовки фахівців, здатних критично оцінювати інформаційні ресурси, ефективно використовувати медіа у професійній діяльності та формувати відповідні компетентності у здобувачів освіти.

Медіаграмотність виступає важливим чинником розвитку педагогічної майстерності, оскільки забезпечує не лише доступ до інформації, а й уміння її аналізувати, інтерпретувати та застосовувати в освітньому процесі. У цьому контексті підготовка майбутніх викладачів потребує оновлення змісту освіти, впровадження інноваційних технологій навчання та формування критичного мислення як основи професійної діяльності.

В Україні XXI століття в умовах гібридної війни медіаграмотність має стати однією з ключових, базових навичок кожного українця та українки, адже це беззаперечно зброя впливу. Ми маємо бути медіаозброєними, щоб розбудовувати медіаграмотне українське суспільство і якісно впливати на власне майбутнє (Ласкова-Ярмоленко, Слинькова, 2024).

Медіаграмотність - це здатність особистості критично сприймати, аналізувати, інтерпретувати та відповідально використовувати медіаконтент у різних сферах діяльності.

Термін набув наукового поширення у 1970-х роках у межах діяльності ЮНЕСКО, де медіаосвіта була визначена як пріоритетний напрям розвитку освіти.

Медіаграмотність як інтегративна характеристика особистості розкривається через взаємопов'язані компоненти, що відображають різні аспекти взаємодії з медіасередовищем. Її когнітивний вимір пов'язаний із засвоєнням знань про сутність, функції та механізми впливу медіа, тоді як аналітичний забезпечує здатність критично осмислювати й

оцінювати інформацію. Діяльнісний аспект виявляється у вмінні ефективно використовувати медіаресурси та створювати власний контент, а ціннісно-етичний - у формуванні відповідального ставлення до інформації та дотриманні норм медіакультури. Водночас комунікативний компонент відображає здатність особистості до продуктивної взаємодії в медіапросторі, що в сукупності забезпечує її готовність до свідомої й безпечної участі в інформаційному суспільстві.

В Україні у 2010 р. було прийнято «Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні», метою якої визначено підготовку дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у громадян медіаінформаційної грамотності і медіакультури (Концепція, 2016). З 2011 до 2016 рр. тривав експериментальний етап впровадження медіаграмотності в закладах освіти.

На сьогодні медіаосвіта – елемент навчального процесу, який формує медіакультуру в суспільстві, надає навички щодо безпечної та продуктивної взаємодії з масмедіа з урахуванням швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Завдання медіаграмотності полягає в перетворенні медіаспоживання в ініціативний та критичний процес (Реун, 2020). У цьому контексті бути медіаграмотним у сучасному світі означає бути здатним свідомо сприймати й критично тлумачити інформацію, зберігати її розумно, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, ділитися інформацією з іншими, зокрема виражати себе й спілкуватися за допомогою медіазасобів.

На нашу думку, однією з умов успішного впровадження медіаосвіти в Україні є готовність освітян до розв'язання медіаосвітніх проблем і суперечностей. До сучасного викладача висуваються вимоги не лише самому бути медіаграмотним, а й виступати в ролі «інтелектуального поводиря» для учня / студента в нетрах безмежного медіапростору (Уварова, 2020). Для цього сучасному педагогу необхідно переосмислити традиційні підходи до професійної діяльності, вдосконалювати зміст навчального матеріалу, використовуючи інноваційні форми, методи, засоби навчання і виховання

Отже, медіаграмотність є важливою складовою професійної компетентності майбутніх викладачів, що забезпечує їхню здатність орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, здійснювати критичний аналіз медіаконтенту та ефективно інтегрувати медіатехнології в освітній процес. Її формування сприяє підвищенню якості професійної підготовки, розвитку інформаційної культури та готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с. Режим доступу: <https://surl.li/mwbxtg>
 2. Ласкова-Ярмоленко А., Слинькова Т. Медіаграмотність у системі освіти: вимоги сучасності у сфері соціальної комунікації. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2024. С.100-105. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743430/1/13.pdf>
- Реқун О. О. Медіаграмотність у системі вищої освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г.*

*Яковенко Анна Сергіївна,
учениця 10-Б класу*

*Руденко Наталя Іванівна,
к. пед. н., учитель-методист
Ірпінський академічний ліцей
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України (м. Ірпінь, Україна)*

ПОДКАСТИ ЯК НОВИЙ ФОРМАТ САМООСВІТИ: ЧОМУ МИ КРАЩЕ СПРИЙМАЄМО ІНФОРМАЦІЮ НА СЛУХ?

У сучасному світі, що характеризується стрімким темпом життя та тотальною цифровізацією, традиційні методи навчання часто виявляються недостатньо гнучкими. Інформаційне перенасичення призводить до того, що людина відчуває дефіцит часу на якісну самоосвіту. В таких умовах особливої ваги набуває подкастинг — формат, що виник на перетині радіомовлення та цифрових технологій, забезпечуючи доступність контенту «за запитом». Як зазначають дослідники, цей формат став відповіддю на потребу в «мобільній освіті», яка не прив'язує слухача до робочого столу чи екрана монітора (Спінеллі та Данн, 2019). Додатковим фактором актуальності є трансформація освітнього простору внаслідок глобальних викликів, що змушують шукати асинхронні методи передачі знань. Подкасти дозволяють нівелювати проблему «екранної втоми», яка стала масовим явищем серед учнів та студентів (Маєр, 2014). На важливості впровадження інноваційних цифрових інструментів в освітній процес наголошують і державні стратегії, зокрема концепції «Нова

українська школа» та «Освіта 4.0», що передбачають перехід до персоналізованих траєкторій навчання.

Феномен популярності подкастів має глибоке нейрофізіологічне підґрунтя. Еволюційно людський мозок пристосований до сприйняття інформації саме через звук. Протягом тисячоліть передача досвіду здійснювалася усно, що сформувало специфічні механізми роботи слухової кори. Сучасні дослідження підтверджують, що мовленнєві сигнали обробляються мозком значно швидше, ніж візуальні символи, оскільки читання є відносно новим культурним надбанням людства, яке потребує додаткових когнітивних ресурсів для декодування (Мак-Люен, 2003). Науковці підкреслюють, що під час прослуховування мовлення активуються зони мозку, відповідальні за побудову ментальних образів, що робить процес сприйняття більш креативним та індивідуальним (Браун та ін., 2014).

Окрему роль у цьому процесі відіграє «ефект фокусування на сенсах». На відміну від відео, де візуальний ряд може відволікати від суті повідомлення або створювати хибне враження розуміння через яскраві образи, аудіо змушує мозок самостійно конструювати логічні зв'язки. Це стимулює розвиток абстрактного мислення та здатності до тривалої концентрації (Кларк і Маєр, 2016). Такий підхід корелює з концепцією «глибокої роботи», де відсутність візуальних подразників дозволяє глибше зануритися в інтелектуальний контекст.

Важливу роль відіграють просодичні елементи мовлення — інтонація, тембр, паузи та темп. Вони створюють додатковий емоційний шар інформації, який неможливо повноцінно передати текстом. Це сприяє не лише кращому запам'ятовуванню, але й формуванню критичного мислення (Олійник, 2020). Аудіальний формат дозволяє передати саркастичні відтінки, наголоси на головному та щирість спікера, що підсилює аргументацію викладеного матеріалу. Крім того, за принципами мультимедійного навчання, поєднання аудіального каналу з іншими видами діяльності може підвищувати ефективність засвоєння матеріалу, якщо когнітивне навантаження розподілене правильно (Маєр, 2014).

Дослідження показують, що аудіоформат ідеально підходить для засвоєння складних наративів та гуманітарних концепцій. Коли ми слухаємо розповідь, наш мозок синхронізується з ритмом оповідача, що полегшує емпатію та сприйняття чужого досвіду як власного (Хортон і Вол, 1956). Це робить подкасти незамінними у вивченні історії, літератури та соціальних наук, де контекст та емоційне забарвлення мають критичне значення для розуміння епохи чи ідеї.

Одним із ключових психологічних аспектів подкастингу є ефект «парасоціальної взаємодії». Коли слухач регулярно споживає контент певного автора, виникає ілюзія особистого знайомства та довіри (Хортон і Вол, 1956). Цей «голос у навушниках» сприймається не як суха лекція, а як дружня порада чи дискусія, що значно знижує психологічні бар'єри перед складними темами. Така форма комунікації створює безпечне освітнє середовище, де учень відчуває підтримку експерта, що є критично важливим для засвоєння гуманітарних та природничих дисциплін (Кларк і Маєр, 2016).

Згідно з теорією когнітивного навантаження, людський мозок має обмежену здатність обробляти інформацію одночасно. Проте аудіоформат дозволяє використовувати так званий «когнітивно порожній час» — під час поїздок, занять спортом чи виконання побутових справ. Це робить процес навчання безперервним (Свеллер, 1988). Варто зауважити, що подкасти стають ідеальним інструментом для інклюзивної освіти, забезпечуючи рівний доступ до знань людям з порушеннями зору або дислексією (Лонн і Тізлі, 2009). Статистичні дані підтверджують, що український ринок подкастів переживає справжній бум: кількість активних слухачів зросла з 12,5% у 2020 році до майже 40% у 2024 році (Звіт про дослідження українського ринку подкастів, 2023). Цей розвиток супроводжується появою професійних студій та зростанням якості звукозапису, що робить український освітній продукт конкурентоспроможним на світовому рівні.

Аналіз практичного досвіду використання подкастів показує, що вони є ефективними для повторення матеріалу перед екзаменами. Слухачі відзначають, що можливість змінювати швидкість відтворення (наприклад, 1.5x або 2x) дозволяє оптимізувати процес повторення без втрати якості розуміння (Браун та ін., 2014). Крім того, подкасти стимулюють розвиток активного слухання — навички, яка є дефіцитною в епоху коротких відео та кліпового мислення (Олійник, 2020).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що подкастинг є не просто медійною розвагою, а потужним інструментом самоосвіти XXI століття. Він поєднує в собі гнучкість, персоналізацію та високу когнітивну ефективність. Завдяки мультимодальності та здатності інтегруватися в повсякденне життя, аудіоконтент заповнює прогалини традиційної системи освіти, роблячи знання доступними в будь-який час.

Для подальшого розвитку освітнього простору в Україні необхідно:

1. Впроваджувати практику створення навчальних подкастів у закладах середньої та вищої освіти.
2. Стимулювати розвиток нішевих україномовних подкастів на наукову та професійну тематику.

3. Використовувати принципи парасоціальної взаємодії для підвищення мотивації учнів до самоосвіти.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на вивчення впливу тривалого прослуховування аудіоконтенту на розвиток довготривалої пам'яті (Держстат України).

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. – Київ, 2020.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016).
3. Звіт про дослідження українського ринку подкастів 2023 / Український інститут медіа та комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uimc.org.ua/research/>.
4. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: Становлення людини друкованої книги / Маршалл Мак-Люен ; [пер. з англ.]. – Київ: Ніка-Центр, 2003. – 432 с.
5. Олійник В. Подкастинг у системі відкритої освіти: виклики та перспективи / В. Олійник // Вісник Національної академії педагогічних наук України. – 2020. – № 2(2). – С. 1-6.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Brown P. C., Roediger H. L., & McDaniel M. A. Make it stick: The science of successful learning. – Cambridge: Harvard University Press, 2014. – 336 p.
8. Clark R. C., & Mayer R. E. E-learning and the science of instruction: Proven guidelines for consumers and designers of multimedia learning. – San Francisco: Pfeiffer, 2016. – 528 p.
9. Horton D., & Wohl R. Mass communication and parasocial interaction: Observations on intimacy at a distance. *Psychiatry*, 1956, 19(3), pp. 215-229.
10. Lonn S., & Teasley S. D. Podcasting in higher education: What are the implications for teaching and learning? *The Internet and Higher Education*, 2009, 12(2), pp. 88-92.
11. Mayer R. E. The Cambridge handbook of multimedia learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 930 p.
12. Spinelli M., & Dann L. Podcasting: The audio media revolution. – London: Bloomsbury Academic, 2019. – 272 p.

*Tanklevska Magdalyna,
3rd-year student, specialty “Entrepreneurship and Trade.”*

*Rozghon Iryna,
Senior Lecturer at the English Philology Department,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN WARTIME: METHODOLOGIES AND PRACTICES OF DISTANCE LEARNING

The war in Ukraine has changed the functioning of the national system of education and has posed challenges that concern the organization and continuity of the learning process. How do educational institutions want to operate under the conditions of continuous risk, including missile threats, displacement of students and teachers, destruction of the educational infrastructure, and uncontrolled access to electricity and the Internet? Under such conditions, providing access to education, and especially the right to education, has become not only a pedagogical challenge, but also the most strategically humane objective.

As a consequence, the distance learning system has changed from being an auxiliary education system to the primary education system in war conditions. The topicality of the problem is associated with the priority of determining the most effective ways and practices for the accessibility, quality, and continuity of education, for which, according to the specialists of international organizations, the crises conditions have provided the stimuli to the creation of digital education and the innovation of educational strategies much more quickly than the regular transformational processes would have done. (UNESCO, 2022). On the other hand, during crises, the specialists draw attention to the notion of remote teaching, which is different from online teaching, and in more prepared situations, teaching is supported (Hodges et al, 2020).

As a result of the war, the educational system has a great deal of uncertainty, which has a ripple effect on the rest of the system. This system has a high demand for flexibility. This flexibility can refer to changes in the curriculum, changes in the way standardized assessments are carried out, and changes in deadlines, and can be extended to personalized learning pathways in extreme cases (e.g., for displaced learners, learners with no resources, limited access to a certain area, etc.). Fostering flexibility has to do with integrating synchronous (e.g., real-time online classes) and asynchronous (e.g., pre-recorded lectures, discussions, assignment submissions) forms of learning, which enables uninterrupted study processes regardless of whether there are air raids and

technological difficulties. Blended learning is also established in cases where the safety situation allows the use of online and offline elements. It has been proven to be the most effective model of learning. Digitally enhanced learning combined with direct interaction achieves great results. The advantages of the educational processes are most evident when institutions use a combination of Moodle, Google Classroom, and Zoom to offer educational services (Sytnykova et al., 2024).

Figure 1. Conceptual model of resilient distance learning in crisis contexts In terms of the organization of processes of war and education, the most important thing is a trauma-informed approach. Strain, anxiety, and exhaustion during the war are both adult and youthful. This stress should be relieved and channeled through the pedagogy of the system, whereby the overwhelming focus is on the mental health of the student through open communication and a reduction of the hard deadlines associated with education (OECD, 2023). Based on the visual aid (Figure 1), which was formed by the author these three concepts, Flexibility, Blended learning, and Trauma-informed pedagogy, are not separate tools but the very roots that keep the Ukrainian education system standing on cracked wartime ground. Like a tree's roots absorbing stability from broken soil, they anchor the entire learning process, allowing the trunk (distance learning) and branches (specific methods like gamification and offline resources) to survive storms and sirens.

Absolutely brilliant pedagogical techniques have also been said to assist with the telling of the engagement story. Gamification, for instance, has been studied and has provided positive evidence for increased motivation and participation during (and attendance to) distance learning. Pavlova et al. (2024) report that the introduction of points, badges, and other game mechanics into learning activities makes distance learning much more engaging and interactive than without. Project-based learning, and learning activities that require collaboration to complete, also foster the development of critical and creative thinking, and teamwork - skills that modern educators believe to be essential competencies.

This experience highlights the need for the development of digital resilience. There has to be flexibility on the part of schools and administrative units. Public education must be prepared to provide and make use of all justified methodologies and pathways to access learning materials. These include cloudbased systems, mobile apps, and even old-school offline resources. Asynchronous methods, such as recorded lectures and downloadable resources, are essential in the case of students who are unable to attend synchronous classes. Messaging systems and social media even provide a means to reinforce communication and maintain the educational process. There is much to be thankful for regarding the accomplishments made in all these areas, but there remain a number of significant challenges. Perhaps the greatest of these, in the context of distance education, is digital inequality, as there are students with no

access to the technology (device, internet connection, and even a safe learning environment) that makes distance education possible. Some educators lack the necessary technology-related competencies to enable them to use modern distance education techniques that would improve the educational process. There is also the potential for increasing tensions, greater workload demands, and feelings of emotional burnout among educators. All these lead to the lowering of quality in the educational process.

Another important challenge is ensuring academic integrity in distance learning. The absence of direct supervision during assessments increases the risk of cheating and plagiarism. To address this issue, educators must adopt alternative assessment strategies, such as open-book exams, project-based evaluation, and continuous assessment methods (World Bank, 2023). In conclusion, the organization of the educational process in wartime requires a comprehensive approach that combines methodological flexibility, technological innovation, and psychological support. The experience of Ukraine demonstrates a high level of adaptability and resilience, highlighting the importance of digitalization and pedagogical creativity. At the same time, further research is needed to improve the quality of distance learning, reduce educational inequalities, and develop sustainable models for both crises and post-war recovery.

References

1. Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), i-vi. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778083>
2. Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*.
3. OECD (2023), “Recovering lost learning opportunities in Ukraine: Key education policy strategies”, *OECD Policy Responses on the Impacts of the War in Ukraine*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/c10085eb-en>.
4. Pavlova, N., Shrol, T., Polyukhovi, N. (2024). Gamification as an educational technology for professional training. *Interdisciplinary Research on Folding Systems*, 24, 146–163. <https://doi.org/10.31392/iscs.2024.24.146>
5. Sytnykova, Y., Petrenko, T., Bezkorovaina, O., Ptushka, A. (2024). Challenges for universities to online technologies implementation in the conditions of war in Ukraine. *Information Technologies and Learning Tools*, 99(1), 193–208. <https://doi.org/10.33407/itlt.v99i1.5436>
6. UNESCO (2024). Supporting the resilience of Ukrainian school children through enhancing awareness of their living heritage. Available at: <https://www.unesco.org/en/culture-emergencies/heritageemergency-fund/supporting-resilience-ukrainian-school-children-through-enhancing-awareness-theirliving-heritage>.

7. World Bank (2025). Learning and school reforms continue in Ukraine despite war challenges. Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2025/03/25/learning-and-school-reformscontinue-in-ukraine-despite-war-challenges>

Наукове видання

**«СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА НАУКА
В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ»**

Збірник доповідей учасників
Всеукраїнської студентсько-учнівської
науково-практичної онлайн конференції

Відповідальний за випуск: Чередник Л.М.
Верстка, макетування: Саф'ян К.Ю., Сироєжко О.В.
Тексти подано у авторській редакції